

Ekonomiskt bistånd

Handbok för socialtjänsten

Den 1 juli 2025 träder en ny socialtjänstlag och socialtjänstförordning i kraft. Det innebär att de lagrum som det hänvisas till i denna handbok inte stämmer överens med den nya lagen och förordningen.

Mycket av innehållet i handboken gäller dock fortfarande. Socialstyrelsen har gett ut ett meddelandeblad som beskriver vad som är nytt eller ändrat genom den nya socialtjänstlagen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/meddelandeblad/2025-4-9526.pdf>

Vi arbetar med att revidera handböckerna med anledning av den nya lagen.

Det finns en jämförelsetabell som anger för varje paragraf i socialtjänstlagen (2001:453) vilken eller vilka bestämmelser i den föreslagna nya lagen som den helt eller delvis motsvaras av på sidan 1138 i proposition 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till al-ternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN	978-91-7555-564-5
Artikelnummer	2021-5-7389
Omslagsbild	Susanne Kronholm/Johnér Bildbyrå AB
Publicerad	www.socialstyrelsen.se , maj 2021

Förord

Denna nya handbok för socialtjänsten är ett stöd för arbetet inom verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd och är ett komplement till Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd. Syftet med handboken är att förtydliga lagstiftningen och underlätta den praktiska tillämpningen av socialtjänstlagen för dem som arbetar med ekonomiskt bistånd. Syftet är även att ge vägledning för arbetet med stöd för självförsörjning.

Den nya handboken ersätter den tidigare handboken från december 2013. Den har kompletterats med nya avsnitt om förebyggande arbete och förändringsarbete och det sociala arbetets betydelse inom verksamhetsområdet har lyfts fram.

Socialstyrelsens målsättning är att den nya handboken ska tillföra kunskap och bidra till ett rättssäkert och likvärdigt förhållningssätt samt vara ett stöd i kommunernas arbete att hjälpa enskilda till självförsörjning.

Socialtjänsten har en viktig roll när det gäller Sveriges genomförande av Agenda 2030 och handboken kan bidra till att uppnå vissa av målsättningarna. Den kopplar främst till mål 1 om att avskaffa fattigdom, till mål 5 om att uppnå jämställdhet och till mål 10 om minskad ojämlikhet.

Handboken vänder sig i första hand till handläggare och beslutsfattare inom socialtjänsten som har ansvar för ärenden som rör ekonomiskt bistånd.

Värdefulla synpunkter och erfarenheter har lämnats från företrädare för socialtjänsten och från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Synpunkter har även inhämtats från sakkunniga om barn och ungdom, missbruk, hemlöshet, funktionsnedsättning och våld mm. inom Socialstyrelsen.

Utredaren Anette Agenmark har ansvarat för arbetet med handboken. Juristen Petra Bergendahl och utredarna Anna-Karin Sandén och Samira Aqil har deltagit i arbetet. Beatrice Hopstadius har varit enhetschef.

Erik Höglund
Avdelningschef
Rättsavdelningen

Innehåll

Förord	3
Om handboken	13
Handbokens disposition	14
Förklaring av begrepp	14
Förkortningar.....	14
Kompletterande kunskapsstöd	16
Socialstyrelsens handböcker.....	16
Socialstyrelsens vägledningar och övrigt kunskapsstöd	16
Socialstyrelsens meddelandeblad	16
Temat på kunskapsguiden.se	16
Aktuell information hos andra myndigheter	17
Övrigt.....	17
Första delen- Förutsättningar för arbetet	
1. Inledning	20
1.1 Om ekonomiskt bistånd	20
1.2 Om försörjningsproblem.....	20
2. Socialtjänstens uppgift	22
2.1 Två uppdrag – självförsörjning och försörjning	22
2.2 Vägledande principer i socialtjänstlagen.....	23
2.2.1 Helhetssyn.....	23
2.2.2 Frivillighet och självbestämmande	24
2.2.3 Normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet	25
2.3 God kvalitet.....	25
2.3.1 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete	26
2.3.2 Systematisk uppföljning	26
2.3.3 Den enskildes medverkan i kvalitetsarbetet.....	27
2.3.4 Öppna jämförelser	27
2.3.5 Lex Sarah	28
2.4 Samverkan.....	29
2.4.1 Samverkan mellan socialtjänsten och andra aktörer	29
2.4.2 Samverkan inom socialtjänsten	29
2.4.3 Stödstrukturer för samordning kring enskilda personer.....	30
2.4.3.1 Samordnad individuell plan, SIP	30
2.4.3.2 Finansiell samordning, FINSAM.....	30

2.4.4 Sekretess vid samverkan	30
3. Arbetet styrs av lag, kunskap och erfarenhet	32
3.1 Lagstiftning och rättspraxis.....	32
3.2 Tillsyn	32
3.3 Sekretess och tystnadsplikt.....	33
3.4 Kunskap och erfarenhet.....	34
3.5 Skyldigheter för anställda inom socialtjänsten.....	34
3.5.1 Anmäla oro för barn	34
3.5.2 Rapportera Lex Sarah.....	35
3.5.3 Underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.....	35
4. Bistånd enligt 4 kap.1 § SoL.....	36
4.1 Ekonomiskt bistånd	36
4.1.1 Försörjningsstöd	36
4.1.2 Livsföring i övrigt.....	37
4.2 Kommunens möjlighet att ge bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL	37
4.3 Viktiga utgångspunkter vid biståndsbedömning	38
4.3.1 Skälig levnadsnivå	38
4.3.2 Individuell behovsbedömning	38
5. Viktiga perspektiv	40
5.1 Barnrättsperspektiv	40
5.1.1 Barnkonventionen	40
5.1.2 Rättigheter för barn som berörs av ekonomiskt bistånd.....	41
5.1.2.1 Förbudet mot diskriminering.....	41
5.1.2.2 Barnets bästa.....	41
5.1.2.3 Barnets rätt till liv och utveckling	42
5.1.2.4 Barnets rätt att uttrycka sina åsikter.....	42
5.1.3 Att avgöra vad som är barnets bästa.....	44
5.1.3.1. Barn som anhöriga - andra aspekter av att bedöma barnets bästa	45
5.1.3.2 Att dokumentera vad som är barnets bästa.....	46
5.2. Jämställdhetsperspektiv	47
6. Kommunens ansvar	48
6.1 Kommunens yttersta ansvar	48
6.1.1 Bistånd i en akut nödsituation	48
6.2 Gränsdragning mot annan lagstiftning och andra huvudmän	49
6.2.1 Utländska medborgare som inte omfattas av LMA	49
6.2.2 Asylsökande och andra som omfattas av LMA	50

6.2.3 Ensamkommande barn.....	51
6.2.4 Personer som deltar i statligt etableringsprogram	52
6.2.5 Resebidrag för återvandring	52
6.2.6 Nordiska medborgare	52
6.2.7 EU/EES-medborgare	53
6.2.7.1.Att bedöma rätten till försörjningsstöd	54
6.2.8 Brittiska medborgare	55
6.2.9 Ambassadpersonal	55
6.2.10 Pensionärer 65 år eller äldre	56
6.2.11 Gränsen mot hälso- och sjukvård.....	56
6.2.12 Gränsen mot kriminalvård.....	56
6.3 Ansvarsfördelningen mellan kommunerna	57
6.3.1 Bosättningskommunens ansvar.....	57
6.3.2 Vistelsekommunens ansvar	57
6.3.3 Akuta situationer	58
6.3.4 Folkbokföringskommunens ansvar	58
6.3.5 Personer som saknar stadigvarande bostad	59
6.3.6 Placeringskommunens sammanhållna ansvar	59
6.3.7 När den enskilde byter bostadsort	59
6.3.8 Personer som är bosatta i Sverige men vistas utomlands.....	60
6.4 Kommunens ansvar vid våldsutsatthet	60
6.4.1 Att uppmärksamma utsatthet för våld.....	61
6.4.2 Ekonomiskt våld och förtryck i nära relationer.....	62
6.4.3 Behov av ekonomiskt bistånd i samband med utsatthet för våld	62
6.4.4 Ansvarsfördelningen mellan kommuner för personer som utsätts för våld eller andra övergrepp	63
6.4.5 Möjligheten att ansöka om bistånd enligt SoL i en annan kommun vid våldsutsatthet	64
6.4.6 Skyddad folkbokföring.....	65

Andra delen-Förebyggande arbete och förändringsarbete

7. Förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd	68
7.1 Ge stöd och aktivt agera på indikationer	68
7.2 Förebygga långvarigt biståndsmottagande	69
7.3 Stöd vid arbetslöshet	69
7.3.1 Situationen för arbetslösa skiljer sig åt.....	70
7.3.2 Samverkan med Arbetsförmedlingen	70
7.3.3 Kommunala arbetsmarknadsinsatser	71
7.3.4 Stöd till föräldralediga med ekonomiskt bistånd.....	71

7.3.5 Utbildning som en väg till arbete och egen försörjning.....	72
7.4 Stöd vid nedsatt arbetsförmåga av sociala skäl.....	72
7.4.1 Uppmärksamma och identifiera social problematik.....	73
7.4.2 Personer som för tillfället inte bedöms kunna arbeta.....	73
7.4.3 Bedömning och planering i samverkan.....	73
7.5 Stöd vid nedsatt arbetsförmåga vid ohälsa.....	73
7.5.1 Bedömning och planering i samverkan.....	74
7.5.2 Medicinskt intyg eller läkarutlåtande	74
7.5.2.1 Försäkringsmedicinskt beslutsstöd	75
7.6 Förebygga ekonomiska svårigheter och skuldproblem	75
7.6.1 Spel om pengar	76
7.6.2 Jämställdhet och skulder	76
7.6.3 Hushållsekonomisk rådgivning	77
7.6.4 Budget- och skuldrådgivning	77
7.6.5 Skuldsanering.....	77
7.7 Förebygga hemlöshet och avhysningar	78
7.7.1 Vilka riskerar att bli avhysta?	78
7.7.2 Säkerställa hyresinbetalningar	78
7.7.3 Stöd vid hot om avhysning	79
7.7.3.1 Agera skyndsamt	79
7.7.4 Möjligheter att undvika avhysning.....	80
8. Utreda med fokus på självförsörjning	81
8.1 Förhållningssätt påverkar förändringsprocessen	81
8.1.1 Motivation har stor betydelse för förändring	82
8.1.2 Mötet.....	82
8.2 Förändringsprocessen.....	83
8.2.1 Utreda behovet av stöd och insatser för självförsörjning.....	83
8.2.2 Jämställdhetsperspektiv i utredningen	84
8.2.3 Fördjupad utredning	84
8.2.4 Standardiserade bedömningsmetoder	85
8.2.5 Upprätta en planering.....	85
8.2.6 Samverka	86
8.2.7 Följa upp.....	86
8.2.7.1 Uppföljningen kan ha en kvantitativ och kvalitativ karaktär	86
Tredje delen- Myndighetsutövning/tillämpning av lagstiftning	
9. Ärendehandläggning.....	88
9.1 En rättssäker handläggning	88
9.2 Service och tillgänglighet.....	88

9.3	Beakta sekretessen	88
9.4	Handläggningsprocessen vid ansökan om ekonomiskt bistånd	89
9.5	Aktualisering	89
9.5.1	Ansökan	90
9.5.2	Information till enskilda	90
9.6	Utreda.....	91
9.6.1	Inleda utredning	91
9.6.2	Utredningens innehåll och omfattning.....	91
9.6.3	Underlag för beslut	92
9.6.3.1	Socialtjänstens möjligheter att hämta in uppgifter.....	93
9.6.3.2	Hembesök som ett led i utredningen	94
9.6.3.3	Informationsinhämtning genom sociala medier	94
9.7	Kommunicera inkommande information.....	95
9.8	Besluta	95
9.8.1	Information som lämnas kan vara ett överklagbart beslut	96
9.8.2	Underrättelse om beslut	96
9.8.3	Utbetalning	97
9.9	Handlägga överklagan	97
9.10	Dokumentera.....	98
9.10.1	Registrera statistikuppgifter.....	99
9.11	Ärendehandläggning med digitala lösningar	99
10.	Försörjningsstöd	101
10.1	Behov som tillgodoses genom försörjningsstöd.....	101
10.2	Riksnormen	101
10.2.1	Uppdelning av riksnormen i dagsbelopp	102
10.2.2	Utgifter som tillgodoses inom riksnormen	102
10.2.3	Medlemmar i hushållet	103
10.2.4	Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå	105
10.2.5	Särskilda skäl att beräkna kostnader till en lägre nivå	106
10.3	Skäliga kostnader utanför riksnormen	106
10.4	Kostnader för boende.....	107
10.4.1	Vad är en skälig boendekostnad?	107
10.5	Faktiska boendekostnader för olika boendetyper.....	108
10.5.1	Hyreslägenhet	108
10.5.2	Bostadsrätt	108
10.5.3	Egen fastighet	109
10.5.4	Lägenheten hyrs i andra hand	109
10.5.5	Andra boendeformer	110
10.5.6	Boendekostnad under fängelsevistelse	111

10.6 Faktiska boendekostnader för olika boendesituationer	111
10.6.1 Hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren	111
10.6.2 Kvarboende vuxen dotters eller sons del i boendekostnaden	112
10.6.3 Bistånd till unga vuxna för eget boende	113
10.6.4 Inneboende.....	113
10.6.5 Delad bostad	114
10.7 Boendekostnaden vid långvarigt biståndsbehov	114
10.7.1 Särskilda skäl som kan tala mot byte av bostad	115
10.7.2 Skälig tid för bostadsbyte om boendekostnaden inte är skälig	115
10.7.3 Byte till dyrare bostad	116
10.8 Hushållsel	117
10.9 Arbetsresor	117
10.10 Hemförsäkring.....	118
10.11 Medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.....	118
10.12 Beräkning av försörjningsstöd	118
10.13 Särskilda beräkningsgrunder	118
10.13.1 Hemmavarande barns och skolungdomars arbetsinkomst .	118
10.13.2 Jobbstimulansen – särskild beräkningsregel	119
10.13.3 Inkomstperiod och beräkningsperiod	121
10.13.4 Tidigare inkomster över försörjningsstödsnivå	121
11. Livsföring i övrigt	123
11.1 Hälso- och sjukvård	124
11.2 Tandvård	125
11.3 Glasögon.....	126
11.4 Hemutrustning	127
11.4.1 Vad bör ingå i en hemutrustning?	127
11.4.1.1 Underhåll, reparation eller komplettering	128
11.4.1.2 Val av inköpsställe	128
11.5 Flyttkostnader	128
11.6 Spädbarnsutrustning	129
11.7 Umgängesresor	130
11.7.1 Vilken förälder ansvarar för resekostnaden?	131
11.8 Avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter	131
11.9 Rekreation	132
11.10 Begravning.....	133
11.10.1 Ansvar för gravsättning	133

11.10.2 Ekonomiskt bistånd till begravningskostnader	133
11.10.3 Asylsökande m.fl. som avlider	135
11.10.4 Dödsfall utomlands.....	135
11.11 Skulder	135
11.12 Internetuppkoppling	136
12.Prövning av rätten till bistånd.....	138
12.1 Aspekter vid prövningen	138
12.2 Kravet att arbeta eller på annat sätt stå till arbetsmarknadens förfogande	139
12.2.1 Vilka krav kan man ställa på en arbetssökande?	140
12.2.2 Att vara aktivt arbetssökande.....	140
12.2.3 Att godta anvisat lämpligt arbete	142
12.2.4 När finns det godtagbara skäl för att tillfälligt inte delta i aktivitet eller söka arbete?	143
12.2.5 Kontroller med Arbetsförmedlingen.....	143
12.2.6 Om den enskilde inte kan anses stå till arbetsmarknadens förfogande	144
12.2.7 Personer som inte kan arbeta	144
12.3 Prövning om behovet kan tillgodoses på annat sätt	146
12.4 Genom egna inkomster.....	146
12.4.1 Inkomster som i sin helhet reducerar rätten till bistånd	146
12.4.2 Inkomster som i regel inte reducerar rätten till bistånd	147
12.5 Genom egna tillgångar.....	148
12.5.1 Faktiska tillgångar	149
12.5.2 Lätt realiserbara tillgångar.....	149
12.5.3 Andra realiserbara tillgångar	150
12.5.4 Barns och skolungdomars tillgångar och inkomster av kapital	150
12.5.5 Bostad som har ett ekonomiskt värde	151
12.6 Genom nedsättning av kommunala avgifter m.m.	151
12.7 Genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar	152
12.8 Genom andra personers inkomster och tillgångar	152
12.8.1 Makar, registrerade partner och sambor	153
12.8.2 Personer med hushållsgemenskap	154
12.8.3 Ekonomiskt bistånd direkt till barn och skolungdomar	154
12.9 Genom studiestödsformer.....	155
13.Återbetalning och felaktiga utbetalningar	157
13.1 Återkrav enligt socialtjänstlagen.....	157
13.1.1 Återkrav av bistånd som betalats ut på felaktiga grunder	157

13.1.2 Återkrav av bistånd som förskott på förmån eller ersättning m.m.....	158
13.1.3 Återkrav av bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL med villkor om återbetalning.....	159
13.2 När återbetalning inte sker	159
13.3 Retroaktiva förmåner enligt social försäkringsbalken – s.k. återsökning	160
13.4 Felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen	161
13.4.1 Felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd	162
13.4.2 Bidragsbrott	162
13.4.3 Anmälan vid misstänkt bidragsbrott.....	163
13.4.3.1 Underlag för polisanmälan.....	163
13.4.4 Underrättelse om misstänkt felaktig utbetalning.....	164
Referenser	165
Sakregister	171
Bilaga 1 SOSFS 2013:1	175
Bilaga 2 Rättsfall	189
Bilaga 3 JO- beslut	191

Om handboken

Handboken är avsedd att användas inom ramen för ett professionellt socialt arbete. Till ett professionellt arbete hör att använda relevanta kunskaper, färdigheter och förhållningssätt samt att förstå vad rättssäkerhet och god förvaltning innebär. Den enskilde yrkesutövaren behöver dessutom få stöd av en professionell organisation och även själv bidra till att utveckla verksamheten.

Handboken syftar till att vara ett aktuellt och behovsanpassat stöd i arbetet med att dels hjälpa enskilda att komma tillrätta med sina försörjningsproblem och dels bedöma den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd.

När det gäller tillämpning av regelverket bygger innehållet i handboken i huvudsak på lagstiftning, förarbeten, rättsfall och beslut från Justitieombudsmannen samt på Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Handboken kompletterar Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd. Om det sker någon förändring i lagstiftning eller rättspraxis gäller detta oavsett vad som anges i handboken. Socialstyrelsen kan inte föregå lagstiftning, rättspraxis eller beslut från Justitieombudsmannen och göra egna tolkningar eller uttalanden om hur socialtjänstens ska tillämpa lagstiftningen.

Utgångspunkter för arbetet med att ta fram denna handbok har varit

- ändringar i lagstiftningen och i de allmänna råden för ekonomiskt bistånd,
- den kunskaps- och verksamhetsutveckling som har skett inom området,
- önskemål och synpunkter från mottagarna i kommunernas socialtjänst samt
- att stödet ska vara så lättillgängligt som möjligt.

Socialstyrelsen har även tagit fram ett *Stöd för yrkesintroduktion för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd* som är tänkt att underlätta att ta del av den kunskap som behövs för yrket. Innehållet i webbstödet som finns på Kunskapsguiden.se omfattar de kunskapsområden som bedömts vara relevanta för handläggare inom ekonomiskt bistånd.

Handbokens disposition

Handboken innehåller tre övergripande delar:

Förutsättningar för arbetet

1. Inledning
2. Socialtjänstens uppgift
3. Arbetet styrs av lag, kunskap och erfarenhet
4. Bistånd enligt 4 kap 1 § SoL
5. Viktiga perspektiv
6. Kommunens ansvar

Förebyggande arbete och förändringsarbete

7. Förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd
8. Utredda med fokus på självförsörjning

Myndighetsutövning/ tillämpning av lagstiftning

9. Ärendehandläggning
10. Försörjningsstöd
11. Livsföring i övrigt
12. Prövning av rätten till bistånd
13. Återbetalning och felaktiga utbetalningar

I slutet finns ett sakregister för att underlätta tillgängligheten. Om handboken laddas ner i PDF-format kan även dess sökfunktion användas. Handboken har tre bilagor. De är allmänna råden i sin helhet (1), sammanställningar av rättsfall (2), och beslut av JO (3) som nämns i texten. Källor anges löpande i fotnoter.

Förklaring av begrepp

I texten växlas mellan begreppen *socialnämnden* och *socialtjänsten*. Socialnämnden används framförallt när det lagstadgade ansvaret åsyftas, medan socialtjänsten används vid beskrivningar som rör det praktiska arbetet.

Benämningarna *den enskilde* och *den biståndssökande* används båda i handboken. Den enskilde är ett mer allmänt begrepp och den biståndssökande anknyter mera till en ansökan om ekonomiskt bistånd. I detta sammanhang är de dock oftast synonyma och i handboken används de som sådana.

I handboken används genomgående begreppet *handläggare* oavsett olika yrkestitlar som förekommer inom verksamhet med ekonomiskt bistånd.

Förkortningar

ALF	Lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238)
AR	Allmänna råd
Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Barnombudsmannen	BO
BBL	Bidragsbrottslagen (2007:612)

BegrL	Begravningslagen (1990:1144)
Bet	Betänkande
BrB	Brottsbalken (1962:700)
CSN	Centrala studiestödsnämnden
Dnr	Diarienummer
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FKFS	Försäkringskassans författningssamling
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HSL	Hälsa- och sjukvårdslagen (2017:30)
HVB	Hem för vård eller boende
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JB	Jordabalken (1970:994)
JO	Justitieombudsmannen
JO + årtal	Justitieombudsmannens ämbetsmannaberättelse
Kap.	Kapitel
KL	Kommunallagen (2017:725)
KR	Kammarrätten
KVFS	Kriminalvårdens författningssamling
LMA	Lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.
LRV	Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
LSS	Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
LVM	Lagen (1988:870) med särskilda bestämmelser om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
NJA	Nytt juridiskt arkiv(Rättsfall från Högsta domstolen)
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFB	Socialförsäkringsbalken (2010:110)
SFS	Svensk författningssamling
Skoll	Skollagen (2010:800)
SKR	Sveriges Kommuner och Regioner
SoF	Socialtjänstförordningen (2001:937)
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SoS	Socialstyrelsen
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SoU	Socialutskottets betänkanden
UtlF	Utlänningsförordningen (2006:97)
UtlL	Utlänningslagen (2005:716)
ÄB	Ärvdabalken (1958:637)
ÄktB	Äktenskapsbalken (1987:230)

Kompletterande kunskapsstöd

Verksamheten med ekonomiskt bistånd utgör en central verksamhet inom socialtjänsten och förutsätter kännedom om en rad situationer, verksamhetsområden, metoder och regelverk. Det är inte möjligt att i handboken för ekonomiskt bistånd täcka in alla situationer och frågor som kan uppstå.

I vissa fall finns särskilda handböcker, vägledningar eller andra kunskapskällor som närmare beskriver olika ämnen. När så är fallet tar handboken för ekonomiskt bistånd endast upp det som är mest centralt att känna till för ekonomiskt bistånd, och hänvisar i övrigt till att läsa mer i andra kunskapskällor. Nedan anges de vanligast förekommande handböcker, meddelandeblad m.m. som handboken hänvisar till.

Socialstyrelsens handböcker

- Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, 2012
- Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare, 2014
- Lex Sarah Handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah, 2014
- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, 2015
- Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, 2016

Socialstyrelsens vägledningar och övrigt kunskapsstöd

- Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar, 2017
- Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd - För handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd, 2017
- Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd, 2017
- Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare, 2020
- Metodguiden

Socialstyrelsens meddelandeblad

- Meddelandeblad Nr 3/2011 Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun vinstelsekommun-Nya bestämmelser 1 maj 2011
- Meddelandeblad Nr 7/2013, (komplettering i januari 2015)
Ändringar i socialtjänstlagen den 1 juli 2013 som gäller ekonomiskt bistånd
- Meddelandeblad Nr 1/2015 Lex Sarah

Teman på kunskapsguiden.se

- Arbetslöshet
- Barn som anhöriga
- Bemötande i socialtjänsten
- Delaktighet

- Ensamkommande barn och unga
- Evidensbaserad praktik
- Föräldralediga med ekonomiskt bistånd
- Hbtq
- Hedersrelaterat våld och förtryck
- Hemlöshet
- Interkulturellt perspektiv
- Jämställdhet inom ekonomiskt bistånd
- Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- Samtal med barn
- Skuldproblem
- Socialförsäkringar
- Spelproblem
- Standardiserade bedömningsmetoder
- Systematisk uppföljning
- Våld i nära relationer
- Yrkesintroduktion för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd

Aktuell information hos andra myndigheter

- Arbetsformedlingen.se
- Forsakringskassan.se
- Barnombudsmannen.se
- IVO.se
- JO.se
- Konsumentverket.se
- Kriminalvarden.se
- Kronofogden.se
- Migrationsverket.se
- Pensionsmyndigheten.se
- Skatteverket.se

Övrigt

- Finsam.se
- NCK Nationellt centrum för kvinnofrid, nck.uu.se

Första delen

Förutsättningar för arbetet

1. Inledning

1.1 Om ekonomiskt bistånd

Socialtjänstens ekonomiska bistånd är välfärdssystemens yttersta skyddsnet och har i första hand till uppgift att träda in tillfälligtvis vid försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt.¹

Uppdraget för verksamhet med ekonomiskt bistånd innebär dels att hjälpa människor att komma tillrätta med sina försörjningsproblem och dels att pröva den enskildes rätt till ekonomiskt stöd under tiden.²

Det ekonomiska stödet ska ge enskilda personer och familjer en skälig levnadsnivå.³ Rätten till ekonomiskt bistånd bygger inte på inkomstbortfallsprincipen utan på en individuell behovsbedömning för hushållet som helhet.⁴

Socialtjänsten har till uppgift att bidra till långsiktiga lösningar på människors försörjningsproblem. För att lyckas med det behöver utredningar och planering göras med fokus på egen försörjning. Det innebär att handläggaren i samarbete med den biståndssökande skaffar sig en helhetsbild av personens resurser, försörjningshinder och behov av insatser för att komma i arbete.

Landets kommuner organiserar och benämner sin verksamhet med ekonomiskt bistånd olika. Oavsett valet av organisation omfattas verksamhet med ekonomiskt bistånd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL, vilket t.ex. innebär att verksamheten ska vara av god kvalitet och att personalen ska ha lämplig utbildning och erfarenhet.⁵

1.2 Om försörjningsproblem

Försörjningsproblem är den vanligaste orsaken till att människor söker stöd från socialtjänsten. De senaste åren har 4-4,5 procent av befolkningen årligen fått ekonomiskt bistånd någon gång, vilket är en relativt låg andel. En tredjedel är barn som lever i familjer som inte klarar försörjningen på egen hand.⁶

Det till antalet vanligaste hushållet som får bistånd är ensamstående män utan barn men den procentuellt största gruppen i jämförelse med totala antalet motsvarande hushåll i landet är ensamstående kvinnor med barn.⁷

Skälen till att människor behöver ekonomiskt bistånd är både strukturella och individuella. Hur stor andel av befolkningen som har svårt att klara sin försörjning på egen hand påverkas av flera samverkande strukturella faktorer som exempelvis tillgången på arbete, hur trygghetssystemen är utformade, flyktmottagandet samt inkomst- och kostnadsutvecklingen.⁸ Befolkningens behov av ekonomiskt bistånd är känsligt för förändringar och kriser i

¹ Se prop.1996/97:124 s.80–81 och prop. 2000/01:80 s.93-94.

² Jfr 1 kap. 1 § SoL, 4 kap. 1 § SoL, prop. 1979/80:1 s.186-187 och s.522 samt prop. 2000/01:80 s.81.

³ Se 4 kap 1 § fjärde stycket SoL.

⁴ Se prop. 1996/97:124 s.65-66.

⁵ Se 3 kap. 3 § SoL.

⁶ Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd, 2019.

⁷ Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd, 2019.

⁸ Socialstyrelsen, Individ och familjeomsorg-lägesrapport, 2021.

samhället och behovet kan snabbt öka när sådant inträffar.⁹ Individuella faktorer som kan påverka behovet av ekonomiskt bistånd är bl.a. den enskildes ålder, utbildning, vistelsetid i Sverige, fysisk och psykisk ohälsa, våldsutsatthet och missbruk eller beroende av något slag. I det dagliga arbetet med ekonomiskt bistånd ligger fokus i första hand på de individuella faktorerna.

De vanligaste orsakerna till behov av ekonomiskt bistånd är arbetslöshet, ohälsa eller sociala problem som man behöver komma tillrätta med.¹⁰

⁹ Se Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd, 1990-2019.

¹⁰ Se Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd, 1990-2019.

2. Socialtjänstens uppgift

De övergripande målen och grundläggande värderingarna för socialtjänstens samtliga verksamheter står i 1 kap. 1 § SoL. Enligt denna inledande paragraf ska samhällets socialtjänst på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Vidare framgår att socialtjänsten ska inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser, under hänsynstagande till människors ansvar för sin och andras sociala situation. Verksamheten ska också bygga på respekt för människors rätt till självbestämmande och integritet.

2.1 Två uppdrag – självförsörjning och försörjning

Socialtjänstens bistånd ska enligt 1 kap. 1 § SoL utformas så att det stärker den enskildes resurser att leva ett självständigt liv. För arbetet inom ekonomiskt bistånd innebär det att insatserna behöver utformas på ett sådant sätt att den enskilde så snart som möjligt kan klara sin egen försörjning. Det innebär också att insatserna inte bara behöver syfta till att avhjälpa det aktuella behovet utan även kan underlätta för den enskilde att i framtiden själv klara sig utan ekonomiskt bistånd. Lagstiftaren har med andra ord gett socialtjänsten två uppdrag. Huvuduppgiften eller målet är att hjälpa den enskilde så att han eller hon kan klara sig utan ekonomiskt bistånd dvs. hjälp till *självförsörjning*. I väntan på att detta blir möjligt har den enskilde under vissa förutsättningar och efter en individuell behovsprövning rätt till ekonomiskt bistånd dvs. hjälp med *försörjningen*.

Socialtjänsten behöver därmed ha två fokus i kontakterna med den enskilde, dels den ekonomiska situationen, dels vilka insatser som behövs i övrigt. *Läs mer i kapitel 8. Utreda med fokus på självförsörjning och i kapitel 9. Ärendehandläggning.*

Om det står klart att den enskildes behov av bistånd är tillfälligt räcker det med att utreda den ekonomiska situationen eftersom den enskilde inte behöver någon hjälp till självförsörjning. Det kan exempelvis handla om bistånd i avvaktan på utbetalning av lön eller annan ersättning.

En viktig princip i SoL är att människor i första hand har ett eget ansvar för sitt liv. I lagens förarbeten framhålls särskilt att socialtjänsten inte får frånta enskilda deras ansvar i detta avseende, men kravet på att någon själv ska ta ansvar för sitt liv får inte drivas hur långt som helst, eftersom möjligheterna kan vara begränsade.¹¹

Det är viktigt att socialtjänsten utvecklar metoder, insatser och samverkan som underlättar för den enskilde att göra något åt orsaken till sitt biståndsbe-

¹¹ Se prop. 1979/80:1 s. 195-196 och s. 522.

hov. Människor som söker sig till socialtjänsten för att de inte klarar sin försörjning har rätt att få sådan hjälp att de på sikt kan klara sig utan ekonomiskt bistånd. Det kan t.ex. handla om hjälp att hitta arbete eller hjälp med hushållsekonomisk rådgivning för att få pengarna att räcka till.

Alla människor kan inte försörja sig genom förvärvsarbete. I sådana situationer måste socialtjänsten tillsammans med den enskilde försöka hitta andra och långsiktiga lösningar på försörjningsproblemen, t.ex. via någon ersättning från socialförsäkringen. Socialtjänstens huvudsakliga uppgift är följaktligen att bidra till att hitta *långsiktiga* lösningar på människors försörjningsproblem.

2.2 Vägledande principer i socialtjänstlagen

De övergripande målen i SoL ger uttryck för principen om alla människors lika värde och rätt till social trygghet, vård och omsorg. Detta gäller oavsett ålder, kön, etniskt ursprung, hudfärg, språk, religion, funktionsnedsättning eller sexuell läggning.

För individuellt inriktade insatser ska följande principer vara vägledande i socialtjänstens arbete:

- helhetssyn
- frivillighet och självbestämmande
- normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet.¹²

2.2.1 Helhetssyn

En vägledande princip är att verksamheten ska präglas av en helhetssyn istället för symptomtänkande. Detta innebär bl.a. att en enskilds eller en grups sociala situation och de problem som den enskilde eller gruppen har ska ses i förhållande till hela den sociala miljön.¹³ Det betyder att ekonomiska behov behöver ses som en del av den enskildes livssituation.

Frågor om ekonomiska problem är komplexa och försörjningsproblem och behov av ekonomiskt bistånd kan indikera att en person eller familj även har andra problem än rent ekonomiska. Lösningen är inte alltid att bara söka arbete.

I vissa fall finns andra faktorer som bidrar till försörjningsproblemen, och förhindrar förändringsarbete, som man också behöver komma tillrätta med. Därför är en viktig uppgift för den som arbetar med ekonomiskt bistånd att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att kunna erbjuda rätt stöd.

¹² Se prop. 1979/80:1 Del A s. 207 ff., bet. 2000/01: SoU18 s.17.

¹³ Se bet. 2000/01: SoU18 s.17.

JO 2000/01 s.301 Helhetssyn

JO kritiserade att nämnden behandlat en sökande som ett vanligt "ekonomiärende", trots att förvaltningen kände till att den sökande led av en allvarlig psykisk störning. Personen hade också tidigare haft behov av bistånd för sin försörjning. JO ansåg att handläggningen i den delen stod i strid med principen om en helhetssyn på det sociala arbetet.

Personalen inom ekonomiskt bistånd behöver ofta hantera komplexa situationer och göra svåra bedömningar. Det ställer stora krav på kompetens och kunskaper. Handläggaren kan antingen själv hjälpa till att lösa problemet inom verksamheten eller slussa vidare och samverka för att personen ska kunna få rätt stöd av andra aktörer inom eller utanför socialtjänsten.

Samverkan kring individen är ofta nödvändig för att utifrån en helhetsbild av situationen kunna ge rätt hjälp.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 2.

2.2.2 Frivillighet och självbestämmande

Frivillighet och självbestämmande ska vara vägledande inom socialtjänsten. Det innebär att den enskilde själv bestämmer om han eller hon ska ta emot erbjudanden om en viss social tjänst. Det är den enskilde som gör valet, dock inom ramen för befintliga resurser. Frivillighet och självbestämmande innebär inte att socialtjänsten ska vara kravlös. Till socialtjänstens uppgifter hör att på olika sätt försöka motivera den enskilde för en viss insats.¹⁴

Ett självständigt liv är relevant vid socialt arbete för att människor ska komma ifrån sociala problem. För möjlighet till ett självständigt liv vid insatser för personliga behov är det angeläget att insatserna utformas med inriktning på att stödja den enskildes förmåga till självbestämmande, aktivitet och delaktighet inom olika livsområden. Det är inte möjligt för socialtjänsten att stödja förmågan i alla sammanhang som den enskilde kan önska, men hans eller hennes vilja till aktivitet och delaktighet är avgörande för att stödet ska kunna ges och ge önskade resultat. Därmed hänger aktivitet och delaktighet nära samman med självbestämmande.¹⁵

När det gäller ekonomiskt bistånd ger rättspraxis exempel på den enskildes rätt till självbestämmande såsom val av boendeform och bostadsort.¹⁶ I ett avgörande från HFD framgår till exempel att en situation där en enskild vägrar att flytta till en annan kommun inte medför att kommunen kan undandra sig att lämna bistånd.¹⁷

¹⁴ Se bet. 2000/01: SoU18 s. 17.

¹⁵ Se SOU 2020:47 s.766-767.

¹⁶ Se RÅ 1988 ref. 137, RÅ 2009 ref 4. samt RÅ 2004 ref. 130.

¹⁷ Se RÅ 2004 ref. 130.

RÅ 2004 ref.130 Val av bostadsort skulle respekteras

En familj som begärt bistånd enligt socialtjänstlagen i form av bl.a. bostad i vistelsekommunen har avböjt erbjudande om bostad m.m. i kommun i annan del av landet. Oavsett att erbjudandet allmänt sett uppfyllde kraven på en skälig levnadsnivå har familjens ställningstagande i fråga om byte av bostadsort ansetts böra respekteras. Vistelsekommunens vägran att därefter utge bistånd till försörjning m.m. har därför ansetts strida mot socialtjänstlagen.

I detta sammanhang är det viktigt att beakta att vuxna personers rätt till frivillighet och självbestämmande i kontakten med socialtjänsten inte är oinskränkt. När barn är berörda ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.¹⁸ Vid en intressekonflikt mellan barnet och de vuxna måste barnets intresse ha företräde.¹⁹ *Läs mer i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv*

2.2.3 Normalisering, kontinuitet, flexibilitet och närhet

Andra vägledande principer inom socialtjänsten är att stöd- och hjälpinsatser ska ”normaliseras” så att människor inte känner sig stämplade eller utpekade.²⁰ Av närhetsprincipen följer att insatser i hemmet går före vård utanför hemmet och att vården ska anordnas så nära hemmet som möjligt, utan att flexibiliteten går förlorad.²¹

Insatserna måste anpassas till den enskildes aktuella förutsättningar och behov, vilket betyder att socialtjänsten måste förfoga över ett brett register av handlingsalternativ när det gäller individuellt inriktade insatser.²²

För den enskilde är det också viktigt att insatserna så långt möjligt genomförs av samma personal, vilket följer av den s.k. kontinuitetsprincipen.²³

2.3 God kvalitet

Socialtjänstens insatser ska vara av god kvalitet och utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenhet, och socialtjänsten har en skyldighet att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten.²⁴

Med kvalitet enligt SOSFS 2011:9 menas att en verksamhet uppfyller alla de krav och mål som gäller för verksamheten enligt lagar och andra föreskrifter. Att verksamheten är av god kvalitet innebär även att socialtjänstens arbete bedrivs i enlighet med ovan nämnda principer.

¹⁸ Se artikel 3 barnkonventionen.

¹⁹ Se prop. 1996/97:124 s. 99-110.

²⁰ Se prop. 1979/80:1 Del A s.213.

²¹ Se prop. 1979/80:1 Del A s.215.

²² Se bet. 2000/01: SoU18 s. 17.

²³ Se prop. 1979/80:1 Del A s.213-214.

²⁴ Se 3 kap. 3 § SoL.

2.3.1 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Att ha ett ledningssystem för ett systematiskt kvalitetsarbete innebär att verksamheten skapar strukturer för ledning och styrning och bedriver ett kontinuerligt förbättringsarbete av dessa strukturer. Med stöd av ledningssystemet ska socialnämnden planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten. Det ingår i arbetet att identifiera, beskriva och fastställa de processer, aktiviteter och rutiner i verksamheten som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet.²⁵

Arbetet med ekonomiskt bistånd består till stor del av att utreda och fatta beslut. En viktig del i att utveckla och förbättra kvaliteten är därför att identifiera, beskriva och fastställa de arbetsprocesser, aktiviteter och rutiner som hör ihop med exempelvis information, dokumentation, kontroller, beslut och kommunikation.

För varje aktivitet ska socialnämnden utarbeta och fastställa de rutiner som behövs för att säkra verksamhetens kvalitet. Rutinerna ska dels beskriva ett bestämt tillvägagångssätt för hur en aktivitet ska utföras, dels ange hur ansvaret för utförandet är fördelat i verksamheten.²⁶

Inom ekonomiskt bistånd kan det t.ex. vara aktuellt att ha rutiner

- för hur en anmälan om oro för barn ska hanteras
- vid indikation på att en vuxen utsatts för våld
- för att inte röja skyddade personuppgifter
- för att förhindra avhysning av barnfamiljer
- för information om samordnad individuell plan (SIP)
- för intern samordning med andra verksamhetsområden
- för samverkan med externa aktörer i enskilda ärenden.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (2012).

Läs mer på kunskapsguiden.se – TEMA Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

2.3.2 Systematisk uppföljning

Systematisk uppföljning är en drivande faktor både för socialtjänstens generella arbete med kvalitet och för utvecklingen av en evidensbaserad praktik. Systematisk uppföljning handlar om att dokumentera arbetet med enskilda individer för att följa upp hur det går för dessa och om att sammanställa denna information i syfte att analysera och utveckla verksamheten.

Nytan och användningen av systematisk uppföljning kan delas in i tre olika nivåer: i det direkta arbetet med klienter (individuell uppföljning), på

²⁵ Se AR till 3 kap. 1-3 §§ samt 4 kap. 1-3 §§ SOSFS 2011:9.

²⁶ Se AR till 4 kap. 4 § SOSFS 2011:9.

verksamhetsnivå för att utveckla och säkra verksamhetens kvalitet (verksamhetsuppföljning) och på nationell nivå i form av exempelvis öppna jämförelser (nationell uppföljning).

Socialstyrelsen har utvecklat ett verktyg för systematisk uppföljning- SU-verktyg, som ger stöd i att registrera och sammanställa uppgifter som en verksamhet vill följa upp i kvalitetssyfte. De kan användas för att följa delar av verksamhetens förändringsarbete, exempelvis vilka insatser som ges till vilken grupp biståndsmottagare och hur resultatet blir. För ekonomiskt bistånd finns ett särskilt verktyg för systematisk uppföljning, SUE.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Mer information och tillgång till SU-verktygen finns på Socialstyrelsens utbildningsportal i kursen "Verktyg för systematisk uppföljning".

Läs även mer på kunskapsguiden.se – TEMA Systematiskt uppföljning.

2.3.3 Den enskildes medverkan i kvalitetsarbetet

Socialnämnden ska som en del i det systematiska förbättringsarbetet ta emot och utreda klagomål och synpunkter på verksamhetens kvalitet från bl.a. enskilda som tar emot ekonomiskt bistånd och deras närstående.²⁷ Förslag och klagomål från enskilda är en viktig informationskälla för att kunna åtgärda brister och identifiera områden som kan behöva förbättras.

Ur den enskildes perspektiv kan god kvalitet t.ex. vara att

- bli bemött med respekt
- få tillräcklig information för att kunna ta till vara sina rättigheter
- verksamheten är lättillgänglig
- både utredning och handläggning är snabb och effektiv
- verksamheten bedrivs rättssäkert
- det finns möjlighet att få byta handläggare
- verksamheten särskilt beaktar barnperspektivet
- verksamheten har ett jämställdhetsperspektiv
- det finns tillgång till insatser som syftar till egenförsörjning
- både hinder och resurser för egenförsörjning utreds
- insatserna utformas efter den enskildes behov och förmåga och så långt som möjligt i samråd.

2.3.4 Öppna jämförelser

Öppna jämförelser tas fram av Socialstyrelsen i samverkan med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och i samråd med Vårdföretagarna och Famna, bl.a. för ekonomiskt bistånd. Öppna jämförelser är ett indikatorbaserat verktyg för analys, uppföljning och utveckling inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamheter på lokal, regional och nationell nivå. Syftet med öppna jämförelser är att främja en god kvalitet i verksamheten ur den enskildes perspektiv.

²⁷ Se AR till 5 kap. 3 § SOSFS 2011:9.

Inom socialtjänsten görs jämförelser inom kvalitetsområden som har sin utgångspunkt i SoL. Med Socialstyrelsens öppna jämförelser kan kommunerna få underlag till uppföljning, till att identifiera sina utvecklingsområden och öka kvaliteten i sin verksamhet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på socialstyrelsen.se - Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd.

2.3.5 Lex Sarah

Lex Sarah är en del av det systematiska kvalitetsarbetet.²⁸ Syftet med bestämmelserna om lex Sarah är att komma tillrätta med missförhållanden inom den egna verksamheten och förhindra att sådana uppkommer igen.²⁹ Anställda och vissa andra inom socialtjänsten är skyldiga att rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållanden till socialnämnden. Missförhållandet eller risken för missförhållande ska röra personer som får eller kan komma att få insats inom verksamheten.³⁰

Socialnämnden ska utreda det rapporterade missförhållandet och avhjälpa eller undanröja det utan dröjsmål.³¹ Om missförhållandet eller risken för ett missförhållande är allvarligt ska socialnämnden anmäla det till Inspektionen för vård och omsorg (IVO).³² Socialstyrelsen har gett ut föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah³³ som bl.a. tar upp rapporteringsskyldigheten, utredningsförfarandet och rutiner för verksamheten.

De vanligaste anmälningarna som rör ekonomiskt bistånd handlar om sådana brister som att t.ex. vägra att ta emot eller att utreda en ansökan, bryta bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt, långa handläggningstider, otydliga beslut eller ändring av gynnande beslut.³⁴

JO har vid många tillfällen påpekat hur viktigt det är att en ansökan om bistånd alltid utmynnar i ett beslut, och att beslutet inte dröjer längre än nödvändigt.³⁵ Det kan innebära en risk för missförhållanden om beslut och utbetalning dröjer trots att ansökningen har lämnats in i god tid. Följden kan bli svårigheter för den enskilde att t.ex. betala hyran i tid, vilket kan medföra betalningsanmärkningar eller andra problem.

Även brister i bemötandet kan innebära ett missförhållande i verksamheten som ska rapporteras.

²⁸ Se prop. 2009/10:131 s.21-22.

²⁹ Se prop. 2009/10:131 s.36.

³⁰ Se 14 kap. 3 § SoL.

³¹ Se 14 kap. 3 och 6 § SoL.

³² Se 14 kap. 7 § SoL.

³³ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om Lex Sarah.

³⁴ Se Statistik från IVO, nr 3/2019.

³⁵ Se bl.a. JO beslut 2000-08-23 dnr 1149-1999, JO beslut 2012-04-12 dnr 3994-2011 och JO beslut 1999-06-21 dnr 4905-1997.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 1.

Läs mer i Lex Sarah-handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah (2014).

Läs mer i Lex Sarah, Meddelandeblad nr 1/2015.

2.4 Samverkan

Personer med försörjningsproblem behöver ofta stöd från flera aktörer samtidigt. En fungerande samverkan är många gånger avgörande för att enskilda personer ska kunna erbjudas insatser utifrån sina individuella behov.

Samverkan innebär att tillsammans med den enskilde och med andra aktörer gemensamt arbeta för ett bestämt syfte och mål.

En god samverkan bidrar till en helhetsbild av den enskilde personens behov och dessutom minskar risken att personen hänvisas runt till olika aktörer. En förutsättning för att samverkan ska fungera i praktiken är att myndigheterna inser att verksamheten är till för den enskilde, och att det kan finnas något att vinna på att samverka.³⁶

Personer med försörjningsproblem är en heterogen grupp med skiftande individuella behov för att komma tillrätta med sina problem och bli självförsörjande. Syftet med att samverka är att samordna insatserna för att de ska leda till en så bra lösning som möjligt.

Samverkan hör ihop med principen om helhetssyn, att ha ett helhetsperspektiv på den enskildes situation förutsätter att socialtjänsten samarbetar med andra på olika sätt. Det är personens behov som avgör vilka insatser som kan vara relevanta, vilka verksamheter som behöver samverka och på vilket sätt.

2.4.1 Samverkan mellan socialtjänsten och andra aktörer

Socialnämndens insatser för den enskilde ska vid behov utformas och genomföras i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.³⁷ Centrala samverkansparter är exempelvis Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården.

2.4.2 Samverkan inom socialtjänsten

Samverkan mellan olika verksamhetsområden är ofta nödvändig kring personer med komplexa livssituationer för att utifrån en gemensam helhetsbild kunna erbjuda rätt stöd.

Samverkansformer som exempelvis trepartssamtal kan underlätta för arbetet med personer eller familjer som kan behöva insatser från flera olika verksamheter inom socialtjänsten samtidigt. Det kan exempelvis gälla behov av

³⁶ Forsell, E. m.fl. (2006).

³⁷ Se 3 kap. 5 § SoL.

stöd från den sociala barn- och ungdomsvården eller vid missbruks- och beroendeproblematik.

2.4.3 Stödstrukturer för samordning kring enskilda personer

När en person har behov av insatser eller åtgärder från flera verksamheter kan det behövas stödstrukturer för att underlätta samverkan. Det kan t.ex. handla om att upprätta en gemensam planering tillsammans med den enskilde. När en person har insatser från flera aktörer parallellt är det viktigt att det framgår vem som ansvarar för vilken insats, tydligt syfte med insatsen, och vem som ansvarar för uppföljning och när.

2.4.3.1 Samordnad individuell plan, SIP

En samordnad individuell plan, SIP, ska upprättas när en person har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården. En SIP ska upprättas om en av huvudmännen bedömer att planen behövs för att personen ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till det.³⁸ Syftet med en SIP är att säkerställa ett samarbete mellan huvudmännen så att den enskildes samlade behov av hälso- och sjukvård och socialtjänst tillgodoses.³⁹

2.4.3.2 Finansiell samordning, FINSAM

Lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser, FINSAM, gör det möjligt för Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och hälso- och sjukvården att samverka inom välfärds- och rehabiliteringsområdet genom att bilda ett samordningsförbund. Syftet med ett samordningsförbund är att uppnå en effektivare användning av gemensamma resurser och underlätta samverkan mellan myndigheterna för att ge insatser till enskilda personer.⁴⁰

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om finansiell samordning på www.finsam.se.

2.4.4 Sekretess vid samverkan

Hos myndigheter skyddas ofta uppgifter som rör enskildas personliga förhållanden av regler om sekretess och tystnadsplikt. När flera myndigheter samverkar är varje myndighet bunden av den sekretess som gäller för respektive myndighet.⁴¹

Om det är relevant att dela uppgifter mellan myndigheter kan detta under vissa förutsättningar ändå ske, t.ex. genom att den enskilde samtycker till att informationen får lämnas.⁴² Vad personen har samtyckt till ska dokumenteras.⁴³ Det finns inga hinder för olika myndigheter och professioner att samråda och

³⁸ Se 2 kap. 7 § SoL.

³⁹ Se prop. 2008/09:193 s. 19.

⁴⁰ Se 1 § lagen ((2003:1210) om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser och prop. 2002/03:132 s. 72.

⁴¹ Se JO beslut 2011-05-31 dnr 6300-2009.

⁴² Se 12 kap. 2 § OSL.

⁴³ AR till 5 kap. 5 § SOSFS 2014:5.

diskutera ett ärende om uppgifterna kring en person är avidentifierade. *Läs mer i avsnitt 3.3 Sekretess och tystnadsplikt och i avsnitt 9.3 Beakta sekretessen.*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om sekretess i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 6.

3. Arbetet styrs av lag, kunskap och erfarenhet

Socialtjänstens arbete regleras dels i lagar och förordningar från riksdag och regering, dels i föreskrifter och allmänna råd som utfärdas av Socialstyrelsen.

Kommunerna organiserar och benämner sin verksamhet med ekonomiskt bistånd olika. Oavsett valet av organisation omfattas verksamhet med ekonomiskt bistånd av socialtjänstlagen och dess krav på god kvalitet och personal med lämplig utbildning och erfarenhet.⁴⁴

De regler som främst styr handläggningen av ärenden finns i förvaltningslagen, FL, socialtjänstlagen, SoL, och offentlighets- och sekretesslagen, OSL. För socialtjänsten finns också Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om handläggning och dokumentation.

3.1 Lagstiftning och rättspraxis

Den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd styrs främst av socialtjänstlagen SoL, och tydliggörs bl.a. genom rättspraxis utifrån den.

- Rättspraxis utgörs av domar från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD), tidigare Regeringsrätten, och kan ge tydlig vägledning i bedömningen av rätten till ekonomiskt bistånd.
- Domar från kammarrätterna kan ge en orientering om vad domstolarna har lyft fram i sina bedömningar i olika situationer.
- Domar från förvaltningsrätterna gäller endast det enskilda fallet och inga allmängiltiga slutsatser kan egentligen dras utifrån en förvaltningsrättsdom.
- Socialstyrelsen har gett ut allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1), senast reviderade 2021. Allmänna råd innehåller rekommendationer om hur en författning kan eller bör tillämpas. Denna handbok är ett komplement till allmänna råden.

Utöver bestämmelser i lagstiftningen kan det också finnas interna myndighetsföreskrifter som påverkar myndighetsutövningen som exempelvis kommunala riktlinjer eller anvisningar i delegationsordningen.

Lokala kommunala riktlinjer med anvisningar för hur arbetet med ekonomiskt bistånd ska bedrivas i kommunen har inte företräde framför det som gäller enligt den rättsliga reglering som finns inom området.

3.2 Tillsyn

Inspektionen för vård och omsorg, IVO, utövar tillsyn över bl.a. socialtjänsten. Även Justitieombudsmannen, JO, utövar tillsyn över bl.a. socialtjänsten.

⁴⁴ Se 2 kap. 4 § och 3 kap. 3 § SoL.

Beslut från JO och IVO innehåller ofta klargörande rättsutredningar om förhållanden som inte normalt tas upp av domstolarna, exempelvis frågor om ärendehantering och dokumentation.

3.3 Sekretess och tystnadsplikt

Inom socialtjänsten gäller sekretess för uppgifter om enskildas personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.⁴⁵ Det innebär att uppgifterna som huvudregel omfattas av sekretess.⁴⁶ Om en uppgift omfattas av sekretess kan den ändå få lämnas ut under vissa förutsättningar, d.v.s. om det finns en så kallad sekretessbrytande bestämmelse.⁴⁷

Exempel på tillfällen då sekretessen kan brytas är:

- Om den enskilde lämnar sitt samtycke till det.⁴⁸
- Om en menprövning leder fram till att en handling eller uppgift kan lämnas ut.⁴⁹
- När andra myndigheter begär att få ta del av uppgifter med stöd av lagstiftningen inom deras respektive ansvarsområde.⁵⁰ För att få information om vilken regel som en begäran om information grundar sig på kan handläggaren fråga myndigheten om detta.
- När socialnämnden på begäran av en annan myndighet ska lämna uppgifter till denna om utbetalad ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar från det allmänna eller en felaktig beskattning.⁵¹
- När underrättelse ska lämnas till annan myndighet om felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.⁵²
- Vid misstankar om vissa allvarliga brott.⁵³
- Om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.⁵⁴

Läs mer i avsnitt 2.4.4. Sekretess vid samverkan, avsnitt 9.3 Beakta sekretessen och 13.4.4 Underrättelse om misstänkt felaktig utbetalning

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om sekretess i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 6.

⁴⁵ Se 26 kap. 1 § OSL.

⁴⁶ Se prop. 1979/80:2, del A s. 82.

⁴⁷ Se 3 kap. 1 § OSL

⁴⁸ Se 10 kap. 1 § OSL.

⁴⁹ Se 26 kap. 1 § OSL.

⁵⁰ Se 10 kap. 28 § OSL.

⁵¹ Se 10 kap. 28 § OSL och 12 kap. 7 § SoL.

⁵² Se lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁵³ Se 10 kap. 23 § OSL.

⁵⁴ Se 10 kap. 2 § OSL.

3.4 Kunskap och erfarenhet

Arbetet bygger på evidensbaserad praktik och bästa tillgängliga kunskap, dvs. teorier och forskning från flera discipliner samt kunskap och erfarenheter från praktiskt yrkesverksamma. Enskildas synpunkter är också viktiga att ta till vara. Stöd och insatser ska alltid utgå från den enskildes behov och livssituation och utformas så att den enskilde så snart som möjligt kan komma tillrätta med sina problem.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 1.

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Evidensbaserad praktik.

3.5 Skyldigheter för anställda inom socialtjänsten

Anställda inom socialtjänsten är kommunala tjänstepersoner som arbetar utifrån lagstiftningen i en politiskt styrd organisation. Det innebär bl.a. att beslut fattas utifrån en delegationsordning som är bestämd av den politiska nämnden. Handläggare får fatta vissa beslut, medan andra kan fattas av chef, ledamot i nämnden eller av nämnden själv. Handläggare kan även behöva förhålla sig till de kommunala riktlinjer för arbetet som kan finnas lokalt.

Den som är anställd inom socialtjänsten har vissa skyldigheter enligt lag och omfattas av regler om tjänstefel.⁵⁵

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 4.

3.5.1 Anmäla oro för barn

Den som är yrkesverksam inom socialtjänsten är skyldig att anmäla om den i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.⁵⁶

Den som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa har således ett personligt ansvar för att anmälan görs och är också skyldig att lämna alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd.⁵⁷ *Läs mer om oro för barn i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Anmäla oro för barn stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2014).

⁵⁵ Tjänstefel regleras i 20 kap. 1 § brottsbalken, BrB.

⁵⁶ Se 14 kap. 1 § SoL.

⁵⁷ Se 14 kap. 1 § första och tredje styckena SoL.

3.5.2 Rapportera Lex Sarah

Den som är anställd inom socialtjänsten är skyldig att genast rapportera om han eller hon uppmärksammar eller får kännedom om missförhållanden som rör enskilda personer som får eller kan komma i fråga för insatser inom den egna verksamheten. Skyldigheten att rapportera gäller även om det finns en påtaglig risk för missförhållanden.⁵⁸

Anmälning- och rapporteringskyldigheten omfattar t.ex. missförhållanden inom verksamhet med ekonomiskt bistånd. *Läs mer om lex Sarah i avsnitt 2.3 God kvalitet*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 1.

Läs mer i Lex Sarah-handbok för tillämpningen av bestämmelser om lex Sarah (2014).

Läs mer i Lex Sarah, Meddelandeblad nr 1/2015.

3.5.3 Underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Kommuner har skyldighet att underrätta andra myndigheter om felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.⁵⁹ Det innebär att om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån⁶⁰ eller ett ekonomiskt stöd⁶¹ har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp, ska underrättelse om detta lämnas till den myndighet, organisation eller annan kommun som har fattat beslutet.⁶²

Av underrättelsen ska det framgå vilka omständigheter som ligger till grund för antagandet.⁶³ Underrättelseskyldigheten är en så kallad sekretessbrytande bestämmelse.⁶⁴ *Läs mer om underrättelseskyldigheten i avsnittet om 13.4.4 Underrättelse om misstänkt felaktig utbetalning*

⁵⁸ Se 14 kap. 3 § första stycket SoL.

⁵⁹ Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁰ Bidrag, ersättningar, pensioner och lån för personligt ändamål som beslutas av Migrationsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen, en kommun eller en arbetslöshetskassa och betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån). Se 1 § 1 stycket lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶¹ Stöd, bidrag och ersättningar som beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun och avser en enskild person, men betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd). Se 1 § 2 stycket lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶² Se 1-3 §§ lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶³ Se 4 § lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁴ Se 10 kap. 28 § OSL.

4. Bistånd enligt 4 kap.1 § SoL

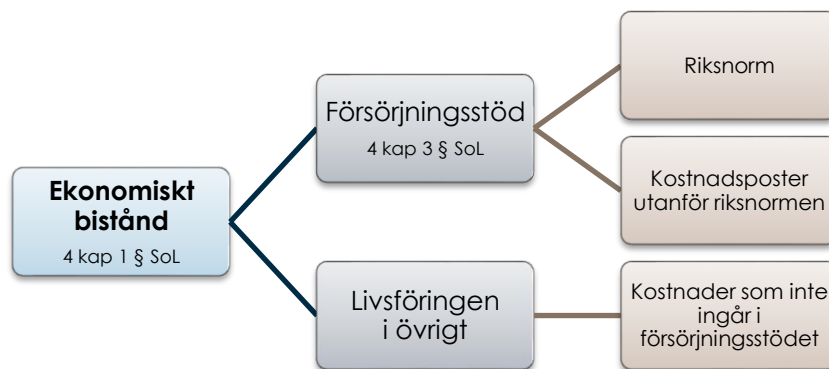
Den enskildes rätt till bistånd regleras i 4 kap. 1 § SoL. I paragrafen anges att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. I begreppet livsföring i övrigt ingår allt annat bistånd som den enskilde kan behöva för att vara tillförsäkrad en skälig levnadsnivå.

Rätten till bistånd har inte knutits till att den enskilde behöver hjälp av någon särskild orsak. Biståndet kan vara ekonomiskt stöd men också andra insatser för stöd, omsorg och vård. En skälig levnadsnivå kan alltså innebära andra värden än pengar.⁶⁵ Behovsprövningen ska vara individuell och ta hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet.⁶⁶

4.1 Ekonomiskt bistånd

För att ha rätt till ekonomiskt bistånd ska den enskilde göra vad han eller hon kan för att bidra till sin egen och sin familjs försörjning.⁶⁷ Det innebär t.ex. att den som kan arbeta är skyldig, såvida det inte finns godtagbara skäl, att stå till arbetsmarknadens förfogande.⁶⁸

Ekonomiskt bistånd består av två delar, försörjningsstöd och bistånd till livsföringen i övrigt.⁶⁹

4.1.1 Försörjningsstöd

Försörjningsstödet ska tillgodose hushållens mer regelbundna utgifter per månad och består av två delar. Den ena delen täcks av riksnormen som beslutas av regeringen varje år. Den andra delen avser kostnadsposter som socialnämnden ska göra en individuell prövning av.⁷⁰

⁶⁵ Se prop. 1979/80:1 s. 186, s.199 och prop. 2000/01:80, s.90-91.

⁶⁶ Se 4 kap. 1 § SoL.

⁶⁷ Se 4 kap. 1 § första stycket SoL, RÅ 1995 ref. 48 och RÅ 1995 ref. 79.

⁶⁸ Se 4 kap. 1 § andra stycket SoL.

⁶⁹ Se 4 kap. 1 första stycket SoL.

⁷⁰ Se 4 kap. 3 § SoL och prop. 2000/01:80 s.91.

I riksnormen finns kostnader som är någorlunda lika för alla och gäller för hela landet. Riksnormen ska täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon. Riksnormen för ett hushåll är summan av de personliga kostnaderna för samtliga medlemmar i hushållet och de gemensamma hushållskostnaderna per månad.⁷¹

Försörjningsstödets andra del består av faktiska skäligena kostnader för boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.⁷² Dessa kostnader kan variera beroende på t.ex. var och hur man bor.

Till skillnad från andra bidrag och ersättningar som vanligtvis är personliga är det som huvudregel hushållet som är den ekonomiska enheten för ekonomiskt bistånd och de vuxna har ett gemensamt ansvar för hushållets försörjning.⁷³ *Läs mer i kapitel 10. Försörjningsstöd*

4.1.2 Livsföring i övrigt

Ekonomiskt bistånd till livsföringen i övrigt ska tillgodose kostnader för behov som kan ingå i en skälig levnadsnivå och som uppstår då och då. Exempel är kostnader för tandvård, glasögon, sjukvård och medicin, umgänge med barn, flyttkostnad och begravning. En individuell bedömning måste göras av vad som är skäligt för den som söker.⁷⁴ *Läs mer i kapitel 11. Livsföring i övrigt*

4.2 Kommunens möjlighet att ge bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL

Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § SoL om det finns skäl för det. Det beviljas då med stöd av 4 kap. 2 § SoL.

En socialnämnd kan inte fritt välja mellan att behandla en ansökan enligt 4 kap. 1 § eller 4 kap. 2 § SoL. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att socialnämnden, när den får en ansökan om ekonomiskt bistånd, först prövar denna enligt 4 kap. 1 § SoL. Det ger den enskilde möjligheten att överklaga ett eventuellt avslagsbeslut enligt förvaltningslagen. Om ansökan om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL avslås, kan nämnden därefter pröva om det finns förutsättningar att bevilja bistånd med stöd av 4 kap. 2 § SoL.⁷⁵ *Läs mer om bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL i avsnitt 13.1.3 Återkrav enligt 4 kap 2 § SoL med villkor om återbetalning*

⁷¹ Se 4 kap. 3 § första stycket 1 SoL, 2 kap. 1 § SoF och prop. 2000/01:80 s.91-92.

⁷² Se 4 kap. 3 § första stycket SoL och prop. 2000/01:80 s.91-92.

⁷³ Se 2 kap. 1 § SoF, RÅ 1995 ref. 48 och RÅ 1995 ref. 79.

⁷⁴ Se prop. 2000/01:80 s. 92 och AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁷⁵ Se JO 2003/04 s.236 och JO 2010/11 s.363.

4.3 Viktiga utgångspunkter vid biståndsbedömning

En utgångspunkt vid nämndens prövning är att biståndet ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. För att nämnden ska kunna ta ställning till detta behöver nämnden göra en individuell behovsbedömning.

4.3.1 Skälig levnadsnivå

Biståndet ska tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå.⁷⁶ Utgångspunkten för vilket bistånd som ska beviljas är alltså vad som kan anses vara en skälig levnadsnivå och det måste bl.a. bedömas med utgångspunkt i den tid och de förhållanden under vilka den hjälpbehövande lever.⁷⁷ Vad som är en skälig levnadsnivå beror på vad som kan anses som rimligt i ett enskilt fall mot bakgrund av att biståndet ska vara en yttersta garanti för enskildas livsföring i olika avseenden.⁷⁸

Vad som är skäliga kostnader när det gäller några av hushållens vanliga vardagsutgifter framgår av riksnormen som beslutas av regeringen varje år.⁷⁹

För övriga utgifter ska socialnämnden göra en individuell bedömning. Det gäller såväl kostnader inom ramen för försörjningsstödet, som t.ex. boendekostnader som kostnader för livsföringen i övrigt.⁸⁰ Det innebär att vad som är skälig levnadsnivå ska knytas till enskilda personers och familjers behov. Vad som är skälig levnadsnivå i ett fall behöver inte vara det i ett annat, eftersom behoven skiftar mellan personer och över tid. Vad som är skälig levnadsnivå för olika utgifter har i flera olika fall prövats av HFD. I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd finns även rekommendationer om vad som bör vara en skälig levnadsnivå för olika kostnader.

4.3.2 Individuell behovsbedömning

Rätten till ekonomiskt bistånd bygger inte på inkomstbortfallsprincipen utan på en individuell behovsbedömning. Socialtjänstlagen förutsätter att det i varje enskilt fall görs en individuell bedömning av omfattningen av hjälpbehovet.⁸¹

Bedömningen ska präglas av en helhetsbedömning av den enskildes eller hushållets totala situation.⁸² Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen är relaterad till det enskilda hushållets behov. Det skiljer ekonomiskt bistånd från de flesta andra svenska bidragssystemen.⁸³

För vissa utgifter som ingår i försörjningsstödet beslutar regeringen, genom riksnormen, vad som är skäliga kostnader. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, ska dock socialnämnden beräkna dessa kostnader till en lägre eller högre nivå. För övriga utgifter som ingår i försörjningsstödet behöver

⁷⁶ Se 4 kap. 1 § fjärde stycket SoL.

⁷⁷ Se prop. 1979/80:1 s. 186.

⁷⁸ Se prop. 2000/01:80 s. 90-91 och RÅ 1994 not. 574.

⁷⁹ Se 4 kap. 3 § SoL.

⁸⁰ Se 4 kap. 1 § fjärde stycket SoL och 4 kap. 3 § SoL.

⁸¹ Jfr 4 kap. 1 § SoL och prop. 1996/97:124 s.65-66.

⁸² Se prop. 1979/80:1 s.5, 207 och 378.

⁸³ Jfr 4 kap. 1 § SoL och prop. 1996/97:124 s.65-66.

socialnämnden göra en individuell bedömning av vad som är skäligen kostnader för just den biståndsökande. Detta gäller även för utgifter som avser livsföringen i övrigt.⁸⁴ När det gäller sådana utgifter finns det inte något som hindrar att kommunen tar fram riktlinjer som stöd i arbetet.

Socialnämnden får dock inte schablonisera dessa utgifter utan måste pröva dem individuellt.⁸⁵

Socialnämnden behöver även göra en individuell bedömning när det gäller annat stöd som den enskilde kan behöva för att bli självförsörjande. Den enskilde har rätt att få stöd som är anpassat efter hans eller hennes behov.⁸⁶

Läs mer i kapitel 8. Utreda med fokus på självförsörjning och i kapitel 12. Prövning av rätten till bistånd

⁸⁴ Se 4 kap. 1 § första och fjärde styckena SoL samt 4 kap. 3 § SoL och prop. 2000/01:80 s.90.

⁸⁵ Se RÅ 2010 not 70.

⁸⁶ Se 4 kap. 1 § första och fjärde styckena SoL samt prop. 2000/01:80 s.90.

5. Viktiga perspektiv

Socialtjänsten ska främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor samt aktiva deltagande i samhällslivet.⁸⁷ Att ge stöd till enskilda och familjer för att komma till rätta med försörjningsproblem är en viktig del av socialtjänstens uppdrag att verka för jämlika levnadsvillkor. I följande kapitel belyses ekonomiskt bistånd utifrån ett barnrättsperspektiv och ett jämställdhetsperspektiv. Vid sidan av dessa perspektiv finns även andra viktiga perspektiv som i olika situationer kan vara väsentliga inom arbetet med ekonomiskt bistånd.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden- TEMA Delaktighet, TEMA HBTQ, TEMA Interkulturellt perspektiv.

5.1 Barnrättsperspektiv

Avsnittet inleds med en kort beskrivning av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och de fyra grundläggande principerna, samt vad artiklarna kan innebära inom arbetet med ekonomiskt bistånd.

Därefter följer avsnitt om bedömningen av barnets bästa, barn som anhöriga och om att dokumentera hur barnets bästa har beaktats.

5.1.1 Barnkonventionen

De rättigheter som barn har enligt barnkonventionen är en del av de mänskliga rättigheter, vilka under lång tid fastställts genom olika internationella överenskommelser.⁸⁸ Syftet med konventionen är att stärka barnets rättigheter genom att tydliggöra att barn är rättighetsbärare. Artiklarna 1–42 i barnkonventionen gäller som svensk lag. Det innebär bl.a. ett förtydligande av att alla som tillämpar bestämmelser i svenska lagar ska tolka dessa i förhållande till barnkonventionen.⁸⁹

FN:s kommitté för barnets rättigheter – barnrättskommittén – publicerar s.k. allmänna kommentarer⁹⁰ om hur olika artiklar och teman i barnkonventionen kan tolkas. De allmänna kommentarerna är inte juridiskt bindande för konventionsstaterna, men kan ge ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av konventionen i Sverige.⁹¹

⁸⁷ Se 1 kap 1 § SoL.

⁸⁸ Se prop. 2017/18:186 s.59.

⁸⁹ Se prop. 2017/18:186 s.1.

⁹⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentarer finns bl.a. tillgängliga på Barnombudsmannen webbplats.

⁹¹ Se prop. 2017/18:186 s.84-85.

5.1.2 Rättigheter för barn som berörs av ekonomiskt bistånd

Barnkonventionen definierar vilka rättigheter som alla barn har. Dessa rättigheter gäller alla upp till 18 år som bor eller vistas i landet.⁹² Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer som är styrande för tolkningen av övriga artiklar, som dessutom har en egen självständig betydelse. Dessa är:

- Förbud mot diskriminering (artikel 2)
- Barnets bästa (artikel 3)
- Barnets rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- Barnets rätt att uttrycka sina åsikter (artikel 12).⁹³

Utöver grundprinciperna finns det också andra artiklar i konventionen som har betydelse när det gäller barn som lever i familjer som är beroende av ekonomiskt bistånd t.ex. artikel 26 och 27. Artiklarna handlar om att varje barn har rätt att åtnjuta social trygghet samt den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling. Men konventionsstaterna ska bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostad.⁹⁴ I Sverige uppfylls detta ansvar bl.a. genom kommunens skyldighet att under vissa förutsättningar ge enskilda ekonomiskt bistånd.

5.1.2.1 Förbudet mot diskriminering

Artikel 2 handlar om alla barns lika värde och rättigheter. Rättigheterna i barnkonventionen ska tillförsäkras varje barn som befinner sig inom en stats territorium utan åtskillnad av något slag.

Enligt barnrättskommittén innebär förbudet mot diskriminering inte att alla barn ska behandlas exakt likadant.⁹⁵ Skyldigheten att inte diskriminera kan ibland kräva särskilda åtgärder för enskilda eller grupper av barn för att deras rättigheter ska bli tillgodosedda. Exempelvis kan barn med funktionsnedsättning behöva särskilt stöd.⁹⁶ Förbud mot diskriminering finns även i bl.a. 1 kap. 2 § regeringsformen och i diskrimineringslagen (2008:567).⁹⁷

5.1.2.2 Barnets bästa

Av artikel 3.1 i barnkonventionen framgår att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Att beakta barnets bästa innebär att hänsyn ska tas till alla samlade rättigheter som barnet har enligt barnkonventionen och till de behov och intressen som det enskilda

⁹² Se artikel 1 och 2 barnkonventionen.

⁹³ Se prop. 1997/98:182 s. 9.

⁹⁴ Se artikel 26 och 27 barnkonventionen.

⁹⁵ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 (CRC/GC/2003/5) Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter p. 12.

⁹⁶ Se vidare i artikel 23 barnkonventionen.

⁹⁷ Diskrimineringsgrunderna är vidare i barnkonventionen än i diskrimineringslagen och regeringsformen.

barnet har.⁹⁸ Detta har också kommit till uttryck i t.ex. 1 kap 2 § SoL där det bl.a. framgår att när åtgärder rör barn ska socialnämnden särskilt beakta barnets bästa.

Det är som regel föräldrar som ansöker om ekonomiskt bistånd för att kunna fullgöra sin försörjningsskyldighet för sina barn. I utredningar om ekonomiskt bistånd är det därför föräldrarnas situation, ekonomiskt eller i övrigt, som utreds. I de fall det finns barn som berörs av det ekonomiska biståndet ska socialnämnden dock även säkerställa dessa barns rättigheter enligt barnkonventionen.

5.1.2.3 Barnets rätt till liv och utveckling

Barn som växer upp i ekonomisk utsatthet får inte bara erfara materiella konsekvenser. Även deras möjligheter inom andra områden kan påverkas. Det kan exempelvis leda till utanförskap, svagare skolprestationer, psykisk ohälsa, samt risk för missbruk och kriminalitet i vuxenlivet.⁹⁹

Artikel 6 handlar om barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling. Enligt barnrättskommittén ska ordet ”utveckling” tolkas i dess vidaste bemärkelse – som ett helhetsbegrepp som omfattar barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska, psykologiska och sociala utveckling.¹⁰⁰ Rätten till liv, överlevnad och utveckling ska tolkas i förhållande till övriga grundprinciper och får också sitt innehåll genom specifika artiklar i konventionen. Det betyder att även artiklarna 26 och 27, som beskrivits tidigare, om barns rätt att åtnjuta social trygghet samt den levnadsstandard som krävs kopplar till denna rättighet.¹⁰¹

I SoL finns utrymme att bevilja extra bistånd för barns räkning, men att ta hänsyn till barnets bästa inom ekonomiskt bistånd handlar inte bara om pengar utan det rymmer fler aspekter som att exempelvis förebygga ett långvarigt biståndsbehov. Utgångspunkten är att föräldrarna inom ramen för sin förmåga och ekonomiska resurser har huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnet.¹⁰² Föräldrars etablering på arbetsmarknaden kan både varaktigt förbättra familjens ekonomiska situation och vara en förutsättning för etablering inom andra områden som exempelvis ett stabilt boende. Att beakta vad som är barnets bästa kan därför också innebära att föräldrar i barnfamiljer med ett långvarigt biståndsbehov t.ex. prioriteras när det gäller att få ta del av särskilda satsningar där målet är att hjälpa föräldrarna att komma igång med ett arbete och bli självförsörjande.

5.1.2.4 Barnets rätt att uttrycka sina åsikter

Artikel 12 handlar om barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Detta har också kommit till uttryck i t.ex. 11 kap. 10 § SoL där det framgår att när en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information.

⁹⁸ Se prop. 2017/18:186 s.95.

⁹⁹ Se Näsman, E. (2012) och Ringback Weitoft, G. m.fl.(2008) och Mörk E, Sjögren A, Svalerud H, (2015) och Forte. Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet. (2018).

¹⁰⁰ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 (CRC/GC/2003/5) p. 12.

¹⁰¹ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 7 (CRC/C/GC/7) p. 10.

¹⁰² Se artikel 27 barnkonventionen.

Artikel 12 fastställer inte bara en rättighet i sig, utan ska också beaktas vid tolkning och genomförande av alla andra rättigheter.¹⁰³ Barnets åsikter är t.ex. en faktor att ta hänsyn till vid bedömningen av barnets bästa.¹⁰⁴

Även barn som har svårigheter att föra fram sina åsikter har en rätt att uttrycka dessa. Det kan t.ex. gälla barn med funktionsnedsättning eller barn som inte pratar svenska.¹⁰⁵ För att tala med barnet krävs samtycke från vårdnadshavarna för det fall inte barnet har uppnått den ålder som krävs för att själv bestämma om sin medverkan.¹⁰⁶ Det är också viktigt att notera att det är fråga om en rättighet, inte någon skyldighet för barnet att uttrycka sina åsikter.¹⁰⁷ Om ett barn inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt.¹⁰⁸

I en utredning om ekonomiskt bistånd är barnet som regel inte part utan det är barnets förälder eller föräldrar som ansöker om ekonomiskt bistånd. Det är därför inte okomplicerat när det gäller det individuella barnets rätt till delaktighet och rätt att komma till tals. Vissa föräldrar vill inte belasta sina barn med sina försörjningsproblem och vill inte att deras barn ska känna till att de har försörjningsstöd.

Inom ekonomiskt bistånd behöver uppgifter om barnets situation vanligtvis inhämtas genom att handläggaren pratar med föräldrarna om barnet. Det kan exempelvis handla om frågor kring barnomsorg, skolgång, fritidsaktiviteter eller om barnet har några särskilda behov. Handläggaren kan även informera om möjligheten att delta i öppna verksamheter som riktar sig till barn, t.ex. öppen förskola eller om möjligheten för barnfamiljer att söka bistånd för exempelvis kolonivistelse eller för kostnader för fritidsaktiviteter som inte kan tillgodoses inom ramen för riksnormen.

Om barn involveras i samtal om familjens ekonomi behöver syftet med samtalet vara tydligt. Hur ska handläggaren exempelvis hantera önskemål från barnet? Det är viktigt att beakta att man genom att bjuda in och låta barn komma till tals kan väcka förhoppningar hos barnet som inte är möjliga att tillgodose. Handläggaren behöver därför i varje enskilt fall fundera på vilken information som är relevant att lämna till barnet och vilka uppgifter som är relevanta att få av barnet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer Rättsliga förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättning i migration, Meddelandeblad nr 3/2020.

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Samtal med barn och TEMA Barnets bästa och rätt till delaktighet.

¹⁰³ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (CRC/C/GC/12) p. 12.

¹⁰⁴ Jfr barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (CRC/C/GC/14) p. 43-45 och kommentar nr 12 (CRC/C/GC/14) p. 70-74.

¹⁰⁵ Jfr barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (CRC/C/GC/12) p. 21.

¹⁰⁶ Se 6 kap.11 § FB, prop. 1981/82:168 s. 23 ff. och prop. 2009/10:192 s.16.

¹⁰⁷ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (CRC/C/GC/12) p. 16.

¹⁰⁸ Se 11 kap. 10 § första stycket SoL.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om m barnkonventionen på Barnombudsmannens webbplats barnombudsmannen.se.

Läs mer i *Prövning av barnets bästa – Ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner (2018)*, Barnombudsmannen.

5.1.3 Att avgöra vad som är barnets bästa

I en utredning om ekonomiskt bistånd är utgångspunkten föräldrarnas ekonomiska situation och möjlighet till självförsörjning. Även om utredningen som utgångspunkt har ett vuxenperspektiv ska socialtjänsten i de fall barn berörs se på situationen ur både de vuxnas och barnens perspektiv och även säkerställa dessa barns rättigheter enligt barnkonventionen. Det innebär att handläggaren behöver ta reda på om något barn berörs när det inkommer en ansökan om ekonomiskt bistånd. När ansökan avser hemmavarande barn är det uppenbart, men i vissa fall kan det handla om en ansökan från en förälder som inte bor med sina barn.

För att socialtjänsten ska kunna avgöra vad som är bäst för det enskilda barnet behöver handläggaren uppmärksamma och synliggöra barnets situation och behov. Det är viktigt att kartläggningen av barnets förhållanden har en koppling till familjens ekonomiska villkor och hur dessa påverkar barnet samt familjens möjlighet att bli självförsörjande.

Det kan t.ex. handla om att handläggaren behöver ta reda på hur barnets bodesituation ser ut, kontakten med en eventuell umgängesförälder eller om barnet har några särskilda behov, och utifrån detta analysera vilka följder som ett visst beslut kan få för barnet. Vad innebär det t.ex. att ett barn måste flytta från sin invanda miljö eller att barnet genom ett beslut skulle få begränsade möjligheter att behålla en nära och god kontakt med båda sina föräldrar?¹⁰⁹

Ett sätt att få en bild av familjens och barnets situation i förhållande till den ekonomiska situationen kan vara att göra ett hembesök.

Barnets bästa är inte alltid avgörande för vilket beslut som fattas, men när barnets intresse vägs mot andra intressen ska barnets intresse väga tungt.¹¹⁰

Om åtgärden eller beslutet bedöms få konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bl.a. barnkonventionen.¹¹¹ Att det finns barn i familjen behöver alltså inte automatiskt innebära att en ansökan om ekonomiskt bistånd ska beviljas. Däremot innebär det att barnets situation alltid måste vägas in i bedömningen och i vissa situationer kan en analys medföra att ekonomiskt bistånd beviljas med hänsyn till det enskilda barnets bästa.

Vad som är barnets bästa kan variera från fall till fall och bedömningen kan vara en process i flera steg:

- Inför ett beslut eller en åtgärd behöver handläggaren överväga om beslutet eller åtgärden berör barn och i så fall på vilket sätt.

¹⁰⁹ Se JO beslut 2018-06-29, dnr 1126-2017.

¹¹⁰ Se prop. 1996/97:124 s.99-100 och barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 /CRC/C/GC/14) p. 39 och 97.

¹¹¹ Se prop. 2017/18:186 s.95.

- Om åtgärden eller beslutet bedöms beröra barn behöver socialtjänsten bedöma vad som kan vara barnets bästa. Socialtjänsten kan t.ex. fundera på följande frågor. Vilka konsekvenser kan ett beslut få för barnet? Vilka artiklar i barnkonventionen kan vara aktuella? Hur påverkas barnets rättigheter på kort respektive på lång sikt?

I bedömningen kan handläggaren behöva ta hänsyn till olika faktorer som vetenskap och beprövad erfarenhet, dvs. allmän kunskap om hur barn i olika åldrar kan uppleva att växa upp under knappa ekonomiska förhållanden, underlag från föräldrarna och det som barnet i vissa fall själv ger uttryck för. I praktiken kan tillämpningen av principen om barnets bästa innebära svåra ställningstaganden.

Beslut inom ekonomiskt bistånd kan beröra barn direkt eller indirekt. Ett exempel på beslut som inte direkt riktar sig till barn men som kan få stora konsekvenser för barnen i familjen är beslut om bistånd till en hyresskuld i samband med risk för avhysning. Andra exempel kan vara ansökan om bistånd till elskuld, till boendekostnad eller när socialtjänsten ger rådrudd för byte av bostad vid oskälig boendekostnad. Detsamma kan gälla vid risk för avslag på en ansökan om försörjningsstöd och vid prövning av bistånd i en akut nödsituation.

När det gäller bistånd som riktar sig direkt till det enskilda barnet rör det sig vanligtvis om beslut om bistånd till livsföringen i övrigt som är avsett att tillgodose barnets behov. Exempel på sådana beslut är bistånd till umgänge, kostnad för fritidsaktiviteter, kostnad för rekreation för barnet eller hemutrustning som TV, dator eller motsvarande.

En aspekt att ta hänsyn till är att barn i familjer med långvarigt biståndsbehov kan vara särskilt utsatta och behöver uppmärksammas med den utgångspunkten.

Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd ger exempel på hur socialtjänsten kan ta hänsyn till barnets bästa i utredningar om ekonomiskt bistånd. Av de allmänna råden framgår bl.a. att socialnämnden i vissa fall bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå. Det gäller barns fritidsaktiviteter och i umgängessituationer. Ett annat exempel är barns behov av utrymme hos umgängesförälder.¹¹²

I vissa situationer behöver socialtjänsten med hänsyn till barnets bästa även fråga principen om föräldrarnas försörjningsansvar och betala ut ekonomiskt bistånd direkt till barnet.

Att utan medgivande från vårdnadshavaren bistå barnet ekonomiskt bör dock vara en åtgärd som endast bör användas i undantagsfall.¹¹³ *Läs mer i avsnitt 12.8.3 Ekonomiskt bistånd direkt till barn och skolungdomar*

5.1.3.1. Barn som anhöriga - andra aspekter av att bedöma barnets bästa

Att beakta vad som är barnets bästa i det sociala arbetet handlar inte bara om att bevilja ekonomiskt bistånd eller inte utan rymmer flera andra aspekter.

¹¹² Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937) samt Försörjningsstöd - skäligen kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

¹¹³ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Socialtjänsten har ett ansvar att uppmärksamma och sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver.¹¹⁴ Det är därför viktigt att handläggaren i samband med en biståndsansökan är uppmärksam på att barn eller unga kan vara i behov av annat stöd från socialtjänsten.

Handläggaren kan informera familjen om socialtjänsten i kommunen och att det t.ex. finns andra insatser som familjen kan ansöka om.¹¹⁵

Om handläggaren får kännedom om eller misstänker att ett barn i ett ärende som rör ekonomiskt bistånd far illa har handläggaren en skyldighet att vidarebefordra informationen till ansvarig inom socialtjänsten som bedömer om en särskild utredning av barnets situation enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL ska inledas.¹¹⁶

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Anmäla oro för barn- stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2014).

Läs mer på kunskapsguiden.se – TEMA Barn som anhöriga.

5.1.3.2 Att dokumentera vad som är barnets bästa

Vid åtgärder som rör barn ska vad som är barnets bästa alltid redovisas.¹¹⁷

Enligt barnrättskommittén innebär det att den som fattar beslutet behöver motivera vad barnets bästa bedöms vara, hur prövningen har genomförts och hur barnets bästa har bedömts gentemot andra intressen.¹¹⁸ De överväganden som socialnämnden gör i det enskilda fallet ska redovisas i underlaget för beslutet.¹¹⁹ Om beslutet inte stämmer med barnets åsikter eller om beslutet blir något annat än vad som kan anses vara barnets bästa, bör, enligt barnrättskommittén skälen för detta redovisas för att visa att barnets bästa bedömts och särskilt beaktats trots resultatet.¹²⁰

När ett beslut eller en åtgärd inom ekonomiskt bistånd bedöms kunna få konsekvenser för ett barn behöver alltså socialtjänsten dokumentera sina överväganden. Det kan t.ex. innebära dokumentation av barnets situation, vilka överväganden som gjorts och hur detta påverkat beslutet. Det räcker inte att i beslutet ange att barnets bästa har beaktats, utan det måste även framgå hur.

¹¹⁴ Se 5 kap. 1 § SoL.

¹¹⁵ Se 3 kap. 1 § SoL.

¹¹⁶ Se 14 kap. 1 § SoL och prop. 2012/13:10 s.45.

¹¹⁷ Se prop. 1996/97:124 s. 99-100, JO beslut 2006/07 s. 281 och JO beslut 2018-06-29 dnr 1126-2017.

¹¹⁸ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 /CRC/C/GC/14) p. 97.

¹¹⁹ Se JO beslut 2018-06-29 dnr 1126-2017.

¹²⁰ Se barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 /CRC/C/GC/14) p. 97.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 4 och del 5.

5.2. Jämställdhetsperspektiv

Att ha ett jämställdhetsperspektiv i arbetet med ekonomiskt bistånd handlar bl.a. om att uppmärksamma både kvinnors och mäns förutsättningar för att nå egen försörjning. De som ansöker om ekonomiskt bistånd ska bli bemötta och bedömda på lika villkor och det stöd och de insatser som socialtjänsten erbjuder ska vara utformade utifrån individens behov, oavsett kön. För att kunna göra en individuell planering mot egen försörjning är det därmed viktigt att synliggöra både kvinnan och mannen som individer.

Det handlar också om att handläggaren är uppmärksam på om det egna förhållningssättet i utredning av behov eller planering av insatser skiljer sig åt för män och kvinnor.¹²¹

Kvinnor och mäns förutsättningar behöver bl.a. uppmärksammas i arbetet med att ge stöd till egen försörjning. Exempelvis tar kvinnor i lägre utsträckning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män. Jämfört med andra grupper har utrikes födda kvinnor stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och stor risk för långvarigt biståndsmottagande.¹²²

Fördelningen mellan kvinnor och män bland biståndsmottagare är relativt jämn inom de flesta försörjningshindren men när det gäller t.ex. personer i behov av ekonomiskt bistånd i samband med föräldraledighet är kvinnor kraftigt överrepresenterade.¹²³

Utifrån jämställdhetsperspektivet är det även viktigt att beakta att våld i nära relationer är ett jämställdhetsproblem där kvinnor är i majoritet av de som utsätts för våld eller andra övergrepp. *Läs mer om stöd till föräldralediga med ekonomiskt bistånd i avsnitt 7.3.4, om jämställdhet och skulder i avsnitt 7.6.2 och i avsnitt 8.2.2. om jämställdhetsperspektiv i utredningen*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv (2018).

Läs mer på kunskapsguiden.se – Tema Jämställdhet inom ekonomiskt bistånd.

¹²¹ Se Nybom, J. (2013).

¹²² Se Nybom, J (2013), Arbetsförmedlingens rapport 2020:1, Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd 2019.

¹²³ Se Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd 2019.

6. Kommunens ansvar

6.1 Kommunens yttersta ansvar

Principen om kommunens yttersta ansvar är en av hörnstenarna i socialtjänstlagen. Den kommer till uttryck i 2 kap. 1 § SoL. Kommunens yttersta ansvar innebär att varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område, och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver.

Alla som vistas i Sverige omfattas av kommunens yttersta ansvar. Alla har därför rätt att ansöka om ekonomiskt bistånd enligt bestämmelserna i SoL i den kommun där de vistas och få sin sak prövad och avgjord genom ett formellt beslut.¹²⁴

I 2 kap. 1 § SoL framgår även att andra huvudmäns ansvar inte inskränks genom att kommunen har det yttersta ansvaret för den enskilde. Det kan emellertid uppstå situationer då kommunen under en begränsad tid, i väntan på att ett en annan huvudman ingriper, behöver sörja för att den enskilde får nödvändig hjälp.¹²⁵

6.1.1 Bistånd i en akut nödsituation

Principen om kommunens yttersta ansvar innebär att enskilda kan ha rätt till bistånd i akuta nödsituationer. Detta gäller även i de fall en kommun inte har huvudansvaret för den enskilde.¹²⁶ Den enskilde kan t.ex. ha rätt till bistånd i en akut nödsituation när han eller hon är bosatt i en annan kommun. Personer som inte har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt, och som därmed i princip inte har rätt att vistas i landet, kan också ha rätt till bistånd i akuta nödsituationer liksom personer som endast är på besök i Sverige.¹²⁷

Syftet med akut bistånd är primärt att avhjälpa akuta och oförutsägbara nödsituationer.¹²⁸ Det kan även gälla om personen genom sitt eget agerande har orsakat sitt nödläge.¹²⁹ Personer med missbruk som uppenbart inte använder biståndet till vad det är avsett för kan också ha rätt till bistånd i en akut nödsituation.¹³⁰

Personer som vid upprepade tillfällen har agerat på ett sådant sätt att ett nödläge har uppstått behöver emellertid inte alltid vara berättigade till bistånd enligt avgöranden från kammarrätten.¹³¹

¹²⁴ Se 2 kap. 1 § SoL; 2 a kap. 1 § SoL och bl.a. HFD 2018 ref. 39.

¹²⁵ Se prop. 1979/80:1 s.524.

¹²⁶ Se prop. 2010/11:49 s.36.

¹²⁷ Se prop. 2010/11:49 s.36, RÅ 1995 ref. 70, HFD 2014 ref. 37 och HFD 2018 ref. 39

¹²⁸ Se prop. 2010/11:49 s.37.

¹²⁹ Se RÅ 1995 ref. 56.

¹³⁰ Se prop. 1996/97:124 s.170.

¹³¹ Se bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom 2019-03-18, mål nr 8387-18, Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-11-20, mål nr 4685-19, Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-05-13, mål nr 6194-19 och Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-07-08, mål nr 2387-20.

Det är inte reglerat vad ett akut bistånd ska innehålla, utan socialtjänsten ska göra en individuell bedömning av behov som är akuta i varje enskilt fall. Det kan t.ex. handla om ekonomiskt bistånd till mat, tillfällig logi eller hemresor inom eller utanför Sverige.¹³² Annat som den enskilde t.ex. skulle kunna vara i akut behov av är bistånd till läkemedel.

Om en ansökan om bistånd berör barn ska barnets bästa särskilt beaktas vid bedömningen.¹³³ *Läs mer om att beakta barnets bästa i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv*

6.2 Gränsdragning mot annan lagstiftning och andra huvudmän

Rätten till ekonomiskt bistånd förutsätter att den enskilde uppfyller vissa förutsättningar och att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt av den enskilde själv eller av en annan huvudman.

I arbetet med ekonomiskt bistånd ställs socialtjänsten dels inför olika grupper av biståndssökande för vilka särskilda förutsättningar gäller, dels inför frågor om gränsdragningen mot andra huvudmän.

Nedan följer exempel som vanligen behöver hanteras inom ekonomiskt bistånd.

6.2.1 Utländska medborgare som inte omfattas av LMA

Utländska medborgare som har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt kan ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Personer som däremot varken har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt har endast i undantagsfall rätt till ekonomiskt bistånd utöver vad som krävs för att undvika en akut nödsituation.¹³⁴

I några undantagssituationer har rätten till bistånd, trots att personen saknar uppehållstillstånd eller uppehållsrätt, inte kunnat avgränsas endast till akuta behov.¹³⁵

Utländska medborgare som inte har sitt egentliga bo och hemvist i Sverige, utan vars vistelse här snarare har karaktären av besök, anses dock bara ha rätt till bistånd i akuta nödsituationer.¹³⁶ *Läs mer om vad som gäller för nordiska medborgare i avsnitt 6.2.6 Nordiska medborgare*

RÅ 1995 ref. 70 Utländsk medborgares bo och hemvist

En utländsk medborgare med tillfälligt uppehållstillstånd har efter sin ankomst till Sverige under långa tidsperioder vistats i sitt hemland, där han haft fast anställning och bostad. HFD ansåg att personen inte hade rätt till ekonomiskt bistånd eftersom han inte ansågs ha haft sitt egentliga bo och hemvist i vistelsekommunen.

¹³² Se prop. 2010/11:49 s. 37.

¹³³ Se 1 kap. 2 § första stycket SoL.

¹³⁴ Se bl.a. HFD 2018 ref. 39.

¹³⁵ Se HFD 2014 ref. 37 och HFD 2018 ref. 39.

¹³⁶ Se RÅ 1995 ref. 70.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer på Migrationsverkets webbplats, migrationsverket.se.

6.2.2 Asylsökande och andra som omfattas av LMA

Personer som omfattas av LMA har i många fall inte rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.¹³⁷ Det kan därför vara aktuellt att ta reda på om en person omfattas av LMA.

Personer som omfattas av LMA:

- Asylsökande, d.v.s. personer som har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige som flykting enligt 4 kap. 1 § eller som annan skyddsbehövande enligt 4 kap. 2 eller 2 a § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser.
- Personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd med stöd av bestämmelserna i 21 kap. 2, 3, 4 eller 6 § utlänningslagen (de som alltså omfattas av det s.k. massflyktsdirektivet) och som inte är folkbokförda här i landet,
- Personer som har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och av särskilda skäl medgetts rätt att vistas här medan ansökan prövas.¹³⁸

Den som omfattas av LMA har inte rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL för förmåner av motsvarande karaktär.¹³⁹ Det innebär att dessa personer inte har rätt till ekonomiskt bistånd i de fall motsvarande kostnader ersätts enligt LMA. Person som omfattas av LMA har alltså varken rätt till försörjningsstöd eller rätt till bistånd i nödsituationer. Detta gäller även när en person visserligen omfattas av LMA, men inte har någon rätt till ersättning enligt LMA. Ett exempel på en sådan situation är någon håller sig gömd i syfte att undandra sig verkställighet av ett avvisningsbeslut.¹⁴⁰

Migrationsverket lämnar ersättning enligt LMA i form av logi, bostadsersättning, dagersättning (bistånd för sin dagliga livsföring) och särskilt bidrag (vid annat angeläget behov).¹⁴¹ I vissa fall är det kommunen som ska betala ut dagersättning enligt LMA.¹⁴² En kommun har då rätt att få ersättning från staten för det bistånd som kommunen har betalat ut.¹⁴³

Dagersättningen ska täcka kostnader för livsmedel, kläder och skor, fritidsaktiviteter, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror. Den ska även täcka utgifter för hälso- och sjukvård, tandvård samt läkemedel om inte annat följer av förordningen (1994:362) om vårdavgifter m.m. för vissa utlännningar.¹⁴⁴

¹³⁷ Se 1 § andra stycket LMA.

¹³⁸ Se 1 § första stycket LMA.

¹³⁹ Se 1 § andra stycket LMA.

¹⁴⁰ Se HFD 2017 ref 33.

¹⁴¹ Se 2 §, 13 § och 16-18 § § LMA.

¹⁴² Se 3 a § andra och tredje stycket LMA.

¹⁴³ Se 23 § LMA.

¹⁴⁴ 5 § förordning (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl.

Asylsökande omfattas som regel endast av LMA vid den första ansökan om uppehållstillstånd.¹⁴⁵ Det innebär att de asylsökande som ansöker om fortsatt uppehållstillstånd kan ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

Den asylsökande måste dock ha ansökt om fortsatt uppehållstillstånd på samma grund eller ansökt om ett nytt tillstånd med stöd av någon bestämmelse i lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. Den asylsökande måste dessutom ha ansökt om uppehållstillstånd innan det tidsbegränsade tillståndet går ut.¹⁴⁶ Har den asylsökande däremot ansökt om fortsatt uppehållstillstånd på en annan grund eller ansökt försent omfattas denne av LMA.¹⁴⁷

En asylsökande som har fått avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd och vars avvisnings- eller utvisningsbeslut har upphört att gälla omfattas inte heller av LMA.¹⁴⁸ Det innebär att dessa personer också kan ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

Barn som saknar uppehållstillstånd och som inte vistas på en förläggning, men bor hos vårdnadshavare som har uppehållstillstånd kan ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL, eftersom de undantas från LMA.¹⁴⁹

Även utlännningar som vistas här med stöd av ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt 5 kap. 15 eller 15 b § utlänningslagen (2005:716) undantas från LMA. Detta gäller alltså de som har fått ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med anledning av en att en förundersökning eller en huvudförhandling i brottmål ska kunna genomföras eller p.g.a. att denne är föremål för särskilt person- säkerhetsarbete enligt polislagen. Detsamma gäller en utlänning för vilken en ansökan om ett sådant tillstånd är under prövning.¹⁵⁰ Det innebär att dessa personer också kan ha rätt till ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

6.2.3 Ensamkommande barn

Kommunerna har ett ansvar för ensamkommande barn¹⁵¹, vilka omfattas av samma regler som andra barn och unga i behov av stöd eller skydd.¹⁵²

Kommunen ansvarar för vård, stöd och boende såväl under asyltiden som efter att barnet fått uppehållstillstånd.¹⁵³ Ensamkommande barn kan få insatser i form av familjehemsplacering, hem för vård och boende (HVB), eller stödboende. Barnets huvudsakliga uppehälle som mat och logi tillgodoses då inom ramen för placeringen.

Asylsökande barn har vid behov rätt till dagersättning och särskilt bidrag enligt LMA.¹⁵⁴ Asylsökande under 18 år har rätt till hälso- och sjukvård i samma omfattning som de som bor inom regionen.¹⁵⁵ Asylsökande barn har

¹⁴⁵ Se prop. 2016/17:172 s.26.

¹⁴⁶ Se 1 a § tredje stycket LMA.

¹⁴⁷ Se prop. 2016/17:172 s.27.

¹⁴⁸ Se HFD 2020 ref. 60.

¹⁴⁹ Jfr. 1 § a första stycket LMA.

¹⁵⁰ Se 1 a § fjärde stycket LMA, 5 kap. 15§ och 15 b § utlänningslagen (2005:716).

¹⁵¹ Ensamkommande barn är barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som har trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (1 b § lagen om mottagande av asylsökande m.fl., LMA).

¹⁵² Se 2 a kap. 1 § SoL och bl.a. 11 kap. 1 och 1 a §§ SoL.

¹⁵³ Se prop. 2005/06:46 s.41-42.

¹⁵⁴ Se 17-18 §§ LMA.

¹⁵⁵ Se 5 § Lagen om hälso-och sjukvård åt asylsökande m.fl.

rätt att gå i förskola och skola.¹⁵⁶ För att läsa på gymnasiet måste studierna i Sverige ha påbörjats innan den unge personen har fyllt 18 år.¹⁵⁷ Den som fyller 18 år under asylprocessen och inte behöver vård inom socialtjänsten kan hänvisas till Migrationsverkets boende för asylsökande.¹⁵⁸ *Läs mer i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv och i avsnitt 12.8.3 Ekonomiskt bistånd direkt till barn och skolungdomar*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i *Ensamkommande barn och unga – Handbok för socialtjänsten* (2020).

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Ensamkommande barn och unga.

6.2.4 Personer som deltar i statligt etableringsprogram

Arbetsförmedlingen har ansvar för att ge nyanlända invandrare i arbetsför ålder (20-64 år) med uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande insatser som ska underlätta och påskynda deras etablering i arbets- och samhällslivet. Ansvaret omfattar även anhängig till flykting eller skyddsbehövande med uppehållstillstånd.¹⁵⁹ Den som deltar i etableringsprogram får etableringsersättning från staten.¹⁶⁰ Kommunen har ansvar för att pröva rätten till ekonomiskt bistånd till personer som inte omfattas av etableringsprogrammet. Det kan t.ex. vara personer som är föräldralediga på heltid.

Personer som får etableringsersättning och inte klarar sig på ersättningen kan ha rätt till kompletterande ekonomiskt bistånd om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

6.2.5 Resebidrag för återvandring

Den som har fått uppehållstillstånd i Sverige som flykting, skyddsbehövande, av humanitära skäl eller har tagits ut på flyktingkvoten och vill återvända till sitt hemland har möjlighet att få resebidrag från Migrationsverket. Även familjemedlemmar kan få resebidrag om de har fått uppehållstillstånd på anknytning till person som omfattas enligt ovan.¹⁶¹ Det innebär att socialtjänsten i regel inte behöver bevilja ekonomiskt bistånd till sådana resor.

6.2.6 Nordiska medborgare

Nordiska medborgare från Danmark, Finland, Island och Norge har rätt att uppehålla sig i Sverige utan att ha uppehållstillstånd eller uppehållsrätt. Det gäller även för vistelser längre än tre månader.¹⁶²

¹⁵⁶ Se 7 kap. 2 § och 29 kap. 2 § Skoll.

¹⁵⁷ Se 29 kap. 3 § Skoll.

¹⁵⁸ Se 3 § LMA.

¹⁵⁹ Se 1-4 § lag (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

¹⁶⁰ Se förordning (2010:407) om ersättning till vissa nyanlända invandrare.

¹⁶¹ Se förordning (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land, Senaste ändring SFS 2009:1162.

¹⁶² Se 2 kap. 5, 8 b och 8 c §§ UtIL.

I den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster finns bestämmelser som påverkar de nordiska ländernas lagstiftning om socialt bistånd och sociala tjänster. De personer som omfattas av konventionen är nordiska medborgare från Danmark, Finland, Island och Norge.¹⁶³

På liknande sätt som EU-rätten innehåller konventionen en regel om lika-behandling. Regeln om likställdhet innebär att en medborgare i ett nordiskt land som lagligen vistas tillfälligt eller är lagligen bosatt i ett annat nordiskt land, ska likställas med landets egna medborgare när landet tillämpar lagstiftning som omfattas av konventionen. Detta gäller för allt socialt bistånd och alla sociala tjänster.¹⁶⁴

6.2.7 EU/EES-medborgare

För att EU/EES-medborgare¹⁶⁵ ska ha rätt till ekonomiskt bistånd i Sverige krävs att den enskilde antingen har uppehållstillstånd, som beslutas av Migrationsverket, eller uppehållsrätt.¹⁶⁶

Med uppehållsrätt avses rätten för EU/EES-medborgare och deras familjemedlemmar att under vissa villkor, som regleras i utlänningslagen, vistas i Sverige mer än tre månader utan uppehållstillstånd. Uppehållsrätten finns så länge villkoren är uppfyllda.¹⁶⁷

EU/EES-medborgare som inte uppfyller kriterierna för uppehållsrätt måste alltså ha uppehållstillstånd för att ha rätt till likabehandling med svenska medborgare. EU/EES-medborgare som har uppehållstillstånd kan styrka detta genom att visa ett beslut från Migrationsverket. När det gäller uppehållsrätt finns det inte något formellt beslut och personen behöver därför styrka sin uppehållsrätt på annat sätt.

Socialtjänsten måste utifrån vad personen kan redovisa om sin situation ta ställning till om vederbörande uppfyller kriterierna för uppehållsrätt i varje enskilt fall. Om det finns fler personer i hushållet behöver man även ta ställning till om dessa kan anses ha uppehållsrätt som familjemedlemmar.

En familjemedlem, som inte har uppehållsrätt för egen del, har endast uppehållsrätt så länge som anknytningspersonen har uppehållsrätt.¹⁶⁸

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare (2020), s. 33-36 om utredning och beslut när EU/EES-medborgare ansöker om bistånd.

¹⁶³ Se lagen (1995:479) om nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster.

¹⁶⁴ Se Artikel 2 och 4 Nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster.

¹⁶⁵ EU-länder: Belgien, Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Spanien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern, Österrike. EES-länder: Alla EU-länder samt Island, Liechtenstein, Norge.

¹⁶⁶ Se 2 kap. 5 § och 3 a kap. 3-4 §§ UtL.

¹⁶⁷ Se 3 a kap. 1 och 5 §§ UtL.

¹⁶⁸ Se 3 a kap. 2 och 4 §§ UtL.

6.2.7.1. Att bedöma rätten till försörjningsstöd

En EU/EES-medborgare har uppehållsrätt i Sverige om han eller hon är yrkesverksam dvs arbetstagare, egen företagare i Sverige eller har kommit till Sverige för att söka arbete och har en reell möjlighet att få en anställning.¹⁶⁹

En EU/EES-medborgare kan även ha uppehållsrätt som *icke-yrkesverksam* om han eller hon studerar i Sverige och enligt egen försäkran har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning. En EU/EES-medborgare som är *icke-yrkesverksam* kan även ha uppehållsrätt om han eller hon har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning. I båda dessa situationer krävs även att EU/EES-medborgaren har en heltäckande sjukförsäkring för sig och familjemedlemmarna som gäller i Sverige. En *icke-yrkesverksam* familjemedlem till en EU/EES-medborgare med uppehållsrätt kan även ha uppehållsrätt.¹⁷⁰

I tabellen nedan finns en schematisk översikt som stöd för att översiktligt förstå vilka kategorier av personer som har möjlighet att få ekonomiskt bistånd på samma sätt som t.ex. en svensk medborgare bosatt i Sverige och vilka som endast skulle kunna ha rätt till bistånd för att avhjälpa en akut nödsituation.

Notera att tabellen utgår från huvudreglerna och att en ansökan om bistånd måste handläggas i vanlig ordning med en individuell prövning.

Huvudregler för EU/EES-medborgare och rätten till försörjningsstöd

Med uppehållstillstånd	Utan uppehållstillstånd				
	Ekonomiskt aktiva		Ej ekonomiskt aktiva		
	Arbetstagare eller egen företagare och deras familjemedlemmar	Arbetsökande med verklig möjlighet att få arbete i Sverige inom ungefär 6 månader	Personer utan verklig möjlighet att få arbete i Sverige och som inte är självförsörjande	Studering som inte är självförsörjande och deras familjemedlemmar	Ej ekonomiskt aktiva som inte är självförsörjande (t.ex. pensionärer) och deras familjemedlemmar
	Har uppehållsrätt.	Har uppehållsrätt	Saknar uppehållsrätt	Saknar uppehållsrätt	Saknar uppehållsrätt
Likabehandling	Likabehandling	Likabehandling	Akut bistånd	Akut bistånd	Akut bistånd

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare (2020), del 1.

¹⁶⁹ Se 3 a kap. 3 § punkt 1-2 UtL.

¹⁷⁰ Se 3 a kap. 3 § punkt 3-4 och 4 § UtL.

6.2.8 Brittiska medborgare

EU:s regelverk är inte tillämpligt på brittiska medborgare efter den 31 december 2020. För att brittiska medborgare som dessförinnan bott i Sverige ska kunna bo kvar ska de uppfylla vissa krav och ansöka om uppehållsstatus hos Migrationsverket före den 30 september 2021.¹⁷¹

De som ansöker om uppehållsstatus ska få ett intyg om inlämnad ansökan av Migrationsverket.¹⁷² De brittiska medborgare som beviljas uppehållsstatus enligt utträdesavtalet får ett kort som bevis på uppehållsstatus från Migrationsverket.¹⁷³

Upphållsstatus enligt utträdesavtalet innebär inte i sig en ovillkorlig rätt att vistas i Sverige, utan en brittisk medborgare med ett bevis på uppehållsstatus måste fortfarande visa att personen uppfyller de villkor som gäller för uppehållsrätt.¹⁷⁴ Det innebär att socialtjänsten vid handläggning av ärenden rörande brittiska medborgare måste göra en egen bedömning av uppehållsrätten, på samma sätt som för EU/EES-medborgare.

För de brittiska medborgare som inte har uppehållsrätt enligt utträdesavtalet gäller samma regler som för andra tredjelandsmedborgare.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Hur påverkas socialtjänstens handläggning av Brexit?, Meddelandeblad nr 10/2020.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om uppehållsstatus enligt utträdesavtalet och hur ansökan går till på Migrationsverkets webbplats, migrationsverket.se.

6.2.9 Ambassadpersonal

Viss personal vid de utländska beskickningarna är inte bosatta i Sverige, enligt 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser.¹⁷⁵ Även om de har vistats länge i Sverige förutsätter man att de är bosatta i det land de representerar.

När ambassadpersonal som inte är stadigvarande bosatta ansöker om ekonomiskt bistånd hanteras det på samma sätt som en ansökan av andra som inte är bosatta. Det betyder att ansökan prövas av vistelsekommunen.

Läs mer 6.2.1 Utländska medborgare som inte omfattas av LMA

¹⁷¹ Se 3 b kap. 2 § UtfF.

¹⁷² Se 3 b kap. 2 § tredje stycket UtfF.

¹⁷³ Se 3 b kap. 3 och 4 §§ UtfF.

¹⁷⁴ Se prop. 2019/20:178 s.37-38.

¹⁷⁵ Se Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser 1961.

6.2.10 Pensionärer 65 år eller äldre

Personer som fyllt 65 år som har låg eller ingen pension kan ha rätt till äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg från Pensionsmyndigheten.¹⁷⁶ Om försörjningsstöd beviljas i avvaktan på beslut hos Pensionsmyndigheten kan socialtjänsten återsöka retroaktiv ersättning från Pensionsmyndigheten.¹⁷⁷

Personer med pension eller äldreförsörjningsstöd som ansöker om ekonomiskt bistånd till livsföringen i övrigt, exempelvis till glasögon eller flyttkostnad kan ha rätt till detta om förutsättningarna för bistånd i övrigt är uppfyllda.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Mer information om pension och äldreförsörjningsstöd finns på Pensionsmyndighetens webbplats, pensionsmyndigheten.se.

6.2.11 Gränsen mot hälso- och sjukvård

När det gäller hälso- och sjukvård är ansvarsgränsen ibland oklar mellan kommunen och regionen. Insatser som handlar om hälso- och sjukvård är regionernas ansvar att tillgodose. Kommunens yttersta ansvar för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp som de behöver ska inte omfatta insatser som annan huvudman ansvarar för. Att enskilda i vissa fall kan vara missnöjda med att de inte får den behandling de önskar inom hälso- och sjukvården får inte medföra att kommunerna tvingas ta över det ansvaret från regionerna.¹⁷⁸

En person som vistas på sjukhus kan behöva bistånd till kostnader som inte har att göra med själva vården t.ex. hyra, fickpengar och kläder om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Detsamma kan gälla personer som vistas på ett hem för vård och boende (HVB) eller genomgår rättspsykiatrisk vård.

Vårdavgift för sjukhusvård ska täcka kostnader för kost och logi då en patient är inlagd på sjukhus. Det kan därför finnas rätt till bistånd till sådan avgift, eftersom vårdavgiften ska täcka kostnader som kan anses ingå i försörjningsstöd.¹⁷⁹ Vårdavgiften hör alltså ihop med den enskildes försörjning och är inte en kostnad för hälso- och sjukvård. *Läs mer i avsnitt 10.2.4 Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå*

6.2.12 Gränsen mot kriminalvård

Under verkställighet av fängelsestraff i anstalt ansvarar kriminalvården för mat och logi samt vissa andra behov som den intagne behöver för sin livsföring.¹⁸⁰ Den intagne kan t.ex. i vissa fall få bidrag till tandvård, synundersökning och glasögon.¹⁸¹ Det gäller även för den som är häktad.¹⁸² Den intagne kan även i samband med en särskild utslussningsåtgärd få bidrag för boende

¹⁷⁶ Se 74 kap. 2 § SFB och 101 kap. 3 § SFB.

¹⁷⁷ Se 107 kap. 5 § SFB.

¹⁷⁸ Se prop. 2000/01:80 s. 93. Se även RÅ 1992 ref. 57 och RÅ 2004 ref. 79.

¹⁷⁹ Se RÅ 2004 ref. 59.

¹⁸⁰ Se SOU 2005:54 s. 252.

¹⁸¹ Se 13 kap. 4-5 §§ KVFS 2011:1.

¹⁸² Se 6 kap. 5-6 §§ KVFS 2011:2.

och uppehålle.¹⁸³ Den som sitter i fängelse kan få ersättning av Kriminalvården för arbete, studier eller annan strukturerad verksamhet.¹⁸⁴ Den som sitter häktad kan få ett häktesbidrag.¹⁸⁵

När det gäller den intagnes eventuella hyreskostnader kan det i vissa fall bli aktuellt för kommunen att bevilja ekonomiskt bistånd. *Läs mer i avsnitt 10.5.6 Boendekostnad under fängelsevistelse*

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer på Kriminalvårdens webbplats, kriminalvarden.se.

6.3 Ansvarsfördelningen mellan kommunerna

I 2 a kap SoL finns bestämmelser om ansvarsfördelningen mellan kommunerna för stöd och hjälp enligt lagen. Syftet är att undvika tvister och stärka den enskildes rättssäkerhet. Nedan ges en sammanställning av det mest centrala i sammanhanget för verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om ansvarsfördelning mellan kommunerna i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 3.

Mer information finns även i Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun – nya bestämmelser den 1 maj 2011, Meddelandeblad nr 3/2011.

6.3.1 Bosättningskommunens ansvar

Enligt bestämmelserna ansvarar bosättningskommunen för stöd- och hjälpinsatser – oavsett om den enskilde vistas i bosättningskommunen eller tillfälligt i en annan kommun. Det är bara i akuta situationer som vistelsekommunen har det yttersta ansvaret för stöd och hjälp enligt SoL.¹⁸⁶

Med bosättningskommun avses den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt eller en annan kommun om den enskilde har starkast anknytning till den kommunen.¹⁸⁷ I de flesta fallen är vistelsekommunen och bosättningskommunen en och samma kommun.

6.3.2 Vistelsekommunens ansvar

Vistelsekommun är den kommun där den enskilde befinner sig när han eller hon ansöker om stöd och hjälp eller det på annat sätt framkommer att personen behöver stöd och hjälp från kommunen.¹⁸⁸

¹⁸³ Se 13 kap. 7 §§ KVFS 2011:1.

¹⁸⁴ Se 3 kap. 3 § fängelselagen (2010:610).

¹⁸⁵ Se 6 kap. 2 § KVFS 2011:2.

¹⁸⁶ Se prop. 2010/11:49 s.32.

¹⁸⁷ Se 2 a kap. 3 § SoL och prop. 2010/11:49 s.40 och s.86.

¹⁸⁸ Se prop. 2010/11:49 s.32.

Om det står klart att en annan kommun än vistelsekommunen ansvarar för stöd och hjälp åt en enskild är vistelsekommunens ansvar begränsat till akuta situationer.¹⁸⁹ Om det är oklart i vilken kommun den enskilde är bosatt, ska vistelsekommunen alltid ansvara för att den enskilda personen får allt stöd och all hjälp som han eller hon behöver, inte bara akuta insatser.¹⁹⁰

Vistelsekommunens ansvar innebär att vistelsekommunen aldrig kan neka en person bistånd för att behovet kan tillgodoses i en annan kommun, om det är oklart vilken kommun som ska ha ansvaret. Det innebär att en kommun som tar emot en ansökan om biståndsinsatser, eller som får vetskap om att en person eller en familj kan ha behov av biståndsinsatser, aldrig kan avvisa eller avsluta ett ärende utan att vara överens med en annan kommun om vem som bär det huvudsakliga ansvaret.¹⁹¹

6.3.3 Akuta situationer

Med akuta situationer avses framför allt situationer som uppstår oväntat och oförutsett, men även andra fall kan förekomma när en enskild inte kan vänta på insatser från en annan kommun eller annan huvudman. Då ansvarar vistelsekommunen för de insatser som den akuta situationen kräver, med hänsyn till det enskilda fallet.¹⁹²

Det kan t.ex. handla om akuta vård- och stödinsatser. Det kan också handla om insatser som krävs för att den enskilde ska kunna återvända till sin bosättningskommun eller ta kontakt med den kommun som beslutat om boende i annan kommun. Det kan t.ex. vara hjälp att arrangera en hemresa, bistånd i form av pengar till mat och husrum fram till avresan eller ett tillfälligt boende för någon som utsatts för hot.¹⁹³

Om den enskilde inte kan eller vill återvända omedelbart, t.ex. på grund av sjukdom, är vistelsekommunen skyldig att bistå med sådana stöd- och hjälpinsatser som den akuta situationen kräver.¹⁹⁴

En hotad person med barn som på egen hand gett sig i väg till ett tillfälligt boende som ligger i en annan kommun kanske inte vill, vågar eller kan återvända till sin bosättningskommun. Då är det vistelsekommunens ansvar att bistå med de nödvändiga stöd- och hjälpinsatser som den akuta situationen kräver, t.ex. ekonomiskt bistånd och boende.¹⁹⁵

Kommunen måste bedöma vilka insatser som är nödvändiga i varje enskilt fall, och kan jämföra med situationer när någon vänder sig till kommunen i ett ärende som vilar på en annan huvudman, t.ex. vårdinsatser.¹⁹⁶

6.3.4 Folkbokföringskommunens ansvar

Den kommun där den enskilde är folkbokförd ansvarar för stöd och hjälp under kriminalvård i anstalt, under vård på sjukhus eller annan sjukvårdsinrätt-

¹⁸⁹ Se 2 a kap. 2 § SoL.

¹⁹⁰ Se prop. 2010/11:49 s.36.

¹⁹¹ Se prop. 2010/11:49 s.35.

¹⁹² Se prop. 2010/11:49 s.37.

¹⁹³ Jfr RÅ 1995 ref.70.

¹⁹⁴ Prop. 2010/11:49 s.37.

¹⁹⁵ Se prop. 2010/11:49 s.37.

¹⁹⁶ Se prop. 2010/11:49 s.37.

ning på initiativ av annan än kommun. Detta gäller även under rättspsykiatrisk vård. Folkbokföringskommunen ansvarar även för stöd och hjälp som aktualiserats inför avslutningen av fängelsevistelsen eller vården.¹⁹⁷

Folkbokföringskommunens ansvar i dessa fall omfattar alla stöd- och hjälpinsatser som den enskilde kan behöva.¹⁹⁸ Enligt praxis från HFD gäller detta även personer som varken har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt men som genomgår rättspsykiatrisk vård.¹⁹⁹

Om personen det gäller inte är folkbokförd i Sverige har vistelsekommunen ansvaret.²⁰⁰

6.3.5 Personer som saknar stadigvarande bostad

Om den enskilde saknar stadigvarande bostad ska den kommun till vilken han eller hon har sin starkaste anknytning anses vara bosättningskommun.²⁰¹ Det kan t.ex. gälla personer som är hemlösa eller som flyttar mellan tillfälliga boenden. De ska anses bosatta i den kommun till vilken de har starkast anknytning även om de inte är folkbokförda i den kommunen. Det kan även gälla för ett barn som bor växelvis hos vårdnadshavare som bor i olika kommuner.²⁰²

Vid bedömningen av till vilken kommun den enskilde har den starkaste anknytningen kan vägledning hämtas från praxis i anslutning till 12 § folkbokföringslagen. Omständigheter som bör vara betydelsefulla vid bedömningen i dessa fall är t.ex. den enskildes sociala nätverk och den enskildes egen uppfattning om till vilken kommun han eller hon har sin starkaste anknytning.²⁰³

6.3.6 Placeringskommunens sammanhållna ansvar

Om en person vistas i en annan kommun till följd av ett beslut av kommunen, behåller placeringskommunen ansvaret för stöd och hjälp åt personen. Kommunen ska också ansvara för den enskildes eventuella behov av ekonomiskt bistånd vid beslut om placeringar i t.ex. familjehem, hem för vård eller boende (HVB) eller bostad med särskild service, enligt kommunens sammanhållna ansvar.²⁰⁴

Kommunen behåller ansvaret även för en person i annat boende. Det gäller framför allt personer som är hemlösa men också andra personer vars bosättningskommun är oklar. Med annat boende menas främst härbärgen och liknande, men det kan också vara andra boendeformer, även ett eget boende som ordnas för en enskild.²⁰⁵

6.3.7 När den enskilde byter bostadsort

Det är vanligt förekommande att personer och familjer byter bostadsort och flyttar mellan kommuner. I praktiken är det ovanligt att bestämmelserna²⁰⁶

¹⁹⁷ Se 2 a kap. 5 § SoL och 3 § LRV.

¹⁹⁸ Se prop. 2010/11:49 s.47.

¹⁹⁹ Se HFD 2018 ref. 39.

²⁰⁰ Se prop. 1996/97:124 s. 191 och prop. 2010/11:49 s.47.

²⁰¹ Se 2 a kap. 3 § SoL.

²⁰² Se prop. 2010/11:49 s.40.

²⁰³ Se prop. 2010/11:49 s.40.

²⁰⁴ Se 2 a kap 4 § SoL och prop. 2010/11:49 s.46.

²⁰⁵ Se 2 a kap. 4 § SoL och prop. 2010/11:49 s. 2 och s.46.

²⁰⁶ Se 2 a kap. 10-12 §§ SoL.

om överflyttning av ärenden tillämpas i ärenden som gäller ekonomiskt bistånd eftersom varje ansökan är ett ärende som ska avslutas genom ett beslut.

Om det föreligger fortsatt behov av ekonomiskt bistånd efter flytt hänvisas den enskilde till den nya bosättningskommunen. Det är den biståndssökande själv som tar kontakt med den nya bosättningskommunen, men den avflyttande kommunen kan, i vissa situationer, vara behjälplig när den enskilde efterfrågar det. Det kan även bli aktuellt att den nya bosättningskommunen, efter samtycke från den enskilde, behöver ta kontakt med avflyttningsskommunen.

Både den avflyttande kommunen och den nya bosättningskommunen behöver inhämta den enskildes samtycke vid eventuellt uppgiftslämnande.²⁰⁷

6.3.8 Personer som är bosatta i Sverige men vistas utomlands

Den vanligaste situationen vid ansökan om ekonomiskt bistånd, är att personen som ansöker befinner sig i Sverige. Ibland kan det dock uppstå situationer där en person som är bosatt i en kommun tillfälligt vistas utomlands.

En tillfällig vistelse utomlands medför inte att bosättningskommunen är fri från ansvar, utan bosättningskommunen är skyldig att pröva ärendet och göra en sedvanlig individuell bedömning.²⁰⁸

6.4 Kommunens ansvar vid våldsutsatthet

I arbetet med ekonomiskt bistånd är det viktigt att uppmärksamma våldsutsatthet och stödja personer i biståndshushåll som är, eller har varit utsatta för våld. Det kan till exempel handla om mäns våld mot kvinnor i nära relation, våld i ungas parrelationer, våldsutsatthet inom samkönade relationer eller utsatthet för hedersrelaterat våld. När det gäller hedersrelaterat våld är det viktigt att uppmärksamma att våldsutövaren kan vara fler än en person.

Forskning har visat på ett samband mellan utsatthet för våld och ekonomisk utsatthet.²⁰⁹ Socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.²¹⁰ Att ha ett helhetsperspektiv på den våldsutsattas situation kan ofta innebära att man i arbetet med ekonomiskt bistånd behöver samverka både internt och externt, efter samtycke från den enskilde.

Socialtjänsten ska verka för att alla som utsätts för våld eller andra övergrepp och deras närstående får stöd och hjälp. Kvinnor som kan behöva stöd och hjälp för att förändra sin situation ska särskilt uppmärksammas. Socialtjänsten ska även särskilt uppmärksamma och ansvara för att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp får stöd och hjälp.²¹¹ Om handläggaren får kännedom om eller misstänker att ett barn i ett ärende som rör ekonomiskt

²⁰⁷ Se JO beslut 2011-05-31 dnr 6300-2009.

²⁰⁸ Se RÅ 1987 ref 174.

²⁰⁹ Estrada, F, Nilsson, A. (2004) samt Trygged S, Hedlund E, Kåreholt I, (2013), Ringback Weitof, G., et al. (2002).

²¹⁰ Se 3 kap. 5 § SoL.

²¹¹ Se 5 kap 11 § SoL.

bistånd far illa har handläggaren en skyldighet att vidarebefordra informationen till ansvarig inom socialtjänsten som bedömer om en särskild utredning av barnets situation enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL ska inledas.²¹²

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se – Tema Våld i nära relationer, Tema-Hedersrelaterat våld och förtryck och Tema-Våld och våldsutsatthet hos personer med funktionsnedsättning.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om hedersrelaterat våld och förtryck på hedersfortryck.se.

6.4.1 Att uppmärksamma utsatthet för våld

Till stöd för arbetet med att identifiera våld och bedöma behov av stöd och skydd i samband med våldsutsatthet kan socialnämnden behöva ta fram rutiner.²¹³

Frågan om att vara utsatt för våld kan behöva ställas vid flera tillfällen. Socialstyrelsen har tagit fram standardiserade bedömningsmetoden, FREDAKortfrågor²¹⁴, som kan vara till stöd för socialtjänstens arbete med att identifiera utsatthet för våld i nära relationer.

Om handläggaren träffar båda parter i ett gemensamt hushåll tillsammans kan det försvåra möjligheten för den våldsutsatta att berätta om våldet och framföra behov av stöd. Det kan därför vara viktigt att ta ställning till om handläggaren behöver ha separata möten med var och en för att kunna ställa frågor om våld för att upptäcka våldsutsatthet.

Försörjningen kan vara väsentlig för den våldsutsattas beslut och möjlighet att bryta upp från en våldsam relation och för att kunna känna trygghet efter uppbrottet. Många våldsutsatta behöver därför konkret stöd av socialtjänsten både i det akuta skedet och på längre sikt, bl.a. i form av försörjning och boende.²¹⁵ Våldsutsatta kvinnor kan riskera att utsättas för mer och kraftigare våld i samband med en separation.²¹⁶ Det är därför viktigt att socialtjänsten är uppmärksam på detta.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Manual för Freda, standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relation (2014).

²¹² Se 14 kap. 1 § SoL och prop. 2012/13:10 s.45.

²¹³ Se AR till 4 kap 2-4 §§ SOSFS 2011:9.

²¹⁴ Freda är standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. Freda består av en manual och tre instrument, varav ett är Freda-kortfrågor.

²¹⁵ Ulmestig, R, Panican, A. (2015).

²¹⁶ Se prop. 2006/07:38 s.9.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har tagit fram en film – Ställa frågor om våld inom ekonomiskt bistånd. Filmen visar bl.a. hur socialsekreteraren kan lägga upp och hantera ett möte när en kvinna och en man gemensamt söker bistånd. Läs mer och titta på filmen på nck.uu.se.

6.4.2 Ekonomiskt våld och förtryck i nära relationer

Förutom fysiskt, psykiskt och sexuellt våld förekommer även ekonomiskt våld i nära relationer.²¹⁷ Inom verksamheten med ekonomiskt bistånd finns sannolikt särskilt goda förutsättningar att uppmärksamma ekonomiskt våld och förtryck eftersom det kan medföra ekonomiska problem och skuldsättning för den som är utsatt.

Ekonomiskt våld har definierats som handlingar med syfte att kontrollera och övervaka en persons beteende avseende användning och fördelning av pengar samt ständigt hota om att neka ekonomiska resurser. Kontrollmekanismerna kan även inbegripa kontroll av offrets tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster, sysselsättning osv.²¹⁸

Ekonomiskt våld kan uttryckas i form av ekonomiska hot, begränsningar av gemensamma ekonomiska tillgångar eller genom att tvinga partnern att utföra ekonomiska olagligheter. Det kan även exempelvis innebära kontroll av hur den andra partnern använder sina pengar, att inte tillåta att den andra partnern har egna pengar eller att bli tvingad att ta lån för pengar man inte själv får disponera.²¹⁹

Det kan även handla om att förhindra sin partner att arbeta, att sköta sitt arbete eller delta i insatser som kan leda till egen försörjning. För att synliggöra det ekonomiska våldets olika aspekter har begrepp utvecklats för olika kategorier av maktutövning. Dessa kan beskrivas som *ekonomisk kontroll*, *ekonomiskt utnyttjande* eller *sysselsättnings sabotage*.²²⁰

6.4.3 Behov av ekonomiskt bistånd i samband med utsatthet för våld

Socialnämnden bör ha beredskap att kunna handlägga ett ärende om ekonomiskt bistånd som gäller en våldsutsatt person och som är akut.²²¹ I det akuta skedet kan ekonomiskt bistånd t.ex. behöva beviljas tillfälligt utan prövning av den skyddsbehövandes egna ekonomiska förutsättningar.

Vid bedömning av rätten till bistånd i det akuta skedet är skyddsbehovet det primära. Det kan t.ex. gälla oplanerade och brådskande utgifter för tillfälligt boende och basala behov. Att en person utsätts för våld eller andra övergrepp innebär dock inte att den vanliga bistandsprövningen i nästa led helt

²¹⁷ Forms of violence hämtad 2021-03-09, <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/forms-of-violence>.

²¹⁸ Adams et al, (2008).

²¹⁹ Adams et al, (2008).

²²⁰ Adams et al, (2008).

²²¹ Se AR till 7 kap 1 § SOSFS 2014:4.

åsidosätts, utan socialnämnden behöver göra en individuell bedömning utifrån den enskilda situationen. Personer som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp, kan ha behov av akut ekonomiskt bistånd från socialtjänsten vid upprepade tillfällen.

Handlingar som avser personer som är eller har varit aktuella för utredning eller insats i en verksamhet ska hållas samman i personakter. Om det finns misstanke om att det förekommer våld eller andra övergrepp i en familj som har en gemensam personakt hos nämnden, bör akten delas så att uppgifter om var och en i familjen dokumenteras i skilda akter.²²²

En utgångspunkt vid prövningen av ekonomiskt bistånd är att alla inkomster och tillgångar räknas som gemensamma för makar, registrerade partner och sambor. Nämnden bör dock kunna göra undantag från principen om gemensamma tillgångar i de situationer där den ena parten är eller har varit utsatt för våld eller övergrepp av den andra parten.²²³ Om en person som är, eller har varit, utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående ansöker om ekonomiskt bistånd kan socialtjänsten försöka hjälpa den enskilde att få medel till sin försörjning från den andre parten.

Det finns också situationer där det kan finnas skäl för socialtjänsten att beräkna kostnaderna i riksnormen till en högre nivå. Det kan t.ex. avse situationer när den enskilde varit utsatt för våld eller andra övergrepp och därmed kan ha fördyrade livsmedelskostnader, kostnader för kläder eller kostnader för telefoni.²²⁴ Det kan också förekomma situationer där den som utsatts för våld eller andra övergrepp behöver flytta till en dyrare bostad och då behöver fördyra sina boendekostnader.²²⁵

Behov av skydd kan även innebära att det föreligger skäl att bevilja bistånd t.ex. för olika skyddsåtgärder som kostnad för byte av lås, säkerhetslås eller bistånd till mobiltelefon för medlemmar i hushållet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Våld – handbok om socialtjänstens och hälso-och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer (2016) s. 106-111.

6.4.4 Ansvarsfördelningen mellan kommuner för personer som utsätts för våld eller andra övergrepp

En kommun som har beslutat om ett tillfälligt boende i en annan kommun för en person som utsätts för våld, hot eller andra trakasserier, behåller ansvaret för de stöd- och hjälpinsatser som den enskilde kan behöva under den tillfälliga vistelsen. Om den hotade personen på eget initiativ akut beger sig till en annan kommun och under vistelsen där söker stöd och hjälp gäller vistelse-

²²² Se AR till 4 kap 2-3 §§ SOSFS 2014:5.

²²³ Se AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

²²⁴ Se AR till SOSFS 2013:1 Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap.3 § första stycket socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

²²⁵ Se AR till SOSFS 2013:1 Försörjningsstöd-skäligena kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap.3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

kommunens yttersta ansvar i den akuta situationen. Men bosättningskommunen har det huvudsakliga ansvaret för den enskilde även om han eller hon vistas i en annan kommun.²²⁶

Vistelsekommunen är dock alltid skyldig att genomföra de insatser som den akuta situationen kräver, t.ex. skyddat boende och ekonomiskt bistånd, i avvaktan på att bosättningskommunen erbjuder behövliga insatser. Det kan finnas anledning att ta särskild hänsyn till denna grupps speciella situation vid bedömningen av när en vistelsekommun övergår till att vara bosättningskommun. Därför kan den enskilde få vistas tillfälligt i en kommun under en längre tid utan att vistelsekommunen övergår till att bli bosättningskommun. Det gäller självfallet under förutsättning att den enskilde inte uppger sig vilja byta bosättningskommun permanent.²²⁷

6.4.5 Möjligheten att ansöka om bistånd enligt SoL i en annan kommun vid våldsutsatthet

En person kan behöva flytta på grund av våld eller andra övergrepp, och ibland till en annan kommun. Om personen behöver vissa insatser för att kunna flytta, får han eller hon ansöka om dem i den nya bosättningskommunen.²²⁸

En sådan ansökan behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningkommunen. Även om den nuvarande bosättningskommunen kan tillgodose den sökandes behov, får man inte ta hänsyn till det när personens ansökan prövas. Den nuvarande bosättningskommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som den andra kommunen behöver för att kunna pröva ansökan.²²⁹

En bedömning av vilka insatser som behövs får göras i varje enskilt fall. Det kan t.ex. röra sig om hjälp med att ordna ett boende, ekonomiskt bistånd och insatser för eventuella barn. Om den enskilde inte kan ordna en bostad på egen hand bör han eller hon kunna ansöka om hjälp med bostad hos inflyttningkommunen. Om ärendet involverar barn måste barnets situation särskilt uppmärksammas och man måste ta hänsyn till barnets bästa.²³⁰

Socialtjänstens bedömning av hot och risker kan inte enbart baseras på polisens hot- och riskbedömningar. Inflyttningkommunens socialtjänst får göra en egen bedömning av situationen och beakta omständigheterna i varje enskilt fall, t.ex. om personer lever med skyddad identitet eller skyddas av besöksförbud. I arbetet kan socialtjänsten använda de bedömningsinstrument som Socialstyrelsen utarbetat på uppdrag av regeringen.²³¹ *Läs mer om bedömningsmetoder i avsnitt 8.2.4*

²²⁶ Se prop. 2010/11:49 s.42.

²²⁷ Se prop. 2010/11:49 s.42.

²²⁸ Se 2 a kap. 8 § SoL.

²²⁹ Se 2 a kap. 9 § SoL.

²³⁰ Se prop. 2010/11:49 s.70.

²³¹ Se prop. 2010/11:49 s.71.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om möjligheter att ansöka om bistånd i annan kommun i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 3.

Läs mer om våldsutsatthet i Våld – handbok om socialtjänstens och hälso-och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer (2016) s. 106-111.

6.4.6 Skyddad folkbokföring

En person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt, får vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten när han eller hon flyttar. Det kallas för skyddad folkbokföring.²³²

När en person med skyddad folkbokföring flyttar till en ny kommun, är det den nya kommunen som har det yttersta ansvaret för att ge bistånd.²³³ Men kommunerna kan tillsammans göra en bedömning av vad som är bäst i det individuella fallet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om skyddade personuppgifter och hanteringen av dessa i Skyddade personuppgifter – Ökat skydd för hotade och förföljda personer, Meddelandeblad nr 1/2019.

²³² Se 16 § första stycket folkbokföringslagen (1991:481).

²³³ Se prop.2010/11:49 s.42-43.

Andra delen

Förebyggande arbete
och förändringsarbete

7. Förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd

Förebyggande arbete inom socialtjänsten har beskrivits som att det avser insatser som förhindrar eller motverkar uppkomst av sociala problem och social utestängning. Exempel på sociala problem är bl.a. fattigdom, missbruk och beroende, våld i nära relationer, hemlöshet, sex mot ersättning, kriminalitet och att barn far illa. Med social utestängning avses situationer där människor begränsas i sina möjligheter att aktivt delta i samhällslivet.²³⁴

Inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg ligger fokus i första hand på att ge individuellt inriktade insatser och socialtjänsten kommer ofta in i ett senare skede, när ett socialt problem av något slag redan uppstått för den enskilde. I arbetet med ekonomiskt bistånd handlar det förebyggande arbetet snarast om att motverka att den enskildes problem förvärras eller utvidgas.

7.1 Ge stöd och aktivt agera på indikationer

Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det viktigt att förebygga långvarigt biståndsbehov, ekonomiska svårigheter och skuldproblem, hemlöshet samt avhysningar från bostäder.

Försörjningsproblem och behov av ekonomiskt bistånd kan indikera att en person eller familj även har andra sociala problem eller svårigheter och inom ekonomiskt bistånd kan det därför vara viktigt att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att i samverkan med andra interna eller externa aktörer kunna erbjuda rätt stöd. Handläggaren kan göra iakttagelser och få signaler som medför att man behöver få en tydligare bild av personens förutsättningar och behov.

Inom ekonomiskt bistånd kommer handläggaren direkt eller indirekt i kontakt med barn som anhöriga, dvs. barn som lever i familjer där vuxna kan ha allvarliga svårigheter av något slag. I dessa sammanhang behöver barns behov och föräldrars behov av stöd i sitt föräldraskap uppmärksammas och ett nära samarbete med socialtjänstens barn- och ungdomsvård kan behövas.

Livssituationer som kan påverka den sociala funktionen och förmågan att hantera vardagslivet kan bl.a. vara psykisk ohälsa, kognitiva svårigheter, beroendeproblematik eller våldsutsatthet. Det kan finnas olika bakomliggande orsaker och mer än en förklaring till varför vardagslivet inte fungerar.

Mötet med den enskilde behöver vara individanpassat och att ställa frågor om livssituation och levnadsvanor kan underlätta för personen att berätta. Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som stöd när handläggaren frågar och gör en bedömning av situationen och stödbehovet. *Läs mer i kapitel 8. Utredda med fokus på självförsörjning*

²³⁴ Se SOU 2018:32 s.29-30.

7.2 Förebygga långvarigt biståndsmottagande

Inom arbetet med ekonomiskt bistånd är det en väsentlig uppgift att förebygga långvarigt behov av ekonomiskt bistånd. Långvarigt biståndsmottagande kan vara problematiskt, både ur individens och ur samhällets synvinkel eftersom risken för utanförskap kan öka samtidigt som möjligheten till fast förankring på arbets- och bostadsmarknaden kan minska.

Försörjningsstödet tillgodoser en skälig levnadsnivå men ger inget utrymme för utgifter utöver det nödvändiga. I längden kan behovet av försörjningsstöd därmed även riskera att medföra en begränsande ekonomisk utsatthet.

Barn i familjer som behöver försörjningsstöd under lång tid riskerar att få växa upp med en ekonomisk otrygghet som kan vara svår för barnet att hantera. Det handlar bl.a. om den materiella standarden och om svårigheter att kunna delta i aktiviteter som kostar pengar. Ekonomisk utsatthet kan bl.a. påverka barns skolresultat, hälsa och trygghet.²³⁵

Att tidigt identifiera problematiska livssituationer eller levnadsvanor som påverkar möjligheten till självförsörjning och aktivt agera och erbjuda lämpligt stöd kan förebygga en försämrad livssituation både för vuxna personer och deras barn.

Det är viktigt att uppmärksamma både hur kvinnors och mäns förutsättningar att nå egen försörjning ser ut. Exempelvis tar kvinnor i lägre utsträckning del av arbetsfrämjande insatser jämfört med män.²³⁶

Det är viktigt att unga som ansöker om ekonomiskt bistånd får rätt stöd till självförsörjning för att deras behov av bistånd inte ska bli långvarigt. Socialstyrelsens kunskapsstöd *Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd* ger stöd för arbetet med unga som har ekonomiskt bistånd.

7.3 Stöd vid arbetslöshet

Målsättningen med det sociala arbetet för personer med ekonomiskt bistånd är i de flesta fall att på olika sätt ge stöd och insatser i syfte att öka möjligheterna att få ett arbete. För att motverka behov av långvarigt bistånd är det viktigt att den som har försörjningsstöd får tillgång till insatser som stärker möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden eller att ta del av

²³⁵ Mörk E, Sjögren A, Svalerud H, (2015) och Forte. Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet(2018) samt Näsman E. (2012).

²³⁶ Se Nybom, J (2013), Arbetsförmedlingens rapport 2020:1.

lämplig utbildning. Det är samtidigt viktigt att socialtjänsten har tillgång till nödvändiga redskap för att kunna hjälpa den enskilde i detta arbete. Arbetslöshet är det vanligaste försörjningshindret bland personer i alla åldersgrupper. Den som är arbetslös och har försörjningsstöd är alltså, oavsett ålder, i behov av insatser i ett tidigt skede för att förhindra risken att bli långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.²³⁷ Reformen med en jobbstimulans inom ekonomiskt bistånd kan ses som ett uttryck för samhällets strävan att få fler personer i arbete och minska utanförskapet och därmed öka förmågan till självförsörjning. Syftet med jobbstimulansen är att det ska löna sig att ta ett arbete eller att utöka sin arbetstid när man får ekonomiskt bistånd.²³⁸

Socialtjänsten kan ställa krav på att den som är arbetsför på hel- eller deltid ska vara aktivt arbetssökande, ska delta i kompetenshöjande aktiviteter och vara inskriven hos Arbetsförmedlingen för att ha rätt till försörjningsstöd.²³⁹ *Läs mer i avsnittet 12.2 Kravet att arbeta eller på annat sätt stå till arbetsmarknadens förfogande*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om stöd till unga arbetslösa i Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd (2017).

7.3.1 Situationen för arbetslösa skiljer sig åt

En del arbetslösa står nära arbetsmarknaden och andra längre ifrån. De som står längre ifrån kan behöva särskilt stöd och insatser för att öka förutsättningarna att få ett arbete. Vissa personer kan behöva komma tillrätta med betydande problem av annat slag innan ett arbete kan vara aktuellt.

Insatser som är framgångsrika kan vara olika för olika grupper. Studier har visat att arbetsmarknadsinsatser parallellt med annat socialt stöd kan vara en framgångsfaktor.²⁴⁰

7.3.2 Samverkan med Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har huvudansvaret för insatser mot arbetslöshet och har bl.a. ett särskilt ansvar för att nyanlända invandrare erbjuds insatser som främjar etablering på arbetsmarknaden.²⁴¹ Arbetsförmedlingen erbjuder service och tjänster till arbetssökande och arbetsgivare. Arbetsförmedlingen erbjuder även olika program för att stärka individens möjligheter att få ett arbete.

Eftersom socialnämnden vid behov ska utforma och genomföra insatser med andra myndigheter kan socialtjänsten behöva samverka med Arbetsförmedlingen när en person som ansöker om ekonomiskt bistånd är arbetslös.²⁴² En god samverkan kan bidra till en helhetsbild av den arbetslöses behov och att rätt insatser kan sättas in i ett tidigt skede.

²³⁷ Se prop. 2012/13:94 s. 31 och prop.2020/21:55 s.8-9.

²³⁸ Se prop. 2012/13:94 s.19-20.

²³⁹ Se prop. 2015/16:136 s.22.

²⁴⁰ Se Virksomme elementer på vejen til job, Växthusets forskningscenter, 2018.

²⁴¹ Se 1 och 6 §§ förordningen (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen.

²⁴² Jfr. 3 kap. 5 § SoL.

Den som är arbetslös har under vissa förutsättningar rätt till ekonomiskt stöd i form av arbetslöshetsersättning från a-kassa, aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om Arbetsförmedlingens program och ekonomiska ersättningar på Arbetsförmedlingens webbplats, arbetsformedlingen.se.

7.3.3 Kommunal arbetsmarknadsinsatser

Om det inte är möjligt att ge en arbetslös person insatser inom ramen för Arbetsförmedlingens uppdrag kan kommunala arbetsmarknadsinsatser vara aktuella. Kartläggning, vägledning och arbetspraktik är exempel på sådana insatser.

Socialnämnden får begära att den som får försörjningsstöd under viss tid ska delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat erbjudas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd.²⁴³ Innan socialnämnden erbjuder en kompetenshöjande insats ska nämnden samråda med Arbetsförmedlingen.²⁴⁴ Socialnämndens insatser får inte ersätta de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.²⁴⁵

Syftet med praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten är att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Verksamheten ska stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt utbildning. Den kompetenshöjande insatsen ska utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar.²⁴⁶

7.3.4 Stöd till föräldralediga med ekonomiskt bistånd

Socialtjänsten kan informera och motivera föräldralediga som saknar ett arbete att delta i aktiviteter och insatser under tiden man är föräldraledig för att förbereda för tiden efter ledigheten. Föräldralediga med ekonomiskt bistånd är en heterogen grupp vilket innebär att behoven av stöd och vägledning ser olika ut inför att man åter ska stå till arbetsmarknadens förfogande.

Exempel på aktiviteter och insatser kan vara föräldrabarn grupper för föräldrar som behöver lära sig svenska eller kontakt med kommunal arbetsmarknadsverksamhet eller vuxenundervisning. En del kommuner och frivilligorganisationer erbjuder öppna förskolor med olika former av aktiviteter, ofta kopplade till språkinlärning.

Vid planering av insatser och aktiviteter kan det behöva säkerställas att inte rätten till föräldrapenning för den enskilde påverkas vid deltagande i en aktivitet eller insats.

Att börja planeringen tidigt kan påskynda föräldrarnas inträde på arbetsmarknaden och förebygga fortsatt behov av bistånd.²⁴⁷ Handläggaren kan tillsammans med den föräldraledige upprätta en plan för tiden efter ledigheten.

²⁴³ Se 4 kap. 4 § första stycket SoL.

²⁴⁴ Se 4 kap. 4 § tredje stycket SoL.

²⁴⁵ Se prop. 1996/97:124 s.171.

²⁴⁶ Se 4 kap. 4 § andra stycket SoL.

²⁴⁷ Se promemoria S2019/05353/FST s.27.

För att kunna ställa sig till arbetsmarknadens förfogande när barnet inte längre har samma behov av vård och omsorg behöver föräldern söka barnomsorg i god tid och så fort som barnomsorgen är ordnad ska föräldern normalt sett stå till arbetsmarknadens förfogande.²⁴⁸

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se-Tema föräldralediga med ekonomiskt bistånd.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om föräldrapenning på Försäkringskassans webbplats, forsakringskassan.se.

7.3.5 Utbildning som en väg till arbete och egen försörjning

Studier kan vara en väg till egen försörjning. Slutförda gymnasiestudier är en viktig skyddsfaktor för att inte hamna utanför arbete och studier senare i livet.²⁴⁹ Genom studie- och yrkesvägledning kan man få information om olika utbildningsvägar och finansieringsmöjligheter.

Vuxna studerande bör i regel ha sin försörjning genom studiestödsformerna, men i vissa undantagsfall kan studerande vara berättigade till försörjningsstöd för sin försörjning.²⁵⁰

Språkstudier i svenska kan, tillsammans med andra insatser, vara en viktig väg in i samhället för personer med ekonomiskt bistånd som saknar kunskaper i svenska.²⁵¹

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om utbildning som en väg till egen försörjning för unga i Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd (2017).

Läs mer på kunskapsguiden.se – TEMA Arbetslöshet.

7.4 Stöd vid nedsatt arbetsförmåga av sociala skäl

I vissa fall finns det andra faktorer än arbetslösheten i sig som bidrar till försörjningsproblem. Vissa livssituationer kan påverka den sociala funktionen och förmågan att hantera olika delar i vardagslivet och utgöra hinder för ar-

²⁴⁸ Se prop.2015/16:136 s.21.

²⁴⁹ Se SOU 2016:77 s.289.

²⁵⁰ Se AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

²⁵¹ Se prop.2020/21:55 s.13.

bete. Det kan bl.a. vara familjesituationen, psykisk ohälsa, användning av alkohol och droger, spelberoende, funktionsnedsättning eller att vara utsatt för våld. För att förbättra arbetsförmågan kan den enskilde även behöva få stöd att komma tillrätta med sina sociala problem.

7.4.1 Uppmärksamma och identifiera social problematik

Handläggare inom ekonomiskt bistånd har en viktig roll att uppmärksamma eventuell bakomliggande problematik för att personen det gäller ska få rätt stöd. Handläggaren kan därför behöva kunna känna igen tecken och identifiera problematiska livssituationer eller levnadsvanor som kan få påverkan för möjligheterna till att bli självförsörjande. Genom att ställa frågor kring detta kan handläggaren underlätta för personen att berätta. Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som ett stöd för att ställa frågor och fördjupa utredningen.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se – TEMA Standardiserade bedömningsmetoder.

7.4.2 Personer som för tillfället inte bedöms kunna arbeta

För att underlätta en förändring i den enskildes livssituation utifrån dennes sociala problematik kan socialtjänsten, efter en individuell bedömning, anse att en enskild inte har möjlighet att vara aktivt arbetssökande på heltid. Vissa personer kan t.ex. vara i behov av ytterligare stöd t.ex. behandlingsinsatser, utredning av arbetsförmåga eller annat socialt stöd innan ett arbete kan bli aktuellt.

7.4.3 Bedömning och planering i samverkan

Samverkan och helhetssyn är viktigt kring personer med komplexa livssituationer. En bedömning och planering för insatser ska göras i samråd med andra verksamheter inom socialtjänsten och med andra aktörer när det finns behov av det.²⁵² Det kan t.ex. vara Försäkringskassan, hälso- och sjukvården, Kriminalvården med flera.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om stöd till unga med nedsatt arbetsförmåga av sociala skäl i Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd (2017).

²⁵² Se 3 kap. 5 § SoL och bet. 2000/01:SoU18 s.17.

7.5 Stöd vid nedsatt arbetsförmåga vid ohälsa

Orsakerna till långvarig sjukskrivning och ohälsa kan variera och även hur den enskilde personens kontakter med vården ser ut. Vid sjukdom eller skada kan medicinsk rehabilitering underlätta vägen till egen försörjning. Att handläggaren i sådana situationer, tillsammans med den enskilde, samverkar med hälso- och sjukvården är därför centralt.

Arbetslivsinriktade rehabiliteringsinsatser och hälsofrämjande insatser parallellt med vårdinsatser kan förkorta tiden med nedsatt arbetsförmåga.²⁵³

7.5.1 Bedömning och planering i samverkan

Det är Försäkringskassan som har ansvar för samordning av *arbetslivsinriktade* rehabiliteringsinsatser för personer som saknar arbetsgivare eller som saknar sjukpenningsgrundande inkomst, SGI.²⁵⁴ Ansvaret för samordning av *medicinsk* rehabilitering ligger hos hälso- och sjukvården.²⁵⁵

Samverkan och helhetssyn är viktigt kring personer med komplexa livssituationer. En bedömning och planering för insatser ska göras i samråd med andra verksamheter inom socialtjänsten och med andra aktörer när det finns behov av det.²⁵⁶ Socialtjänsten kan därför behöva samverka både med Försäkringskassan och med hälso- och sjukvården när en person lider av någon form av ohälsa. När en person inte har ett arbete, och därmed inte en arbetsgivare som kan ta ansvar för rehabiliteringen kan socialtjänsten med den enskildes samtycke, i vissa situationer, behöva ta en mer aktiv roll.

I vissa fall är den enskildes besvär diffusa och socialtjänsten kan då hjälpa den enskilde att få till stånd en grundlig medicinsk utredning och arbetsförmågebedömning. Vid långvarig arbetsförmåga kan socialtjänsten hjälpa den enskilde att initiera att Försäkringskassan utreder den enskildes möjlighet att få aktivitets- eller sjukersättning.

Om en person behöver insatser både från hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska socialtjänsten tillsammans med regionen upprätta en samordnad individuell plan, SIP. En sådan plan ska upprättas om kommunen eller regionen bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda och om den enskilde samtycker till att den upprättas.²⁵⁷

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Delaktighet.

²⁵³ Se Virksomme elementer på vejen til job, Växthusets forskningscenter, 2018.

²⁵⁴ Se 30 kap. 8-11 §§ SFB.

²⁵⁵ Se 8 kap. 7 § 1 HSL.

²⁵⁶ Se 3 kap. 5 § SoL och bet. 2000/01:SoU18 s.17.

²⁵⁷ Se 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § HSL.

7.5.2 Medicinskt intyg eller läkarutlåtande

För att handläggaren ska kunna göra en korrekt bedömning av den enskildes möjligheter att stå till arbetsmarknadens förfogande och behov av stöd kan handläggaren, i vissa situationer, behöva ha information om den enskildes hälsotillstånd i relation till arbetsförmågan. Ett medicinskt intyg eller läkarutlåtande kan då vara ett relevant underlag för att handläggaren, tillsammans med den enskilde, ska kunna planera insatser för en återgång eller ett inträde på arbetsmarknaden. Läkarutlåtandet behöver då främst handla om personens förmåga att arbeta eller delta i arbetsfrämjande insatser och inte enbart ange att den enskilde har en viss sjukdom. Om en persons arbetsförmåga inte bedöms vara tillfällig kan det även vara relevant att ta reda på vilken medicinsk rehabilitering läkaren planerar och tidplanen för denna.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om unga med nedsatt arbetsförmåga på grund av ohälsa i Att öka förutsättningar för egen försörjning – unga vuxna inom ekonomiskt bistånd (2017).

7.5.2.1 Försäkringsmedicinskt beslutsstöd

Tillgång till grundläggande försäkringsmedicinska kunskaper kan underlätta bedömningen av läkarintyg och planeringen framåt. Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd innehåller rekommendationer om bedömning av arbetsförmåga för olika diagnoser. Stödet riktar sig främst till sjukskrivande läkare och handläggare på Försäkringskassan men kan även användas som stöd för handläggare inom ekonomiskt bistånd. I vissa situationer kan socialtjänsten även exempelvis anlita en konsultläkare.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på socialstyrelsen.se - Socialstyrelsens försäkringsmedicinska beslutsstöd.

Läs mer på kunskapsguiden.se – TEMA Socialförsäkringar.

7.6 Förebygga ekonomiska svårigheter och skuldproblem

Långvarigt behov av försörjningsstöd kan medföra ekonomiska svårigheter av olika slag eftersom det innebär att leva på en låg disponibel inkomst. Den som har ekonomiska svårigheter kan i vissa situationer bl.a. skuldsätta sig, vilket i förlängningen kan riskera att även leda till ett socialt utanförskap med försämrad psykisk och fysisk hälsa. Brist på pengar och skulder är starkt sammankopplade och ekonomisk utsatthet är en bakomliggande orsak till skuldsättningsproblem som kan medföra många negativa konsekvenser under en längre tid. Skulder kan medföra ekonomisk stress som kan vara en faktor som påverkar personens livsföring och motivation att arbeta.

Skulder kan i vissa fall även indikera att det finns en spel-, drog- eller våldsproblematik. Den som har levt i relationer med våld kan ha skulder och svår ekonomisk situation långt efter att våldet har upphört.

7.6.1 Spel om pengar

När det gäller sambandet mellan spelproblem och skulder finns ett ömsesidigt samband. Spel om pengar kan orsaka skuldsättning som i sin tur även kan resultera i ett fortsatt spelande med förhoppning om att en vinst ska lösa skuldproblemen.²⁵⁸

Den spelrelaterade skuldproblematiken får konsekvenser inte bara för den spelande själv utan kan även få negativ påverkan på familj och anhöriga.²⁵⁹

Både allvarliga och mindre allvarliga problem med spel om pengar kan få negativa konsekvenser som fysisk och psykisk ohälsa, sociala problem eller problem med ekonomin. Spelproblem finns i alla befolkningsgrupper och i alla spelformer.²⁶⁰

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i *Behandling av spelmissbruk och spelberoende*, kunskapsstöd med rekommendationer till hälso- och sjukvården och socialtjänsten (2018).

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Spelproblem.

7.6.2 Jämställdhet och skulder

Forskning visar på skillnader mellan könen i synen på skuldsättning. Kvinnors skuldsättning kan i högre grad än mäns relateras till faktorer inom familjen. För kvinnor handlar det om nödvändig konsumtion för hem och familj medan mäns skuldsättning i större utsträckning kommer från företagande och bilköp.²⁶¹

Kvinnor tar i högre utsträckning än män ansvar för någon annans skuld, partners eller barns, genom att vara medlåntagare eller borgensman. På detta sätt drabbas kvinnor i högre utsträckning av skulder där de själva inte har disponerat några pengar. Inom parrelationer har män en större benägenhet att överskatta tillgångarna och underskatta skulder medan det för kvinnor är tvärtom.²⁶² *Läs mer i avsnittet 5.2 Jämställdhetsperspektiv*

Kvinnors skuldsättning kan även vara ett resultat av att de är eller har varit utsatta för ekonomiskt våld eller förtryck.²⁶³ *Läs mer i avsnitt 6.4 Kommunens ansvar vid våldsutsatthet*

Socialtjänsten har en viktig roll när det gäller att uppmärksamma skuldproblematik och att informera om vilken hjälp som finns att få. Skuldsatta perso-

²⁵⁸ Kronofogden, *Skulder hos Kronofogden och spel om pengar*, 2020.

²⁵⁹ Dowling, NA m.fl. (2014) och Shaw, M m.fl. (2007) och Kalischuk, RG m.fl. (2006).

²⁶⁰ Statens Folkhälsoinstitut. *Spel om pengar och spelproblem i Sverige 2008/2009*. Huvudresultat från Swelogs befolkningsstudie. (2010) och *Spel om pengar*, hämtad 2021-03-01 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/globalassets/livs-villkor-levnadsvanor/andts/spel/swelogs/resultat-swelogs-2018-2019.pdf>.

²⁶¹ Sandvall L, (2016), rapportserie i socialt arbete nr 2/2016.

²⁶² Sandvall L, (2016), rapportserie i socialt arbete nr 2/2016.

²⁶³ Adams et al, (2008).

ner kan av olika skäl undvika att berätta om sina problem i tid. I förebyggande syfte kan det därför vara lämpligt att ställa frågor, exempelvis om personen har svårt att få sin vardagsekonomi att gå ihop, om personen är bekymrad över sin ekonomi eller har svårt att betala skulder.

7.6.3 Hushållsekonomisk rådgivning

Genom att erbjuda hushållsekonomisk rådgivning inom verksamheten med ekonomiskt bistånd kan ekonomiska svårigheter och skuldproblem förebyggas eller motverkas. Det kan handla om att handläggaren erbjuder hjälp med att gå igenom och planera hushållets ekonomi och upprätta en hushållsbudget. I samband med detta kan skuldproblem upptäckas och personen kan hänvisas till kommunens budget- och skuldrådgivning.

7.6.4 Budget- och skuldrådgivning

Budget- och skuldrådgivning är en lagstadgad kommunal service som riktar sig till skuldsatta personer.²⁶⁴ Genom budgetrådgivningen får den enskilde en översikt över sin skuldsituation och får verktyg för att ta kontroll över sin vardagsekonomi och påverka sin situation.²⁶⁵

Budget- och skuldrådgivaren kan hjälpa till med en ansökan om en skuldsanering samt vid omprövning och överklagan av beslut om skuldsanering. Rådgivaren kan också undersöka om möjligheten till frivilliga överenskommelser mellan fordringsägarna och den skuldsatte är ett alternativ till skuldsanering.²⁶⁶

7.6.5 Skuldsanering

Skuldsanering kan vara en möjlighet för den enskilde att komma tillrätta med sina skuldproblem och syftar till att den enskilde ska bli ekonomiskt rehabiliterad och därigenom få en chans till ett drägligare och mer samhällsnyttigt liv.²⁶⁷ En skuldsanering innebär att den enskilde helt eller delvis befrias från ansvar för betalning av sina skulder.²⁶⁸ Den enskilde ska istället betala in ett belopp till Kronofogden enligt en betalningsplan.²⁶⁹

Ansökan om skuldsanering görs hos Kronofogden.²⁷⁰ Budget- och skuldrådgivaren kan hjälpa till med ansökan om skuldsanering samt omprövning och överklagan av beslut om skuldsanering.²⁷¹

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Skuldproblem.

²⁶⁴ Se 5 kap. 12 § SoL.

²⁶⁵ Konsumentverket, Vägledning för kommunal budget- och skuldrådgivning, (2017) s.9.

²⁶⁶ Konsumentverket, Vägledning för kommunal budget- och skuldrådgivning, (2017) s.9.

²⁶⁷ Se prop. 2015/16:125 s. 47.

²⁶⁸ Se 47 § första stycket skuldsaneringslagen (2016:675).

²⁶⁹ Se 29 § och 38 § andra stycket skuldsaneringslagen (2016:675).

²⁷⁰ Se 4 § skuldsaneringslagen (2016:675).

²⁷¹ Konsumentverket, Vägledning för kommunal budget- och skuldrådgivning, (2017) s.9.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om skuldsanering på Kronofogdens webbplats, kronofogden.se.

7.7 Förebygga hemlöshet och avhysningar

Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden har framför allt strukturella orsaker som bristen på lämpliga bostäder, hyresnivåer som hushåll med genomsnittliga eller lägre inkomster inte klarar och höga krav för att godkännas som hyresgäst. Bristen på bostäder är inte i huvudsak en socialtjänstfråga men leder till att stora grupper ställs utanför den ordinarie bostadsmarknaden och att allt fler söker sig till socialtjänsten för att lösa sina boendeproblem. Det finns inga bestämmelser i SoL som ger bostadslösa en allmän rätt till att få en bostad av socialtjänsten men socialtjänsten har enligt SoL ansvar för att ge enskilda individer olika former av stöd. Det kan handla om att bistå med olika former av akuta och långsiktiga boendelösningar utifrån individuella behov och efter biståndsbedömning.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Hemlöshet.

7.7.1 Vilka riskerar att bli avhysta?

Alla som inte betalar hyran i tid, inte sköter om sin lägenhet eller som stör sina grannar riskerar att bli avhysta.²⁷² Det kan handla om personer som befinner sig i någon form av ekonomisk- eller social utsatthet till följd av relationsproblem, separation, långvarig arbetslöshet, psykisk eller fysisk sjukdom, missbruk eller våldsutsatthet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar (2017) om vilka som riskerar att bli avhysta s.14-15.

7.7.2 Säkerställa hyresinbetalningar

Socialtjänsten har ibland anledning att misstänka att en familj eller person som har försörjningsstöd kan vara i riskzonen för att få en hyresskuld som kan leda till avhysning. Det kan handla om att personen av olika skäl har svårigheter att sköta sina hyresinbetalningar eller om tidigare hyresskulder eller tidigare hot om avhysning. I förebyggande syfte, och i samråd med den enskilde, kan socialtjänsten på olika sätt stödja den enskilde att säkerställa hyresinbetalningar. Det kan t.ex. handla om att låta den sökande verifiera sin

²⁷² Se 12 kap. 42 § första stycket JB.

hyresinbetalning vid nästa ansökan, betala in försörjningsstöd som avser hyra direkt till hyresvärd m.m.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar (2017) om att säkerställa hyresinbetalningar s. 25.

7.7.3 Stöd vid hot om avhysning

Socialtjänsten har en viktig roll när det gäller att förebygga avhysningar från bostäder. Att förebygga avhysningar är en betydelsefull del i samhällets samlade insatser mot hemlöshet. Få händelser skapar en så stor risk för hemlöshet och en drastiskt försvagad position på bostadsmarknaden som att bli avhyst. Den som en gång blivit avhyst har mycket svårt att åter komma in på bostadsmarknaden.²⁷³

Även barnfamiljer berörs av avhysningar. En osäker boendesituation har negativ inverkan på bl.a. barns trygghet, hälsa, skolgång och utbildningsresultat.²⁷⁴ Avhysningar innebär att redan utsatta familjer utsätts för stora påfrestningar som kan komma att följa barnen under lång tid.

Avhysningsärenden hanteras vanligtvis inom verksamhet med ekonomiskt bistånd. När en person eller familj hotas av avhysning från sin bostad är det därför viktigt att socialtjänstens personal har kunskap om hur processen för avhysningar går till, hur man praktiskt handlägger ärenden och om socialtjänstens möjligheter att agera för att undvika att en avhysning behöver genomföras.

Framgångsrikt arbete med att förebygga avhysningar kännetecknas av samarbete mellan socialtjänsten, hyresvärdar och Kronofogden samt att socialtjänsten tidigt tar kontakt med hyresgästen och erbjuder råd och lämpliga stödinsatser.²⁷⁵

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar om stöd för handläggning av ärenden vid hot om avhysning (2017) s. 37-43.

7.7.3.1 Agera skyndsamt

När socialtjänsten får en underrättelse från hyresvärderna om uppsägningar på grund av obetald hyra är det viktigt att socialtjänsten agerar skyndsamt eftersom det finns en möjlighet för hyresgästen att få tillbaka sin hyresrätt om han eller hon betalar inom tre veckor.²⁷⁶

Avsikten med hyresvärdens meddelandeskyldighet till socialnämnden är att tidigt ge socialtjänsten möjlighet att undersöka om det finns ett behov av socialtjänstens insatser. Om den eventuella avhysningen berör en barnfamilj är det därför, utifrån ett barnrättsperspektiv, viktigt att ta kontakt med familjen.

²⁷³ Flyghed, J. & Nilsson, A. (2004).

²⁷⁴ Barnombudsmannen, Inget rum för trygghet, temarapport Max18 – 2016.

²⁷⁵ Länsstyrelsen i Skåne, Hemlöshet – en fråga om bostäder (2015).

²⁷⁶ Jfr 12 kap. 44 § första stycket 1 JB.

Under vissa omständigheter är en avhysning en indikation på att socialtjänsten behöver inleda en utredning för att utreda om det finns behov i samband med avhysningen.²⁷⁷ Om socialtjänsten söker upp den enskilde i anslutning till bostaden är det viktigt att beakta att utrymmet för att göra oanmälda hembesök är mycket begränsat.²⁷⁸ *Läs mer i avsnitt 9.6.3.2 Hembesök som ett led i utredningen*

7.7.4 Möjligheter att undvika avhysning

Det vanligaste skälet till avhysning är att hyresgästen inte har betalat sin hyra.²⁷⁹ Vid hyresskulder kan socialtjänsten utreda möjligheten att bevilja ekonomiskt bistånd för att undanröja avhysningshotet.

Om hyresgästen inte bedöms ha rätt till ekonomiskt bistånd, exempelvis på grund av egna inkomster eller tillgångar, kan socialtjänsten stödja hyresgästen att ta initiativ till en avbetalningsplan med hyresvärden.

När socialtjänsten har bedömt att förutsättningar för att bevilja ekonomiskt bistånd till hyresskuld enligt 4 kap 1 § SoL inte föreligger, kan det finnas möjlighet att bevilja ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL. Biståndet kan beviljas med villkor om återbetalning enligt 9 kap. 2 § SoL.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar (2017).

Läs mer på [kunskapsguiden.se](https://www.kunskapsguiden.se) - TEMA Hemlöshet.

²⁷⁷ JO Beslut 2018-10-31 dnr 1683-2017.

²⁷⁸ Se JO 2009/10 s.249.

²⁷⁹ Se Vräkningar, hämtad 2021-03-11 från <https://www.kronofogden.se/statistikvrakning.html>.

8. Utreda med fokus på självförsörjning

Socialtjänstens uppgift att bidra till långsiktiga lösningar på människors försörjningsproblem innebär att socialtjänsten behöver arbeta med två parallella processer.

Inom processen för ärendehandläggningen är syftet att utredning och dokumentation ska utgöra ett beslutsunderlag vid prövningen av ansökan om ekonomiskt bistånd.

I den andra processen görs utredningen med fokus på egen försörjning som innebär att i samarbete med den enskilde skaffa sig en helhetsbild av personens resurser, försörjningshinder och behov av insatser.

Majoriteten av de som har behov av försörjningsstöd saknar ett arbete.²⁸⁰ Försörjning genom eget arbete är grundläggande när det gäller att stärka människors egen förmåga att reda upp sina problem. Men personer med försörjningsstöd är en heterogen grupp med skiftande och individuella behov av stöd.

Den enskilde ska efter förmåga bidra till sin försörjning²⁸¹ och den som kan arbeta är också skyldig att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd.²⁸² Rätten till ekonomiskt bistånd är inte kravlös, men kraven ska vara relevanta och måste anpassas efter varje person. Det är inte personens problem som ska individualiseras utan det handlar om att individuellt anpassa bemötande, arbetssätt och insatser.

Flera faktorer kan påverka personens förmåga och möjligheter att uppnå egen försörjning. Faktorerna kan vara både strukturella och individuella.

Bland de strukturella faktorerna finns t.ex. tillgången på arbete och utbildning, allt högre kompetenskrav och diskriminering på arbetsmarknaden. Bland de individuella faktorerna finns t.ex. nivån på utbildning och arbetslivserfarenhet, hälsa och familjesituation. Faktorerna kan påverka och förstärka varandra.

8.1 Förhållningssätt påverkar förändringsprocessen

Hur handläggaren bemöter en person påverkar förändringsprocessen. Ett positivt bemötande som leder till en känsla av stolthet och ökad egenmakt hos personen har samband med förbättrad arbetsförmåga.²⁸³

Mötet mellan handläggaren och personen är ett möte mellan två experter. Personen är expert på sin egen situation och handläggaren inom sitt eget yrkesområde. Som handläggare behöver man därför ta reda på och utgå från hur personen själv upplever sin situation och sina behov.

²⁸⁰ Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd 2019.

²⁸¹ Se prop. 1996/97:124 s.62.

²⁸² Se 4 kap. 1 § 2 st. SoL.

²⁸³ Mussner U, Svensson T, Söderberg E, (2009).

Viktiga förhållningssätt för handläggaren är en positiv grundsyn, tro på personens förmåga, respekt för den enskilde, och fokus på styrkor och tillgångar i stället för på svårigheter. Handläggaren behöver aktivt erbjuda lämpliga, individuellt anpassade insatser och vid behov initiera samverkan med andra aktörer i syfte att få till en planering utifrån en helhetssyn på personens livssituation. Ytterligare framgångsfaktorer i förändringsarbetet är att kraven varken är för låga eller för höga och den enskildes delaktighet i beslut om insatser.

8.1.1 Motivation har stor betydelse för förändring

Motivation är en avgörande förutsättning för att olika insatser ska leda till att en person kan bryta sitt bidragsbehov. Motivationen tenderar att vara starkast vid den tidpunkt då personen söker hjälp. Den kan också variera över tid.

Handläggarens uppgift är att möta den enskilde i den situation denne befinner sig i och väcka intresse för förändring. Om personen drivs på för hastigt kan det leda till motstånd. Motiverande samtal, motivational interviewing, MI, är en samtalsmetod som används för att underlätta förändringsprocesser. Handläggaren utgår ifrån att personen har förmåga till och ansvar för sin egen förändring.²⁸⁴

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om MI på socialstyrelsen.se-Metodguiden för socialt arbete.

8.1.2 Mötet

Möten i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd och förändringsarbete förekommer i olika former och har olika syften. Möten kan vara fysiska, digitala eller ske på annat sätt. Syftet kan t.ex. vara att utreda eller att följa upp planering eller att ge stöd eller information. Det är inte ovanligt att ett möte har flera syften samtidigt. Att socialtjänsten, i relation till den enskilde, är tydlig med syftet för mötet möjliggör för personen att förbereda sig vilket skapar förutsättningar för delaktighet och en god dialog.

Ett gott bemötande är en viktig del av socialtjänstens kvalitet. En förtroendefull samverkan mellan den enskilde och handläggaren samt respekten för den enskildes personliga integritet är därför betydelsefull.²⁸⁵

Ett respektfullt bemötande innebär att den enskilde upplever att socialtjänsten lyssnar, svarar på frågor och är medveten om och respekterar den enskildes individuella förutsättningar vid kontakter och möten. Det kan även handla om att kontakterna kan ske på andra språk än svenska och att det finns tillgång till alternativ och kompletterande kommunikation. Möten behöver planeras och genomföras på ett sätt som gör att den enskilde kan vara delaktig utifrån sina förutsättningar.²⁸⁶

Att kommunikationen är tydlig, saklig och förmedlad så att personen kan förstå grunderna för de beslut som fattas är väsentligt för att personer ska

²⁸⁴ Miller, W. R., & Rollnick, S. (2003) och MI-motiverande samtal, hämtad 2021-03-01, <https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/mi-motiverande-samtal/>.

²⁸⁵ Se prop. 1996/97:124 s.52.

²⁸⁶ Se SOU 2020:47 s.519.

kunna ta tillvara sina rättigheter. Personer kan behöva få information på fler än ett sätt, vid flera tillfällen eller i olika former för att de ska få möjlighet att ställa frågor och för att socialtjänsten ska kunna förklara olika ställningstaganden på ett sätt som är anpassat till den enskildes förutsättningar.

Att personer som ansöker om ekonomiskt bistånd får ett likvärdigt bemötande kan bl.a. innebära att personer bemöts utifrån sina förutsättningar och att bemötandet är förutsättningslöst utan att präglas av föreställningar om normer. För att sträva efter att möta personer utifrån ett normkritiskt förhållningssätt kan handläggaren behöva vara medveten om att normer finns och att de kan påverka bemötandet. Ett likvärdigt bemötande kan även innebära att handläggaren är medveten om ett interkulturellt perspektiv i bemötandet, dvs. vara medveten om hur de egna föreställningarna och kulturella referensramarna kan påverka mötet.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i broschyren Underlätta för personer med autism i mötet med socialtjänsten (2019).

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Alternativ och kompletterande kommunikation, TEMA Bemötande i socialtjänsten, TEMA HBTQ och TEMA Interkulturellt perspektiv.

8.2 Förändringsprocessen

Här ges en beskrivning av förändringsprocessen som ska leda till självförsörjning, och en sammanfattning av vad som ingår i processens olika delar.

Parallellt med förändringsprocessen finns handläggningsprocessen och rätten till bistånd kan påverkas av hur den enskilde sköter förändringsprocessen.

8.2.1 Utreda behovet av stöd och insatser för självförsörjning

Lösningen på den enskildes försörjningsproblem är inte alltid att enbart söka arbete. I vissa fall kan det finnas andra faktorer som bidrar till svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden som man behöver komma tillrätta med. Om biståndsbehovet inte är av tillfällig karaktär behöver handläggaren vara uppmärksam på om det kan finnas bakomliggande orsaker för att kunna erbjuda lämpliga stödinsatser i ett tidigt skede och för att kunna ställa adekvata krav på personen det berör.

Några tänkbara individuella faktorer som kan försvåra möjligheten till egen försörjning och där personen kan behöva få stöd av socialtjänsten kan vara:

- Skuldproblem och ekonomisk stress
- Missbruk

- Våld i nära relationer
- Kognitiva svårigheter
- Bristande språkkunskaper
- Sjukdom eller ohälsa
- Avsaknad av privat nätverk
- Boendesituation
- Familjesituation
- Funktionsnedsättning
- Saknar gymnasieutbildning.

Den enskilde personens resurser, förutsättningar och behov kan behöva utredas för att hitta individuella lösningar på försörjningsproblem. Arbetet handlar i korthet om att genom samtal med den enskilde samla information och därefter tillsammans med den berörda göra en bedömning av om insatser behövs. En bedömning behöver göras av vilka insatser och aktiviteter som i så fall kan vara lämpliga och vilka aktörer som behöver vara involverade.

En betydande del i utredningsarbetet är att lyssna, samtala, förmedla hopp och motivera till de insatser man bedömer att personen behöver.

Utredningen ligger till grund för bedömning av vilka insatser eller andra åtgärder personen kan behöva för att långsiktigt kunna försörja sig själv och leva ett självständigt liv.

8.2.2 Jämställdhetsperspektiv i utredningen

Kvinnor och män som ansöker om ekonomiskt bistånd ska bli bemötta och bedömda på lika villkor och det stöd och de insatser som socialtjänsten erbjuder ska vara utformade utifrån individens behov, oavsett kön. Det är viktigt att handläggaren är uppmärksam på om det egna förhållningssättet skiljer sig åt för män och kvinnor.

I ett parhushåll kan det vara lämpligt att handläggaren för samtal både med paret gemensamt vid samma tillfälle och individuellt med respektive partner. Gemensamma samtal behövs för att båda två ska få insyn i ekonomin, få samma information och uppleva ett ansvar för det gemensamma hushållet.

Det individuella samtalet är viktigt för att synliggöra både kvinnan och mannen som individer och för att göra en individuell planering mot egen försörjning. *Läs mer i avsnitt 5.2 Jämställdhetsperspektiv*

8.2.3 Fördjupad utredning

Vid långvarigt biståndsbehov kan det i vissa fall behövas en mer fördjupad utredning av personens livssituation. En mer omfattande utredning ökar möjligheten att identifiera problematiska livssituationer eller levnadsvanor och erbjuda personen rätt insats. Utredningen kan dels förhindra upprepade misslyckanden, dels förkorta vägen till egen försörjning.

Att handläggaren ställer frågor om livssituation och levnadsvanor kan underlätta för personen att berätta om sin livssituation. Det kan vara viktigt att handläggaren har kunskap om hur olika livssituationer kan påverka personer för att kunna ställa frågor. Handläggaren kan behöva ställa frågor som handlar om flera livsområden för att inte riskera att osynliggöra vissa personers behov av stöd. Exempel på livsområden som kan behöva beröras:

- Egna försök att lösa försörjningssituationen
- Arbetsliv och utbildning
- Fysisk och psykisk hälsa
- Egna mål och framtidsplaner
- Bostadssituation
- Familjesituation
- Intressen och nätverk
- Ekonomisk situation, t.ex. skulder
- Social situation
- Barns situation och sysselsättning.

Handläggaren kan även behöva ha beredskap för att hantera svaret för att kunna ge rätt stöd inom ramen för verksamhetens uppdrag. Även om handläggaren inte får svar på sin fråga kan frågan i sig leda till att personen ser sin situation på annat sätt.

8.2.4 Standardiserade bedömningsmetoder

Standardiserade bedömningsmetoder kan användas som ett stöd för att kunna fördjupa utredningen. FIA-förutsättningar inför arbete²⁸⁷ är en bedömningsmetod som kan användas för att kartlägga personens behov av stöd när det gäller sociala förhållanden, arbete och arbetsmarknadsinsatser. I FIA ingår frågorna om våldsutsatthet från FREDAs kortfrågor²⁸⁸.

Det finns även bedömningsmetoder för att identifiera alkohol- respektive drogproblem, AUDIT²⁸⁹ och DUDIT²⁹⁰ samt för att identifiera problem med spel om pengar, NODS-perc.²⁹¹ och NODS-clip²⁹².

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i FIA-förutsättningar för arbete, manual till bedömningsmetoden (2017).

Läs mer i Manual för Freda standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer (2014).

Läs mer på socialstyrelsen.se - Metodguiden för socialt arbete.

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Standardiserade bedömningsmetoder, TEMA, Bedömningsinstrument vid missbruk och beroende och TEMA Spelproblem.

²⁸⁷ FIA – förutsättningar inför arbete är en standardiserad bedömningsmetod avsedd att användas i förändringsarbete med biståndsmottagare. Syftet med FIA är att ge en samlad bild av en persons förutsättningar och behov av stöd inför arbete. Målgruppen för FIA är arbetslösa biståndsmottagare med oklara hinder, som varit aktuella för försörjningsstöd i cirka fem månader eller mer.

²⁸⁸ Freda är standardiserade bedömningsmetoder framtaget av Socialstyrelsen för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. Freda består av en manual och tre instrument, varav ett är Freda-kortfrågor.

²⁸⁹ Alcohol Use Disorders Identification Test. AUDIT är ett instrument för identifiering av riskfylld och skadlig alkoholkonsumtion. Instrumentet är ursprungligen utarbetat av World Health organisation (WHO).

²⁹⁰ Drug Use Disorders Identification Test. DUDIT är ett bedömningsinstrument som används för att identifiera personer med drogrelaterade problem.

²⁹¹ NODS-PERC är ett kort frågeformulär, som är framtaget från det längre bedömningsinstrumentet National Opinion Research Center DSM-IV for Gambling (NODS). NODS-PERC består av fyra frågor med syftet att indikera spelproblem som innebär fortsatt utredning.

²⁹² NODS-CLiP består av tre frågor tagna från NODS, som tar upp DSM-IV-kriterierna upptagenhet, misslyckade försök att sluta spela och lögn för familj och vänner.

8.2.5 Upprätta en planering

När försörjningshindret är klarlagt kan en dokumenterad planering bidra till att skapa en struktur i arbetet för såväl handläggaren som den berörda personen för hur den enskilde ska uppnå självförsörjning.

Var och en ska, efter förmåga, bidra till sin försörjning. Socialtjänstens bistånd ska alltså inte vara kravlöst men kraven kan behöva anpassas efter varje person, och ta hänsyn till personens integritet och självbestämmande.²⁹³ En gemensam planering, där målet med insatserna framgår, liksom vilket ansvar som ligger på den enskilde personen respektive socialtjänsten ökar förutsägbarheten för den berörda personen.

Planen kan därefter vara utgångspunkt för uppföljning och utvärdering av om insatserna gett avsett resultat och om målet för den enskilde har uppfyllts.

8.2.6 Samverka

För att kunna erbjuda bästa möjliga stöd och individuellt anpassade insatser är det viktigt att handläggaren vid behov samarbetar med andra verksamheter inom socialtjänsten, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, hälso- och sjukvården med flera.²⁹⁴

När insatser ges i samverkan kan en plan upprättas där det framgår vem som ansvarar för vilken insats.

Den som behöver insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska få en samordnad individuell plan, SIP, om det behövs en plan för att behoven ska kunna tillgodoses. En förutsättning för att upprätta planen är att den enskilde samtycker till det.²⁹⁵

8.2.7 Följa upp

Planeringen av insatser och aktiviteter behöver regelbundet följas upp och revideras vid behov. I planen kan anges hur uppföljningen ska gå till och vem som ska följa upp vad och när. Vid uppföljning av en insats kan det vara viktigt att vara uppmärksam på om den enskildes behov har förändrats och om personen får sina behov tillgodosedda genom insatsen.

8.2.7.1 Uppföljningen kan ha en kvantitativ och kvalitativ karaktär

Uppföljningen av aktiviteter som är kopplade till rätten till bistånd har ofta en kvantitativ karaktär, med fokus på om personen har deltagit i insatsen i tillräckligt hög grad eller t.ex. sökt ett visst antal arbeten. Utöver detta behöver socialtjänsten också följa upp om insatsen eller aktiviteterna har varit till avsedd hjälp för den berörda. Att ta reda på hur personen själv upplever insatsen är en viktig del i den kvalitativa uppföljningen. Ger t.ex. en arbetspraktik de möjligheter att träna svenska som var avsett?

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på [kunskapsguiden.se](https://www.kunskapsguiden.se) - TEMA Systematisk uppföljning.

²⁹³ Se prop.1996/97:124 s.63.

²⁹⁴ Jfr 3 kap. 5 § SoL.

²⁹⁵ Se 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § HSL.

Tredje delen

Myndighetsutövning/ tillämpning av lagstiftning

9. Ärendehandläggning

Att handlägga ärenden är en central uppgift inom ekonomiskt bistånd.

Med handläggning av ärenden menas alla åtgärder från det att ett ärende inleds till dess att det avslutas genom ett beslut.²⁹⁶

Inom processen för ärendehandläggningen är syftet att utredning och dokumentation ska utgöra ett beslutsunderlag vid prövningen av ansökan om ekonomiskt bistånd.

9.1 En rättssäker handläggning

Den övergripande och främsta målsättningen med en rättssäker handläggning är att bidra till att myndigheterna får ett så korrekt underlag för sitt beslutsfattande som möjligt och att beslutsfattandet präglas av objektivitet, saklighet och öppenhet.²⁹⁷

Arbetet grundar sig på lagar och andra författningar och de regler som främst styr handläggningen av ärenden finns i förvaltningslagen, socialtjänstlagen och offentlighets- och sekretesslagen. För socialtjänstens del finns också Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om handläggning och dokumentation.²⁹⁸

9.2 Service och tillgänglighet

I 6 § FL finns bestämmelser om myndigheternas serviceskyldighet, som gäller både handläggning av ärenden och annan förvaltningsverksamhet.²⁹⁹ Enligt denna bestämmelse ska myndigheten se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och enkla och myndigheten ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpen ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Hjälpen ska också ges utan onödigt dröjsmål. I 7 § FL finns även bestämmelser om tillgänglighet. Där framgår bl.a. ett en myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kan tas. Det är därför viktigt att socialtjänsten organiserar sitt arbete så att det blir smidigt och enkelt för enskilda att kontakta socialtjänsten.

9.3 Beakta sekretessen

Socialtjänsten hanterar en mängd känsliga uppgifter om enskilda personer och sekretess gäller för uppgifter om enskildas personliga förhållanden om

²⁹⁶ Se prop. 2016/17:180 s. 24.

²⁹⁷ Prop. 2016/17:180 s. 49.

²⁹⁸ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.

²⁹⁹ Prop. 2016/17:180 s. 292.

det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.³⁰⁰ Det innebär att alla uppgifter om enskilda som huvudregel omfattas av sekretess och tystnadsplikt.³⁰¹

För att socialtjänsten ska ha möjlighet att lämna sekretessbelagda uppgifter om en enskild till en annan myndighet krävs att den enskilde har samtyckt till det eller att det finns någon annan sekretessbrytande regel som gör det möjligt.³⁰² Det kan t.ex. gälla när socialtjänsten behöver ställa frågor för utredningen till myndigheter, yrkesutövare eller privatpersoner.

Om kommunen har valt att organisera socialtjänstens olika verksamheter under olika nämnder gäller även sekretess mellan verksamheterna.³⁰³ Exempelvis kan sekretess gälla mellan en enhet för barn och unga och enheten för ekonomiskt bistånd.

Inom en verksamhet gäller s.k. inre sekretess, vilket innebär att en handläggare inte har rätt att ta del av uppgifter som han eller hon inte behöver för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.³⁰⁴ Läs mer i avsnitt 2.4.4. Sekretess vid samverkan och avsnitt 3.3 Sekretess och tystnadsplikt

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om sekretess i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 6.

9.4 Handläggningsprocessen vid ansökan om ekonomiskt bistånd

Här ges en beskrivning av handläggningsprocessen vid ansökan om ekonomiskt bistånd och en sammanfattning av vad som ingår i processens olika delar. Under processens olika delar finns hänvisningar till fördjupning i handboken *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*.

Alla ärenden följer de steg som ingår i handläggningsprocessen. Alla utredningar behöver däremot inte vara lika omfattande.

9.5 Aktualisering

Ett ärende inom ekonomiskt bistånd aktualiseras vanligen genom en ansökan från en person eller familj. Ett ärende kan även aktualiseras genom att det

³⁰⁰ Se 26 kap. 1 § OSL.

³⁰¹ Se prop. 1979/80:2, del A s.82.

³⁰² Se bl.a. 3 kap. 1 § och 10 kap. OSL.

³⁰³ Se 2 kap. 2 § OSL.

³⁰⁴ Se SOU 2003:99 s.260.

kommer in information som socialtjänsten behöver beakta och ta ställning till, t.ex. en underrättelse om uppsägning av hyresgäst.

9.5.1 Ansökan

Varje ny ansökan om ekonomiskt bistånd är ett nytt ärende som ska dokumenteras och avgöras genom ett beslut.³⁰⁵ Detta gäller även när den enskilde ansöker om samma sak som han eller hon redan har fått prövad i domstol.³⁰⁶ Den enskilde har rätt att själv bestämma vad ansökan ska gälla.³⁰⁷

En ansökan ska innehålla uppgifter om den enskildes identitet och den information som behövs för att socialtjänsten ska kunna komma i kontakt med honom eller henne. Det ska framgå vad ärendet gäller och vad den enskilde vill att socialtjänsten ska göra. Det ska också framgå vilka omständigheter som ligger till grund för den enskildes begäran, om det inte är uppenbart obehövligt.³⁰⁸

Det ställs inte något krav på att ansökan ska ha en viss form. Den kan alltså göras såväl skriftligen som muntligen. Det går också att använda digitala tjänster för att inleda ett ärende.³⁰⁹

Vid ansökan om ekonomiskt bistånd används vanligtvis en särskild ansökningsblankett där den sökande även kan redogöra för sina förhållanden. En skriftlig ansökan i annan form, en digital ansökan eller en muntlig ansökan kan också aktualisera ett ärende.

Om en ansökan är ofullständig eller oklar ska socialtjänsten i första hand hjälpa den enskilde till rätta.³¹⁰ Om det behövs ska socialtjänsten genom frågor och påpekanden verka för att den enskilde förtydligar eller kompletterar ansökan.³¹¹

Det är viktigt att skilja på en ansökan och ett rådgivande samtal eller information. Om det är oklart behöver handläggaren kontrollera med den sökande om det föreligger en ansökan eller inte. Om det inte står helt klart att den enskilde bara vill ha information ska nämnden utgå från att det är en ansökan som ska avgöras genom ett beslut.³¹²

I de situationer där den sökande ansökt men väljer att återta sin ansökan ska nämnden besluta att avskryva ärendet från vidare handläggning.³¹³

Läs mer hos socialstyrelsen

Läs mer om ansökan i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 9.

9.5.2 Information till enskilda

För att enskilda ska kunna ta tillvara sin rätt är det viktigt att den som kontaktar socialtjänsten för att få svar på frågor om ekonomiskt bistånd får allsidig

³⁰⁵ JO 2009/10 s.324.

³⁰⁶ HFD 2019 ref. 61.

³⁰⁷ Se JO beslut 2009-12-16, dnr 4248-2008.

³⁰⁸ Se 19 § FL.

³⁰⁹ Se prop. 2016/17:180 s.305 och JO beslut 2013-11-11, dnr 6644-2012.

³¹⁰ Se 20 § första stycket FL.

³¹¹ Se 23 § tredje stycket FL.

³¹² JO 1987/88 s.151 och JO beslut 2014-04-07, dnr 1633-2013 och JO beslut 2013-01-03, dnr 5531-2011.

³¹³ Se SOU 2010:29 s.357.

information om verksamheten. Det gäller oavsett om syftet med kontakten är att ansöka om ekonomiskt bistånd eller få allmänna upplysningar.

Den som ansöker behöver t.ex. få information om rättigheter och skyldigheter, hur handlägningsprocessen går till och vilka kontroller som socialtjänsten behöver göra. Informationen behöver vara tydlig, lättbegriplig och anpassad efter den enskildes behov. Om det är ett par som ansöker är det viktigt att båda får samma information och även får information om det gemensamma ansvaret för hushållets försörjning.

Socialtjänsten ska använda tolk och se till att översätta handlingar om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när socialtjänsten har kontakt med någon som inte behärskar svenska. Socialtjänsten ska under samma förutsättningar använda tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt när den har kontakt med någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala.³¹⁴

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten(2015), del 8.

Läs mer på kunskapsguiden.se - TEMA Interkulturellt perspektiv - Samtala genom tolk.

9.6 Utreda

Inom processen för ärendehandläggningen är syftet att utredningen ska utgöra ett beslutsunderlag vid prövningen av ansökan om ekonomiskt bistånd.

9.6.1 Inleda utredning

När socialtjänsten tar emot en ansökan om bistånd ska ett ärende öppnas och en utredning inledas utan dröjsmål.³¹⁵ Utredningar som rör ekonomiskt bistånd sker med stöd av 11 kap. 1 § SoL och innebär att uppgifter samlas in, sammanställs och bedöms.

En utredning om ekonomiskt bistånd är frivillig och sker helt på den enskildes eget initiativ. Socialtjänsten kan inte genomföra utredningen om den biståndssökande inte vill.

9.6.2 Utredningens innehåll och omfattning

Socialtjänsten ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver.³¹⁶

JO har uttalat att en utredning inte får bli mer omfattande än vad som är nödvändigt för prövningen i det enskilda fallet. Vid prövningen av en ansökan om försörjningsstöd ska socialnämnden i första hand ta ställning till om den enskilde är i behov av stöd och hjälp och om behovet kan tillgodoses på något annat sätt än genom bistånd. För att kunna göra en sådan prövning

³¹⁴ Se 13 § FL.

³¹⁵ Se 11 kap. 1 § SoL och JO beslut 2010-03-22, dnr 3938-2009.

³¹⁶ Se 23 § första stycket FL.

måste socialnämnden i sin utredning skaffa sig en helhetsbild över den enskildes ekonomiska situation.³¹⁷

För att få en helhetsbild kan socialtjänsten behöva utreda den enskildes försörjningshinder, resurser, behov och ekonomiska situation, vilket i sin tur innebär att socialtjänsten kan behöva samla in olika typer av uppgifter och ta hänsyn till flera aspekter.

Om något barn berörs ska socialtjänsten särskilt beakta barnets bästa.³¹⁸ Det innebär att socialtjänsten även kan behöva inhämta information kring familjen och barnens situation för att kunna bedöma vad som är barnets bästa. *Läs mer om barnrättsperspektivet i avsnitt 5.1*

Alla utredningar behöver inte vara lika omfattande. Hur omfattande utredningen behöver vara beror på omständigheterna i det enskilda fallet.³¹⁹ Om det står klart att en person behöver ekonomiskt bistånd tillfälligt kan socialtjänsten göra bedömningen att utredningen kan begränsas t.ex. till att hämta in aktuella uppgifter om hans eller hennes ekonomiska situation. Andra situationer kan kräva ett mer omfattande utredningsarbete för att socialtjänsten ska kunna bedöma rätten till bistånd och hjälpa den enskilde att bli självförsörjande.

9.6.3 Underlag för beslut

Socialtjänsten behöver ett beslutsunderlag vid prövningen av ansökan om ekonomiskt bistånd. Socialtjänsten avgör om underlaget är tillräckligt för att ligga till grund för ett beslut. För att kunna göra en korrekt bedömning av biståndsbehovet är det viktigt att socialtjänsten har korrekta uppgifter. Noggranna kontroller före utbetalningen av bistånd kan förebygga felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. *Läs mer i avsnitt 13.4 Felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen*

För att socialtjänsten ska kunna bedöma och fatta beslut om den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd kan socialtjänsten behöva kontrollera olika uppgifter. De uppgifter som kan behöva kontrolleras är t.ex.

- den eller de sökandes identitet (legitimation, pass)
- laglig vistelse i Sverige om den biståndssökande inte är svensk medborgare (uppehållstillstånd, uppehållsrätt)
- eventuella barns boende och vårdnad (folkbokföring, umgängesavtal etc.)
- boende (folkbokföring, hyreskontrakt)
- verifierationer på inkomster (t.ex. lön, arbetslöshetsersättning, ersättningar från Försäkringskassan, avtalsgruppsförsäkringar, arbetsmarknadsförsäkringar)
- eventuell pågående ansökan om förmån från t.ex. Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, CSN
- verifierationer på utgifter (t.ex. boende, hushållsel)
- uppgifter om eventuella tillgångar i form av t.ex. bil, fastighet, båt, bankmedel (t.ex. sparande, aktier, fonder, pensionsförsäkring)
- uppgifter om ändamålet för ansökan om behovet rör livsföringen i övrigt (verifierationer, inbetalningskvitton)

³¹⁷ JO beslut 2015-10-05, dnr 1561-2014.

³¹⁸ Se 1 kap. 2 § första stycket SoL.

³¹⁹ Se prop. 2016/17:180 s.308.

- uppgifter från Arbetsförmedlingen som styrker aktivt arbetssökande
- uppgifter om engagemang i företag t.ex. enskild firma, handelsbolag och aktiebolag.

9.6.3.1 Socialtjänstens möjligheter att hämta in uppgifter

Den enskilde ska medverka genom att så långt som möjligt ge in den utredning som han eller hon vill åberopa till stöd för sin ansökan.³²⁰ JO har uttalat att socialtjänsten i samråd med den enskilde bör bestämma vilka utredningsåtgärder som behöver vidtas och hur uppgifterna ska tas in. Uppgifter ska i första hand komma från den enskilde själv. Det är endast uppgifter som är relevanta för biståndsbedömningen i det enskilda ärendet som ska begäras in. För att handläggningen ska bli effektiv kan det vara lämpligt att socialtjänsten informerar den enskilde om vilka handlingar och uppgifter som han eller hon bör ha med sig eller eventuellt lämna in till socialtjänsten i förväg.³²¹

I socialtjänstlagen finns bestämmelser som ger socialnämnden rätt att utan samtycke ta del av vissa uppgifter hos vissa andra myndigheter. Det gäller följande uppgifter.

- Uppgifter om förmån, ersättning eller annat stöd åt enskild hos Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten och arbetslöshetskassorna.³²²
- Uppgifter om enskilda hos Arbetsförmedlingen.³²³
- Uppgifter om enskilda hos Skatteverket. Uppgifterna ska avse inkomstslaget kapital enligt inkomstskattelagen (1999:1229) eller återbetalning av skatt enligt skatteförfarandelagen (2011:1244).³²⁴

Mer detaljerad information om vilka uppgifter som socialnämnden har rätt att ta del av finns i förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453). Kontroller hos myndigheter kan i vissa fall göras elektroniskt.³²⁵ För det fall socialtjänsten behöver andra uppgifter än de som nämns ovan är utgångspunkten att den enskilde behöver samtycka till att socialtjänsten hämtar in dessa.³²⁶

Om den biståndssökande inte vill att socialtjänsten ska kontrollera vissa uppgifter eller om den enskilde inte vill lämna vissa uppgifter, kan han eller hon välja att inte fullfölja sin ansökan eller att få den avgjord på de uppgifter som finns.³²⁷

Socialnämnden bör i regel kunna avslå en ansökan om ekonomiskt bistånd när en enskild trots en särskild begäran inte förser nämnden med det underlag som behövs eller motsätter sig att nödvändiga kontakter tas.³²⁸

³²⁰ Se 23 § andra stycket FL.

³²¹ JO beslut 2015-10-05, dnr 1561-2014.

³²² 11 kap. 11 § SoL.

³²³ 11 kap. 11 a § SoL.

³²⁴ 11 kap. 11 b § SoL.

³²⁵ Se prop. 2007/08:160 s. 147-151.

³²⁶ Jfr 10 kap. 2 § OSL.

³²⁷ JO beslut 2015-10-05, dnr 1561-2014.

³²⁸ AR till SOSFS 2013:1, Övrigt.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om socialtjänstens möjligheter att inhämta uppgifter i Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 9.

9.6.3.2 Hembesök som ett led i utredningen

JO har uttalat sig om hur socialtjänsten kan göra hembesök som ett led i utredningen av ett ärende om ekonomiskt bistånd. I besluten framhåller JO att socialtjänsten i vissa fall kan ha ett befogat intresse av att göra hembesök för att bilda sig en uppfattning om den enskildes rätt till bistånd. Ett besök i den enskildes hem måste dock göras på ett sådant sätt att det inte kränker den enskildes skydd enligt bestämmelser i regeringsformen och Europakonventionen. Vidare är en förutsättning att den enskilde samtycker till besöket. Utan ett samtycke kan ett hembesök i utredningssyfte inte genomföras.³²⁹ Den enskilde ska dessutom ges en verklig möjlighet att ta ställning till frågan om hembesök.³³⁰ Om det uppstår en situation där syftet med hembesöket ändras under ett pågående besök behöver ett nytt samtycke inhämtas.³³¹

JO har i flera beslut uttalat kritik mot socialtjänsten, bl.a. för att genomföra rutinmässiga hembesök hos alla som ansöker om ekonomiskt bistånd, för att göra oanmälda hembesök, för sättet att undersöka en persons bostad och för att göra hembesök i syfte att utreda misstänkt bidragsbrott.³³²

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om hembesök som ett led i utredningen i Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 9.

9.6.3.3 Informationsinhämtning genom sociala medier

Enligt JO finns det inga formella hinder mot att socialtjänsten inom ramen för en utredning om försörjningsstöd hämtar in offentliga, dvs. allmänt tillgängliga, uppgifter om biståndssökanden från internet. JO ser heller inga formella hinder mot att detta sker utan den sökandens samtycke. Även om det inte krävs något samtycke bör dock socialtjänsten informera om att man kan komma att hämta in eller kontrollera uppgifter på t.ex. internet.³³³

De grundläggande principer som gäller för socialtjänstens verksamhet ska iakttas även vid informationsinhämtning från internet. Utgångspunkten är alltså att utredningen ska bedrivas i samråd med den enskilde. Vidare ska utredningen genomföras med respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet.³³⁴

³²⁹ Se JO 2009/10 s. 249 och JO 2011/12 s.377.

³³⁰ Se JO 2013/14 s. 387 och JO 2019-01-09, dnr 4233-2017.

³³¹ Se JO beslut 2018-11-19, dnr 3655-2016 och JO 2019/20 s.473.

³³² Se bl.a. JO 2011/12 s. 377, JO 2011/12 s. 392, 2013/14 s. 387 och JO 2014/15 s.373.

³³³ Se JO beslut 2015-01-15, dnr 2611-2013.

³³⁴ Se JO beslut 2015-01-15, dnr 2611-2013.

Socialtjänsten bör mot denna bakgrund inte, enligt JO, ägna sig åt ett mer eller mindre allmänt och rutinmässigt sökande efter information om en enskild biståndssökande. Först om det av någon anledning bedöms nödvändigt att exempelvis kontrollera en uppgift som den enskilde har lämnat bör en sökning på internet komma i fråga. Sökningen bör alltså ha ett bestämt syfte. Den information som tillförs ärendet ska, som all annan information som hämtas in, vara relevant för handläggningen av ärendet. Den ska dokumenteras och kommuniceras med sökanden innan ett beslut i ärendet fattas.³³⁵

JO uttalar vidare att det inte kan komma i fråga att socialtjänsten hämtar eller försöker hämta in sådan information från internet som inte är offentlig, dvs. som inte är tillgänglig för var och en. Handläggare och andra tjänstemän bör givetvis inte heller använda privata Facebookkonton eller liknande för informationsinhämtning i tjänsten.³³⁶

9.7 Kommunicera inkommande information

Innan socialtjänsten fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövt, underrätta den som är part om allt underlag av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över underlaget.³³⁷

Det innebär att socialtjänsten som huvudregel måste underrätta den enskilde om allt underlag av betydelse för ett beslut och ge den enskilde tillfälle att yttra sig över detta innan den fattar beslut i ett ärende. Exempel på när det kan anses vara uppenbart obehövt att kommunicera underlag är när den enskilde får helt bifall på sin ansökan.³³⁸

Kravet på kommunikation omfattar enbart sådant underlag som utgör underlag för beslutet, inte varje uppgift som har tillförts ärendet utifrån. Sådant underlag som helt saknar relevans för ett beslut i ett ärende omfattas alltså inte av kravet på kommunikation.³³⁹

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om kommunicering av uppgifter i Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 9.

9.8 Besluta

Utredningen ska leda till en bedömning och ett beslut.

Av ett beslut ska det framgå vad som har beslutats, en s.k. beslutsmening.³⁴⁰ Ett beslut ska som huvudregel också innehålla en klagörande moti-

³³⁵ Se JO beslut 2015-01-15, dnr 2611-2013.

³³⁶ Se JO beslut 2015-01-15, dnr 2611-2013.

³³⁷ Jfr 25 § första stycket FL.

³³⁸ Jfr prop. 2016/17:180 s. 310-311.

³³⁹ Jfr prop. 2016/17:180 s. 310-311.

³⁴⁰ JO 1993/94 s.307.

vering med uppgifter om vilka regler som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för ställningstagandet.³⁴¹ Det innebär att skälen för beslutet ska framgå och presenteras så att de blir begripliga för den enskilde.³⁴² Om ansökan bifalls i sin helhet finns inte samma krav på att beslutet ska motiveras.³⁴³

Ett beslut kan innehålla ett förbehåll som innebär att beslutet kan återkallas under vissa förutsättningar.³⁴⁴ Det kan t.ex. bli aktuellt vid ansökan om kostnad för tandvårdsbehandling.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om beslut i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 4.

9.8.1 Information som lämnas kan vara ett överklagbart beslut

Ibland kan socialtjänsten meddela den enskilde att t.ex. boendekostnaden är för hög eller att bilen är en realiserbar tillgång, vilket kan påverka rätten till ekonomiskt bistånd. Vid behov kan den enskilde, i vissa situationer, då ges skälig tid för att exempelvis sänka sina boendekostnader, byta bostad eller sälja bilen. Ett sådant besked är ett beslut som går att överklaga och den sökande ska få en överklagandehänvisning.³⁴⁵

RÅ 2007 ref.7 Anmodan att sälja bil var överklagbart beslut

Socialnämndens uppmaning att sökanden skulle sälja en bil ansågs innefatta ett överklagbart beslut. Socialnämnden uppmanade sökanden i ett brev att sälja sin bil senast ett visst datum för att nämnden inte skulle ifrågasätta hans rätt till bistånd. Eftersom det skulle kunna få kännbara effekter för honom och hans familj om han inte gick med på att sälja bilen, innebar det ett överklagbart beslut enligt HFD:s mening.

9.8.2 Underrättelse om beslut

Huvudregeln är att socialtjänsten så snart som möjligt ska underrätta den enskilde om det fullständiga innehållet i beslutet. Den enskilde ska även underrättas om hur han eller hon kan överklaga beslutet, vilka formkrav som finns och vilken överklagandetid som gäller.³⁴⁶

³⁴¹ Jfr 32 § första stycket FL.

³⁴² Prop. 2016/17:180 s.321.

³⁴³ Se JO beslut 2021-02-16, dnr 2321-2019 och prop. 2016/17:180 s.192 och 321.

³⁴⁴ Se 37 § FL och prop. 2016/17:180 s.328.

³⁴⁵ Se JO 2010/11 s.403 och RÅ 2007 ref 70.

³⁴⁶ Jfr 33 § första och andra stycket FL.

Myndigheten bestämmer hur underrättelsen ska ske, men underrättelsen ska dock alltid vara skriftlig om en part begär det.³⁴⁷ En muntlig underrättelse bör lämnas endast i undantagsfall.³⁴⁸

9.8.3 Utbetalning

Ekonomiskt bistånd bör i regel betalas ut månadsvis och direkt till den enskilde via något av de vanliga betalningssätten. Socialnämnden bör dock kunna göra en utbetalning på annat sätt, om det är nödvändigt. Om utbetalningen av ekonomiskt bistånd görs på ett sådant sätt att det medför kostnader för den enskilde att hämta ut biståndet, bör nämnden ge bistånd till kostnaderna.³⁴⁹

Extraordinära utbetalningssätt i form av rekvisitioner eller matkuponger bör endast användas i yttersta undantagsfall, om mycket speciella omständigheter föreligger.³⁵⁰ JO har uttalat att socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Det betyder att det ekonomiska biståndet bör utformas så att biståndsmottagaren själv ges utrymme att planera och fatta beslut om den egna ekonomin inom ramen för det erhållna biståndet.³⁵¹

I vissa situationer kan det vara aktuellt att socialtjänsten, efter samtycke från den enskilde, betalar beviljat bistånd till exempelvis en hyresvärd eller elleverantör. *Läs mer i avsnitt 7.7.2 Säkerställa hyresinbetalningar*

9.9 Handlägga överklagan

Den enskilde har rätt att överklaga ett beslut som har gått honom eller henne emot.³⁵² Det vill säga när den enskilde har fått avslag, antingen helt eller delvis på sin ansökan om ekonomiskt bistånd. Den enskilde ska då lämna in sin skriftliga överklagan till socialnämnden.³⁵³ Det utesluter inte att överklagan sker elektroniskt t.ex. via e-post.³⁵⁴

När socialnämnden har fått in en överklagan ska nämnden pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid. Om överklagandet har kommit in för sent ska nämnden avvisa överklagan.³⁵⁵ Ett överklagande ska ha kommit in till socialnämnden inom tre veckor från den dag då den enskilde fick del av beslutet.³⁵⁶ Nämnden ska alltså enbart pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid. Att övriga förutsättningar är uppfyllda prövas av förvaltningsrätten.³⁵⁷

Om överklagandet inte avvisas ska nämnden skyndsamt överlämna överklagandet och övriga handlingar i ärendet till förvaltningsrätten.³⁵⁸ Nämnden kan också lämna in ett yttrande till förvaltningsrätten.

³⁴⁷ Se 33 § tredje stycket FL.

³⁴⁸ Se prop. 2016/17:180 s.324.

³⁴⁹ AR till SOSFS 2013:1, Övrigt.

³⁵⁰ AR till SOSFS 2013:1, Övrigt.

³⁵¹ Se JO beslut 2011-12-12, dnr 5261-2011.

³⁵² Se 42 § FL.

³⁵³ Se 43 § första stycket FL.

³⁵⁴ Prop. 2016/17:180 s. 264.

³⁵⁵ Se 45 § första stycket FL.

³⁵⁶ Se 44 § FL.

³⁵⁷ Se 47 § första stycket FL.

³⁵⁸ Se 46 § första stycket FL.

Att överklagandet ska överlämnas skyndsamt innebär att nämnden så snart det kan ske, sedan rättidsprövningen har gjorts, ska överlämna handlingarna till förvaltningsrätten.³⁵⁹

I vissa fall kan den information som kommer fram i ett överklagande leda till att nämnden helt eller delvis ändrar beslutet. Nämnden ska ändra ett beslut om

1. den anser att beslutet är uppenbart felaktigt i något väsentligt hänseende på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning, och
2. beslutet kan ändras snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part.³⁶⁰

Om nämnden ändrar ett beslut som har överklagats, ska den överlämna även det nya beslutet till förvaltningsrätten. Överklagandet anses då även omfatta det nya beslutet.³⁶¹ Det innebär att det nya beslutet ska överlämnas till förvaltningsrätten oberoende av hur beslutet ändras. Därmed ska nämnden överlämna det nya beslutet oavsett om beslutet är ändrat helt eller delvis.³⁶²

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om att handlägga överklagan i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 4.

9.10 Dokumentera

Handläggning av ärenden som rör enskilda ska dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden ska förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.³⁶³

Dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas.³⁶⁴

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS ska tillämpas vid dokumentation under bl.a. handläggning av ärenden.

Handlingar som avser personer som är eller har varit aktuella för utredning ska hållas samman i personakter. En personakt ska avse endast en person. En personakt får dock avse flera personer i en familj om det gäller ansökan om ekonomiskt bistånd för två eller flera personer i ett hushåll.³⁶⁵ Om det finns misstanke om att det förekommer våld eller andra övergrepp i en familj som

³⁵⁹ Prop. 2016/17:180 s.336.

³⁶⁰ Se 38 § FL.

³⁶¹ Se 46 § FL.

³⁶² Se prop. 2016/17:180 s.336.

³⁶³ Se 11 kap. 5 § SoL.

³⁶⁴ Se 11 kap. 6 § SoL.

³⁶⁵ Se AR till 4 kap. 2-3 §§ SOSFS 2014:5.

har en gemensam personakt hos nämnden, bör akten delas så att uppgifter om var och en i familjen dokumenteras i skilda akter.³⁶⁶ *Läs mer i avsnitt 6.4.3 Behov av ekonomiskt bistånd i samband med utsatthet för våld*

Åtgärder som vidtas vid handläggning av ett ärende ska fortlöpande och utan oskäligt dröjsmål dokumenteras i journalen. Detsamma gäller faktiska omständigheter och händelser av betydelse för handläggningen av ett ärende.³⁶⁷

Av dokumentationen ska det framgå hur barnets bästa har beaktats.³⁶⁸ *Läs mer i 5.1.3.2 Att dokumentera vad som är barnets bästa*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer om dokumentation i Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015), del 5.

9.10.1 Registrera statistikuppgifter

Varje socialnämnd ska lämna uppgifter om personer och hushåll som under ett kalenderår har beviljats ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453).³⁶⁹ Syftet är att ge kunskapsunderlag för uppföljning, styrning och utveckling av verksamhet på nationell och lokal nivå.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd- för handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd (2017).

9.11 Ärendehandläggning med digitala lösningar

Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område.³⁷⁰ Det medför att organiseringen av arbetet med ekonomiskt bistånd kan skilja sig åt mellan kommunerna. Inom ekonomiskt bistånd kan ansökan och handläggning av ärenden, i vissa fall, ske genom digitala tjänster och processer. Det kan till exempel innebära att det är möjligt att via en digital e-tjänst ansöka om ekonomiskt bistånd eller att följa handläggningen av sitt ärende. Det kan även innebära att moment i handläggningen sker i en automatiserad process.

För den som ansöker om ekonomiskt bistånd kan digitala lösningar innebära att det är enkelt att komma i kontakt med socialtjänsten och att det ger möjlighet till självbestämmande över när och hur man vill vara delaktig. För verksamheten ekonomiskt bistånd kan en digitaliserad socialtjänst ge förutsättningar för att arbeta med systematiskt uppföljning på ett kvalitativt sätt.

³⁶⁶ AR till 4 kap. 3 § SOSFS 2014:5.

³⁶⁷ Se AR till 4 kap. 9 § SOSFS 2014:5.

³⁶⁸ Se AR till 4 kap. 18 § SOSFS 2014:5.

³⁶⁹ Se 2 § HSLF-FS 2015:30.

³⁷⁰ Se 2 kap. 1 § första stycket SoL.

För de principer som är styrande för socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd saknar det betydelse om ansökningsförfarande eller ärendehandläggning sker digitalt eller genom ett mer traditionellt förfarande. Handläggningsregler, krav på rättssäker hantering och regler för dokumentation i enlighet med förvaltningslagen och socialtjänstlagen gäller oavsett om vissa moment i handläggningen sker digitalt eller inte.

10. Försörjningsstöd

Detta kapitel beskriver försörjningsstödet, vilka behov stödet ska tillgodose och hur behoven kan bedömas i vissa fall.

Försörjningsstöd ska tillgodose hushållets mer regelbundna utgifter per månad och består av två delar, riksnormen och övriga behovsposter som ingår i försörjningsstödet.³⁷¹

10.1 Behov som tillgodoses genom försörjningsstöd

Försörjningsstöd lämnas för skäligen kostnader för följande:

1. Livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon. Vad som är skäligen kostnader framgår av den riksnorm som regeringen beslutar om varje år.
2. Boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa. Vad som är skäligen kostnader beslutar socialnämnden efter en individuell bedömning.³⁷²

Försörjningsstödet är således uppdelat i två delar: en riksnorm och en del som avser rätt till bistånd för skäligen kostnader för ett antal andra regelbundet återkommande behov.

Till skillnad från andra bidrag och ersättningar som vanligtvis är personliga är det som huvudregel hushållet som är den ekonomiska enheten för försörjningsstöd.³⁷³

10.2 Riksnormen

Regeringen beslutar varje år vad som är skäligen kostnader för de behov som anges i 4 kap. 3 § 1 SoL genom att besluta om en i hela riket gällande norm. Denna norm kallas för riksnormen.³⁷⁴ Den för året gällande riksnormen anges i socialtjänstförordningen.

Riksnormen för ett hushåll utgör summan av de personliga kostnaderna för samtliga medlemmar i hushållet och de gemensamma hushållskostnaderna och delas upp på olika hushållstyper och åldersintervaller.³⁷⁵ Totalsummorna för de personliga kostnaderna är beräknade för barn och ungdomar i olika åldersgrupper och för vuxna ensamstående respektive samboende.³⁷⁶

För de gemensamma hushållskostnaderna anges totalsummor som är baserade på hushållets storlek. För hushåll med fler än sju personer beräknas

³⁷¹ Se prop. 2000/01:80 s.91-92.

³⁷² Se 4 kap. 3 § SoL.

³⁷³ Se 2 kap. 1 § SoF.

³⁷⁴ Se 4 kap. 3 § andra stycket SoL.

³⁷⁵ Se 2 kap. 1 § första och andra styckena SoF.

³⁷⁶ Se 2 kap. 1 § andra stycket SoF.

kostnaden för varje tillkommande hushållsmedlem som skillnaden mellan hushåll med sex respektive sju personer. För en vuxen person som inte är sambo men som ingår i hushållsgemenskap med en eller flera personer beräknas riksnormen såsom personliga kostnader för ensamstående plus kvoten av de gemensamma hushållskostnaderna och antalet medlemmar i hushållet.³⁷⁷ Riksnormen ger kommunerna möjlighet att justera normen för förskolebarn med hänsyn till om de får fri lunch utanför hemmet fem dagar per vecka, t.ex. inom kommunal barnomsorg.

Riksnormen för barn och ungdomar i skolåldrarna 7–20 år är däremot inte uppdelad med hänsyn till om de äter lunch i skolan eller inte, utan är beräknad så att den i genomsnitt ska täcka lunch i hemmet under skollov och normal övrig frånvaro.³⁷⁸

10.2.1 Uppdelning av riksnormen i dagsbelopp

Riksnormsbeloppet är detsamma varje månad oavsett antal dagar i månaden, om det inte finns särskilda skäl för att räkna med en högre eller lägre norm.³⁷⁹ *Läs mer i avsnitt 10.2.4 om särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå och i avsnitt 10.2.5 om särskilda skäl att beräkna kostnader till en lägre nivå*

Om ekonomiskt bistånd ges för en kortare period än en månad, bör socialnämnden använda sig av ett dagsbelopp. Dagsbeloppet bör räknas fram genom att beloppen i riksnormen multipliceras med tolv och sedan divideras med 365.³⁸⁰

10.2.2 Utgifter som tillgodoses inom riksnormen

Riksnormen grundar sig på Konsumentverkets senaste pris- och konsumtionsundersökningar.³⁸¹ Varje år beräknar Konsumentverket referensvärden för hushållens vanligaste utgiftsområden.

Den av regeringen beslutade riksnormen är en bruttonorm, dvs. det finns inga belopp beslutade för respektive kostnadspost som ingår. Kommuner kan besluta om egna riktlinjer för hur stor andel av riksnormen en viss kostnadspost ska utgöra, exempelvis med utgångspunkt i Konsumentverkets beräkningar.

Dessa beräkningar omfattar både individuella och hushållsgemensamma kostnader och utgår från ett grundläggande behov av varor och tjänster som behövs för att klara vardagen, oberoende av hushållets inkomster. Beräkningarna är endast exempel på hur en rimlig konsumtionsnivå kan se ut.³⁸²

Nedanstående är kortfattade exempel utifrån Konsumentverkets rapport 2019:11 på vad som kan ingå inom varje kostnadspost. För aktuella och mer detaljerade beskrivningar samt för aktuella kostnadsbelopp, se Konsumentverkets senaste beräkningar av referensvärden.³⁸³

³⁷⁷ Se 2 kap. 1 § andra och tredje styckena SoF.

³⁷⁸ Se 2 kap. 1 § andra stycket SoF.

³⁷⁹ Se 2 kap. 1 § andra stycket SoF.

³⁸⁰ AR till SOSFS 2013:1, Övrigt.

³⁸¹ Se 2 kap. 1 § första stycket SoF.

³⁸² Se Konsumentverkets rapport 2019:11 s.5-13.

³⁸³ Se Konsumentverkets rapport 2019:11 s.5-13 och Kostnadsberäkningar, hämtad 2021-03-02 från <https://www.konsumentverket.se/om-konsumentverket/var-verksamhet/privatekonomi/kostnadsberakningar/>

- *Livsmedel*: Kostnader för en näringsriktig och varierad kost för dagens samtliga måltider.
- *Kläder och skor*: Kostnader för vanliga kläder och skor för olika årstider, för vanliga sport- och fritidsaktiviteter och för något festligare tillfällen.
- *Lek och fritid*: Kostnader för vanliga fritidsaktiviteter både inomhus och utomhus samt viss motion och kultur.
- *Hälsa och hygien*: Kostnader för varor och tjänster för den personliga hygien.
- *Förbrukningsvaror*: Kostnader för dagligvaror som behövs för vård och skötsel av bostaden och av kläder och skor.
- *Dagstidning, och telefon*: Kostnader för till exempel telefoni och helårsprenumeration av en dagstidning.

Barn och ungdomsförsäkring medräknas även som en individuell utgiftspost som Konsumentverket beräknar för de barn som ingår i hushållet. Det kan avse kostnad för premie för grupp-försäkring eller individuell försäkring som gäller för sjukdom och olycksfall.³⁸⁴

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer på socialstyrelsen.se där Socialstyrelsen informerar varje år om beloppen i riksnormen.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer om Konsumentverkets beräkningar på Konsumentverkets webbplats, konsumentverket.se.

Läs mer i Konsumentverkets rapport Konsumentverkets beräkningar av referensvärden, 2019:11.

10.2.3 Medlemmar i hushållet

Som framgår i tidigare avsnitt beräknas riksnormen för ett hushåll utifrån antalet medlemmar i hushållet.

Som medlemmar i hushållet bör räknas

- makar,
- registrerade partner enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap
- sambor enligt sambolagen (2003:376) och
- barn och ungdomar under 21 år som föräldrarna är underhållsskyldiga för.³⁸⁵

Barn och ungdomar bör räknas som medlemmar i hushållet, både där de stadigvarande bor och där de vistas under umgängestid. Socialnämnden bör be-

³⁸⁴ Se Konsumentverkets rapport 2019:11 s.10.

³⁸⁵ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

räkna kostnaderna efter det antal dagar barnet eller ungdomen vistas hos respektive förälder.³⁸⁶ Genom att räkna på det här sättet missgynnar man inte barn vars föräldrar inte bor ihop. Barn har rätt till samma summa oavsett vilken förälder de vistas hos. Ett annat skäl är att umgängesföräldrar inte ska missgynnas i förhållande till andra familjetyper på grund av att barnet endast vistas hos föräldrarna en begränsad del av sin tid.

Beräkning av inkomster och utgifter kan variera utifrån individuella omständigheter, men när barn bor växelvis delar föräldrarna vanligtvis på inkomster och utgifter för barnet. Det kan t.ex. förhålla sig så att om barnet bor varannan vecka hos föräldrarna så kan halva barnbidraget räknas som inkomst och barnets halva norm räknas som en utgift för hushållet. Det kan även vara aktuellt att ta hänsyn till halva kostnaden för barnomsorg, läkemedel eller andra utgifter för barnet.

Barn under 18 år kan endast undantagsvis utgöra ett eget biståndshushåll. Barn som inte bor med förälder är som huvudregel placerade enligt SoL eller LVU och försörjs inom ramen för placeringen, t.ex. genom omkostnadsersättning till familjehem. *Läs mer 5.1 Barnrättsperspektiv och i avsnitt 12.4.2 Inkomster som i regel inte reducerar rätten till bistånd.*

Om ett barn själv får ett barn är mor- eller farföräldrarna underhållsskyldiga för sitt barn men inte för barnbarnet.³⁸⁷

Exempel

En 17-årig flicka som bor hemma hos sina föräldrar och går i gymnasiet får ett barn. Eftersom hon dels är under 18 år, dels går i gymnasiet, är hennes föräldrar underhållsskyldiga för henne. T.ex. får de studiestöd för henne. Om hon fortfarande går i skolan när hon fyller 18 år fortsätter föräldrarnas underhållsskyldighet för henne så länge hon går i skolan, dock längst tills dess att hon fyller 21 år. Själv är hon underhållsskyldig för sitt barn och får barnbidrag och underhållsbidrag eller underhållsstöd för barnet. Barnbarnets behov tillgodoses normalt genom dessa bidrag, men om barnbarnet har särskilda behov kan 17-åringen ansöka om bistånd hos socialtjänsten för det.

Om 17-åringens föräldrar inte kan försörja henne kan de söka ekonomiskt bistånd med dottern inräknad i hushållet, men inte barnbarnet.

De 18–20-åringar som ingår i föräldrarnas hushåll är ungdomar som fortfarande går i grundskola, gymnasieskola eller annan jämförlig grundutbildning. Enligt föräldrabalken är föräldrar försörjningsskyldiga för dessa ungdomar till dess de fyller 21 år. Föräldrarnas försörjningsskyldighet gäller oavsett om den unge bor hemma eller i eget boende. Den unge kan därför betraktas som en del av föräldrarnas hushåll även om han eller hon inte bor i föräldrahemmet.³⁸⁸

³⁸⁶ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁸⁷ Jfr 7 kap. 1 § FB.

³⁸⁸ Se 7 kap. 1 § andra stycket FB. Se även NJA 1990 s. 49 där domstolen har bedömt att barn, som slutfört utbildning på en linje i gymnasieskola, har ansetts berättigat till underhållsbidrag för tid då barnet, efter fyllda 18 år, bedrivit ytterligare studier i gymnasieskolan.

I vissa fall bor fler än två vuxna personer i samma bostad, t.ex. vuxna syskon eller flera generationer. Ett hushåll kan dock inte bestå av fler än två vuxna personer som kan betraktas som sammanboende och de barn de är försörjningsskyldiga för.³⁸⁹ För dessa, dvs. vuxna personer som inte är att anse som sambor, men som har hushållsgemenskap med flera personer, beräknas normen på ett särskilt sätt.³⁹⁰ *Läs mer i avsnittet 10.6.1 Hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren*

10.2.4 Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå

Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, ska socialnämnden beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå.³⁹¹

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå bl.a.

- om den enskilde av medicinska skäl har behov av dyrare kost,³⁹²

HFD har i ett avgörande fastställt att fördyrade matkostnader på grund av anorexi och bulimi inte medfört rätt till bistånd.³⁹³

- om den enskilde betalar avgift för skolmåltider,
- om den enskilde har höga livsmedelskostnader på grund av att kosten är inräknad i en avgift.³⁹⁴

Det kan gälla den som är dagpatient, eller vårdas på sjukhus, när vårdavgiften närmast avser att täcka kostnader för kost och logi.³⁹⁵

- om den enskilde på grund av funktionsnedsättning eller andra skäl har svårigheter att upprätthålla kontakten med andra människor eller delta i samhällslivet och därför har extra utgifter, för t.ex. telefon och tidningar eller fritidsaktiviteter, som inte täcks av annat särskilt stöd,³⁹⁶

Barn och vuxna med funktionsnedsättningar kan under vissa omständigheter ha rätt till merkostnadsersättning från Försäkringskassan.³⁹⁷

- om det är en förutsättning för att barn ska kunna delta i fritidsaktiviteter,
- om det är en förutsättning för att en förälder ska kunna ha umgänge eller kontakt med sitt barn i en rimlig omfattning och därför har extra utgifter för t.ex. lek och fritid samt telefon,

³⁸⁹ Jfr AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁹⁰ Se 2 kap 1 § SoF.

³⁹¹ Se 4 kap. 3 § andra stycket SoL.

³⁹² AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁹³ RÅ 1995 ref 52.

³⁹⁴ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁹⁵ Jfr RÅ 2004 ref 59.

³⁹⁶ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁹⁷ Se 50 kap. 1-16 §§ SFB.

- om den enskilde har ett tillfälligt och visst behov av att köpa kläder och skor,
- om ett spädbarn saknar nödvändig klädutrustning eller
- om den enskilde har tillfälligt höga kostnader, t.ex. för livsmedel, kläder och skor eller telefon, som beror på att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.³⁹⁸

I de situationer där barn berörs ska socialtjänsten särskilt beakta barnets bästa.³⁹⁹ *Läs mer i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv*

10.2.5 Särskilda skäl att beräkna kostnader till en lägre nivå

Nämnden får i ett enskilt fall beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta.⁴⁰⁰

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en lägre nivå bl.a.

- om den enskilde hamnat i en akut nödsituation och endast behöver tillfälligt ekonomiskt bistånd för att få möjlighet att reda upp den eller
- om den enskilde inte har vissa kostnader för poster som ingår i riksnormen eller dessa är lägre än riksnormen, t.ex. under vistelse i heldygnsvård.⁴⁰¹

Reducerat försörjningsstöd kan alltså tillämpas när personer befinner sig i någon form av boende där vissa utgifter ingår i boendet. I dessa fall behöver normen för försörjningsstöd anpassas utifrån vilka kostnader som ingår i vårdkostnaden. Så kallade ”fickpengar” är ett exempel på detta och kan tex. bestå av utgifter för lek och fritid, hälsa och hygien samt för dagstidning och telefon. *Läs mer i avsnitt 6.1.1 Bistånd i en akut nödsituation.*

10.3 Skäligen kostnader utanför riksnormen

Försörjningsstöd lämnas även för vissa kostnader som inte täcks av riksnormen. Dessa kostnadsposter är boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa. Försörjningsstöd lämnas för skäligen kostnader för dessa utgifter.⁴⁰²

Vad som ska räknas som skäligen kostnader måste avgöras efter en individuell bedömning av vad som är skäligen för just den biståndssökande. Bedömningen i stort måste anpassas efter den allmänna standardutvecklingen i samhället, det vill säga vad människor i allmänhet kan kosta på sig.⁴⁰³ Det finns inte något som hindrar att kommunen tar fram riktlinjer som stöd i arbetet.

³⁹⁸ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

³⁹⁹ Se 1 kap 2 § 1 stycket SoL.

⁴⁰⁰ Se 4 kap. 3 § andra stycket SoL.

⁴⁰¹ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937).

⁴⁰² Se 4 kap. 1 § första och fjärde styckena SoL samt 4 kap. 3 § SoL.

⁴⁰³ Se prop. 1979/80:1 s.202.

Socialnämnden får dock inte schablonisera dessa utgifter utan måste pröva dem individuellt.⁴⁰⁴

I kommande avsnitt redogörs för de olika kostnadsposterna som ligger utanför riksnormen.

10.4 Kostnader för boende

Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen för att rätten till bistånd ska omfatta tillhandahållande av bostad i allmänhet till personer som är bostadslösa.⁴⁰⁵ Däremot kan nämnden under vissa omständigheter ha ett ansvar att tillhandahålla eller ombesörja bostad som uppfyller kraven på skälig levnadsnivå t.ex. om den enskilde är bostadslös och har speciella svårigheter att på egen hand skaffa bostad.⁴⁰⁶ Vid ansökan om bistånd till boendekostnad behöver nämnden i varje enskild situation ta ställning till vad som är skälig levnadsnivå utifrån en individuell behovsbedömning.

Om det finns barn i hushållet ska barnets bästa beaktas.⁴⁰⁷ *Läs mer i avsnitt 4.3.1 Skälig levnadsnivå, i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv och i avsnitt 6.1 Kommunens yttersta ansvar*

10.4.1 Vad är en skälig boendekostnad?

Socialnämnden bör vid bedömningen av vad som är en skälig boendekostnad utgå från den enskildes faktiska kostnad och behov av boende. Utgångspunkten vid bedömningen av vad som är skälig boendekostnad bör vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig. Kostnaden bör även relateras till hyresnivån hos allmännyttiga bostadsföretag eller andra större bostadsföretag på orten. Med orten bör avses den tätort där den enskilde bor eller de närmast belägna tätorterna inom kommunen.⁴⁰⁸ Vad som är skäliga boendekostnader och skälig boendestandard kan variera beroende på den enskildes situation och i vilket skede i livet han eller hon befinner sig. Personer med vissa funktionsnedsättningar kan t.ex. behöva en rymligare bostad än andra.

Vid bedömningen av vad som är en skälig boendekostnad bör socialnämnden ta hänsyn till ett barns behov av utrymme även hos den förälder där barnet enbart vistas under umgängestid.⁴⁰⁹

Försäkringskassan publicerar årligen föreskrifter om genomsnittlig och högsta godtagbara bostadskostnad som tillämpas vid försäkringskassans beräkning av bostadskostnad i samband med bestämmande av bl.a. bostadsbidrag.⁴¹⁰ Vid bedömning av skälig boendekostnad ska socialtjänsten alltid

⁴⁰⁴ Se RÅ 2010 not 70.

⁴⁰⁵ Se JO Beslut 2010-03-22 dnr 3938-2009.

⁴⁰⁶ Se RÅ 1990 ref 119 och RÅ 2004 ref 130 och JO Beslut 2010-03-22 dnr 3938-2009.

⁴⁰⁷ Se 1 kap 2 § SoL.

⁴⁰⁸ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd-skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁰⁹ Se AR till Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen SOSFS 2013:1.

⁴¹⁰ Se Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2019:3) om genomsnittlig och högsta godtagbara bostadskostnad för år 2020.

göra en individuell behovsbedömning, men dessa föreskrifter kan, tillsammans med lokala förutsättningar och övriga omständigheter, ge viss vägledning.

Läs mer hos andra myndigheter och organisationer

Läs mer på Försäkringskassans webbplats, forsakringskassan.se.

10.5 Faktiska boendekostnader för olika boendetyper

För att kunna ta ställning till vad som är en skälig boendekostnad behöver socialnämnden utgå från den biståndssökandes faktiska boendekostnader och behov av boende.⁴¹¹ I det kommande avsnittet beskrivs hur socialnämnden bör beräkna kostnaden för olika bostadstyper.

10.5.1 Hyreslägenhet

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en hyreslägenhet beakta hyran inklusive uppvärmning och obligatoriska avgifter.⁴¹²

I vissa situationer kan det förekomma att det, utöver den faktiska hyreskostnaden, tillkommer obligatoriska avgifter som den enskilde är skyldig att betala. Det kan vara tillval till lägenheten som gjorts innan behovet av bistånd uppstod eller parkeringsplats eller garage som inte är möjligt att hyra ut.

10.5.2 Bostadsrätt

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en bostadsrättslägenhet beakta månadsavgiften, uppvärmningskostnaden och räntekostnaden för lån som tagits för inköp och underhåll eller liknande av lägenheten. Nämnden bör även beakta om den enskilde har rätt till skattejämkning för räntekostnaden.⁴¹³ Det medför att eventuell amortering inte medräknas i den faktiska boendekostnaden. Inte heller ränta som avser eventuella konsumtionslån som tagits med bostadsrätten som säkerhet medräknas.

Beträffande räntekostnaden är 30 procent av räntekostnaden för bostadslån avdragsgill i deklarationen⁴¹⁴ och går tillbaka till låntagaren i form av skatteåterbäring. Den biståndssökande kan själv tillgodose en del av sitt biståndsbehov genom att söka skattejämkning och på så sätt löpande ta ut skatteförmånen samma år som räntan betalas in. Om den biståndssökande har skattejämkning kan hela räntekostnaden räknas som boendekostnad.

⁴¹¹ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴¹² AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴¹³ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴¹⁴ Se 67 kap, 10 § inkomstskattelagen (1999:1229).

10.5.3 Egen fastighet

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för ett eget hus, i förekommande fall, beakta tomträttsavgäld och räntekostnaden för lån som tagits för inköp och underhåll eller liknande av fastigheten. Nämnden bör även beakta om den enskilde har rätt till skattejämkning för räntekostnaden och tomträttsavgäld. I den faktiska boendekostnaden bör dessutom nödvändiga driftskostnader räknas in, t.ex. för uppvärmning, vatten och avlopp, sophämtning och försäkring.⁴¹⁵

I de fall el eller hemförsäkring ingår i boendekostnaderna behöver detta vägas in vid bedömningen av kostnadsposterna för hushållsel och hemförsäkring.

Eventuell tomträttsavgäld för fastighet ska i detta sammanhang jämföras med räntekostnad.⁴¹⁶ Tomträttsavgäld är avdragsgill i deklarationen, tillsammans med en del av räntekostnaden för bostadslånet. *Beträffande amortering, räntor, skattejämkning se avsnittet Bostadsrätt ovan.*

10.5.4 Lägenheten hyrs i andra hand

Om lägenheten hyrs i andra hand, bör nämnden godta den hyra som lägenhetsinnehavaren och andrahandshyresgästen har avtalat, under förutsättning att den är skälig.⁴¹⁷

Uppgifter som behövs i utredningen ska i första hand komma från den sökande själv.⁴¹⁸ En annan möjlighet att få en utgångspunkt för skälighetsbedömningen kan vara att socialtjänsten i samverkan med lokala hyresvärdar skaffar sig allmän kunskap om hyresnivåerna för olika lägenhetsstorlekar i olika områden inom bostadsbeståndet i kommunen. *Läs mer i avsnittet om 9.6.2 Utredningens innehåll och omfattning och i 10.4.1 Vad är en skälig boendekostnad?*

I hyreslagen⁴¹⁹ finns bestämmelser om vad som är en skälig kostnad vid andrahandsuthyrning. Enligt dessa bestämmelser ska hyran motsvara den hyra som förstahandshyresgästen ska betala enligt sitt hyreskontrakt, med ett eventuellt tillägg om högst 15 procent för bl.a. möbler och utrustning.⁴²⁰ Bestämmelserna om andrahandsuthyrning i hyreslagen avser att bekämpa hyresbostadsmarknadens problem med svarthandel med hyreskontrakt och annat missbruk av hyresrätter.⁴²¹

När det gäller uthyrning av en bostad som uthyraren själv äger regleras detta i lagen om uthyrning av egen bostad (2012:978) även kallad privatuthyrningslagen.⁴²²

⁴¹⁵ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴¹⁶ 42 kap. 27 § inkomstskattelagen (1999:1229).

⁴¹⁷ Se AR till SOSFS 2013:1 till Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴¹⁸ Se JO beslut 2015-10-05 dnr 1561-2014.

⁴¹⁹ Den s.k. hyreslagen finns i 12 kap. JB.

⁴²⁰ Se 12 kap 40 § andra stycket 3 och 55 § fjärde stycket JB .

⁴²¹ Se prop. 2018/19:107 s.1.

⁴²² Se lag (2012:978) om uthyrning av egen bostad.

10.5.5 Andra boendeformer

Enligt praxis kan den enskilde ha rätt till bistånd för sina boendekostnader även när nämnden anser att boendet innebär en betydligt enklare standard än normalt. Det gäller t.ex. boende i kolonistuga och husvagn.⁴²³

Socialnämnden bör för andra boendeformer, t.ex. husvagn, båt eller hotell, beräkna den faktiska boendekostnaden efter omständigheterna i varje enskilt fall. I vissa fall kan det vara motiverat att lägga till kostnader för sådant som ingår i ett vanligt boende, t.ex. dusch och tvättmaskin. För personer som saknar permanent bostad bör kostnaden för magasinering av egna tillhörigheter under skälig tid ingå i den faktiska boendekostnaden.⁴²⁴

RÅ 1988 ref.137 Kostnad för boende i husvagn

HFD ansåg att en person skulle beviljas bistånd för kostnader för boende i husvagn. Den enskilde föredrog i detta fall att bo i husvagn framför andra alternativ. HFD hänvisade till att socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. Detta betyder visserligen inte att socialtjänsten ska vara kravlös eller utan vidare ska acceptera ett beteende från den enskilde som framstår som klart destruktivt. Bistånd till bostadskostnader i vissa situationer bör därför kunna göras beroende av att den enskilde accepterar ett erbjudande om bostadsbyte som medför att han lämnar en hälsovådlig bostad eller kommer bort från en miljö som - t.ex. på grund av att han har missbruksproblem - framstår som klart olämplig för honom. Det hade dock inte framkommit att husvagnsboendet skulle ha varit hälsovådligt för den biståndssökande eller att boendemiljön varit påtagligt olämplig eller skadlig för honom.

RÅ 2009 ref.4 Bistånd till hyra för boende i kolonistuga

HFD ansåg att socialnämnden skulle bevilja den sökande bistånd till hyreskostnader för boende i kolonistuga. HFD ansåg inte att nämnden hade några skäl att vägra bistånd för att den sökande valt ett boende med betydligt enklare standard än ett normalt boende när kostnaderna i och för sig var skäliga. Att boendet i kolonistugan ansågs otillåtet var inte heller skäl för att vägra försörjningsstöd till boendekostnader.

⁴²³ Se RÅ 1988 ref 137 och RÅ 2009 ref 4.

⁴²⁴ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

10.5.6 Boendekostnad under fängelsevistelse

Häktade och personer som avtjänar en faktisk strafftid på högst sex månader bör ges ekonomiskt bistånd till den faktiska boendekostnaden under hela häktningstiden respektive strafftiden, om de annars riskerar att bli bostadslösa.⁴²⁵

Socialnämnden bör rekommendera den enskilde som avtjänar ett straff att hyra ut sin bostad i andra hand, om hyresvärden ger sitt samtycke och det är lämpligt. Om hyresvärden inte ger något sådant samtycke, kan hyresgästen begära tillstånd till uthyrningen hos hyresnämnden. Socialnämnden bör i förekommande fall ge ekonomiskt bistånd till boendekostnaden i avvaktan på hyresnämndens beslut.⁴²⁶

RÅ 83 2:79 Bistånd till hyra under fängelsevistelse

HFD ansåg att en person som skulle bli villkorligt frigiven efter fyra månader på kriminalvårdsanstalt var berättigad till ekonomiskt bistånd för löpande hyra och för en hyresskuld som personen hade före intagningen.

10.6 Faktiska boendekostnader för olika boendesituationer

För att kunna ta ställning till vad som är en skälig boendekostnad behöver socialnämnden även beräkna den faktiska boendekostnaden utifrån hur den biståndssökandes bostadssituation ser ut.

10.6.1 Hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden beakta hur stor andel av bostaden den enskilde disponerar, om han eller hon, t.ex. ett kvarboende vuxet barn eller en förälder, lever i en hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren utan att vara samboende. Nämnden bör vid beräkningen följa Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:9) om beräkning av bostadskostnad i ärenden om bostadsbidrag och familjebidrag i form av bostadsbidrag.

⁴²⁷ I dessa föreskrifter finns exempel på hur boendekostnaden ska fördelas i ärenden om bl.a. bostadsbidrag, se exempel nedan.

En hushållsgemenskap innebär att två eller flera personer stadigvarande bor i samma bostad så att de kan utnyttja flerpersonshushållets ekonomiska fördelar. Det behöver alltså inte vara en hushållsgemenskap där parterna har någon form av ekonomiskt ansvar för varandra.⁴²⁸ Exempel på hushållsgemensamma

⁴²⁵ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴²⁶ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴²⁷ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴²⁸ Se bet. 1996/97:SoU18 s.43.

fördelar skulle kunna vara att köpa livsmedel och förbrukningsvaror gemensamt eller dela abonnemang på telefon och tidning.

Exempel

Om den biståndssökande disponerar ett rum i en bostad på fyra rum och kök, innebär det att han eller hon disponerar två av totalt nio enheter (fyra rum $\times 2 = 8$ + kök = 9 enheter). Hela boendekostnaden är 6 000 kr per månad. Den sökandes andel av boendekostnaden beräknas då genom att 6 000 divideras med 9 och därefter multipliceras med 2, dvs. $6\,000/9 \times 2 = 1\,333$ kr per månad.

10.6.2 Kvarboende vuxen dotters eller sons del i boendekostnaden

När det gäller vuxna personer som bor kvar i föräldrahemmet och som föräldrarna inte har försörjningskyldighet för gäller som huvudregel olika beräkningsgrunder för rätt till bistånd till boendekostnaden beroende på vilken part som ansöker om bistånd.

Med kvarboende vuxen avses en person som efter att ha fyllt 18 år bor kvar i föräldrahemmet men som föräldrarna inte längre är underhållsskyldiga för.⁴²⁹

1. *Den kvarboende vuxna dottern eller sonen söker försörjningsstöd*
En kvarboende vuxen dotter eller son, som får ekonomiskt bistånd bör genom biståndet få möjlighet att betala sin del av familjens boendekostnad i vissa fall. Det gäller bla. om föräldrarna på grund av att den vuxna dottern eller sonen bor kvar har en högre boendekostnad än de annars skulle ha haft, antingen genom att tvingas behålla en stor bostad eller genom att helt eller delvis mista rätten till bostadsbidrag eller om den vuxna dottern eller sonen tidigare har betalat hemma och inte har rätt till studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395) eller förlängt barnbidrag enligt 15 kap. socialförsäkringsbalken.⁴³⁰

RÅ 1994 ref. 61 Boendekostnad för 18-åring

HFD ansåg inte att en arbetslös 18-åring var berättigad till bistånd för sin del av familjens boendekostnad när han bodde kvar i föräldrahemmet efter avslutad skolgång. HFD ansåg att hans behov, trots att föräldrarnas underhållsskyldighet hade upphört, kunde tillgodoses genom föräldrarnas försorg. Föräldrarna var inte själva beroende av ekonomiskt bistånd för sin försörjning.

⁴²⁹ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligena kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴³⁰ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligena kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

2. *Förälder med kvarboende vuxen dottern eller son söker försörjningsstöd*
Om en förälder med kvarboende vuxen dotter eller son söker försörjningsstöd är utgångspunkten att han eller hon ska stå för sin del av boendekostnaden. Om den kvarboende vuxna dottern eller sonen inte har förmåga att bidra med egna medel kan han eller hon ansöka om bistånd för egen del.⁴³¹

HFD 2020 ref.40 Hemmavarande vuxen dotters hyresdel

HDF gjorde följande bedömning. Mot bakgrund av att vuxna människor har ett eget ansvar för sin försörjning och att ekonomiskt bistånd ska utgå först om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt måste utgångspunkten, vid prövningen av en persons rätt till ekonomiskt bistånd, vara att ett hemmavarande vuxet barn ska stå för sin del av hushållets gemensamma kostnader. Om barnet inte har förmåga att bidra med egna medel kan han eller hon ansöka om bistånd för egen del.

10.6.3 Bistånd till unga vuxna för eget boende

Hemmaboende unga vuxna har inte någon ovillkorlig rätt till bistånd i syfte att bereda dem ett eget boende. HFD har gjort bedömningen att rätt till bistånd föreligger först om ett eget boende är nödvändigt för att de ska vara tillförsäkrade en skälig levnadsnivå.⁴³² HFD har inte angett någon övre gräns för hur länge man kan anse att det är skäligt att bo kvar i sitt föräldrahem.

10.6.4 Inneboende

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en inneboende beakta vad bostadsinnehavaren och den inneboende avtalat, om hyran är skälig.⁴³³

I hyreslagen⁴³⁴ finns bestämmelser om vad som är en skälig kostnad när den enskilde hyr en del av en lägenhet t.ex. som inneboende. För att hyran ska anses vara skälig för den inneboende ska hyran vara en proportionerlig andel av den hyra som hyresvärden betalar med tillägg för möbler, utrustning och andra nyttigheter. Tillägg för möbler och annan utrustning får inte överstiga 15 procent av den hyra som hyresvärden betalar. Tillägg för andra nyttigheter som ingår i upplåtelsen får inte överstiga hyresvärdens kostnader för dem.⁴³⁵

⁴³¹ HFD 2020 ref.40.

⁴³² Se RÅ 1997 ref 79(I-III).

⁴³³ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴³⁴ Den s.k. hyreslagen finns i 12 kap. JB.

⁴³⁵ Se 12 kap 55 § fjärde stycket JB.

Bestämmelserna i hyreslagen avser att bekämpa hyresbostadsmarknadens problem med svarthandel med hyreskontrakt och annat missbruk av hyresrätter.⁴³⁶

De som lever i en hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren bör inte räknas som inneboende.⁴³⁷

När det gäller uthyrning av en bostad som uthyraren själv äger regleras detta i lagen om uthyrning av egen bostad (2012:978) även kallad privatuthyrningslagen.⁴³⁸

10.6.5 Delad bostad

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden beakta kostnaden delad med antalet boende i bostaden, om flera personer delar bostad men saknar eller har begränsad hushållsgemenskap.⁴³⁹

Enligt ett avgörande från kammarrätten ska hyreskostnader delas mellan de personer som är folkbokförda på adressen. Enligt kammarrätten utgör uppgifterna i folkbokföringen normalt en presumtion för var en person är bostatt och får antas vara riktiga om inget annat görs sannolikt. En man menade att två personer som var skrivna på hans adress inte bodde där utan bara fick post dit. Men kammarrätten ansåg inte att han har gjort sannolikt att personerna inte bodde där under den aktuella perioden. Det var därför rätt att dela kostnaderna för hyra och el mellan dem.⁴⁴⁰

10.7 Boendekostnaden vid långvarigt biståndsbehov

Vid ett kortvarigt biståndsbehov bör socialnämnden i regel godta den faktiska boendekostnaden. Med kortvarigt avses en period om maximalt tre sammanhängande månader. Om socialnämnden bedömer att behovet av ekonomiskt bistånd blir längre än tre sammanhängande månader, bör nämnden kunna pröva om den faktiska boendekostnaden är skälig. I prövningen bör, vid beaktande av en skälig levnadsnivå, hänsyn tas till att den enskilde kan byta till en billigare bostad eller på annat sätt kan sänka boendekostnaden.⁴⁴¹

Ett annat skäl för att byta bostad kan vara att bostaden har ett ekonomiskt värde, t.ex. i form av egen fastighet eller bostadsrätt. En förutsättning är att det finns faktiska möjligheter att få en annan bostad som uppfyller skäliga krav samt att oskäliga sociala konsekvenser inte uppstår.⁴⁴² Nämnden bör undvika beslut som medför att den enskilde tvingas flytta från den tätort eller

⁴³⁶ Se prop. 2018/19:107 s.1.

⁴³⁷ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴³⁸ Se Lag (2012:978) om uthyrning av egen bostad.

⁴³⁹ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴⁰ Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-02-04 i mål nr 2448-18, 2449-18.

⁴⁴¹ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴² Se prop. 1996/97:124 s.83.

den del av kommunen där han eller hon bott under flera år.⁴⁴³ *Läs mer i avsnitt 12.5.5 Bostad som har ett ekonomiskt värde*

10.7.1 Särskilda skäl som kan tala mot byte av bostad

Nämnden bör ta hänsyn till om det i individuella fall finns särskilda skäl mot byte av bostad eller bostadsområde som t.ex.

- om det finns risk för att ett byte medför negativa sociala konsekvenser,
- om en barnfamilj genom att flytta skulle tvingas bryta upp från barnomsorg, skola och socialt nätverk,
- om en ensamstående vuxen, t.ex. med funktionsnedsättning eller sociala problem och äldre med sviktande hälsa, har ett särskilt stort behov av kontinuitet i det sociala nätverket eller den fysiska miljö som hänger samman med det nuvarande boendet,
- om bostaden är anpassad till en boendes funktionsnedsättning eller
- om den enskilde har begränsad möjlighet att bli godkänd som hyresgäst, t.ex. vid arbetslöshet eller betalningsanmärkning.⁴⁴⁴

10.7.2 Skälig tid för bostadsbyte om boendekostnaden inte är skälig

Om socialnämnden bedömer att boendekostnaden inte är skälig, bör nämnden i regel ändå godkänna den under en övergångstid så att den enskilde ges skälig tid att förändra sin boendekostnad. Nämnden bör även godkänna den faktiska boendekostnaden så länge den enskilde aktivt medverkar till att finna ett billigare boende eller på annat sätt försöker sänka sina boendekostnader.⁴⁴⁵

Ovanstående bör inte tillämpas, om boendet är en särskilt dyrbar nödlösning, t.ex. boende på hotell, och nämnden kan erbjuda ett billigare alternativ med godtagbar standard i avvaktan på en permanent lösning.⁴⁴⁶

Om det rör en bostadsrätt eller villa som är svår att sälja på grund av ortens bostadsmarknad eller andra omständigheter som den biståndssökande inte kan råda över, ska socialtjänsten väga in det i helhetsbedömningen av rätten till bistånd.⁴⁴⁷ Om den enskilde efter information från socialnämnden och efter skälig tid väljer att behålla ett boende med en kostnad som inte är skälig, bör ekonomiskt bistånd beräknas utifrån den boendekostnad som bedöms skälig för en låginkomsttagare på orten.⁴⁴⁸ *Jämför avsnittet 10.4.1 Vad är en skälig boendekostnad?*

⁴⁴³ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴⁴ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴⁵ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴⁶ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁴⁷ Se prop. 1996/97:124 s.83.

⁴⁴⁸ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

10.7.3 Byte till dyrare bostad

Om den enskilde anser sig behöva byta bostad under pågående bidragstid, och detta är förenat med ökade boende- eller andra kostnader, är det rimligt att detta sker i samförstånd med socialtjänsten.⁴⁴⁹ Det är dock inte något krav att den enskilde har samrått med nämnden för att han eller hon ska beviljas bistånd till merkostnader för hyra. Oavsett om ett bostadsbyte skett i samförstånd med socialnämnden, ska nämnden i varje enskilt fall pröva om bostadsbytet varit nödvändigt för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Samrådets funktion är närmast av rådgivande karaktär och syftar till att undvika sådana situationer som innebär att den enskilde flyttar till en bostad med en hyreskostnad som nämnden inte bedömer som skälig.⁴⁵⁰

Om den som får ekonomiskt bistånd har ett önskemål om att flytta till ett dyrare boende, bör socialnämnden ge bistånd beräknat på den nya boendekostnaden under förutsättning att flyttningen är nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå. Det kan t.ex. gälla

- om det finns medicinska eller starka sociala skäl som styrker behovet av flyttning,
- om det finns svåra personliga motsättningar mellan hushållsmedlemmarna, t.ex. mellan förälder respektive styvförälder och ett vuxet barn eller mellan makar eller samboende,
- om bostadens standard inte är skälig vad avser fysisk miljö och utrustning,
- om ett vuxet barn genom att bo i föräldrahemmet förhindras leva ett normalt vuxenliv och bli självständig,
- om den enskilde måste flytta till följd av att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott eller
- vid trångboddhet.⁴⁵¹

Vid bedömning av vad som är skälig boendestandard vid byte till dyrare bostad bör utgångspunkten vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig.⁴⁵²

RÅ 1994 ref. 76 Byte till dyrare bostad

En biståndssökande bytte till en större och dyrare bostad och begärde att få ekonomiskt bistånd för sin boendekostnad. HFD avlog ansökan eftersom lägenhetsbytet inte var nödvändigt för att tillförsäkra sökanden en skälig levnadsnivå. Den enskilde hade motiverat sitt byte till en större lägenhet i huvudsak med att lägenheten var fördelaktigare inför eventuell familjebildning eller framtida bostadsbyte.

⁴⁴⁹ Se prop. 1996/97:124 s. 83.

⁴⁵⁰ Se RÅ 2008 ref 21.

⁴⁵¹ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁵² AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

10.8 Hushållsel

Socialnämnden bör i regel godta den enskildes faktiska kostnader för hushållsel, om kostnaderna är skäligen.⁴⁵³

När det gäller kostnader för hushållsel behöver socialnämnden göra en individuell bedömning av vad som är skäligen kostnader för just den biståndssökande.⁴⁵⁴ Om elkostnaderna bedöms vara höga kan den biståndssökande uppmanas att se över sitt elavtal och om möjligt byta till ett billigare. När det gäller t.ex. kostnader för hushållsel finns det inte något som hindrar att kommunen tar fram riktlinjer som stöd i arbetet.

Socialnämnden får dock inte schablonisera dessa utgifter utan måste pröva dem individuellt.⁴⁵⁵ *Läs mer i avsnittet 4.3.2 Individuell behovsbedömning.*

10.9 Arbetsresor

Arbetsresor innebär inte bara resor till och från en arbetsplats. I begreppet ingår även resbehov för att aktivt kunna söka arbete eller delta i andra aktiva åtgärder som kommunen eller arbetsmarknadsmyndigheten anordnar.⁴⁵⁶ Det kan t.ex. vara resor till och från Arbetsförmedlingen eller anställningsintervjuer, resor i samband med SFI-studier eller andra studier, samt resor till praktik, arbetsträning eller arbetsökarverksamhet.

Socialnämnden bör vid beräkningen av skäligen kostnader för arbetsresor i regel beakta månadskostnaden för lokala resor med allmänna kommunikationer. Om den enskilde behöver bil för arbetsresor, bör de faktiska kostnaderna för arbetsresorna kunna användas som underlag vid beräkningen av skäligen kostnader, t.ex. för

- bensin,
- skatt,
- försäkring och
- besiktning.⁴⁵⁷

Behov av bil kan t.ex. finnas om

- allmänna kommunikationer saknas,
- turtätheten är starkt begränsad eller
- den enskilde lider av sjukdom eller har funktionsnedsättning.⁴⁵⁸

Socialnämnden bör vid beräkningen av skäligen kostnader för resor med färdtjänst beakta färdtjänstavgiften.⁴⁵⁹

⁴⁵³ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligen kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁵⁴ Se 4 kap. 1 § första och fjärde styckena SoL, 4 kap. 3 § SoL.

⁴⁵⁵ Se RÅ 2010 not 70.

⁴⁵⁶ Se Prop. 1996/97:124 s. 83-84.

⁴⁵⁷ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligen kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁵⁸ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligen kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁵⁹ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäligen kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

10.10 Hemförsäkring

Socialnämnden bör i regel godta den enskildes faktiska kostnader för hemförsäkring, om kostnaderna är skäliga.⁴⁶⁰

Konsumentverket beräknar varje år referensvärden för bl.a. hemförsäkring.⁴⁶¹ Dessa värden kan användas som underlag när socialtjänsten gör sin bedömning.

10.11 Medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa

Socialnämnden bör godta den enskildes faktiska kostnader för avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa.⁴⁶² Den enskilde ska få bistånd till avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa för det belopp som gäller för den organisation han eller hon tillhör. I de fall det är möjligt ska den biståndssökande i första hand ansöka om att få avgiften helt eller delvis nedsatt.⁴⁶³ I vissa fall ingår förmåner som exempelvis hemförsäkring i medlemsavgiften och då behöver detta vägas in vid bedömningen av kostnadsposten för hemförsäkring.

10.12 Beräkning av försörjningsstöd

Ett hushålls behov av försörjningsstöd per månad beräknas normalt genom att lägga ihop riksnormen med de skäliga kostnaderna för boende, hushållsel med mera. Sedan drar man ifrån hushållets inkomster från detta belopp:

Hushållsmedlemmarnas personliga kostnader enligt riksnormen
+ hushållsgemensamma kostnader enligt riksnormen
+ hushållets skäliga kostnader för boende m.m.
– hushållets inkomster

Resultat = hushållets nettobehov av försörjningsstöd.

Hur olika inkomster och tillgångar påverkar rätten till försörjningsstöd finns närmare beskrivet i kapitel 12. Prövning av rätten till bistånd

10.13 Särskilda beräkningsgrunder

10.13.1 Hemmavarande barns och skolungdomars arbetsinkomst

Hemmavarande barn och skolungdomar under 21 års ålder kan ha inkomster upp till ett prisbasbelopp per år utan att de inkomsterna beaktas vid prövningen av föräldrarnas rätt till bistånd.⁴⁶⁴ Denna bestämmelse syftar bl.a. till

⁴⁶⁰ AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁶¹ Konsumentverkets rapport 2019:11 s.13.

⁴⁶² AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

⁴⁶³ Se prop. 1996/97:124 s.84.

⁴⁶⁴ Se 4 kap. 1 a § SoL.

att stimulera unga att få kontakt med arbetslivet även under studietiden och bidra till goda livsvillkor som kan ge ökade möjligheter och underlätta framtida inträde på arbetsmarknaden.⁴⁶⁵ Den särskilda beräkningsregeln om jobbstimulans som beskrivs i nästa avsnitt tillämpas inte avseende dessa inkomster.⁴⁶⁶

Med hemmavarande barn och skolungdomar avses barn och skolungdomar som bor i hushållet, men det kan även vara t.ex. barn och ungdomar som på grund av gymnasiestudier inackorderats på annan ort. Barn och skolungdomar som bor växelvis hos respektive förälder eller bor med umgängesförälder räknas som hemmavarande hos båda föräldrarna.⁴⁶⁷

Om socialnämnden räknar av hemmavarande barns och skolungdomars inkomster av arbete över ett prisbasbelopp per kalenderår, bör avräkningen göras mot barnets eller skolungdomens del i familjens kostnader inklusive boendekostnaden.⁴⁶⁸ *Läs mer avsnittet 12.5.4 Barns och skolungdomars tillgångar och inkomster av kapital*

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Ändringar i socialtjänstlagen den 1 juli 2013 som gäller ekonomiskt bistånd, Meddelandeblad nr 7/2013.

10.13.2 Jobbstimulansen – särskild beräkningsregel

Syftet med jobbstimulansen är att minska marginaleffekten och göra det mer lönsamt att ta ett arbete eller att utöka sin arbetstid när man har försörjningsstöd.⁴⁶⁹ Jobbstimulansen är reglerad i 4 kap. 1 b § SoL och är utformad som en särskild beräkningsregel som innebär att 25 procent av nettolönen under vissa förhållanden inte ska räknas med vid beräkningen av rätten till ekonomiskt bistånd.⁴⁷⁰

Jobbstimulansen är personlig och gäller inte för hushållet som helhet. Den särskilda beräkningsregeln gäller bara för den eller dem i hushållet som uppfyller förutsättningarna.⁴⁷¹

Villkoret för att få jobbstimulans är att den enskilde fått försörjningsstöd sex månader i följd utan avbrott (kvalificeringsperiod).⁴⁷² Vid ett avbrott under kvalificeringsperioden, t.ex. på grund av ett avslagsbeslut, börjar den om från början.

Efter kvalificeringsperioden startar stimulansperioden direkt månaden därpå och löper på i 24 sammanhängande månader.⁴⁷³ Stimulansperioden gäller oavsett om den enskilde har försörjningsstöd, är självförsörjande eller har

⁴⁶⁵ Se prop.2012/13:94 s.29.

⁴⁶⁶ Se 4 kap 1 b § tredje stycket SoL.

⁴⁶⁷ Se prop. 2012/13:94 s.11 samt prop. 2007/08:1 Utgiftsområde 9 s.146.

⁴⁶⁸ AR till SOSFS 2013:1, Barns och skolungdomars inkomster enligt 4 kap. 1 a § socialtjänstlagen.

⁴⁶⁹ Se prop. 2012/13:94 s.19-20.

⁴⁷⁰ Se 4 kap. 1 b § SoL första stycket och prop.2012/13:94 s 20.

⁴⁷¹ Se prop.2012/13:94 s.27.

⁴⁷² Se 4 kap. 1 b § första stycket SoL och prop. 2012/13:94 s.52.

⁴⁷³ Se prop. 2012/13:94 s.27.

något arbete under delar av, eller hela denna tid. Jobbstimulansen gäller även om den sökande flyttar till annan kommun.⁴⁷⁴

När en enskild uppger arbetsinkomster behöver socialtjänsten ta reda på om den enskilde är berättigad till jobbstimulans. Det innebär kontroll av om den enskilde fram till den tidpunkten har fått försörjningsstöd minst sex månader i följd i den egna kommunen och/eller i en tidigare kommun. Socialtjänsten behöver även beräkna var i stimulansperioden den sökande befinner sig.

Exempel

När en person har fått försörjningsstöd 17 månader i följd och får en inkomst av lön inför ansökan månad 18. Personen har kvalificerat sig för jobbstimulans efter 6 månader och månad 7 börjar därmed stimulansperioden.

När personen får sin första jobbstimulans månad 18 befinner personen sig alltså i månad 12 inom stimulansperioden ($18-6=12$). Av stimulansperioden återstår då 12 månader ($24-12=12$).

Under tvåårsperioden (stimulansperioden) ska beräkningsregeln användas de månader som den biståndssökande har inkomst av anställning. Även om den enskilde är självförsörjande under någon del av tvåårsperioden löper tiden för jobbstimulansen på under den påbörjade tvåårsperioden. Om den enskilde efter tvåårsperioden åter får försörjningsstöd sex månader i följd gäller jobbstimulansen och den särskilda beräkningsregeln därefter på nytt.⁴⁷⁵

När jobbstimulansen är tillämplig ska 25 procent av den enskildes nettoinkomst av lönearbete dras av innan socialtjänsten gör normberäkningen för hushållet. Det gäller både då den enskilde får eller har arbete och då arbetsinkomsten ökar. Jobbstimulansen innebär endast en särskild beräkningsregel och ska inte föranleda något särskilt beslut. Om den enskilde har oregelbundna inkomster måste socialtjänstens beräkning anpassas efter det.

Den särskilda beräkningsregeln gäller endast för löneinkomst av anställning.⁴⁷⁶

Jobbstimulansen innebär att det skapas ett utrymme för den enskilde att öka sin konsumtion eller att spara en del av sin inkomst. Om den enskilde väljer att spara inkomsten ska det inte påverka rätten till ekonomiskt bistånd under den tvåårsperiod som den särskilda beräkningsregeln gäller. Om den enskilde efter tvåårsperioden åter behöver ekonomiskt bistånd ska behovet bedömas på vanligt sätt, dvs. utan hänsyn till den särskilda beräkningsregeln. En sedvanlig individuell bedömning får då göras i varje enskilt fall.⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ Se prop. 2012/13:94 s.23, 24 och 27.

⁴⁷⁵ Se prop. 2012/13:94 s.24.

⁴⁷⁶ Se prop.2012/13:94 s.26.

⁴⁷⁷ Se prop.2012/13:94 s.27.

Läs mer hos Socialstyrelsen

Läs mer i Ändringar i socialtjänstlagen den 1 juli 2013 som gäller ekonomiskt bistånd, Meddelandeblad nr 7/2013.

10.13.3 Inkomstperiod och beräkningsperiod

Socialnämnden bör i regel beräkna ekonomiskt bistånd utifrån de inkomster hushållet hade kalendermånaden före den månad som beräkningen avser. Inkomster som hushållet har fått tidigare bör i regel inte påverka beräkningen, om de inte var mycket höga eller avsedda för en viss längre tidsperiod, t.ex. ett avgångsvederlag.⁴⁷⁸

Vad som räknas som inkomstperiod och beräkningsperiod utgår ifrån en tänkt modell där ekonomiskt bistånd till försörjningen beräknas och betalas ut månadsvis. När bistånd beräknas för exempelvis mars bör socialtjänsten alltså normalt ta med inkomster som den biståndssökande fick i februari.

Även om en sådan hushållsekonomi kan vara utgångspunkten i många fall kan det också fungera på något annat sätt. Den enskildes inkomster och utgifter kan t.ex. komma vid ”fel” tid i månaden, vara oregelbundna eller ovanligt höga eller låga. Det viktiga är att socialtjänsten anpassar beräkningarna till vad som är rimligt i det enskilda fallet.

Vid ett nybesök mitt i en månad kan det t.ex. vara nödvändigt att korrigera biståndsberäkningen och ta hänsyn till när inkomsterna har betalats ut.

Om ansökan om ekonomiskt bistånd avser en annan period än en kalendermånad, bör biståndet i regel beräknas från och med tidsbeställningsdagen. Om den enskilde har angivit ett senare datum i ansökan, bör detta gälla.⁴⁷⁹

I situationer där den enskilde i förskott beviljats ekonomiskt bistånd till ett specifikt ändamål men där kostnaden sedan inte uppstått, kan inte socialnämnden avräkna det beviljade beloppet som inkomst vid eventuell nästkommande biståndsperiod. Om det inte är möjligt att genom en frivillig överenskommelse återkräva det beviljade biståndet får nämnden antingen väcka talan, om det finns förutsättningar för det, eller efterge ersättningskyldigheten.⁴⁸⁰

10.13.4 Tidigare inkomster över försörjningsstödsnivå

För personer som fortlöpande har ekonomiskt bistånd kan det vara motiverat att låta ett överskott som uppkommer i förhållande till normen en viss månad avräknas mot det bistånd som ska utgå för nästföljande månad.⁴⁸¹

Samma krav ställs inte när det är fråga om en nyansökan, dvs. en ansökan från någon som inte tidigare – eller i vart fall inte under tiden närmast före ansökan – har uppburit ekonomiskt bistånd.⁴⁸² Inkomster som hushållet har

⁴⁷⁸ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁷⁹ AR till SOSFS 2013:1, Övrigt.

⁴⁸⁰ Se HFD 2013 ref.18.

⁴⁸¹ Se AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen och RÅ 1994 ref 50, RÅ 1997 ref.2, HFD 2017 ref 51 och HFD 2020 ref 46.

⁴⁸² Se RÅ 1994 ref 50.

fått tidigare bör i regel inte påverka beräkningen, om de inte var mycket höga eller avsedda för en viss längre tidsperiod, t.ex. ett avgångsvederlag.⁴⁸³

När det gäller en person som vetat om att den egna inkomsten kommer att upphöra och tidigare mottagit ekonomiskt bistånd bör nämnden kunna ställa större krav på ekonomisk planering.⁴⁸⁴ Av praxis följer att det även vid en nyansökan kan bli aktuellt att räkna med inkomster före ansökningstillfället i situationer där den enskilde har kunnat förutse att hans eller hennes ekonomi inom en nära framtid kunde komma att bli mycket ansträngd. I dessa situationer har den enskilde en skyldighet att planera så att behov av ekonomiskt bistånd så långt möjligt undviks eller åtminstone skjuts på framtiden. Detta kan under vissa omständigheter även gälla redan förbrukade medel.⁴⁸⁵

I de fall bedömningen görs att den enskilde har haft möjlighet att planera för sin framtida ekonomiska situation får detta i regel inte medföra att ett så kallat normöverskott påverkar normberäkningen för en längre tid än tre månader, men en bedömning i det enskilda fallet måste alltid göras.⁴⁸⁶

RÅ 2017 ref. 51 Förbrukade medel kan beaktas för viss tid

HFD anförde att någon generell regel för under hur lång tid förbrukade medel kan beaktas, som är tillämplig i alla situationer, knappast kan läggas fast utan en bedömning i det enskilda fallet måste ske. Om socialtjänstlagens karaktär av social rättighetslagstiftning ska kunna upprätthållas kan det dock endast under speciella omständigheter komma i fråga att beakta redan förbrukade medel under längre tid än tre månader. Med hänsyn till beloppets storlek och att den sökande hade viss inkomst från arbetslöshetskassan fanns det i detta fall fog för nämnden att beakta de förbrukade medlen under ytterligare någon kortare tid utöver de tre månader som normalt bör gälla som gräns.

⁴⁸³ Se AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁸⁴ Se AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁸⁵ Se RÅ 1997 ref 2, HFD 2017 ref. 51 och HFD 2020 ref.46.

⁴⁸⁶ HFD 2017 ref 51.

11. Livsföring i övrigt

Med begreppet ”livsföring i övrigt” avses alla de olika behov som den enskilde kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå och som inte omfattas av försörjningsstödet. Det är inte möjligt att lämna en uttömmande uppräkningslista av vilka behov som ska anses ingå. En individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall.⁴⁸⁷ I de fall det finns barn i familjen ska socialtjänsten i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.⁴⁸⁸ *Läs mer i avsnittet 5.1 om barnrättsperspektiv*

Bistånd till livsföringen i övrigt kan t.ex. bli aktuellt för de personer och familjer som under längre perioder har försörjningsstöd. I sådana fall kan personen eller familjen vara i behov av bistånd för att täcka andra kostnader än de som ingår i försörjningsstödet. Men behov av bistånd till livsföring i övrigt kan även uppstå för personer eller familjer som endast är i behov av försörjningsstöd en kortare period, liksom för de som i övrigt är självförsörjande och inte har behov av försörjningsstöd. Som alltid är det den individuella behovsbedömningen som får avgöra om en person har rätt till bistånd eller inte.

När ett hushåll har egna inkomster som räcker till försörjningen, men ansöker om ekonomiskt bistånd för sin livsföring i övrigt, kan skillnaden mellan försörjningsstödsnivån (riksnormen + skäliga kostnader för boende med mera) och inkomsterna användas som ett mått på hushållets förmåga att själv helt eller delvis tillgodose sitt behov.

I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2013:1) om ekonomiskt bistånd framgår att den enskilde kan få ekonomiskt bistånd för sin livsföring i övrigt som kan avse kostnader för bl.a.

- hälso- och sjukvård,
- tandvård,
- glasögon,
- hemutrustning,
- flyttkostnader,
- spädbarnsutrustning,
- umgängesresor,
- avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter
- rekreation,
- begravning, och
- skulder.⁴⁸⁹

Därutöver finns numera som regel ett behov av att ha tillgång till internet-uppkoppling.⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Se prop. 2000/01:80 s.92.

⁴⁸⁸ Se 1 kap 2 § 1 stycket SoL.

⁴⁸⁹ Se AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁹⁰ Se HFD 2017 ref 23.

11.1 Hälso- och sjukvård

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd för skäligen kostnader för hälso- och sjukvård som är medicinskt påkallad. Nämndens bedömning av vad den enskilde ska få ersättning för bör göras från den utgångspunkten att syftet med vården ska kunna uppnås.⁴⁹¹

Ekonomiskt bistånd bör omfatta kostnader för åtgärder som

- utgör sådan vård och behandling som avses i 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och som en region är skyldig att svara för enligt 8 kap. 1 § samma lag, även i de fall insatserna tillhandahålls av en privat yrkesutövare som är ansluten till Försäkringskassan,
- vidtas efter bedömning av hälso- och sjukvårdspersonal och
- görs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.⁴⁹²

Bistånd bör alltså ges för kostnad som avser patientavgiften inom öppenvården, dvs. vård som inte kräver inläggning på sjukhus.

Det finns ett högkostnadsskydd för hur mycket den enskilde själv behöver betala under ett år. Det innebär att efter en viss summa behöver han eller hon inte betala för vården.⁴⁹³

Den som är inlagd på sjukhus ska betala en vårdavgift per dygn för kost och logi. Även inom sjukhusvården finns ett högkostnadsskydd.⁴⁹⁴ *Läs mer om vårdavgifter som avser att täcka kostnader för kost och logi i avsnitt 6.2.11 Gränsen mot hälso- och sjukvård och i avsnitt 10.2.4 Särskilda skäl att beräkna kostnaden till en högre nivå*

RÅ 2004 ref. 79 Psykoterapi hos privat terapeut

En person ansökte om bistånd till behandlingskostnader för psykoterapi hos en privat terapeut som inte var ansluten till Försäkringskassan. HFD ansåg att kommunen inte var skyldig att ge bistånd till betalning av psykoterapi i privat regi, eftersom sökandens tillstånd inte ansågs vara så akut att det inte gick att avvakta den behandling som regionen kunde erbjuda.

Ekonomiskt bistånd bör även omfatta skäligen kostnader för bl.a.

- hjälpmedel och förbrukningsmaterial som förskrivits av behörig hälso- och sjukvårdspersonal,
- läkemedel som omfattas av lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. och som förskrivits av behörig hälso- och sjukvårdspersonal,
- resor som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras eller
- resor som är nödvändiga för att hämta ut förskrivna läkemedel, hjälpmedel och förbrukningsmaterial.⁴⁹⁵

⁴⁹¹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁹² AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁹³ Se 17 kap 6-7 §§ HSL.

⁴⁹⁴ Se 17 kap 2 § § HSL.

⁴⁹⁵ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

I vissa enskilda fall kan det finnas ett välgrundat behov av att bli behandlad med läkemedel som inte omfattas av läkemedelsförmåner. En individuell bedömning måste göras av hjälpbehovet och omfattningen av detta.⁴⁹⁶

Läkemedel som ingår i högkostnadsskyddet är kostnadsfria för barn under 18 år.⁴⁹⁷

11.2 Tandvård

Tandvård, såväl undersökning som behandling, är ett sådant behov som faller in under en persons livsföring i övrigt. För att ekonomiskt bistånd ska lämnas för tandvårdskostnader krävs att vården, vid en individuell bedömning i det enskilda fallet, anses nödvändig och att kostnaderna är skäligen.⁴⁹⁸

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäligen kostnader för nödvändig tandvård. Hit räknas också förebyggande åtgärder mot karies och tandlossning. Nämnden bör i regel grunda sin bedömning på behandlande tandläkares val av åtgärd och vad denne anser vara nödvändig tandvård.⁴⁹⁹

Nämnden bör väga in om biståndsbehovet beräknas bli kort- eller långvarigt.⁵⁰⁰ Om den enskildes behov av ekonomiskt bistånd bedöms vara av kortvarig art och denne själv kan tillgodose sitt behov inom rimlig tid, bör detta vägas in i bedömningen av hur omfattande biståndet till tandvård ska vara.⁵⁰¹

Förutom rent medicinska aspekter bör socialnämnden beakta de sociala konsekvenser som kan uppstå vid utebliven tandvård.⁵⁰²

Socialnämnden bör kunna anlita en tandläkarkonsult om behandlingskostnaderna är höga eller om det finns olika behandlingsalternativ.⁵⁰³ Om behovet av tandvård är akut, bör socialnämnden inte ställa krav på att den enskilde ansöker om ekonomiskt bistånd före behandlingen.⁵⁰⁴

Socialnämndens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet, enligt 1 kap. 1 § SoL. Som en följd av det får den enskilde själv välja tandläkare och behöver inte gå till någon som socialnämnden har anvisat. Däremot kan nämnden ta hänsyn till ekonomiska aspekter om det finns likvärdiga och billigare alternativ på orten. *Läs mer om tandvård för personer som avtjänar fängelsestraff i avsnitt 6.2.12 Gränsen mot kriminalvård.*

⁴⁹⁶ Flera kammarrätter har prövat frågan om rätten till bistånd för kostnader för läkemedel som inte ingår i högkostnadsskyddet. Se bl.a. Kammarrätten i Sundsvalls dom 2002-01-08 i mål nr 2982-01, Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-07-14 i mål nr 2026-04, Kammarrätten i Stockholms dom 2005-04-19 i mål nr 6408-04 Kammarrätten i Göteborgs dom 2013-08-09 i mål nr 3310-13, Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-12-17 i mål nr 5827-19.

⁴⁹⁷ Se 19 § 1 stycket lag (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m.

⁴⁹⁸ Se prop. 2000/01:80 s.92-93 och HFD 2019 not 17.

⁴⁹⁹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁰⁰ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁰¹ Se prop. 2000/01:80 s.93.

⁵⁰² AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁰³ Se AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁰⁴ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

RÅ 2007 not. 184 Kostsam tandvård

HFD ansåg att den enskilde var berättigad till bistånd till kostnader för tandvård i form av implantat i överkäken och partiell protes i underkäken. Det innebar att den enskilde inte beviljades bistånd till hela den kostnad som hon ansökt om. Frågan i målet var vilken typ av tandvårdsbehandling som behövdes för att den enskilde skulle uppnå skälig levnadsnivå. HFD grundade bl.a. sin bedömning på Socialstyrelsens yttrande där flera sakkunniga yttrade sig över de olika behandlingsalternativen och hur de förhöll sig till en skälig levnadsnivå. HFD hänvisade också till förarbetena till SoL där det bl.a. uttalas att, vid bedömningen av vilken insats som kan komma i fråga, en sammanvägning måste göras av olika omständigheter såsom den önskade insatsens lämplighet som sådan, kostnaderna för den önskade insatsen i jämförelse med andra insatser samt den enskildes önskemål. Vidare anges att det inte kan finnas en obegränsad frihet för den enskilde att välja sociala tjänster oberoende av kostnad.

HFD 2019 not. 17 Redan genomförd tandläkarundersökning

Frågan i målet gällde förutsättningarna för att bevilja ekonomiskt bistånd för en tandläkarundersökning som redan hade genomförts. Sökanden hade i anslutning till sin ansökan om ekonomiskt bistånd lämnat in en faktura avseende grundavgift för undersökning av tandläkare som utförts månaden före. HFD anförde att eftersom behovet redan var tillgodosett vid tidpunkten för nämndens prövning och att tandvården i fråga inte hade varit av akut karaktär så hade kommunen haft fog för sitt beslut att avslå ansökan.

11.3 Glasögon

Kostnader för glasögon ingår i begreppet livsföring i övrigt enligt förarbetena till SoL.⁵⁰⁵

Om den enskilde har behov av glasögon eller kontaktlinser och skäliga kostnader för dessa inte täcks av bidrag som lämnas enligt 8 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och lagen (2016:35) om bidrag för glasögon till vissa barn och unga, bör socialnämnden ge ekonomiskt bistånd till sådana kostnader för glasögon, eller om det är enda alternativet, för kontaktlinser.

⁵⁰⁵ Se prop. 2000/01:80 s.92.

Behovet av glasögon eller linser bör vara styrkt av en legitimerad optiker eller en läkare.⁵⁰⁶ *Läs mer om behov av glasögon för personer som avtjänar fängelsestraff i avsnitt 6.2.12 Gränsen mot kriminalvård.*

11.4 Hemutrustning

Möbler och husgeråd ingår i begreppet livsföring i övrigt enligt förarbetena till SoL.⁵⁰⁷ Vad som är nödvändig hemutrustning kan inte fastställas en gång för alla. Bedömningen måste anpassas efter den allmänna standardutvecklingen i samhället, d.v.s. vad människor i allmänhet kan kosta på sig.⁵⁰⁸

Det innebär att vad som är skäligt i fråga om ekonomiskt bistånd till hemutrustning inte bara skiftar från fall till fall utan också över tid. Den individuella behovsprövningen avgör om bistånd ska beviljas och till vad. I vissa fall finns behov av att komplettera eller reparera befintlig hemutrustning och i andra fall saknas hemutrustning helt.

Den enskildes behov av hemutrustning kan i vissa fall tillgodoses på annat sätt än genom ekonomiskt bistånd. Finns sådana möjligheter ska dessa i första hand användas.⁵⁰⁹ Flyktingar och vissa andra utlänningar har t.ex. möjlighet att ansöka om lån till hemutrustning från CSN.⁵¹⁰ Den enskilde kan t.ex. också ha möjlighet att låna eller få hemutrustning från sitt sociala nätverk. Andra faktorer som kan påverka en bedömning är hur den sökandes framtida möjligheter att själv bekosta eller komplettera hemutrustningen ser ut.

Det finns ingen generell rätt för den som har en begränsad ekonomi att få ekonomiskt bistånd till utrustning av bostaden. Nämnden behöver bedöma i varje situation om behovet kan tillgodoses på annat sätt. I vissa situationer kan behov av hemutrustning uppstå mer akut t.ex. när någon på grund av våldsutsattethet behöver flytta. *Läs mer avsnitt 6.4.3 Behov av ekonomiskt bistånd vid utsatthet för våld*

11.4.1 Vad bör ingå i en hemutrustning?

Den enskildes behov kan se olika ut beroende på livssituation och individuella förutsättningar. Det innebär att socialnämnden i den individuella situationen får ta ställning till vad den enskilde behöver för att uppnå skälig levnadsnivå.

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till den hemutrustning som krävs för att ett hem ska kunna fungera.⁵¹¹

Med hemutrustning avses t.ex. sådan utrustning som behövs för matlagning, umgänge, sömn, förvaring, rengöring och rekreation. Även den hemelektronik som är nödvändig för att den enskilde ska kunna kommunicera och ta del av information bör omfattas av begreppet hemutrustning.⁵¹² I de fall

⁵⁰⁶ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁰⁷ Se prop. 2000/01:80 s. 92.

⁵⁰⁸ Se prop. 1979/80:1 s.202.

⁵⁰⁹ Jfr 4 kap. 1 § SoL.

⁵¹⁰ Se förordning (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar.

⁵¹¹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵¹² AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

det finns barn i hushållet ska barnets bästa särskilt beaktas.⁵¹³ *Läs mer i avsnitt 5.1 om barnrättsperspektiv*

Hemutrustning i t.ex. form av möbler och husgeråd kan vara av olika omfattning och kvalitet. Exempelvis kan en ung person som får ekonomiskt bistånd för att skaffa hemutrustning få nöja sig med en betydligt enklare standard.⁵¹⁴

RÅ 1995 ref. 80 Hemutrustning till en ung person

En ung person hade med anledning av problem i föräldrahemmet fått hjälp av kommunen att flytta hemifrån. HFD bedömde att det var klart att sökanden hade rätt till bistånd till hemutrustning. Frågan var hur stort bidrag sökanden behövde för att hon skulle tillförsäkras en skälig levnadsnivå. HFD anförde att när det gäller hemutrustning till en ung bidragssökandes första egna boende så är det rimligt att godta en betydligt enklare standard beträffande hemutrustningen än vad som annars är fallet. Hänsyn bör vidare tas till att unga biståndssökande i regel har goda möjligheter att anskaffa hemutrustning som är begagnad eller som av annan anledning har ett lågt pris.

11.4.1.1 Underhåll, reparation eller komplettering

Socialnämnden bör, om det krävs för att den enskilde skall kunna bibehålla en skälig levnadsnivå, ge ekonomiskt bistånd till

- inköp för att ersätta hemutrustning som behöver bytas ut,
- underhåll av hemutrustning,
- reparation av hemutrustning, eller
- inköp av kompletterande hemutrustning.⁵¹⁵

11.4.1.2 Val av inköpsställe

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till hemutrustning utan villkor om att särskilda inköpsställen ska användas, om det inte finns särskilda skäl för det.⁵¹⁶

11.5 Flyttkostnader

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till flyttkostnader, om flyttningen är nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå.⁵¹⁷ *Läs om när en flytt är nödvändig för att den enskilde ska uppnå skälig levnadsnivå i avsnitt 10.7.3 Byte till dyrare bostad.*

Det kan finnas både sociala och ekonomiska skäl till att en person eller en familj behöver flytta för att uppnå en skälig levnadsnivå. Sociala skäl kan

⁵¹³ Se 1 kap 2 § 1 stycket SoL.

⁵¹⁴ Se RÅ 1995 ref 80.

⁵¹⁵ Se AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵¹⁶ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵¹⁷ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

vara t.ex. dödsfall, skilsmässa eller behov av en ny miljö. Ett ekonomiskt skäl kan vara att flytten ökar möjligheterna till egen försörjning genom studier eller arbete.

Ekonomiskt bistånd till flyttkostnader bör i regel bl.a. omfatta

- hyra av bil, inklusive försäkring,
- bensin,
- hyra av flyttlådor och
- flytt av telefonabonnemang.⁵¹⁸

Utgångspunkten är att de flesta människor själva organiserar sin flytt med hjälp av släkt och vänner, och därför omfattar biståndet normalt kostnader för en sådan flytt.

Om den enskilde på grund av sjukdom, ålder eller andra skäl inte klarar av att flytta på egen hand, bör biståndet omfatta skäliga kostnader för en flyttfirma.⁵¹⁹

11.6 Spädbarnsutrustning

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäliga kostnader för nödvändig spädbarnsutrustning i samband med ett barns födelse, bl.a.

- säng med sängkläder och andra tillbehör,
- skötbädd med tillbehör,
- bärsele,
- bilbarnstol
- barnvagn med tillbehör och
- utrustning för bad.⁵²⁰

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå bl.a. om ett spädbarn saknar nödvändig klädustrustning.⁵²¹ *Läs mer avsnitt 10.2.4 Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå.*

När socialnämnden tar ställning till vilket bistånd som ska beviljas i ett enskilt fall kan t.ex. sådana omständigheter som om det finns möjlighet att låna eller återanvända nödvändig spädbarnsutrustning från sitt sociala nätverk påverka bedömningen. Annat som också kan ha betydelse för bedömningen är vilken möjlighet den enskilde har haft att planera ekonomiskt för barnet.

Bara det som är nödvändigt i samband med barnets födelse räknas som spädbarnsutrustning.⁵²² Efter en tid kan man behöva ytterligare utrustning, t.ex. barnstol och säkerhetsutrustning till hemmet. Det kan i så fall beviljas som kompletterande hemutrustning. *Läs mer i avsnittet 11.4 Hemutrustning*

⁵¹⁸ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵¹⁹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵²⁰ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵²¹ Se AR till SOSFS 2013:1, Försörjningsstöd – riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen.

⁵²² Se AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

11.7 Umgängesresor

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäligen kostnader för att ett barn ska kunna umgås med sin förälder som bor på annan ort. Med annan ort kan även avses en ort utanför Sverige. Avgörande för vad som bör vara skäligen kostnad för resor och hur ofta bistånd bör ges till kostnader för umgänge bör anpassas till vad en familj i allmänhet har råd med. Vid denna bedömning bör nämnden även beakta vad som har reglerats genom en dom eller beslut av domstol eller genom avtal om umgänge.⁵²³

Förutom reskostnader bör även andra kostnader som är nödvändiga för att umgänget ska kunna komma till stånd ingå i biståndet, t.ex. kostnader för logi.⁵²⁴

I föräldrabalken finns regler om föräldrarnas respektive ansvar för resekostnader vid umgänge. När det gäller frågan vad som är nödvändiga kostnader i dessa situationer har lagstiftaren uttalat följande. Skälighetsbedömningen bör i regel innebära att endast nödvändiga kostnader beaktas. Normalt sett bör den som reser förväntas använda det billigaste färdmedlet med allmänna kommunikationer. Det finns emellertid situationer då bil kan vara det bästa alternativet. Av betydelse för valet av kommunikationsmedel är givetvis också restiden och den tid som barnet har på sig att umgås med föräldern.⁵²⁵

HFD har i två rättsfall ansett att det ingick i en skäligen levnadsnivå att besöka en förälder respektive ett barn utomlands. Domstolen ansåg då att utgångspunkten för vilka resekostnader som skulle anses rimliga var vad en familj i allmänhet har råd med.⁵²⁶

RÅ 1987 ref. 109 Umgängesresa till Italien

HFD ansåg att en mamma var berättigad till ekonomiskt bistånd till en Italien-resa för att umgås med sin 13-åriga dotter som bodde där. Pappan tillät inte dottern att besöka modern i Sverige. HFD ansåg att mamman skulle beviljas bistånd. Detta då umgängesrätten inte kunde ske på annat sätt än att mamman reste till Italien samt att kostnaderna inte översteg vad en förälder under liknande omständigheter själv skulle kunna tänkas svara för.

⁵²³ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵²⁴ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵²⁵ Se prop. 1997/98:7 s. 118.

⁵²⁶ Se RÅ 1987 ref 109 och RÅ 1994 ref 81.

RÅ 1994 ref. 81 Umgängesresa till Finland

HFD ansåg att en mamma var berättigad till ekonomiskt bistånd till en resa till Finland för sina två barn. Barnen skulle besöka sin pappa som bodde där. HFD uttalade att barnens intresse av att besöka en förälder får vägas mot resekostnadernas storlek. Resekostnaderna bör i ett sådant fall inte vara högre än att de kan anses motsvara vad en familj i allmänhet har råd med. Med hänsyn till resans syfte och det relativt låga beloppet fick resan anses ligga inom ramen för en skälig levnadsnivå.

11.7.1 Vilken förälder ansvarar för resekostnaden?

Föräldern som inte varaktigt bor tillsammans med barnet (umgängesföräldern), har det primära ansvaret för resor i samband med umgänge.⁵²⁷ Det innebär att det är umgängesföräldern som kan ha behov av att ansöka om ekonomiskt bistånd till resekostnader i samband med umgänge.

Umgängesföräldern behöver dock inte stå för hela resekostnaden. Den förälder som barnet bor med (boföräldern) ska vara med och dela på kostnaderna efter vad som är skäligt med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter. I normalfallet ska samma principer tillämpas vid prövningen som när underhållsbidrag till barn bestäms.⁵²⁸ Kommer föräldrarna inte överens om kostnadsansvaret kan en sådan tvist lösas i domstol.⁵²⁹

11.8 Avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till kostnader för t.ex.

- barnomsorg i väntan på nedsättning av avgiften,
- omsorg om personer med funktionsnedsättning i väntan på nedsättning av avgiften,
- äldreomsorg i väntan på nedsättning av avgiften,
- rättshjälpsavgift,
- identitetshandling för den som saknar sådan och
- bostadsförmedling för den som saknar bostad eller behöver byta bostad.⁵³⁰

När det gäller juridisk hjälp kan sådan i vissa fall vara en förutsättning för att den enskilde ska kunna uppnå en skälig levnadsnivå.⁵³¹ Socialnämnden kan exempelvis bedöma att det kan vara aktuellt att bevilja bistånd när det handlar om vissa familjerättsliga ärenden eller i boendetvister t.ex. i samband med våld i nära relationer.

⁵²⁷ Se 6 kap. 15 b § första stycket FB och prop. 1997/98:7 s.118.

⁵²⁸ Se 6 kap. 15 b § första stycket FB och prop. 1997/98:7 s.118.

⁵²⁹ Se 6 kap. 17 § andra stycket FB.

⁵³⁰ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵³¹ Jfr RÅ 1989 not 120.

Vanligtvis ingår det ett rättsskydd i hemförsäkringen. I vissa fall kan den enskilde beviljas rättshjälp från staten som prövas utifrån den enskildes ekonomiska förhållanden.⁵³² Om den juridiska hjälpen bedöms vara nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå kan socialtjänsten, i vissa fall, bevilja bistånd till kostnaden för självriskan vid rättsskydd alternativt till rättshjälpsavgiften, dvs. den kostnad som den enskilde själv ska betala vid statlig rättshjälp.⁵³³

Migrationsverket tar ut en avgift för vissa ansökningar, bl.a. av personer som söker nytt eller förlängt uppehållstillstånd på grund av familjeanknytning.⁵³⁴ Dessa personer är inte förhindrade att vistas i sitt hemland och får normalt själva bekosta eventuella avgifter.⁵³⁵ Om vistelsen utanför Sverige innebär att barn separeras från en förälder kan det vara ett undantag.⁵³⁶

Avgift för ansökan om svenskt medborgarskap kan i allmänhet inte anses falla inom begreppet skälig levnadsnivå.⁵³⁷

Läs mer om nedsättning av kommunala avgifter i avsnitt 12.6 Genom nedsättning av kommunala avgifter m.m.

11.9 Rekreation

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäliga kostnader för rekreation, om det finns särskilda skäl. Det kan finnas särskilda behov av rekreation, t.ex. hos barnfamiljer som under lång tid på grund av ekonomiska problem inte har kunnat få någon form av semester och hos vuxna med långvariga medicinska eller sociala problem. Om det finns barn i hushållet, bör socialnämnden göra en särskild bedömning av barnets behov.⁵³⁸ *Läs mer om att beakta barnrättsperspektivet i avsnitt 5.1 Barnrättsperspektiv*

Ekonomiskt bistånd till rekreation bör räcka till t.ex. en tåg- eller bussresa och logi. När det gäller barn bör biståndet räcka till kostnaden för t.ex. en koloni- eller lägervistelse.⁵³⁹

Med rekreation menas alltså sådana aktiviteter som normalt hör ihop med semester, t.ex. resor och vistelser på annan ort. Det rör sig således inte om mer vardagliga aktiviteter som istället ska tillgodoses genom försörjningsstödet, då sådana kostnader ingår i behovsposten *lek och fritid* i riksnormen.⁵⁴⁰

⁵³² Se rättshjälpslagen (1996:1619).

⁵³³ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2010-10-25, mål nr 5051-10 samt Kammarrätten i Jönköpings dom 2011-09-26, mål nr 2550-11.

⁵³⁴ Avgifter för ansökan om uppehållstillstånd för att bo med någon i Sverige, hämtad 2021-02-22, <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Flytta-till-nagon-i-Sverige/Avgifter.html>.

⁵³⁵ Se bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom 2006-02-28 i mål nr 1412-05 samt Kammarrätten i Göteborgs dom 2015-08-26 i mål nr 2440-15.

⁵³⁶ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2014-05-07 i mål nr 2765-13 samt Kammarrätten i Stockholms dom 2004-06-15 i mål nr 1439-04, Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-03-23 i mål nr 6142-19.

⁵³⁷ Se bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom den 18 september 2009 i mål nr 3293-09 och Kammarrätten i Stockholms dom 2004-08-30 i mål nr 1436-04.

⁵³⁸ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵³⁹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁴⁰ Jfr 4 kap. 3 § SoL och AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

RÅ 83 2:59 Resa för barnfamilj

En fyra barnfamilj beviljades ekonomiskt bistånd till en rekreationsresa från Skåne till Stockholm. Biståndet omfattade utgifter för resan, extrautgifter för måltider på restaurang samt fickpengar till barnen. Familjen skulle bo hos släktingar. För familjen och i synnerhet för barnen fanns ett uttalat behov av miljöombyte och rekreation. Resan stärkte dessutom familjegemenskapen och förbättrade släktkontaktarna.

RÅ 2006 not. 174 Resa till Kosovo

Sökanden ansökte om bistånd till en resa till sitt tidigare hemland Kosovo. Hon hade under en längre tid haft svåra psykiska problem, men avböjt den vård hennes behandlande läkare hade erbjudit. Kvinnan ansåg att resan skulle bidra till att förbättra hennes tillstånd. HFD ansåg att ansökan om bistånd till resan skulle avslås, eftersom det var oklart vilken effekt den aktuella resan skulle få på kvinnans psykiska hälsa.

11.10 Begravning

11.10.1 Ansvar för gravsättning

När en person avlider är det oftast anhöriga eller andra närstående som ordnar med begravnin eller gravsättning.

Om det inte finns någon som ordnar med gravsättning är det den kommun där den avlidne senast var folkbokförd som är ansvarig för gravsättningen dvs. ansvarig för att få ner stoftet i jorden. Om den avlidne inte har varit folkbokförd i Sverige, är den kommun där dödsfallet inträffade ansvarig. Kommunen har rätt till ersättning för kostnaderna av dödsboet.⁵⁴¹

11.10.2 Ekonomiskt bistånd till begravningskostnader

Begravningskostnader ska i första hand täckas av tillgångarna i dödsboet.⁵⁴² Kostnader för begravnin brukar gå före alla andra kostnader som kan belastas dödsboet som exempelvis obetald hyra, el, telefon eller kostnader för utflyttning och städning av bostaden.⁵⁴³ Begravningskostnader brukar även gå före andra skulder, dock inte skulder med någon form av säkerhet, t.ex. ett bostadslån med huset eller lånet som säkerhet.⁵⁴⁴

⁵⁴¹ Se 5 kap 2 § BegrL.

⁵⁴² Se RÅ 1988 ref. 67.

⁵⁴³ Sköta ett dödsbo, hämtad 2021-02-28 från <https://www.efterlevandeguiden.se/att-borja-med/skota-ett-dodsbo.html>.

⁵⁴⁴ Jfr förmånsrättslagen (1970:979).

Enligt avgöranden från kammarrätterna är det dödsboets tillgångar på dödsdagen, samt eventuella inkomster efter dödsdagen som avgör om ekonomiskt bistånd ges och med hur mycket.⁵⁴⁵ Exempelvis kan pensionsutbetalningar göras efter dödsdagen.

Rätten till bistånd bedöms som huvudregel utifrån dödsboets ekonomiska situation och inte dödsbodelägarnas.⁵⁴⁶ Ett undantag är dock om det finns någon som är försörjningsskyldig för den avlidne. I föräldrars och efterlevande makars försörjningsskyldighet ligger även ett ansvar att efter förmåga stå för kostnaderna för ett barns eller makes begravning om det inte finns tillräckliga tillgångar i dödsboet.

När det gäller en efterlevande makes ansvar så har kammarrätten i flera fall bedömt att biståndsbehovet ska bedömas med utgångspunkt i familjens inkomst- och förmögenhetsförhållanden, d.v.s. att även den efterlevande makens tillgångar ska beaktas.⁵⁴⁷ När det är fråga om begravningskostnader för ett barn som har avlidit har HFD ansett att bedömningen av biståndsbehovet även här ska göras med utgångspunkt i familjens inkomst- och förmögenhetsförhållanden.⁵⁴⁸

Även andra dödsbodelägare kan i vissa fall bli ansvariga för att helt eller delvis bekosta en begravning. Detta gäller t.ex. när den avlidne gett bort betydande belopp till dödsbodelägaren kort tid före sin bortgång.⁵⁴⁹

Dödsbodelägare kan vara t.ex. efterlevande make eller maka, sambo, barn, föräldrar och personer som har fått hela eller delar av kvarlåtenskapen genom förordnande i testamente (en s.k. universell testamentstagare).⁵⁵⁰

När socialnämnden behöver ta ställning till om dödsboet har tillräckligt med tillgångar för att bekosta en begravning kan man t.ex. behöva vara uppmärksam på hur tillgångarna i dödsboet är värderade samt eventuella försäkringar, då sådana kan räknas som en tillgång i dödsboet.

Om dödsboet saknar tillgångar helt eller delvis, bör socialnämnden ge ekonomiskt bistånd som möjliggör en värdig begravning. Hänsyn bör tas till allmänt vedertagna begravningstraditioner och i förekommande fall olika religiösa och etniska gruppers speciella önskemål om hur en begravning ska ordnas. Då begravning ska ske utomlands, bör nämnden ge ekonomiskt bistånd som motsvarar kostnaden för begravning i Sverige.⁵⁵¹

Den begravningsavgift som tas ut av Skatteverket täcker kostnader för lokal för bisättning, dvs. förvaring av kista hos kyrkogårdsförvaltningen, anvisad lokal utan religiösa symboler för begravningsceremoni, kremering, gravöppning, gravplats för kista eller urna under 25 år, gravsättning, alternativt spridning eller nedgrävning av aska i minneslund, samt transport av kista

⁵⁴⁵ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2006-11-06 i mål nr 7509-05, Kammarrätten i Stockholms dom 2011-07-07 i mål nr 1833-11, Kammarrätten i Jönköpings dom 2019-10-29 mål nr 2125-19 samt Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-12-11 mål nr 3509-19.

⁵⁴⁶ Se RÅ 1989 ref 64 (II).

⁵⁴⁷ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2012-05-29 i mål nr. 814-12, Kammarrätten i Jönköpings dom 2013-04-24 i mål nr 31-13, Kammarrätten i Stockholms dom 2013-10-29 i mål nr. 5178-13 och Kammarrätten i Stockholms dom den 2014-09-19 i mål nr. 7521-13.

⁵⁴⁸ Se RÅ 1989 ref 64 (I).

⁵⁴⁹ Se RÅ 1994 ref 53.

⁵⁵⁰ Se 2 kap. ÄB.

⁵⁵¹ Se AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen. Se även RÅ 1988 ref 67.

från begravningsceremoni.⁵⁵² Det innebär att ekonomiskt bistånd inte behöver ges till dessa kostnader.⁵⁵³ Kostnader som inte täcks av begravningsavgiften kan det däremot bli aktuellt att bevilja bistånd till. Sådana kostnader kan t.ex. vara kostnader för kista eller urna, transporter till begravningsplats, kostnader i samband med hantering av stoft samt gravsten med inskription. Vanligt förekommande är också viss blomsterdekoration vid kista/urna samt enklare förtäring vid minnesstund i kretsen av de närmaste.

Ekonomiskt bistånd till begravningskostnader bör i regel inte vara högre än ett halvt basbelopp.⁵⁵⁴

När det kommer att utbetalas försäkringar eller andra tillgångar som kan täcka begravningskostnaderna helt eller delvis, kan socialtjänsten ge ekonomiskt bistånd mot återkrav som förskott på förmån enligt 9 kap. 2 § SoL. *Läs mer 13.1.2 Återkrav som betalats ut som förskott på förmån eller ersättning m.m.*

11.10.3 Asylsökande m.fl. som avlider

Enligt domstolsavgöranden omfattar LMA endast den asylsökande personligen, vilket innebär att när ett dödsbo efter en asylsökande person ansöker om begravningskostnader ska socialnämnden pröva rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.⁵⁵⁵

11.10.4 Dödsfall utomlands

Om personer som är folkbokförda i Sverige och fortfarande bosatta här avlider under en tillfällig vistelse utomlands brukar anhöriga med hjälp av den svenska utlandsmyndigheten på plats, dvs. ambassad eller konsulat, ordna med begravning på plats eller med hemtransport av stoftet till Sverige för begravning. Det är antingen personens hem- eller reseförsäkring eller anhöriga som får betala eventuell hemtransport av den avlidna till Sverige.⁵⁵⁶ Enligt ett avgörande från kammarrätten bedöms inte merkostnader för flygtransport till Sverige som nödvändigt för att den avlidne ska tillförsäkras en värdig begravning.⁵⁵⁷

11.11 Skulder

Ekonomiskt bistånd enligt SoL syftar till att avhjälpa ett framtida försörjningsbehov och bistånd till skulder ska enligt praxis beviljas restriktivt.⁵⁵⁸

När en person inte har möjlighet att återbetala sina skulder kan det finnas möjligheter att få uppskov med att betala en skuld eller att betala av skulden succesivt enligt en avbetalningsplan. I vissa fall kan det också finnas möjlighet att få en skuld avskriven eller få skuldsanering. Den biståndssökande

⁵⁵² Se 9 kap. 6 § BegrL.

⁵⁵³ Jfr 4 kap. 1 § första stycket SoL.

⁵⁵⁴ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁵⁵ Se RÅ 2009 ref. 29 och bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom 2009-06-11 mål nr 1284-07 och Kammarrätten i Jönköpings dom 2010-09-29 mål nr. 1161-10.

⁵⁵⁶ Om utlandet för svenska medborgare, hämtad 2021-02-19, <https://www.swedenabroad.se/sv/om-utlandet-for-svenska-medborgare/hjalp-till-svenskar-utomlands/nodsituation-utomlands/dodsfall/>.

⁵⁵⁷ Kammarrätten i Stockholms dom 2006-02-01 mål nr 7297-05.

⁵⁵⁸ Se RÅ 1986 ref. 9, RÅ 1989 ref. 90, RÅ 1989 not. 348, RÅ 1991 not. 360 och RÅ 1992 ref. 16.

måste i första hand undersöka sådana möjligheter innan det kan bli aktuellt med ekonomiskt bistånd.

Socialnämnden bör efter en individuell prövning ge ekonomiskt bistånd till skulder

- om det kan få allvarliga sociala konsekvenser för den enskilde när en skuld som gäller t.ex. boendekostnader eller hushållsel inte betalas, eller
- om det finns godtagbara skäl för att den enskilde inte har ansökt om bistånd till den kostnad som har gett upphov till skulden och nämnden bedömer att han eller hon hade beviljats biståndet om ansökan gjorts vid det tillfälle kostnaden uppstod.⁵⁵⁹

Vissa skulder orsakar mycket större sociala konsekvenser än andra. Hyreskulder kan t.ex. leda till att den enskilde blir utan bostad. Vid bedömningen av rätt till bistånd för skulden behöver socialtjänsten ta hänsyn till personer som har särskilda svårigheter eller som är särskilt sårbara. Är det fråga om en barnfamilj, behöver socialtjänsten beakta barnets rättigheter enligt barnkonventionen. *Läs mer om att beakta barnrättsperspektiv i avsnitt 5.1 och om hyresskulder i avsnitt 7.7 om att förebygga hemlöshet och avhysningar.*

För att undvika upprepade skulder för t.ex. boendekostnad kan det vara bra att följa upp och stötta personer och familjer som har haft sådana skulder, även efter det att skulderna är betalda. I samband med en prövning av rätten till bistånd för en skuld kan socialtjänsten även erbjuda hushållsekonomisk rådgivning eller skuldrådgivning. *Läs mer om att förebygga skulder i avsnitt 7.6*

RÅ 1992 ref. 16 Ej rätt till bistånd till skulder

HFD ansåg inte att den enskilde hade rätt till bistånd för att reglera sina skulder eftersom utredningen inte visade att fordringsägarnas eventuella betalningskrav skulle förhindra den hjälpsökande från att kunna uppehålla en skälig levnadsnivå i framtiden.

11.12 Internetuppkoppling

Internetuppkoppling kan fås genom olika åtkomsttekniker som exempelvis bredband, mobilt bredband eller internetdelning via mobiltelefonens uppkoppling till en teleoperatör.

För att vara tillförsäkrad en skälig levnadsnivå behöver den enskilde som regel tillgång till internet i hemmet och månadskostnaden för internetuppkoppling prövas som en kostnad för livsföringen i övrigt.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ AR till SOSFS 2013:1, Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁵⁶⁰ Se HFD 2017 ref. 23.

HFD 2017 ref. 23 Kostnader för internetuppkoppling i hemmet

En person ansökte om ekonomiskt bistånd för månatliga kostnader för bredbandsuppkoppling i hemmet. HFD anförde att utrymmet för att anse att en enskild är tillförsäkrad en skälig levnadsnivå även utan tillgång till internet i hemmet bör vara synnerligen begränsat. Detta eftersom internetanvändning har kommit att bli ett normalt förekommande och väsentligt inslag i enskildas liv. Myndigheter och andra samhällsaktörer förutsätter också i allt högre grad att enskilda har tillgång till internet. För enskilda finns det därför numera som regel ett klart behov av att ha tillgång till internet i hemmet för att effektivt kunna ta del i samhällslivet. Detta gäller inte minst i ärenden av mer integritetskänslig natur som inte lämpligen bör utföras på datorer med internetuppkoppling på offentliga platser.

12. Prövning av rätten till bistånd

Ekonomiskt bistånd ska i första hand fungera som ett yttersta skyddsnät för människor som har tillfälliga försörjningssvårigheter.⁵⁶¹ Endast den som inte själv kan tillgodose sina behov, eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, har rätt till bistånd för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt.⁵⁶²

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på frivillighet och självbestämmande men det innebär inte att den ska vara kravlös. Den enskilde har i första hand ett eget ansvar för sitt liv och ska göra vad han eller hon kan för att bidra till sin egen försörjning.⁵⁶³

De vuxna i familjen har i regel ett gemensamt ansvar för hushållets försörjning och föräldrar har huvudansvaret för att tillgodose barnens behov.⁵⁶⁴

Den enskilde måste som huvudregel stå till arbetsmarknadens förfogande, t.ex. genom att vara aktivt arbetssökande.⁵⁶⁵

Det ingår även att ta ansvar för sin ekonomiska situation och planera för att undvika försörjningsproblem.⁵⁶⁶ Den som ansöker om ekonomiskt bistånd måste först försöka tillgodose behovet på annat sätt innan bistånd kan bli aktuellt.⁵⁶⁷

Det innebär även en skyldighet att i första hand använda sig av de generella förmåner och ersättningar som han eller hon har rätt till.⁵⁶⁸ Däremot kan socialtjänsten inte neka bistånd med motiveringen att den biståndssökande kan vända sig till frivilligorganisationer för hjälp.⁵⁶⁹

12.1 Aspekter vid prövningen

Vid prövningen av rätten till ekonomiskt bistånd behöver socialtjänsten ta hänsyn till flera aspekter.

- **Är förutsättningarna för rätt till ekonomiskt bistånd uppfyllda?**

Reglerna i socialtjänstlagen innebär att var och en i första hand är skyldig att själv försörja sig och sin familj. Det innebär att socialtjänsten behöver bedöma om personen inom ramen för sin förmåga kan anses ha gjort det hon eller han kunnat för att undvika försörjningsproblem. En annan förutsättning är exempelvis att den som inte är svensk eller nordisk medborgare som regel antingen måste ha uppehållstillstånd eller uppehållsrätt i Sverige för att ha rätt till bistånd som inte är akut. *Läs mer om utländska medborgare i kapitel 6. Kommunens ansvar*

⁵⁶¹ Se prop. 1996/97:124 s.80–81 och prop. 2000/01:80 s.93-94.

⁵⁶² Se 4 kap. 1 § första stycket SoL.

⁵⁶³ Se prop. 1996/97:124 s. 62 och prop. 2015/16:136 s. 10.

⁵⁶⁴ Se 6 kap. 1-2 §§ ÄktB, 6 kap. 2 andra stycket och 7 kap. 1 första stycket FB samt RÅ 85 2:1.

⁵⁶⁵ Se 4 kap. 1 § andra stycket SoL och prop. 2015/16:136 s. 22.

⁵⁶⁶ Se RÅ 1994 ref. 50, RÅ 1997 ref. 2, HFD 2017 ref. 51 och HFD 2020 ref 46.

⁵⁶⁷ Se 4 kap. 1 § SoL.

⁵⁶⁸ Se prop. 2000/01:80 s.94.

⁵⁶⁹ RÅ 2007 ref 43.

- **Kan behovet tillgodoses på något annat sätt än genom ekonomiskt bistånd?**

En person eller ett hushåll har rätt till ekonomiskt bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Det kan exempelvis vara annans försörjningsskyldighet, lön eller tillgångar, socialförsäkringsförmåner, studiestödsformer eller andra ersättningar som hushållet har rätt till. Det kan även vara genom tillgångar som tex. bankmedel. Eftersom rätten till ekonomiskt bistånd kommer i sista hand behöver socialtjänsten ta reda på om behovet kan tillgodoses genom t.ex. egna tillgångar eller andra ersättningar. *Läs mer om att tillgodose behov på annat sätt i avsnitt 12.3 till 12.9*

- **Vilket bistånd och belopp ska beviljas för att tillgodose behovet?**

Utgångspunkten för vilket bistånd som ska beviljas är vad som kan anses vara en skälig levnadsnivå. Socialtjänsten behöver därför ta ställning till om den enskilde är i behov av det ansökta biståndet för att uppnå skälig levnadsnivå. *Läs mer i kapitel 10.Försörjningsstöd och i kapitel 11.Livsföring i övrigt*

- **Individuell bedömning**

En individuell bedömning ska alltid göras vid prövningen av rätten till bistånd. Vid bedömningen behöver därför socialtjänsten ta hänsyn till individuella förutsättningar och behov samt till barnrättsperspektivet. Frågor som handläggaren kan behöva ställa sig är:

- Finns det skäl att göra avsteg från huvudreglerna, och i så fall vilka?
- Berörs barn på något sätt?
- Vad skiljer den här personen eller det här hushållet från andra i samma situation?

Läs mer om individuell behovsbedömning i avsnitt 4.3.2 och om barnrättsperspektiv i avsnitt 5.1

12.2 Kravet att arbeta eller på annat sätt stå till arbetsmarknadens förfogande

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Att stå till arbetsmarknadens förfogande innebär även att, vid behov, delta i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning vid folkhögskola. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde dock rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.⁵⁷⁰ Det innebär att när en person som kan arbeta ansöker om ekonomiskt bistånd så krävs att personen som huvudregel är aktivt arbetssökande och på andra sätt står till arbetsmarknadens förfogande.

⁵⁷⁰ Se 4 kap. 1 § andra stycket SoL.

Om den enskilde har anledning att räkna med att han eller hon kan komma att sakna medel för sin egen försörjning åligger det denne att planera sin ekonomi.⁵⁷¹ Det innebär att socialnämnden t.ex. kan avslå en ansökan om ekonomiskt bistånd p.g.a. att en person utan godtagbara skäl har sagt upp sig från sitt arbete.⁵⁷²

Kravet på att stå till arbetsmarknadens förfogande kan också ställas på företagare. Den enskilde kan t.ex. istället behöva söka arbete.⁵⁷³ Den som bedriver företag och ansöker om ekonomiskt bistånd omfattas av samma krav som övriga biståndssökande. *Läs mer i avsnitt 12.5.3 Andra realiserbara tillgångar*

12.2.1 Vilka krav kan man ställa på en arbetssökande?

Om socialtjänsten bedömer att en biståndssökande kan stå till arbetsmarknadens förfogande kan vissa krav ställas på den enskilde. Socialtjänsten kan då, i vart fall, kräva att den enskilde ska:

- vara aktivt arbetssökande,
- vara anmäld som arbetssökande på Arbetsförmedlingen,
- medverka till upprättande av en handlingsplan hos Arbetsförmedlingen,
- lämna in en aktivitetsrapport till Arbetsförmedlingen,
- besöka eller kontakta Arbetsförmedlingen vid en överenskommen eller på annat sätt beslutat tidpunkt,
- finnas tillgänglig för att söka arbete,
- godta anvisat lämpligt arbete,
- delta i arbetssökarverksamhet som sker i samarbete med Arbetsförmedlingen under förutsättning att verksamheten i det särskilda fallet kan bedömas främja den enskildes möjligheter att få arbete,
- delta i verksamheter som anordnas för arbetslösa inom ramen för arbetsmarknadspolitiken, t.ex. arbetsmarknadsutbildning,
- den som har rätt till etableringsplan, ska delta i aktiviteter enligt planen
- delta i praktik eller kompetenshöjande insats som anvisats av socialnämnden enligt 4 kap. 4 § SoL samt
- vid behov delta i grundutbildning i svenska.⁵⁷⁴

12.2.2 Att vara aktivt arbetssökande

Det går inte att sätta ett mått på ett visst antal sökta arbeten per vecka eller månad för att en person ska anses vara aktivt arbetssökande. En helhetsbedömning måste göras, där det också har betydelse huruvida de sökta arbetena är lämpliga utifrån den enskildes personliga förutsättningar och realistiska mot bakgrund av dennes utbildning, erfarenhet och övriga kvalifikationer.⁵⁷⁵

⁵⁷¹ Se RÅ 1994 ref. 50, RÅ 1997 ref. 2, HFD 2017 ref. 51 och HFD 2020 ref.46.

⁵⁷² Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2011-12-27 i mål nr 5555-11, Kammarrätten i Göteborgs dom 2015-07-01 i mål nr 5878-14.

⁵⁷³ Se RÅ 2000 ref. 37.

⁵⁷⁴ Se prop. 2015/16:136 s.21-23.

⁵⁷⁵ Se prop. 2015/16:136 s.22.

Det är inte tillräckligt att enbart söka arbete inom det yrkesområde där man tidigare har arbetat om det finns möjlighet att få något annat lämpligt arbete.⁵⁷⁶

Det räcker inte heller att invänta anvisningar från Arbetsförmedlingen utan det kan t.ex. handla om att skicka ansökningar till olika arbetsgivare eller kontakta dem på annat sätt och söka information om arbeten.⁵⁷⁷

Personer som vet om att de kommer att bli arbetslösa har ett ansvar att visa en betydande aktivitet avseende att söka arbete. Det gäller även de personer som tidigare inte har ansökt om ekonomiskt bistånd, eftersom en person i en sådan situation kan förutse vad det kan komma att få för inverkan på hans eller hennes ekonomi.⁵⁷⁸

Deltagande i arbetsmarknadspolitiska program ska inte ses som en del av arbetssökaraktiviteten. Däremot kan programdeltagandet vara en anledning att t.ex. sänka kraven på hur många arbeten den arbetssökande behöver söka.⁵⁷⁹

Det kan förekomma att den enskilde behöver delta i språkutbildning för att förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. Att delta i språkstudier har dock inget företräde framför andra insatser som socialtjänsten bedömer som lämpligare för att den enskilde ska närma sig arbetsmarknaden.⁵⁸⁰

Att Arbetsförmedlingen erbjuder en person att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program behöver inte innebära att socialnämnden godtar den planeringen vid prövningen av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd enligt SoL. Socialnämnden är en egen myndighet och ska tillsammans med den enskilde göra en bedömning av den snabbaste vägen till självförsörjning i varje enskilt fall.

En arbetssökande är i första hand skyldig att söka heltidsarbete.⁵⁸¹ Detta gäller även den som arbetar deltid, t.ex. deltidsarbetande föräldrar som minskat sin arbetstid med stöd av 7 § föräldradighetslagen (1995:584). En enskild har med andra ord inte rätt att avstå från att arbeta heltid och kompensera inkomstbortfallet med ekonomiskt bistånd.⁵⁸²

En annan sådan situation är när en person som inte har uppnått den ålder när han eller hon har rätt till äldreförsörjningsstöd från Pensionsmyndigheten väljer att börja ta ut pension i förtid. Om personen inte kan försörja sig på sin pension, kan socialtjänsten som huvudregel kräva att han eller hon ställer sig till arbetsmarknadens förfogande för att tillgodose sitt behov genom arbete.⁵⁸³

⁵⁷⁶ Prop. 2015/16:136 s.22.

⁵⁷⁷ Prop. 2015/16:136 s.22.

⁵⁷⁸ Se HFD mål 2020 ref.46.

⁵⁷⁹ Se prop. 2015/16:136 s.22.

⁵⁸⁰ Se prop. 2020/21:55 s.14 och s.17.

⁵⁸¹ Se prop. 1996/97:124 s.75.

⁵⁸² Jfr RÅ 1987 ref. 167.

⁵⁸³ Se bl.a. Kammarrätten i Stockholms dom 2008-12-19 i mål nr. 3248-08 och i dom 2020-10-02 i mål nr 848-20 samt Kammarrätten i Göteborgs dom 2015-07-01 i mål nr 5878-14.

RÅ 1987 ref.167 Föräldraledig

Mannen i en familj med tre barn ansökte om ekonomiskt bistånd. Socialnämnden avlog en ansökan om ekonomiskt bistånd med motiveringen att behovet kunde tillgodoses genom att kvinnan som arbetade deltid övergick till heltidsarbete och därmed kunde öka familjens inkomster. Kvinnan hade rätt till att begränsa sin arbetstid för vård av barn. HFD anförde att reglerna om rätten till deltidsarbete enbart avser att trygga en rätt för föräldrar att av arbetsgivare erhålla viss ledighet och således endast reglerar förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare. Det finns således inte någon rätt för föräldrar att genom bistånd få kompensation för det inkomstbortfall som uppkommer när en förälder utnyttjar sin rätt till ledighet.

HFD 2020 ref.46 Nyansökan

En kvinna som ansökte om försörjningsstöd hade tidigare anmält sig på Arbetsförmedlingen och därefter sökt en handfull arbeten som förskolelärare. HFD gjorde följande bedömning. Den som är eller vet att han eller hon kommer att bli arbetslös kan förutse vad detta har eller kan komma att få för inverkan på hans eller hennes ekonomi. Det kan då krävas att den enskilde visar en betydande aktivitet avseende att söka arbete. Det saknas därför skäl att ställa lägre krav på att den enskilde är aktivt arbetsökande när han eller hon ansöker om försörjningsstöd för första gången.

12.2.3 Att godta anvisat lämpligt arbete

Ett sätt att definiera vad som är lämpligt arbete finns i ALF, lagen om arbetslöshetsförsäkring (1997:238). Av lagen framgår att ett arbete anses lämpligt om

- det inom ramen för tillgången på arbetstillfällen tagits skälig hänsyn till den sökandes förutsättningar för arbetet samt andra personliga förhållanden,
- anställningsförmånerna är förenliga med de förmåner som arbetstagare får som är anställda enligt kollektivavtal eller, om kollektivavtal inte finns, är skäliga i förhållande till de förmåner arbetstagare med likvärdiga arbetsuppgifter och kvalifikationer får vid jämförbara företag,
- arbetet inte hänför sig till en arbetsplats där arbetskonflikt råder till följd av stridsåtgärder som är lovliga enligt lag och kollektivavtal, och
- förhållandena på arbetsplatsen motsvarar vad som anges i författning eller myndighets föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa eller olycksfall.⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ Se 44 § ALF.

Att stå till arbetsmarknadens förfogande innebär också att den som är arbetslös måste söka och vara beredd att ta erbjudna lämpliga arbeten även utanför det yrkesområde där man tidigare arbetat.⁵⁸⁵

Det är däremot inte tillåtet för socialtjänsten att kräva att den enskilde deltar i oavlönad sysselsättning som inte är att betrakta som arbete eller arbetsmarknadspolitisk åtgärd.⁵⁸⁶

12.2.4 När finns det godtagbara skäl för att tillfälligt inte delta i aktivitet eller söka arbete?

Det kan ibland uppstå situationer som innebär att en person tillfälligt inte kan stå till arbetsmarknadens förfogande. Har den enskilde godtagbara skäl för detta kan han eller hon ändå ha rätt till ekonomiskt bistånd.⁵⁸⁷

Vad som ska anses vara godtagbara skäl till att inte stå till arbetsmarknadens förfogande får bedömas från fall till fall. Som exempel på vad som skulle kunna vara godtagbara skäl kan nämnas avbrott i allmänna kommunikationer och tekniska störningar i telefon och datatrafik. Godtagbara skäl skulle också kunna vara om en sökande på grund av sjukdom är förhindrad att komma till ett bokat möte. Det kan röra sig om både sökandens sjukdom och sjukdom i familjen, t.ex. om sökanden akut måste hämta sitt sjuka barn på förskola eller i skola. Även andra trängande familjeangelägenheter kan vara godtagbara skäl.⁵⁸⁸ För det fall det finns barn som berörs behöver socialtjänsten även uppmärksamma barnens situation vid bedömningen av om det finns godtagbara skäl för en förälder att inte stå till arbetsmarknadens förfogande. Detta eftersom socialtjänsten enligt barnkonventionen ska beakta barnets bästa i alla ärenden som rör barn.⁵⁸⁹ *Läs mer i kapitel 5.1 Barnrättsperspektiv*

12.2.5 Kontroller med Arbetsförmedlingen

För att socialtjänsten ska kunna genomföra nödvändig utredning om rätt till ekonomiskt bistånd behövs tillgång till vissa uppgifter från Arbetsförmedlingen. Socialtjänsten behöver kontrollera och följa upp att den som söker ekonomiskt bistånd står till arbetsmarknadens förfogande och är aktivt arbetssökande. Socialtjänsten behöver även kontrollera om utbetalningar av arbetslöshetsersättningar har gjorts från a-kassa eller av aktivitetsstöd, utvecklingsersättning eller etableringsersättning från Försäkringskassan.

Arbetsförmedlingen har en uppgiftsskyldighet gentemot socialtjänsten i vissa fall.⁵⁹⁰ Det innebär att socialtjänsten har rätt att få del av vissa uppgifter utan samtycke från personen det gäller. Socialtjänsten har rätt att hos Arbetsförmedlingen ta del av följande uppgifter om enskilda personer som har ett aktuellt ärende hos socialtjänsten:

- Namn, personnummer och i förekommande fall samordningsnummer.

⁵⁸⁵ Se RÅ 1991 not 326 samt jfr prop. 1996/97:107 s. 84.

⁵⁸⁶ Se prop. 1996/07:124 s. 75 och se även RÅ 1995 ref 92.

⁵⁸⁷ Jfr 4 kap. 1 § andra stycket SoL och prop. 2015/16:136 s. 23.

⁵⁸⁸ Se prop. 2015/16:136 s. 23 och prop. 2012/13:12 s. 33.

⁵⁸⁹ Se prop. 2015/16:136 s. 23.

⁵⁹⁰ 11 kap. 11 a § första stycket SoL.

- Från och med vilken dag en person är anmäld eller inte längre anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen.
- En arbetssökandes tillhörighet till arbetslöshetskassa enligt registrering.
- Om en person är registrerad som öppet arbetslös eller som arbetssökande med förhinder alternativt, om personen är registrerad under annan sökandekategori.
- Om en person deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program och under vilken tidsperiod.
- Datum när en persons senaste aktivitetsrapport kom in till Arbetsförmedlingen.⁵⁹¹

Om det finns skäl för det ska Arbetsförmedlingen på eget initiativ lämna dessa uppgifter till socialnämnden.⁵⁹²

12.2.6 Om den enskilde inte kan anses stå till arbetsmarknadens förfogande

Enligt 4 kap. 1 § SoL har den som inte kan försörja sig men som kan arbeta rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om en enskild som bedöms vara arbetsför av ett eller flera skäl inte bedöms stå till arbetsmarknadens förfogande är det därför som huvudregel en grund för att besluta om avslag på ansökan om försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § SoL.

När socialtjänsten anvisat en kompetenshöjande insats enligt 4 kap 4 § SoL finns även stöd i 4 kap 5 § SoL för att sätta ned eller vägra fortsatt försörjningsstöd om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer eller uteblir. Även denna bestämmelse utgör en grund för att besluta om avslag på ansökan om försörjningsstöd.

12.2.7 Personer som inte kan arbeta

Kravet på att stå till arbetsmarknaders förfogande gäller de personer som inte kan försörja sig men som kan arbeta, dvs. de personer som har arbetslöshet som sitt huvudsakliga försörjningshinder. Detta gäller inte på samma sätt om personen har nedsatt arbetsförmåga t.ex. den som är sjuk, eller den som har behov av annat stöd i form av social eller medicinsk rehabilitering. I vissa fall kan den enskilde alltså behöva andra insatser innan det kan ställas krav på att den enskilde ska stå till arbetsmarknadens förfogande på heltid.⁵⁹³

Personer kan behöva hjälp för sina sociala problem och socialtjänsten ska tillsammans med dem planera för hur de på lång sikt ska kunna nå självförsörjning.⁵⁹⁴ Socialtjänstlagen ger inget utrymme för att avslå ansökan om ekonomiskt bistånd enbart på grund av att den enskilde inte accepterar en viss behandling eller vissa insatser för att komma tillrätta med sina missbruks- eller hälsoproblem. Det är socialtjänstens ansvar att arbeta på ett sådant sätt att den enskilde blir motiverad till att förändra sin situation.⁵⁹⁵

⁵⁹¹ 5 § förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453).

⁵⁹² 5 § förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall enligt socialtjänstlagen (2001:453).

⁵⁹³ Se prop. 2015/16:136 s. 21.

⁵⁹⁴ Se RÅ 2009 ref. 103 och HFD 2011 ref 49.

⁵⁹⁵ Se RÅ 2009 ref. 103 och HFD 2011 ref 49.

RÅ 2009 ref.103 Person med missbruksproblem kunde inte tvingas till viss planering eller vissa insatser

En person med missbruksproblem har fått försörjningsstöd för kostnader för bl.a. bostad, trots att han inte följt den uppgjorda behandlingsplaneringen. HFD ansåg att socialnämnden inte kan vägra en person med missbruksproblem försörjningsstöd för att han eller hon inte vill godta, eller inte fullföljer, viss planering eller vissa insatser som ska rehabilitera honom eller henne från missbruket. Om försörjningsstödet villkoras i sådana hänseenden innebär det i praktiken att myndigheten tillämpar en sanktion som socialtjänstlagen inte ger utrymme för.

HFD 2011 ref.49 Läkare- eller psykologutredning

Socialnämnden har inte rätt att kräva läkar- eller psykologutredning när någon ansöker om ekonomiskt bistånd, om personen motsätter sig det. HFD anförde att en person som ansöker om ekonomiskt bistånd måste bidra till utredningen genom att bl.a. lämna underlag om sin ekonomiska situation samt sin möjlighet att bli självförsörjande. En biståndssökande som hävdar att han eller hon på grund av psykiska, fysiska eller andra personliga problem har svårt att bli självförsörjande kan behöva visa läkarintyg eller dokumentation av någon annan utredning av sina svårigheter. Men enligt HFD saknas det stöd i socialtjänstlagen för att kräva att en biståndssökande ska genomgå läkar- eller psykologundersökning om han eller hon motsätter sig det.

JO Beslut 2016-05-31 dnr 749-2015 Krav på urinprov som villkor för rätt till ekonomiskt bistånd

Socialnämnden kan inte ställa som villkor för rätten till ekonomiskt bistånd att en person ska lämna urinprov. Något lagstöd för att kräva att en person som söker ekonomiskt bistånd ska lämna ett drogtest finns inte. Ett sådant krav strider mot skyddet enligt regleringen i 2 kap 6 § regeringsformen.

Den som har minderåriga barn kan anses förhindrad att arbeta om barn tillsynen inte är ordnad. Den enskilde har dock ansvar att medverka till att barn tillsyn ordnas så snart som möjligt.⁵⁹⁶

Ett krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande bör inte ställas på ungdomar som går i gymnasiet eftersom en genomförd gymnasieutbildning kan

⁵⁹⁶ Se prop. 2015/16:136 s.21.

vara viktigt för en framtida etablering på arbetsmarknaden. Man bör inte heller ställa ett krav på att vuxenstuderande omedelbart ska avbryta sina studier om studierna är en förutsättning för framtida arbete.⁵⁹⁷

Det måste alltså i varje enskilt fall göras en individuell bedömning av den enskildes behov och förutsättningar och om det t.ex. går att ställa krav på ett aktivt arbetssökande.⁵⁹⁸ *Läs mer i kapitel 7. Förebyggande arbete inom ekonomiskt bistånd*

12.3 Prövning om behovet kan tillgodoses på annat sätt

För att bedöma rätten till bistånd behöver socialtjänsten utreda om den enskilde kan tillgodose behovet genom egna inkomster t.ex. av arbete eller om behovet kan tillgodoses på något annat sätt t.ex. genom tillgångar, annans försörjningsskyldighet, socialförsäkringsförmåner, studiestödsformer eller andra ersättningar som hushållet har rätt till.

12.4 Genom egna inkomster

Socialnämnden bör vid bedömningen av behovet av ekonomiskt bistånd räkna med hushållets samtliga faktiska inkomster. Inkomster som den enskilde inte kan förfoga över bör inte tas med. Sådana inkomster är t.ex.

- överskjutande skatt som tagits i anspråk av kronofogdemyndigheten,
- pension som skulle ha betalats ut om förtida uttag inte hade gjorts eller
- barns inkomster från tillgångar som står under överförmyndarens kontroll när överförmyndaren inte ger sitt samtycke till uttag.⁵⁹⁹

Det är i regel bara pengar som den biståndssökande vid ansökningstillfället faktiskt fått utbetalt och kan förfoga över som räknas som inkomst.

12.4.1 Inkomster som i sin helhet reducerar rätten till bistånd

Utgångspunkten för beräkningen av rätt till ekonomiskt bistånd är att hushållets samtliga faktiska inkomster räknas med. Exempel på inkomster som i sin helhet reducerar rätten till bistånd är lön, arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, etableringsersättning, avgångsvederlag, underhållsbidrag med mera. Socialförsäkringsförmåner t.ex. flerbarnstillägg⁶⁰⁰, föräldrapenning⁶⁰¹, barnbidrag, underhållsstöd⁶⁰², omvårdnadsbidrag och andra ersättningar medräknas på samma sätt som andra inkomster. Andra exempel på inkomster som räknas med är hyresdel från inneboende, överskjutande skatt om den inte tagits i anspråk av Kronofogden samt räntor och utdelningar.

⁵⁹⁷ Se prop. 2015/16:136 s.21.

⁵⁹⁸ Se prop. 2015/16:136 s.23.

⁵⁹⁹ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen och RÅ 1995 ref.85 (II).

⁶⁰⁰ RÅ 85 2:13.

⁶⁰¹ RÅ 1988 ref. 120.

⁶⁰² RÅ 84 2:76.

12.4.2 Inkomster som i regel inte reducerar rätten till bistånd

Från huvudregeln att hushållets samtliga faktiska inkomster beaktas vid bedömningen av rätten till bistånd finns vissa undantag som anges i 3 a § lagen (1999:332) om ersättning till steriliserade i vissa fall, i 16 § lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelse i samhällsvården av barn och i 2 § lagen (2005:466) om beräkning av inkomstprövade socialförsäkringsförmåner m.m. för neurosedynskadade. Tillgångar motsvarande de ersättningar som avses i dessa lagar beaktas inte vid bedömningen av rätten till ekonomiskt bistånd.

Socialnämnden bör därutöver som regel inte räkna med vissa faktiska inkomster. Sådana inkomster är t.ex.

- ersättning för merkostnader till följd av funktionsnedsättning,⁶⁰³

Beträffande merkostnadsersättning är det viktigt att utreda vilka kostnader ersättningen avser, eftersom dessa kostnader därmed inte ska täckas av ekonomiskt bistånd.

- ersättning för omkostnader i samband med ett åtagande, t.ex. familjehemsersättningens omkostnadsdel,⁶⁰⁴

När det gäller exempelvis familjehemsersättning består den av ett arvode och en ersättning för omkostnader. Arvode beaktas som inkomst vid ansökan om ekonomiskt bistånd, medan ersättning för omkostnader tillgodoser det placerade barnets behov.

- försäkringsersättningar som den enskilde får för att kompensera ekonomiska förluster och som inte utgör ersättning för inkomstförlust,
- skadestånd som den enskilde får för att kompensera ekonomiska förluster och som inte utgör ersättning för inkomstförlust,⁶⁰⁵

Försäkringsersättning eller skadestånd för att kompensera ekonomisk förlust kan bli aktuellt t.ex. avseende förstörd eller förlorad hemutrustning eller för tandvårdsbehov som uppkommit på grund av skada eller brott. Försäkringsersättningar och skadestånd som utgör ersättning för inkomstförlust kan t.ex. vara kompensation för förlorad arbetsinkomst.

Socialnämnden bör dock i regel räkna med försäkringsersättningar och skadestånd som kompenserar den enskilde för förlust av egendom som kunnat tillgodose hushållets behov genom att avyttras. Omständigheterna i det enskilda fallet bör bli avgörande på samma sätt som om den enskilde hade haft kvar egendomen.⁶⁰⁶

Ideellt skadestånd ska normalt räknas som en tillgång. Lagstiftaren har uttalat att för att principen för ekonomiskt bistånd ska kunna upprätthållas gentemot de som gör sitt yttersta för att klara sin försörjning kan det inte vara rimligt att tillgångar inte avräknas i sedvanlig utsträckning vid prövningen.

⁶⁰³ Se AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁰⁴ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁰⁵ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁰⁶ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Ömmande skäl utgör i sig inte något sakligt skäl för särbehandling. Efter en individuell bedömning kan socialtjänsten göra undantag för t.ex. ideellt skadestånd som den enskilde har fått på grund av att han eller hon varit utsatt för brott och behöver betala kostnader för rehabilitering av fysisk eller psykisk skada.⁶⁰⁷

RÅ 2010 ref.42 Ideellt skadestånd skulle beaktas

När socialnämnden prövar om en person har rätt till försörjningsstöd, bör man inte bortse från en tillgång i form av skadestånd för ideell skada eller en försäkringsersättning. Man kan bara undanta medel som ska täcka klart förutsägbara kostnader till följd av en skada.

- stipendier och fondmedel som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa eller
- extra tillägg till studiestöd.⁶⁰⁸

Även om huvudregeln enligt praxis är att extra tillägg som utgår löpande inte ska räknas som inkomst vid behovsbedömningen så har HFD ansett att sådant extra tillägg kan räknas som inkomst när den studerande har kunnat spara tillägget.⁶⁰⁹

Det kan även finnas andra situationer då inkomster inte påverkar rätten till ekonomiskt bistånd eftersom de utbetalas till ett specifikt ändamål t.ex. inackorderingstillägg vid gymnasiestudier på annan ort.

12.5 Genom egna tillgångar

För att kunna avgöra om en biståndssökande har rätt till ekonomiskt bistånd behöver socialtjänsten utreda om personen kan tillgodose behovet med egna tillgångar. Det är viktigt att socialtjänsten i varje enskilt fall gör en helhetsbedömning och bl.a. tar hänsyn till

- om personens hjälpbehov bedöms bli kort- eller långvarigt
- vad som kan anses skäligt
- vilka konsekvenser det kan få om den enskilde inte får det sökta biståndet.

Det är förhållandena vid ansökningstillfället som är avgörande för den prövning som är grunden för beslut om bistånd. En person kan t.ex. efter en ansökan om ekonomiskt bistånd, men innan socialtjänstens beslut, ha betalat en boendekostnad genom att ta ett lån. Det medför inte att behovet ska anses vara tillgodosett genom egna tillgångar.⁶¹⁰

⁶⁰⁷ Se prop. 2000/01:80 s. 94-95 och RÅ 2010 ref 42.

⁶⁰⁸ AR till SOSFS 2013:1, Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁰⁹ Se RÅ 1990 ref .7, RÅ 1996 ref.12 och HFD 2017 ref 26.

⁶¹⁰ Se RÅ 84 2:27.

12.5.1 Faktiska tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde kan tillgodose sitt behov genom egna tillgångar, bör nämnden endast beakta sådana tillgångar som den enskilde faktiskt kan förfoga över eller få tillgång till.

Tillgångar som inte bör påverka rätten till ekonomiskt bistånd är t.ex.

- pensionsförsäkringar som inte kan återköpas,
- bankmedel som inte går att ta ut på grund av villkor i ett gåvobrev eller testamente eller
- fast egendom som inte kan överlåtas på grund av en bestämmelse i ett gåvobrev eller testamente.⁶¹¹

Det är i regel bara tillgångar som den biståndssökande faktiskt kan förfoga över som påverkar rätten till bistånd.

12.5.2 Lätt realiserbara tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde har rätt till ekonomiskt bistånd, bör nämnden beakta kontanter, bankkonton och andra tillgångar som denne förfogar över och som lätt kan realiseras, t.ex. aktier och obligationer.⁶¹² Det innebär att hushållets egna tillgångar, i första hand, bör användas för den enskildes försörjning innan rätt till bistånd inträder. En individuell behovsbedömning måste göras i varje situation.

Detta bör inte gälla hushållsmedlemmars eventuella bosparande upp till den nivå som behövs för att behålla platsen i bosparkön.⁶¹³

Socialnämnden bör bedöma från fall till fall om även andra lätt realiserbara tillgångar, t.ex. bilar, ska påverka rätten till ekonomiskt bistånd. Innehav av bil bör inte vara ett hinder, om den enskilde måste ha bil

- i sitt arbete,
- för att kunna ta sig till och från sin dagliga sysselsättning, t.ex. därför att allmänna kommunikationsmedel inte har rimlig turtäthet eller finns inom rimligt avstånd från bostaden,
- för att skjutsa barnet eller barnen till förskoleverksamhet,
- av medicinska eller sociala skäl, t.ex. för att ett barn ska kunna umgås med sin förälder eller
- för att han eller hon riskerar att bli utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående.⁶¹⁴

Socialnämnden bör i vissa fall kunna aktualisera byte till en billigare bil, om bilens värde är högre än ett basbelopp. Om den enskilde på grund av funktionsnedsättning har en specialanpassad bil, bör denna, oavsett värde, inte räknas som en tillgång.⁶¹⁵ Det kan t.ex. vara ett fordon som är anskaffad eller anpassad utifrån beviljat bilstöd från Försäkringskassan.

⁶¹¹ Se AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹² AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹³ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹⁴ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹⁵ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

12.5.3 Andra realiserbara tillgångar

Om behovet av ekonomiskt bistånd bedöms överstiga tre sammanhängande månader eller om det finns andra särskilda skäl, bör även möjligheten att realisera andra tillgångar påverka nämndens bedömning av rätten till bistånd.

En tillgång bör dock endast påverka rätten till bistånd, om den har ett betydande värde och om överskottet vid en försäljning motiverar åtgärden. Sådana kapitalvaror som vanligtvis finns i ett hem bör i regel inte påverka rätten till ekonomiskt bistånd om varornas värde är skäligt. Vid en försäljning bör den enskilde kunna använda intäkten till att betala eventuella lån som är knutna till det som sålts, utan att det påverkar rätten till ekonomiskt bistånd.⁶¹⁶

Det innebär att försäljningen av tillgången, efter återbetalning av lån knutna direkt till tillgången, kan förväntas medföra ett inkomstöverskott som kan användas till den enskildes försörjning. Som exempel kan nämnas en fritidsfastighet som vid försäljning har ett högre värde än summan av de lån som belastar fritidsfastigheten.

I avvaktan på försäljning av betydande tillgångar har socialtjänsten möjlighet att bevilja ekonomisk hjälp enligt 4 kap. 2 § SoL med villkor om återbetalning. *Läs mer i avsnittet 13.1.3.Återkrav av bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL med villkor om återbetalning.*

Ett företag t.ex. en enskild firma, ett handelsbolag eller ett aktiebolag kan vara en realiserbar tillgång. Huruvida företaget utgör en tillgång får utredas i den individuella situationen. *Läs mer om egna företagare under avsnitt 12.2 Kravet att arbeta eller på annat sätt stå till arbetsmarknadens förfogande*

Att inte avyttra en realiserbar tillgång kan innebära att den enskilde, efter en individuell behovsbedömning, nekas ekonomiskt bistånd. I en sådan situation kvarstår kommunens yttersta ansvar om den enskilde bedöms vara i en akut nödsituation.⁶¹⁷

12.5.4 Barns och skolungdomars tillgångar och inkomster av kapital

Socialnämnden bör kunna räkna av ett barns eller en skolungdoms tillgångar eller inkomster av kapital mot barnets del i familjens kostnader inklusive boendekostnaden. Barn bör dock kunna ha sparade medel upp till 15 procent av basbeloppet utan att det vid ansökningstillfället påverkar föräldrarnas rätt till ekonomiskt bistånd för barnet.⁶¹⁸ Barnet är inte i någon situation försörjningsskyldigt för sina föräldrar. Däremot kan barnets tillgångar beaktas när det gäller barnets del av försörjningsstödet eller en ansökan som avser barnet.⁶¹⁹

Om ett barn har tillgångar som föräldrarna inte kan förfoga över, bör det inte påverka föräldrarnas rätt till ekonomiskt bistånd för barnet. Detta gäller t.ex. bankmedel som står under överförmyndarens kontroll, om överförmyndaren inte ger sitt samtycke till uttag.⁶²⁰

⁶¹⁶ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹⁷ Se 2 kap. 1 § och 2 a kap. 1 § SoL.

⁶¹⁸ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶¹⁹ Se prop. 2000/01:80 s.95.

⁶²⁰ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

Föräldrar eller förmyndare får bara använda barnets tillgångar till hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt, alltså inte till familjens försörjning eller till föräldrarnas egna utgifter.⁶²¹ Om barnet har ett sparande i bank med villkor om särskild överförmyndarkontroll, måste överförmyndaren samtycka för att barnet eller föräldrarna ska kunna ta ut pengar därför.⁶²²

12.5.5 Bostad som har ett ekonomiskt värde

En villa eller en bostadsrätt bör endast betraktas som realiserbar tillgång, om en försäljning bedöms kunna ge ett intäktsöverskott som motiverar åtgärden och det finns möjlighet att ordna annat boende. Även om ett överskott talar för en försäljning kan en sådan vara olämplig av andra skäl, t.ex. vid ett kortvarigt biståndsbehov. Om en försäljning blir aktuell, bör den enskilde få skälig tid på sig att sälja villan eller bostadsrätten.⁶²³ En sådan uppmaning att inom en viss tid realisera en tillgång innebär ett beslut som kan överklagas av den enskilde.⁶²⁴

Om bostaden representerar ett ekonomiskt värde och behovet bedöms vara långvarigt kan det vara ett skäl för byte av bostad. Om det är svårt att sälja bostaden, på grund av omständigheter som den enskilde inte kan råda över, ska det vägas in i helhetsbedömningen. De sociala konsekvenser som kan uppstå för hushållet bör vägas in och när barn berörs bör hänsyn tas till barnets situation.⁶²⁵ *Läs mer om byte av bostad i avsnitt 10.7 om Boendekostnad vid långvarigt biståndsbehov och i avsnitt 9.8.1 om att information som lämnas kan vara ett överklagbart beslut*

12.6 Genom nedsättning av kommunala avgifter m.m.

Socialnämnden bör tillsammans med den enskilde försöka klarlägga om t.ex. förbehållsbeloppet vid utmätning eller avgifter för sociala tjänster, barnomsorg och liknande är korrekta i förhållande till den enskildes ekonomiska förhållanden. Nämnden bör hänvisa den enskilde till att begära höjning av förbehållsbeloppet eller sänkt avgift när så är möjligt. I avvaktan på en ändring bör nämnden ge ekonomiskt bistånd.⁶²⁶

Kommunens avgifter för hemtjänst, tillsammans med kommunala avgifter för hälso- och sjukvård, får inte sammanlagt bli ett så stort belopp att den enskilde inte har tillräckligt med pengar för sina personliga behov, boendekostnader och andra normala levnadskostnader.⁶²⁷ Det innebär att en avgift aldrig får sättas till en sådan nivå så att den skapar ett behov av ekonomiskt bistånd. Vid behov av ekonomiskt bistånd ska den enskilde därmed, i första hand, se över möjligheter till nedsättning av de kommunala avgifterna.

⁶²¹ Se 12 kap. 4 § FB.

⁶²² Se 13 kap. FB.

⁶²³ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶²⁴ RÅ 2007 ref 7 och JO 2010/11 s.403.

⁶²⁵ Se prop. 1996/97:124 s. 83.

⁶²⁶ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶²⁷ Se 8 kap 5-7 §§ SoL.

När det gäller förbehållsbelopp vid löneutmätning, finns det reglerat att personen vid utmätning i inkomst får förbehålla sig nödvändiga medel för sin egen och sin familjs uppehälle.⁶²⁸ Vid ändrade förhållanden eller extra kostnader vid t.ex. sjukdom kan den enskilde kontakta Kronofogdemyndigheten avseende förhöjt förbehållsbelopp. Det innebär att socialtjänsten normalt inte behöver bevilja ekonomiskt bistånd till den som har löneutmätning, eftersom förbehållsbeloppet minst ska motsvara skälig levnadsnivå.

12.7 Genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar

Om den enskilde genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar helt eller delvis kan tillgodose sitt behov, bör socialnämnden hänvisa honom eller henne till att ansöka om dessa. Sådana förmåner och ersättningar kan vara t.ex. bostadsbidrag, underhållsstöd, sjukpenning, föräldrapenning, äldre-försörjningsstöd, aktivitetsstöd, och sjuk- eller aktivitetsersättning. Ovanstående bör dock inte tillämpas undantagslöst utan

- den enskilde bör inte vara tvungen att utnyttja ersättningsdagar med föräldrapenning före barnets födelse,
- den enskilde som har barn bör kunna spara upp till fyra veckors föräldrapenning per barn fram till det år då föräldrapenningen senast kan tas ut,
- båda föräldrarna, inte bara den som är arbetslös eller den som har lägre lön, bör kunna använda sig av sin möjlighet (halva tiden vardera med föräldrapenning) att vara hemma med barnet eller
- den som fyllt 61 år bör inte vara tvungen att utnyttja möjligheten att göra förtida uttag på sin ålderspension före 65 års ålder.⁶²⁹

Innan en person har rätt till ekonomiskt bistånd är han eller hon i regel skyldig att söka andra former av bidrag som finns, som bostadsbidrag, studiehjälp och a-kasseersättning.⁶³⁰ Det innebär att den som är i behov av ekonomiskt bistånd i första hand ska ansöka om socialförsäkringsförmåner som t.ex. bostadsbidrag eller underhållsstöd för hushållets försörjning.

Syftet med möjligheten att kunna spara en del av föräldrapenningen är att även föräldrar med ekonomiskt bistånd ska kunna använda sparad föräldrapenning för att delta i exempelvis inskolning på förskola eller till andra besök i förskoleverksamheten eller skolan.

12.8 Genom andra personers inkomster och tillgångar

Socialtjänsten ska inte bara ta hänsyn till den biståndssökandes egna inkomster och tillgångar. Det kan också vara så att vissa andra personers inkomster och tillgångar påverkar rätten till ekonomiskt bistånd och beloppets storlek.

⁶²⁸ Se 7 kap 5 § utsökningsbalken.

⁶²⁹ Se AR till SOSFS 2013:1. Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶³⁰ Se prop. 2000/01:80 s.94.

12.8.1 Makar, registrerade partner och sambor

Makars inkomster bör räknas som gemensamma vid prövningen av rätten till ekonomiskt bistånd. Detsamma bör gälla för registrerade partners inkomster. I regel bör detta även gälla för dem som lever i sådana samboförhållanden som avses i sambolagen (2003:376). För sambor bör socialnämnden räkna med båda parter sammanlagda inkomster och tillgångar från sammanflyttningsdagen.⁶³¹

Utgångspunkten är att makar och registrerade partners efter förmåga är skyldiga att bidra till det underhåll som behövs för att deras gemensamma och personliga behov ska tillgodoses.⁶³² Makar och registrerade partners ömsesidiga underhållsskyldighet kvarstår så länge äktenskapet består. Underhållsskyldigheten gäller även under eventuell betänketid i samband med äktenskapsskillnad och oavsett om makar eller registrerade partners har skilda hushåll. Den partner som försummar sin skyldighet kan av domstol åläggas att betala underhållsbidrag till den andra.⁶³³

Sambor har ingen legal underhållsskyldighet gentemot varandra, men likställs vid prövning av rätten till ekonomiskt bistånd med gifta och registrerade partners. Det innebär att sammanboende har ett ömsesidigt ansvar för kostnader i hushållet och att sambors gemensamma inkomster och tillgångar ligger till grund för beräkning vid rätten till bistånd.⁶³⁴

RÅ 1995 ref.79 Underhållsskyldighet mot familjen

Den ene av två makar med minderåriga barn ansökte om bistånd för sig och barnen. HFD nekade personen bistånd eftersom den andre maken inte hade stått till arbetsmarknadens förfogande och därigenom hade underlåtit att försöka fullgöra sin underhållsskyldighet mot familjen

När det gäller skolungdomar 18- 20 år, som gifter sig gäller i första hand maken, makan eller partners underhållsskyldighet, och i andra hand föräldrarnas underhållsskyldighet.⁶³⁵ Det betyder att om makan, maken eller den registrerade partnern inte kan fullgöra sin underhållsskyldighet ska föräldrarna försörja den gymnasiestuderande ungdomen.

⁶³¹ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶³² Se 6 kap.1-2 §§ ÄktB.

⁶³³ Se 6 kap 5-6 §§ ÄktB.

⁶³⁴ Se RÅ 85 2:1 och RÅ 1995 ref 48.

⁶³⁵ 6 kap 1 § ÄktB, 7 kap 1 § FB samt Kammarrätten i Göteborgs dom 2005-12-19 i mål nr 6310-04, Kammarrätten i Göteborgs dom 2011-11-29 i mål nr 3297-11 och Kammarrätten i Göteborgs dom 2010-09-14 i mål nr 1662-09.

Exempel:

En 18-årig man som går i gymnasiet gifter sig med en 19-årig kvinna som är arbetslös. De bor inneboende hos 18-åringens föräldrar. Om 19-åringen hade haft arbete och inkomst skulle hon ha varit skyldig att efter förmåga försörja sin man. Om inkomsterna inte räckt till för den gemensamma försörjningen hade 18-åringens föräldrar fått skjuta till vad som fattades för hans del av försörjningen. Om 19-åringen däremot är arbetslös och saknar inkomster ska 18-åringens föräldrar försörja honom och 19-åringen kan ansöka om ekonomiskt bistånd hos socialtjänsten för sin del av försörjningen.

Socialnämnden bör endast undantagsvis ge ekonomiskt bistånd enbart till den ena parten, om den som har inkomst inte bidrar till familjens försörjning. Nämnden bör kunna ge bistånd, t.ex. i avvaktan på att den andra parten bidrar med sin inkomst eller uppfyller de villkor som nämnden ställer på honom eller henne. Villkoren kan t.ex. gälla att stå till arbetsmarknadens förfogande och ta erbjudet lämpligt arbete eller delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Andra situationer då nämnden bör kunna göra undantag från principen om gemensamma tillgångar är om den ena parten är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av den andra parten.⁶³⁶ *Läs mer i avsnitt 6.4 Kommunens ansvar vid våldsutsatthet*

12.8.2 Personer med hushållsgemenskap

Syskon, vänner eller andra som delar bostad och som inte lever under äktenskapsliknande förhållanden har ingen skyldighet att försörja varandra. De kan därför inte jämföras med makar, registrerade partner eller sambor vid prövningen av ekonomiskt bistånd.

Däremot kan en hushållsgemenskap med en eller flera personer påverka försörjningsstödet nivå. En person som ingår i en hushållsgemenskap med en eller flera personer har lägre kostnader än någon som är ensam i hushållet. Därför blir summan på försörjningsstödet i dessa fall lägre per individ för de hushållsgemensamma kostnaderna.⁶³⁷

12.8.3 Ekonomiskt bistånd direkt till barn och skolungdomar

Även om föräldrarna har ett försörjningsansvar kan det förekomma situationer som gör att nämnden behöver frångå denna princip med hänsyn till barnets bästa.

Om föräldrarna till ett barn eller en skolungdom, som har fyllt 18 men inte 21 år, inte fullgör sin underhållsskyldighet och om socialnämnden inte kan förmå dem till det, bör nämnden överväga att ge ekonomiskt bistånd direkt till barnet eller skolungdomen utifrån ålder och mognad.⁶³⁸

⁶³⁶ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶³⁷ Jfr 2 kap 1 § SOF.

⁶³⁸ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

Om ett barn eller en skolungdom, som har fyllt 18 men inte 21 år, på egen hand ansöker om ekonomiskt bistånd bör nämnden vid behovsbedömningen överväga att bortse från föräldrarnas underhållsskyldighet i de fall

- barnet eller skolungdomen är utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller
- barnet eller skolungdomen har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Att utan medgivande från vårdnadshavaren bistå barnet ekonomiskt bör dock vara en åtgärd som endast bör användas i undantagsfall.⁶³⁹

JO 1989/90 s.219

JO har uttalat att det ligger i socialtjänstens ansvar att ge det stöd den enskilde behöver. Finns det inga andra möjligheter måste därför en socialnämnd kunna ingripa med ekonomisk hjälp även till unga vilkas försörjning åvilar vårdnadshavaren. Det är dock viktigt att understryka att sådan hjälp aldrig kan utgå slentrianmässigt till ungdomar som lämnar föräldrahemmet innan de kan försörja sig själva.

12.9 Genom studiestödsformer

Vuxna studerande bör i regel ha sin försörjning genom studiestödsformerna.⁶⁴⁰ Det innebär att vuxna som studerar, som regel, inte står till arbetsmarknadens förfogande och därmed i första hand ska tillgodose sin försörjning genom studiemedelssystemet.

En vuxen studerande bör dock kunna ges ekonomiskt bistånd t.ex.

- om han eller hon aktivt har sökt feriearbete men inte fått något,
- om han eller hon har fått ett feriearbete men får vänta på första löneutbetalningen,
- i akuta nödsituationer även under pågående termin, eller
- om han eller hon deltar i grundläggande svenskundervisning för invandrare och behovet inte kan tillgodoses genom deltidsarbete. I regel bör inte krav ställas på heltidsarbete samtidigt med studierna.⁶⁴¹

Rätt till bistånd under studieuppehåll kan föreligga om den studerande aktivt sökt arbete. Om den studerande redan fått arbete kan rätt till ekonomiskt bistånd föreligga i avvaktan första löneutbetalningen. Samma krav gäller i denna situation för studerande med studieuppehåll som för övriga arbetssökande vid ansökan om ekonomiskt bistånd.⁶⁴² Socialtjänsten kan exempelvis

⁶³⁹ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁴⁰ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁴¹ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen. Se även RÅ 1996 ref.13 och RÅ 1996 not 53.

⁶⁴² Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-11-15 i mål nr 1932-04 och Kammarrätten i Jönköpings dom 2011-03-23 i mål nr 3033-10.

begära att den som får försörjningsstöd under viss tid ska delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet.⁶⁴³

Socialnämnden bör inte ställa krav på att studiestödet ska räcka under en längre tidsperiod än den som angivits av den utbetalande myndigheten.⁶⁴⁴

Studiemedlen är anpassade till att täcka den studerandes ekonomiska behov under den period som terminen pågår.⁶⁴⁵ Av studiemedelsbeskedet brukar det framgå terminens slutdatum. Det innebär att pengar som t.ex. betalas ut i slutet av maj endast är avsedda att räcka till angivet datum och inte kan medräknas för en längre tidsperiod än den angivna.

Socialnämnden bör inte kräva att den som står till arbetsmarknadens förfogande ska börja studera eller återuppta sina studier och ta lån för att själv klara sin försörjning eller livsföring i övrigt.⁶⁴⁶

En vuxen studerande bör kunna ges ekonomiskt bistånd om han eller hon deltar i grundläggande svenskundervisning för invandrare och behovet inte kan tillgodoses genom deltidsarbete. I regel bör inte krav ställas på heltidsarbete samtidigt med studierna.⁶⁴⁷ Svenskundervisning förekommer bl.a. som en av insatserna i samband med deltagande i etableringsprogrammet. Det kan även bli aktuellt om socialtjänsten bedömer att den enskilde har behov av att delta i språkutbildning för att förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden.⁶⁴⁸

Om den ena parten i ett hushåll studerar och studierna är en förutsättning för den framtida försörjningen, bör socialnämnden inte ställa som villkor för ekonomiskt bistånd att han eller hon avbryter studierna för att stå till arbetsmarknadens förfogande. Om den studerande däremot har faktiska möjligheter att utan studierna få arbete som medför stadigvarande försörjning, kan det vara rimligt att han eller hon söker arbete för att kunna bidra till familjens försörjning. Den studerande bör dock få fullfölja påbörjad termin eller kurs.⁶⁴⁹

HFD 2011 ref.56 Studiemedel

HFD fann att studiemedel är anpassade till terminen och avsedda att täcka levnadskostnader under den. Därför saknas det grund för att i ett biståndsärende kräva att den studerande ska använda studiemedel för att täcka kostnader som hänför sig till tiden efter terminens slut.

⁶⁴³ Se 4 kap. 4§ SoL.

⁶⁴⁴ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen och HFD 2011 ref 56.

⁶⁴⁵ Jfr 3 kap. 5 § studiestödslagen (1999:1395).

⁶⁴⁶ AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁴⁷ Se AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

⁶⁴⁸ Se prop.2020/21:55 s.14 och s.20.

⁶⁴⁹ Se AR till SOSFS 2013:1, Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap 1 § socialtjänstlagen.

13. Återbetalning och felaktiga utbetalningar

Principen för ekonomiskt bistånd är att den enskilde som huvudregel får bistånd utan att han eller hon är skyldig att återbetala det. De undantag som finns från denna princip regleras av bestämmelser dels i socialtjänstlagen och dels i socialförsäkringsbalken.

13.1 Återkrav enligt socialtjänstlagen

Reglerna om återkrav finns i 9 kap. SoL och delas upp i

- återbetalningsskyldighet av felaktigt eller för högt ekonomiskt bistånd (1 §)
- andra fall när socialnämnden kan återkräva ekonomiskt bistånd (2 §).

13.1.1 Återkrav av bistånd som betalats ut på felaktiga grunder

Enligt 9 kap. 1 § SoL får socialnämnden återkräva bistånd som den enskilde fått felaktigt eller med för högt belopp på grund av

- oriktiga uppgifter
- underlåtenhet att lämna uppgifter
- på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för högt belopp.

Den som har fått ekonomiskt bistånd genom att ha lämnat oriktiga uppgifter, underlåtit att lämna uppgifter eller på något annat sätt förorsakat den felaktiga utbetalningen är skyldig att återbetala beloppet.⁶⁵⁰ Återbetalningsskyldigheten gäller även om den enskilde inte orsakade den felaktiga utbetalningen avsiktligt. Om nämnden konstaterar att den enskilde förorsakat den felaktiga utbetalningen är han eller hon skyldig att betala tillbaka.⁶⁵¹

Socialnämnden kan återkräva bistånd som betalats ut på oriktiga grunder, även om personen inte kan få någon straffrättslig påföljd. Bestämmelsen om återkrav bör inte påverka eller ersätta nämndens beslut att göra polisanmälan, om den enskilde avsiktligt lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter.⁶⁵²

Även när någon tagit emot ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp, och skäligen borde ha insett det, får socialnämnden återkräva vad som betalats ut för mycket.⁶⁵³ Det kan vara en situation där det är socialtjänsten som förorsakat den felaktiga utbetalningen men där den enskilde borde ha insett att betalningen var felaktig. Den enskilde kan t.ex. ha fått samma belopp utbetalt två gånger för samma period trots att det endast finns

⁶⁵⁰ Se 9 kap. 1 § SoL första stycket.

⁶⁵¹ Se prop. 1996/97:124 s. 97.

⁶⁵² Se prop. 1996/97:124 s. 97.

⁶⁵³ Se 9 kap. 1 § SoL andra stycket.

beslut om en utbetalning. En utbetalning kan också ha skiljt sig från det belopp som den enskilde tidigare fått meddelande om i beslut.⁶⁵⁴ Den enskilde blir därmed, i dessa situationer, återbetalningsskyldig om han eller hon har insett eller borde ha insett att utbetalningen var felaktig. *Läs mer i avsnittet 13.4.1 Felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd.*

13.1.2 Återkrav av bistånd som förskott på förmån eller ersättning m.m.

Enligt 9 kap. 2 § SoL får socialnämnden kräva tillbaka bistånd som lämnats

- som förskott på en förmån eller ersättning
- till den som är indragen i en arbetskonflikt
- till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster och tillgångar.

Bestämmelsen anger när socialnämnden får återkräva bistånd som den enskilde fått enligt 4 kap. 1 § SoL, utöver vad som anges i 9 kap. 1 § SoL. Enligt huvudregeln är bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL inte förenat med återbetalningsskyldighet, men ovanstående situationer anger när det går att göra undantag från huvudregeln. Den enskilde kan vara berättigad till ekonomisk hjälp mot återkrav medan han eller hon väntar på en förmån eller ersättning t.ex. utbetalningar från Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten som pension, sjukersättning, aktivitetsersättning, sjukpenning, föräldrapenning, bostadsbidrag och underhållsstöd. Andra ersättningar eller förmåner kan t.ex. vara lön⁶⁵⁵, arbetslöshetsersättning⁶⁵⁶, etableringsersättning eller studiestöd.

Den väntade inkomsten behöver kunna antas ge ett överskott, efter avdrag för den enskildes löpande levnadsomkostnader, för att ett återkrav ska vara meningsfullt d.v.s. den enskilde bedöms vara självförsörjande framöver.

Bestämmelsen i 9 kap. 2 § SoL ger socialnämnden rätt att också återkräva ekonomiskt bistånd som någon fått när han eller hon hindrats från att förfoga över sina inkomster eller tillgångar på grund av förhållanden som han eller hon inte har kunnat råda över. Det kan handla om löner som inte betalas ut på grund av tekniska felaktigheter, en pågående arbetsmarknadskonflikt, t.ex. inom bankväsendet, som medför att löner och andra ersättningar inte betalas ut eller liknande.⁶⁵⁷

Vid återkrav i dessa situationer behöver nämnden fatta beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL och beslut om återkrav enligt 9 kap. 2 § SoL.

Ett beslut om att återkräva ekonomiskt bistånd ska vara skriftligt, innehålla uppgifter om den eller de omständigheter som ligger till grund för återbetalningsplikten och delges den enskilde.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ Se prop. 1996/97:124 s.97.

⁶⁵⁵ Se RÅ 1987 ref.103.

⁶⁵⁶ Se RÅ 1987 ref. 103.

⁶⁵⁷ Se prop. 1996/97:124 s.96.

⁶⁵⁸ Se 9 kap. 2 § andra stycket SoL.

13.1.3 Återkrav av bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL med villkor om återbetalning

Socialnämnden får ge ekonomisk hjälp utöver vad som följer av 4 kap. 1 § SoL om det finns skäl för det. Det beviljas då med stöd av 4 kap. 2 § SoL. Socialnämnden får bara återkräva sådan hjälp om nämnden också gett den med villkor om återbetalning.⁶⁵⁹ När bistånd beviljas enligt 4 kap. 2 § SoL ska det föregås av en prövning av om rätt till bistånd enligt 4 kap.1 § SoL föreligger.⁶⁶⁰

Detta innebär att nämnden behöver fatta beslut om avslag enligt 4 kap. 1 § SoL för att sedan bevilja bistånd med stöd av 4 kap. 2 § SoL mot återkrav enligt 9 kap. 2 § SoL.

Ett beslut om att återkräva ekonomiskt bistånd ska vara skriftligt, innehålla uppgifter om den eller de omständigheter som ligger till grund för återbetalningsplikten och delges den enskilde.⁶⁶¹

13.2 När återbetalning inte sker

Om den enskilde inte frivilligt betalar tillbaka det ekonomiska bistånd som avses i 9 kap. 1 och 2 §§ SoL, kan socialnämnden väcka talan om ersättning hos förvaltningsrätten.⁶⁶² Talan måste i så fall väckas inom tre år från det att biståndet betalades ut. Men förvaltningsrätten får inte bifalla socialnämndens krav om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av den inte kommer att klara sin försörjning eller sin livsföring i övrigt, eller om annars synnerliga skäl talar emot ersättningsanspråket.⁶⁶³

Innan talan väcks behöver socialnämnden på nytt utreda den enskildes möjlighet att återbetala det ekonomiska biståndet. En sådan utredning gör nämnden på samma sätt som andra utredningar om ekonomiska förhållanden. Det som utreds är alltså om den enskilde kan klara sin försörjning om nämnden vidhåller sitt ersättningsanspråk.

Det är socialnämnden som ska visa att den enskilde kan återbetala det ekonomiska biståndet.⁶⁶⁴ Om nämndens utredning visar att den enskilde saknar betalningsförmåga kan nämnden överväga att efterge återkravet.⁶⁶⁵ Beslut om ersättningstalan får inte delegeras utan måste fattas av socialnämnd eller särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare från nämnden.⁶⁶⁶

Om den enskilde inte lämnar uppgifter om sin ekonomiska situation och socialnämnden inte kan få uppgifter på annat sätt, kan socialnämnden ändå väcka talan hos förvaltningsrätten. Då avgör domstolen om den enskilde ska återbetala biståndet eller inte.

Kammarrätterna har, i flera avgöranden beslutat att det ska ligga den enskilde till last att inte medverka i utredning av sin ekonomi vid återbetalning av bistånd. Den enskilde kan inte undgå sitt betalningsansvar genom att inte

⁶⁵⁹ Se 9 kap. 2 § andra stycket SoL.

⁶⁶⁰ Se JO 2003/04 s.236 och JO 2010/11 s.363.

⁶⁶¹ Se 9 kap. 2 § andra stycket SoL.

⁶⁶² Se 9 kap. 3 § första stycket SoL.

⁶⁶³ Se 9 kap. 3 § andra stycket SoL.

⁶⁶⁴ Jfr RÅ 1993 not 322.

⁶⁶⁵ Se 9 kap. 4 § SoL.

⁶⁶⁶ Se 10 kap 4 § andra stycket SoL.

medverka i utredningen om betalningsförmåga, utan i dessa avgöranden har domstolen ändå fastställt återkravsansvaret för den enskilde.⁶⁶⁷

13.3 Retroaktiva förmåner enligt social försäkringsbalken – s.k. återsökning

Socialnämnden kan få ersättning från Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten för bistånd som nämnden beviljat, när någon beviljas en retroaktiv periodisk socialförsäkringsersättning för motsvarande tidsperiod.⁶⁶⁸ En sådan socialförsäkringsersättning kan vara någon av de flesta förmåner som betalas ut av Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten.

Barnbidrag och assistansersättning är undantagna.⁶⁶⁹ Aktivitetsstöd, utvecklingsersättning och etableringsersättning utbetalas av Försäkringskassan men omfattas inte av bestämmelsen eftersom de inte är socialförsäkringsersättningar. De är ersättningar till deltagare i något av Arbetsförmedlingens program för arbetslösa.

Återsökning kan bli tillämplig när den enskilde får retroaktiva utbetalningar från Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten och ekonomiskt bistånd enligt 4 kap 1 § SoL har utbetalats för samma period t.ex. när personen väntar på beslut om en socialförsäkringsförmån. Då kan socialnämnden begära av Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten att få tillbaka det belopp som nämnden betalat ut som ekonomiskt bistånd. Även ekonomiskt bistånd som avser make, minderåriga barn eller annan familjemedlem innefattas.⁶⁷⁰

Socialnämnden kan i princip få tillbaka vad den har lämnat i ekonomiskt bistånd under den period som den retroaktiva ersättningen avser under förutsättning att den enskilde inte återbetalat biståndet och att beloppet överstiger 1000 kronor.⁶⁷¹

Prövningen ska göras i förhållande till hela den period som den retroaktiva ersättningen avser. Bestämmelsen avser allt bistånd som socialnämnden betalat ut med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Om den enskilde fått ekonomisk hjälp enligt 4 kap. 2 § i SoL, finns det inte möjlighet för socialnämnden att få tillbaka beloppet från Försäkringskassan.⁶⁷²

Bestämmelsen omfattar ekonomiskt bistånd som betalats ut till den ersättningsberättigade för eller under den tid den retroaktiva ersättningen avser. Socialnämnden har möjlighet att få retroaktiv försäkringsersättning även om nämnden inte har betalat ut bistånd för hela den tid som ersättningen avser.⁶⁷³

⁶⁶⁷ Se Kammarrätten i Sundsvalls dom 2012-02-09 i mål nr 2209-11, Kammarrätten i Stockholms dom 2019-05-22 i mål nr 9693-18, Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-05-13 i mål nr 5375-19 samt Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-09-21 i mål nr 5792-19.

⁶⁶⁸ Se 107 kap. 5 § första stycket SFB.

⁶⁶⁹ Se 107 kap. 5 § andra stycket SFB.

⁶⁷⁰ Se 107 kap. 5 § första stycket SFB.

⁶⁷¹ Se 107 kap. 5 § första stycket SFB.

⁶⁷² Jfr 107 kap. 5 § första stycket SFB.

⁶⁷³ Se RÅ 2001 ref. 58.

För att Försäkringskassan ska kunna betala ut retroaktivt beviljad periodisk ersättning som avser flera förmåner, ska socialnämnden komma in med en begäran per förmån och beslutstillfälle.⁶⁷⁴

En begäran ska innehålla det belopp som socialnämnden begär, vilken förmån det gäller, vilket belopp nämnden sammanlagt har betalat ut till den ersättningsberättigade och dennes familj, och under vilken tid.⁶⁷⁵

Det finns möjlighet för både Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten att även själva fatta ett provisoriskt beslut om utbetalning i avvaktan att ett ärende ska avgöras. Det kan ske om det inte utan betydande dröjsmål kan avgöras om personen har rätt till ersättning, att det är sannolikt att personen har rätt till ersättning och att det är av väsentlig betydelse för den som begär ersättningen.⁶⁷⁶

13.4 Felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Studier visar att det finns betydande risker för felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen och att felaktiga utbetalningar undergräver förtroendet för välfärdssystemen samt minskar viljan att bidra till det allmänna. Förutom vikten av att värna om trovärdigheten för samhällets trygghetssystem, att säkerställa att de medel som utbetalas går till det de är avsedda för, är arbetet mot felaktiga utbetalningar även viktigt ur ekonomisk synpunkt.⁶⁷⁷

Felaktiga utbetalningar och bidragsbrott förekommer även i samband med utbetalningar av ekonomiskt bistånd och det är viktigt att förebygga felaktigheter redan innan de uppstår.

Felaktiga utbetalningar kan uppkomma av olika orsaker. De kan uppstå till följd av att den sökande medvetet lämnar oriktiga uppgifter, genom att den sökande saknar kunskap om regelsystemet eller genom brister i ärendehantering. Även felaktiga uppgifter hos andra myndigheter som exempelvis Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Skatteverket kan medföra felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd.⁶⁷⁸

I de fall den sökande medvetet orsakat en felaktig utbetalning för att få ut mer ekonomiskt bistånd än den sökande har rätt till, handlar det vanligtvis om oredovisade inkomster, svartarbete, fel uppgifter om boende, fel hushållsammansättning, oredovisade tillgångar, falska handlingar eller bistånd från flera kommuner samtidigt.⁶⁷⁹

⁶⁷⁴ Se 2 § Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2007:5) om utbetalning till socialnämnden av retroaktivt beviljad periodisk ersättning med stöd av 107 kap. 5 § socialförsäkringsbalken.

⁶⁷⁵ Se 3 § Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2007:5) om utbetalning till socialnämnden av retroaktivt beviljad periodisk ersättning med stöd av 107 kap. 5 § socialförsäkringsbalken.

⁶⁷⁶ Se 112 kap. 2 § SFB.

⁶⁷⁷ Se bet. SOU 2019:59, del 1, rapport 4, rapport 6.

⁶⁷⁸ Se bet. SOU 2019:59, del 1, rapport 4, rapport 6.

⁶⁷⁹ Se bet. SOU 2019:59, del 1, rapport 4, rapport 6.

13.4.1 Felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd

Utgångspunkten vid handläggning av ekonomiskt bistånd är att felaktiga utbetalningar förebyggs så långt det är möjligt. Om felaktiga utbetalningar trots allt uppstår är målsättningen att nämnden får tillbaka det felaktigt utbetalda biståndet med stöd av 9 kap. 1 § SoL och att handläggningen motverkar att bistånd fortsatt beviljas på felaktig grund. För att fatta korrekta beslut om ekonomiskt bistånd kan det därför vara viktigt att handläggare uppmärksammar felaktigheter och om en utredning om felaktig utbetalning behöver inledas.

Socialtjänsten har dessutom en skyldighet att underrätta andra myndigheter och arbetslöshetskassor om felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.⁶⁸⁰

En utredning om felaktig utbetalning kan behöva bedrivas åtskild från eventuell parallell utredning om rätten till ekonomiskt bistånd. I utredningar om felaktiga utbetalningar är syftet att sakligt ta ställning till om en felaktig utbetalning föreligger och om det finns grund för återkrav och polisanmälan avseende misstänkt bidragsbrott.

Om det finns anledning att anta att en felaktig utbetalning har gjorts inleds en utredning som kan ligga till grund för beslut om återkrav enligt 9 kap. 1 § SoL. I samband med utredningen kan nämnden behöva kontrollera vissa uppgifter. När det gäller en utredning om en felaktig utbetalning har den enskilde inte samma incitament att medverka i utredningen som vid en ansökan om bistånd. Det kan innebära att socialtjänsten inte alltid får samtycke till att lämna uppgifter som omfattas av sekretess till andra myndigheter. För att i dessa fall kunna lämna sådana uppgifter krävs att det finns en sekretessbrytande bestämmelse. Enligt 10 kap. 2 § OSL hindrar inte sekretess att en uppgift kan lämnas till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt.⁶⁸¹ Möjligheter att lämna uppgifter kan dock finnas om nämnden misstänker att den enskilde har lämnat vilseledande uppgifter i samband med en ansökan om ekonomiskt bistånd.⁶⁸² *Läs mer om regler för sekretess i avsnitt 3.3. Sekretess och tystnadsplikt och läs mer i avsnitt 13.1.1 om återkravsbeslut vid felaktiga utbetalningar.*

13.4.2 Bidragsbrott

En person kan dömas för bidragsbrott, om han eller hon lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden som han eller hon är skyldig att anmäla enligt lag eller förordning, och på så sätt orsakar fara för att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd felaktigt betalas ut, felaktigt tillgodoräknas, betalas ut med ett för högt belopp eller tillgodoräknas med ett för högt belopp.⁶⁸³ Lagen gäller bl.a. sådana bidrag, ersättningar, pensioner och lån som betalas ut till enskild person (ekonomiska förmåner) och som bl.a. kommunerna beslutar om enligt lag eller förordning.⁶⁸⁴ Detta innefattar bl.a.

⁶⁸⁰ Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁸¹ Se prop. 1979/80:2 Del A s.465 och 494.

⁶⁸² Jfr prop. 1979/80:2 Del A s.123.

⁶⁸³ Se 2 § BBL.

⁶⁸⁴ Se 1 § BBL.

det ekonomiska bistånd till enskilda som beviljas av socialtjänsten med stöd av socialtjänstlagen.

Myndigheter och kommuner ska anmäla till polisen om det kan misstänkas att ett bidragsbrott har begåtts.⁶⁸⁵

13.4.3 Anmälan vid misstänkt bidragsbrott

Nämnden ska göra en polisanmälan om det kan misstänkas att ett bidragsbrott har begåtts.⁶⁸⁶

En anmälan görs när det finns en välgrundad anledning att anta att brott har begåtts. Det innebär att kommunen ska göra en uppsåtsbedömning i syfte att sälla bort fall där det står helt klart att inget brott har begåtts. Däremot ska den anmälade myndigheten inte göra någon bedömning av om den bevisning som finns är tillräcklig för lagföring.⁶⁸⁷ JO har t.ex. uttalat att socialnämnden inte ska genomföra hembesök som syftar till att utreda om den enskilde kan misstänkas för brott.⁶⁸⁸

Bestämmelsen om återkrav enligt SoL varken ersätter eller inskränker skyldigheten att göra polisanmälan om huruvida ett bidragsbrott misstänks ha begåtts. Socialnämnden kan återkräva felaktigt utbetalat ekonomiskt bistånd även om inte straffrättslig påföljd kan utdömas.⁶⁸⁹ Beslutet om återkrav är därmed självständigt i förhållande till polisanmälan och eventuellt skadeståndsyrkande. Nämnden kan däremot inte begära dubbel återbetalning vilket innebär att om skadeståndet blir fastställt i en bidragsbrottsdom så kan återkravet efterges för motsvarande belopp.

Även om polis och åklagare inte skulle anse brott vara styrkt och lägger ned förundersökningen, eller om tingsrätten skulle fria den enskilde från brottsmisstanke behöver nämnden inte av den anledningen efterge återkravet.⁶⁹⁰

13.4.3.1 Underlag för polisanmälan

I en polisanmälan kan det framgå vilken myndighet som gör anmälan och att det misstänkta brottet gäller ekonomiskt bistånd.

I anmälan kan nämnden ge en kortfattad beskrivning av de omständigheter som ligger till grund för anmälan, en bedömning av ansvaret hos den enskilde, och en beskrivning av händelseförloppet i det aktuella ärendet. I anmälan kan nämnden också beskriva vilken information som den enskilde har fått om vilka regler som gäller.

Den enskildes sociala situation behöver inte beskrivas i polisanmälan, men det är viktigt att vara uppmärksam på om den anmälan berör har skyddade personuppgifter. *Läs mer om skyddad folkbokföring i avsnitt 6.4.6*

När det gäller utformningen av polisanmälan kan det vara till stöd för kommunen att samråda med polisen inom vars område anmälan ska lämnas.

⁶⁸⁵ Se 6 § BBL.

⁶⁸⁶ Se 6 § BBL.

⁶⁸⁷ Se prop. 2006/07:80 s.99.

⁶⁸⁸ Se JO 2014/15 s.373.

⁶⁸⁹ Se prop. 1996/97:124 s.97.

⁶⁹⁰ Jfr 9 kap 4 § SoL.

13.4.4 Underrättelse om misstänkt felaktig utbetalning

Om socialtjänsten har anledning att anta att en ekonomisk förmån⁶⁹¹ eller ett ekonomiskt stöd⁶⁹² har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp, ska underrättelse om detta lämnas till den myndighet eller organisation som har fattat beslutet.⁶⁹³ Av underrättelsen ska det framgå vilka omständigheter som ligger till grund för antagandet.⁶⁹⁴

Regeln i 3 § underrättelselagen är tvingande och kommunen är således skyldig att anmäla misstänkt felaktiga utbetalningar. Underrättelseskyldigheten enligt underrättelselagen innebär att det föreligger en sådan underrättelseskyldighet som avses i 10 kap. 28 § OSL.

Skyldigheten omfattar såväl fall där det finns anledning att anta att en förmån har beslutats eller betalats ut med ett för högt belopp som fall där det finns anledning att anta att förmånen inte alls skulle ha utgått. Antaganden om kommande felaktiga beslut eller utbetalningar omfattas däremot inte.⁶⁹⁵

Rekvisitet ”om det finns anledning att anta” innebär att tröskeln för underrättelseskyldighet är lågt satt. Antagandet kommer i normalfallet att grunda sig på omständigheter som myndigheten i sin verksamhet har fått tillgång till vid handläggningen av ett eget ärende. Det kan dock inte uteslutas att innehållet i s.k. tips från allmänheten någon gång kan vara av sådan tyngd att det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån har beslutats eller betalats ut.⁶⁹⁶

Underrättelse ska lämnas till den myndighet eller organisation som har fattat beslutet om förmånen. Detta gäller även i de fall där en myndighet eller organisation har fattat beslutet om förmånen men en annan har betalat ut förmånen. Exempel på detta är aktivitetsstöd och etableringsersättning som beslutas av Arbetsförmedlingen men utbetalas av Försäkringskassan.⁶⁹⁷

⁶⁹¹ Bidrag ersättningar, pensioner och lån för personligt ändamål som beslutas av Migrationsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen, en kommun eller en arbetslöshetskassa och betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån). Se 1 § första stycket lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁹² Stöd, bidrag och ersättningar som beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun och avser en enskild person, men betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd). Se 1 § andra stycket lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁹³ Se 3 § lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁹⁴ Se 4 § lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

⁶⁹⁵ Se prop. 2007/08:48 s.27.

⁶⁹⁶ Se prop. 2007/08:48 s.27-28.

⁶⁹⁷ Se prop. 2007/08:48 s.28.

Referenser

Propositioner

- Prop. 1979/80:1 *Om socialtjänsten*
Prop. 1979/80:2 *Med förslag till ny sekretesslag m.m.*
Prop. 1981/82:168 *Om vårdnad och umgänge m.m.*
Prop. 1996/97:107 *En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring*
Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*
Prop. 1997/98:7 *Vårdnad, boende och umgänge*
Prop. 1997/98:182 *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*
Prop. 2000/01:80 *Ny socialtjänstlag m.m.*
Prop. 2002/03:132 *Finansiell samordning inom rehabiliteringsområdet*
Prop. 2005/06:46 *Mottagande av ensamkommande barn*
Prop. 2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*
Prop. 2006/07:80 *Bidragsbrottslag*
Prop. 2007/08:1 *Budgetproposition för 2008, Utgiftsområde 9*
Prop. 2007/08:48 *Underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen*
Prop. 2007/08:160 *Utökat elektroniskt informationsutbyte*
Prop. 2008/09:193 *Vissa psykiatrifrågor m.m.*
Prop. 2009/10:131 *Lex Sarah och socialtjänsten – förslag om vissa förändringar*
Prop. 2009/10:192 *Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn*
Prop. 2010/11:49 *Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun*
Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*
Prop. 2012/13:12 *Åtgärder inom arbetslöshetsförsäkringen m.m.*
Prop. 2012/13:94 *Jobbstimulansen inom det ekonomiska biståndet*
Prop. 2015/16:125 *Skuldsanering-bättre möjligheter för överskuld-satta att starta om på nytt*
Prop. 2015/16:136 *Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd*
Prop. 2016/17:172 *Ett sammanhållet mottagande med tidsbegränsade uppehållstillstånd*
Prop. 2016/17:180 *En modern och rättssäker förvaltning- ny förvaltningslag*
Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*
Prop. 2018/19:107 *Åtgärder mot handel med hyreskontrakt*
Prop. 2019/20:178 *Kompletterande bestämmelser till utträdesavtalet mellan Förenade kungariket och EU i fråga om medborgarnas rättigheter*
Prop. 2020/21:55 *Om språkplikt*

Betänkanden och utredningar

Socialutskottets betänkande 1997/97:SoU18 *Ändring i socialtjänstlagen*

Socialutskottets betänkande 2000/01:SoU18 *Ny socialtjänstlag mm.*

SOU 2003:99 *Ny sekretesslag*

SOU 2005:54 *Framtidens kriminalvård*

SOU 2010:29 *En ny förvaltningslag*

SOU 2016:77 *En gymnasieutbildning för alla-åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*

SOU 2018:32 *Ju förr desto bättre-vägar till en förebyggande socialtjänst*, delbetänkande från utredningen för Framtidens socialtjänst

SOU 2019:59 *Samlade åtgärder för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen* inklusive rapport 1-9, betänkande från Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet

SOU 2020:47 *Hållbar socialtjänst- En ny socialtjänstlag*

Socialdepartementets promemoria S2019/05353/FST- *Språkplikt-Deltagande i grundutbildning i svenska för rätt till försörjningsstöd*

Socialstyrelsens författningssamling

SOSFS 2011:5 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Lex Sarah*

SOSFS 2011:9 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete*

SOSFS 2013:1 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ekonomiskt bistånd*

SOSFS 2014:4 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*

SOSFS 2014:5 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS*

HSLF-FS 2015:30 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Socialnämndernas skyldighet att lämna statistiska uppgifter om ekonomiskt bistånd*

Handböcker från Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2012) *Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.*

Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Socialstyrelsen (2014) *Lex Sarah-handbok för tillämpningen av Lex Sarah*

Socialstyrelsen (2014) *Anmäla oro för barn- stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare*

Socialstyrelsen (2015) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*

Socialstyrelsen (2016) *Våld – handbok om socialtjänstens och hälso-och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*

Socialstyrelsen (2020) *Ensamkommande barn och unga – handbok för socialtjänsten*

Meddelandeblad från Socialstyrelsen

Meddelandeblad *Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun – nya bestämmelser den 1 maj 2011* (Nr 3/2011)

Meddelandeblad *Ändringar i socialtjänstlagen den 1 juli 2013 som gäller ekonomiskt bistånd, komplettering i januari 2015* (Nr 7/2013)

Meddelandeblad *Lex Sarah* (Nr 1/2015)

Meddelandeblad *Skyddade personuppgifter – Ökat skydd för hotade och förföljda personer* (Nr 1/2019)

Meddelandeblad *Rättsliga förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättning i migration* (Nr 3/2020)

Meddelandeblad *Hur påverkas socialtjänstens handläggning av Brexit?* (Nr 10/2020)

Övriga publikationer från Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2014) *Manual för Freda, standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*

Socialstyrelsen (2017) *Stöd för socialtjänsten i arbetet med att förebygga avhysningar*

Socialstyrelsen (2017) *Att öka förutsättningar för egen försörjning-unga vuxna inom ekonomiskt bistånd*

Socialstyrelsen (2017) *Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd - För handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd*

Socialstyrelsen (2017) *FIA-förutsättningar för arbete, manual till bedömningsmetoden*

Socialstyrelsen (2018) *Att samtala med barn – kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*

Socialstyrelsen (2018) *Kartläggning av socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd ur ett jämställdhetsperspektiv*

Socialstyrelsen (2020) *Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare*

Socialstyrelsen (2021) *Individ och familjeomsorg-lägesrapport 2021*

Övriga myndigheters föreskrifter och allmänna råd

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2007:5) om utbetalning till socialnämnden av retroaktivt beviljad periodisk ersättning med stöd av 107 kap. 5 § socialförsäkringsbalken

Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2019:3) om genomsnittlig och högsta godtagbara bostadskostnad för år 2020

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, KVFS 2011:1

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte, KVFS 2011:2

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 5 *Allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter.* (CRC/ GC/2003/5)

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 7 *Genomförandet av barnets rättigheter under tidig barndom* (CRC/C/GC/7)

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 *Barnets rätt att bli hörd* (CRC/C/GC/12)

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 *Om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet* (CRC/C/GC/14)

Övrig litteratur

Adams A. et al, *Violence against women, Development of the scale of economic abuse*, vol 14 nr 5, 2008

Arbetsförmedlingen, analys 2020:1, *Utrikes födda kvinnor på arbetsmarknaden*

Barnombudsmannen, *Inget rum för trygghet*, temarapport Max18 – 2016

Dowling, NA, Rodda, SN, Lubman, DI, Jackson, AC. *The impacts of problem gambling on concerned significant others accessing web-based counselling. Addictive behaviors.* 2014; 39(8):1253-7

Estrada, F, Nilsson, A. *Exposure to terrifying and violent behaviour among single mothers: The Significance of Lifestyle, Neighbourhood and Welfare Situation.* British Journal of Criminology. 2004; 44(2):168-87

Flyghed, J. & Nilsson, A, *Vräkt och hemlös? Marginaliseringsprocesser bland vräkta.* I: Socialmedicinsk tidskrift 2004:1

Forsell, E m.fl., *Medborgarna och den offentliga välfärdens organisering. Utsatta medborgares erfarenheter av välfärdsorganisationers inriktning och praktiska utformning.* En empirisk studie och kunskapsgenomgång. Ansvarskommitténs skriftserie juli 2006. Stockholm, Ersta Sköndal Högskola

Forte, *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet.* 2018

Inspektionen för vård och omsorg, *Statistik från IVO nr 3/2019-Lex Sarah*

Kalischuk, RG, Nowatzki, N, Cardwell, K, Klein, K, Solowoniuk, J. *Problem gambling and its impact on families: a literature review.* International Gambling Studies. 2006; 6(1):31-60

Konsumentverkets rapport 2019:11, *Konsumentverkets beräkningar av referensvärden för några av hushållets vanligaste utgiftsområden*

Konsumentverket, *Vägledning för kommunal budget- och skuldrådgivning*, 2017

Kronofogden, *Skulder hos Kronofogden och spel om pengar*, enkät och intervjustudie 2020

- Länsstyrelsen i Skåne, *Hemlöshet- en fråga om bostäder*, 2015
- Miller, W. R., & Rollnick, S. *Motiverande samtal. Att hjälpa människor till förändring*. Andra utgåvan. Norrköping: Kriminalvårdens förlag; 2003
- Mussner U, Söderberg T, Söderberg E, *Vilken betydelse har positivt bemötande för återgång till arbete*. Socialmedicinsk tidskrift. 2009; 86(3)
- Mörk E, Sjögren A. och Svaleryd H., *Hellre rik och frisk*, IFAU 2015 (2015:13)
- Näsman E., *Barnfattigdom – om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv*, Gleerups utbildning AB, 2012
- Nybohm, J. *Aktivering av socialbidragstagare: om stöd och kontroll i socialtjänsten*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet; 2013
- Ringback Weitoft, G, et al. *Mortality, severe morbidity and injury among long-term lone mothers in Sweden*. International journal of epidemiology 31(3): 573-580. 2002
- Ringback Weitoft, G, Hjern, A, Batljan, I, Vinnerljung, B. *Health and social outcomes among children in low-income families and families receiving social assistance – a Swedish national cohort study*, Social science & medicine, 2008; 66 (1): 14-30
- Sandvall L, *Varför ansöker inte fler överskuldssatta om skuldsanering? Rapport från ett forskningsprojekt om ansökningsbenägenhet*. Institutionen för socialt arbete vid fakulteten för samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet 2016
- Shaw M, Forbush K, Schlinder J, Rosenman E, Black D. *The effect of pathological gambling on families, marriages, and children*. CNS Spectrums. 2007; 12(8):615
- Statens Folkhälsoinstitut. *Spel om pengar och spelproblem i Sverige 2008/2009*. Huvudresultat från Swelogs befolkningsstudie. Östersund; 2010
- Trygged, S, Hedlund, E, Kåreholt, I. *Våldsutsatta kvinnor drabbas av långsiktiga ekonomiska konsekvenser*. Stockholm: Socialmedicinsk Tidskrift; 2013
- Ulmestig, R, Panican, A. *Socialt medborgarskap och möjligheten till ett självständigt liv ekonomiskt bistånd för kvinnor som har lämnat en våldsam partner*. Socialvetenskaplig tidskrift. 2015; 22(3-4):323-39
- Virksomme elementer på vejen til job*, Växthusets forskningscenter, Århus universitet, 2018

Webbplatser

www.arbetsformedlingen.se

www.barnombudsmannen.se

www.eige.europa.eu

www.efterlevandeguiden.se

www.folkhalsomyndigheten.se

www.forsakringskassan.se

www.konsumentverket.se

www.kronofogden.se

www.migrationsverket.se

www.socialstyrelsen.se

www.swedenabroad.se

Övrigt

Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd 1999-2019

Sakregister

A

aktivitetsersättning, 152, 158
aktivitetsstöd, 71, 143, 146, 152, 160,
164
ambassadpersonal, 55
andrahandsuthyrning, 109
ansökan, 37, 64, 88 - 92, 99, 121
arbetslöshetsersättning, 71, 92, 143,
146, 158
arbetslöshetskassa (kostnad för
medlemskap), 101, 106, 118
arbetsresor, 101, 106, 117
arvode, 147
asylsökande, 50 - 52, 135
AUDIT, 85
avgångsvederlag, 121 - 122, 146
avhysning, 26, 45, 68, 78 - 80
avslag, 45, 97, 144

B

bankmedel, 92, 139, 149, 150
barn och ungdomsförsäkring, 103
barn som anhöriga, 45 - 46, 68
barnbidrag, 104, 146, 160
barnets bästa, 25, 40 - 46, 49, 64, 92,
106 - 107, 123, 127, 143, 154
barnkonventionen, 40 - 45
barnomsorg, 43, 72, 104, 131
barnrättsperspektiv, 40, 79, 139
bedömningsmetoder, 61, 64, 68, 73,
85
begravningskostnader, 133 - 135
beräkningsperiod, 121
beslut, 37, 44 - 45, 92 - 96, 157 - 160
bidragsbrott, 94, 161 - 163
bil, 92, 117, 129 - 130, 149
boendekostnad, 45, 107 - 116
boendestandard, 107, 110, 116
bosparande, 149
bostadsbidrag, 152, 158
bostadsbyte, 115 - 116
bostadsrätt, 108, 114 - 115, 151

bostadstillägg, 56
bosättningskommun, 57 - 59, 64
budget- och skuldrådgivning, 77
båt, 92, 110

D

dagersättning (LMA), 50 - 51
dagstidning, 101, 103, 106
dator, 45
DUDIT, 85
dödsbo, 133, 135

E

egna företagare, 150
ekonomiskt våld och förtryck, 62
ensamkommande barn, 51
ersättningstalan, 159
etableringsersättning, 52, 71, 143,
146, 158, 160, 164
etableringsprogram, 52, 156
EU/EES-medborgare, 53 - 55
extra tillägg (studerande), 148

F

fackförening (kostnad för
medlemskap), 101, 106, 118
familjehemsersättning, 147
fastighet, 92, 109, 114, 150
felaktig utbetalning, 35, 161 - 164
feriearbete, 118, 155
FIA-förutsättningar för arbete, 85
fickpengar, 56, 106
flyttkostnad, 56, 128 - 129
folkbokföringskommun, 58 - 59
fondmedel, 148
Freda-kortfrågor, 61, 85
fritidsfastighet, 150
frivillighet, 24 - 25, 138
funktionsnedsättning, 23, 41, 43, 73,
91, 105, 107, 115, 117, 131, 147, 149
fängelsevistelse, 56 - 58, 111 (se även
kriminalvård)

färdtjänst, 117
förbrukningsvaror, 50, 101, 103
företag, 93, 140, 150
förmedlingsavgifter, 123, 131
försäkringsersättning, 147 - 148
försörjningshinder, 20, 81, 92
försörjningsskyldighet, 42, 104, 112,
134, 139, 146
förtida uttag (av pension), 146, 152
föräldraledighet, 47, 71
föräldrapenning, 71 - 72, 146, 152,
158

G

gemensamma hushållskostnader,
37, 101 - 102
glasögon, 56, 126

H

helhetssyn, 23, 29, 73 - 74, 82
hembesök, 44, 80, 94, 163
hemförsäkring, 101, 106, 109, 118
hemlöshet, 59, 68, 78 - 79
hemresa, 58
hemutrustning, 45, 127 - 128
hjälpmedel, 124 - 125
hotell, 110, 115
hushåll, 101, 103 - 105
hushållsekonomisk rådgivning, 23, 77,
136
hushållsel, 101, 106, 109, 117 - 118
hushållsgemenskap, 102, 105, 111,
114, 154
hushållsmedlem, 103 - 105
husvagn, 110
hyreslägenhet, 108
hyresskuld, 45, 78, 80
häktesbidrag, 57
hälsa och hygien, 101, 103, 106
härbärge, 59
högekostnads skydd, 124

I

identitetshandling, 131
inackorderingstillägg, 148
individuellt behovsbedömning, 38,
139
inkomstperiod, 121

inneboende, 113 - 114, 146
Inspektionen för vård och omsorg
(IVO), 28, 32-33
interkulturellt perspektiv, 83
internet, 94 - 95, 136

J

jobbstimulans, 70, 119 - 120
journalanteckningar, 98 - 99
Justitieombudsmannen (JO), 13, 32 -
33
jämlighet, 22, 40
jämsällhet, 27, 40, 47, 76, 84

K

kläder och skor, 101, 103, 106
kolonistuga, 110
kommunala arbetsmarknadsinsatser,
71 (se även kompetenshöjande
insats)
kommunicering, 95
kompetenshöjande insats, 71, 140,
144
kontaktlinser, 126
kontroller, 92 - 95, 143
kortvarigt biståndsbehov, 114, 151
kriminalvård, 56 - 58, 111, (se även
fängelsevistelse)
kvarboende vuxet barn, 111 - 113,
116

L

ledningssystem, 26
lek och fritid, 101, 103, 105 - 106
Lex Sarah, 28 - 29, 35
livsmedel, 37, 50, 56, 101-103, 105 -
106
långvarigt biståndsbehov, 42, 45, 68,
84, 114, 151
läkemedel, 49 - 50, 124 - 125

M

magasiner, 110
makar, 103, 153
medborgarskap (kostnad för), 132
medicin, se läkemedel
merkostnadsersättning, 105, 147
missbruk, 48, 68, 78, 85, 144 - 145

möbler, 127 - 128 (se även hemutrustning)

N

NODS-clip, 85
NODS-perc, 85
nordiska medborgare, 52
normöverskott, 122
närstående, 27, 33, 60, 63, 89, 106, 116, 133, 149, 155

O

omkostnadsersättning, 104, 146
omvårdnadsbidrag, 147

P

part, 43, 95, 97 - 98
patientavgift, 124
pension, 56, 141, 152, 158 (se även ålderspension)
personliga kostnader, 102, 118
placeringskommun, 59
polisänmälan, 157, 162 - 163

R

registrerade partner, 103, 153
rekreation, 45, 127, 132
rekvisition, 97
riksnormen, 36 - 38, 101 - 106,
rådtrum, 45, 115, 151
rättshjälpsavgift, 131
rättsspsykiatrisk vård, 56, 59

S

sambo, 103, 153
samordnad individuell plan (SIP), 30, 74, 86
samordningsförbund, 30
samtycke, 30, 33, 43, 60, 74, 93 - 94, 97, 111, 143, 146, 150, 162
samverkan, 29 - 33, 70, 73 - 74, 86
sekretess, 30 - 31, 33, 88 - 89, 162
sjukersättning, 74, 158
sjukpenning, 152, 158
självbestämmande, 24 - 25, 86, 99, 138
skadestånd, 147 - 148, 163

skattejämkning, 108 - 109
skatteåterbäring, 108, 146
skulder, 75 - 77, 85, 135 - 136 (se även hyresskuld)
skuldproblem, 68, 75 - 77
skuldsanering, 77, 135
skyddad folkbokföring, 65, 163
skälig levnadsnivå, 38, 139
sociala medier, 94
socialförsäkringsförmåner, 139, 146 - 147, 152, 160
sparade medel, 150
spel om pengar, 76, 85
spädbarnsutrustning, 106, 129
stipendier, 148
studerande, 72, 146, 155 - 156
studiestöd, 139, 146, 155 - 156, 158
SUE, 27
systematisk uppföljning, 26 - 27, 86
särskilt bidrag(LMA), 50 - 51

T

tandvård, 50, 56, 96, 125 - 126, 147
telefon, 63, 101, 103, 105 - 106, 112, 129
tillgångar, 92, 146, 148 - 152
tolk, 91

U

umgänge, 45, 92, 103 - 105, 107, 127
umgängesresa, 123, 130 - 131
underhållsbidrag, 146, 153
underhållsskyldighet, 104, 153 - 155
underhållsstöd, 146, 152, 158
underrättelseskyldighet, 33, 35, 164
uppehållsrätt, 48 - 49, 53 - 55, 92
uppehållstillstånd, 48 - 54, 92
uppgiftsskyldighet, 93, 143 - 144
utbetalningssätt, 97
utredning, 42 - 47, 80 - 85, 91 - 95, 159 - 160, 162
utvecklingsersättning, 71, 143, 160

V,W

vistelsekommun, 57 - 59, 63 - 64,
våld i nära relation, 47, 60 - 65, 68, 85, 131

våldsutsatthet, 60 - 65, 68, 76, 78, 85,
127
vårdavgift, 50, 56, 105, 124
växervis, (avser boende) 59, 104, 119

Å

ålderspension, 152 (se även pension)
återkrav, 134, 157 - 159, 162 - 163
återsökning, 160

Ä

äldreförsörjningsstöd, 56, 141, 152
ändamål, 92, 121

Ö

öppna jämförelser, 27 - 28
överflyttning av ärenden, 60
överklagan, 97 - 98

Senaste version av SOSFS 2013:1 Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd

Detta är SOSFS 2012:11 i en konsoliderad form, det vill säga med alla gällande bestämmelser och rekommendationer från grundförfattningen och ändringsförfattningen.

Observera att det är den tryckta versionen av författningen som gäller. Kontrollera därför alltid texten mot den tryckta versionen. För uppgift om använda bemyndiganden och ikraftträdandebestämmelser, se respektive författning.

Ändrad: t.o.m. HSLF-FS 2021:31

Senaste lydelse: Gäller från och med: 2021-06-01

I dessa allmänna råd ges rekommendationer till stöd för bedömningen i vissa fall av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453).

Försörjningsstöd – riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 1 socialtjänstlagen och 2 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937)

Medlemmar i hushållet

Som medlemmar i hushållet bör räknas

- makar,
- registrerade partner enligt lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap,
- sambor enligt sambolagen (2003:376) och
- barn och ungdomar under 21 år som föräldrarna är underhållsskyldiga för.

Barn och ungdomar bör räknas som medlemmar i hushållet, både där de stadigvarande bor och där de vistas under umgängestid. Socialnämnden bör beräkna kostnaderna efter det antal dagar barnet eller ungdomen vistas hos respektive förälder.

Särskilda skäl att beräkna kostnader till en högre nivå

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå bl.a.

- om den enskilde av medicinska skäl har behov av dyrare kost,
- om den enskilde betalar avgift för skolmåltider,
- om den enskilde har höga livsmedelskostnader på grund av att kosten är inräknad i en avgift,
- om den enskilde på grund av funktionsnedsättning eller andra skäl har svårigheter att upprätthålla kontakten med andra människor eller delta i samhällslivet och därför har extra utgifter, för t.ex. telefon och tidningar eller fritidsaktiviteter, som inte täcks av annat särskilt stöd,
- om det är en förutsättning för att barn ska kunna delta i fritidsaktiviteter,

- om det är en förutsättning för att en förälder ska kunna ha umgänge eller kontakt med sitt barn i en rimlig omfattning och därför har extra utgifter för t.ex. lek och fritid samt telefon,
- om den enskilde har ett tillfälligt och visst behov av att köpa kläder och skor,
- om ett spädbarn saknar nödvändig klädutrustning eller
- om den enskilde har tillfälligt höga kostnader, t.ex. för livsmedel, kläder och skor eller telefon, som beror på att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott.
(HSLF-FS 2021:31)

Särskilda skäl att beräkna kostnader till en lägre nivå

Socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en lägre nivå bl.a.

- om den enskilde hamnat i en akut nödsituation och endast behöver tillfälligt ekonomiskt bistånd för att få möjlighet att reda upp den eller
- om den enskilde inte har vissa kostnader för poster som ingår i riksnormen eller dessa är lägre än riksnormen, t.ex. under vistelse i heldygnsvård.

Försörjningsstöd – skäliga kostnader för poster utanför riksnormen enligt 4 kap. 3 § första stycket 2 socialtjänstlagen

Boende

Skälig boendekostnad

Socialnämnden bör vid bedömningen av vad som är en skälig boendekostnad utgå från den enskildes faktiska kostnad och behov av boende. Utgångspunkten vid bedömningen av vad som är skälig boendekostnad bör vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig. Kostnaden bör även relateras till hyresnivån hos allmännyttiga bostadsföretag eller andra större bostadsföretag på orten. Med orten bör avses den tätort där den enskilde bor eller de närmast belägna tätorterna inom kommunen.

Socialnämnden bör vid bedömningen ta hänsyn till ett barns behov av utrymme även hos den förälder där barnet enbart vistas under umgängestid.

Ett kvarboende vuxet barn som får ekonomiskt bistånd bör genom biståndet få möjlighet att betala sin del av familjens boendekostnad, bl.a.

- om föräldrarna på grund av att det vuxna barnet bor kvar har en högre boendekostnad än de annars skulle ha haft, antingen genom att tvingas behålla en stor bostad eller genom att helt eller delvis mista rätten till bostadsbidrag eller
- om det vuxna barnet tidigare har betalt hemma och inte har rätt till studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395) eller förlängt barnbidrag enligt 15 kap. socialförsäkringsbalken.

Med ett kvarboende vuxet barn avses ett barn som efter fyllda 18 år bor kvar i föräldrahemmet men som föräldrarna inte är underhållsskyldiga för.

Faktisk boendekostnad

Hyreslägenhet

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en hyreslägenhet beakta hyran inklusive uppvärmning och obligatoriska avgifter. Om lägenheten hyrs i andra hand, bör nämnden godta den hyra som lägenhetsinnehavaren och andrahandshyresgästen har avtalat, under förutsättning att den är skälig.

Inneboende

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en inneboende beakta vad bostadsinnehavaren och den inneboende avtalat, om kostnaden är skälig. De som lever i en hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren bör inte räknas som inneboende.

Bostadsrätt

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för en bostadsrättslägenhet beakta månadsavgiften, uppvärmningskostnaden och räntekostnaden för lån som tagits för inköp och underhåll eller liknande av lägenheten. Nämnden bör även beakta om den enskilde har rätt till skattejämkning för räntekostnaden.

Egen fastighet

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden för ett eget hus, i förekommande fall, beakta tomträttsavgäld och räntekostnaden för lån som tagits för inköp och underhåll eller liknande av fastigheten. Nämnden bör även beakta om den enskilde har rätt till skattejämkning för räntekostnaden och tomträttsavgäld. I den faktiska boendekostnaden bör dessutom nödvändiga driftskostnader räknas in, t.ex. för uppvärmning, vatten och avlopp, sophämtning och försäkring.

Hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden beakta hur stor andel av bostaden den enskilde disponerar, om han eller hon, t.ex. ett kvarboende vuxet barn eller en förälder, lever i en hushållsgemenskap med bostadsinnehavaren utan att vara samboende. Nämnden bör vid beräkningen följa Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:9) om beräkning av bostadskostnad i ärenden om bostadsbidrag och familjebidrag i form av bostadsbidrag, som finns i Försäkringskassans författningssamling.

Delad bostad

Socialnämnden bör vid beräkningen av den faktiska boendekostnaden beakta kostnaden delad med antalet boende i bostaden, om flera personer delar bostad men saknar eller har begränsad hushållsgemenskap.

Andra boendeformer

Socialnämnden bör för andra boendeformer, t.ex. husvagn, båt eller hotell, beräkna den faktiska boendekostnaden efter omständigheterna i varje enskilt fall. I vissa fall kan det vara motiverat att lägga till kostnader för sådant som ingår i ett vanligt boende, t.ex. dusch och tvättmaskin. För personer som saknar permanent bostad bör kostnaden för magasinering av egna tillhörigheter under skälig tid ingå i den faktiska boendekostnaden.

Boendekostnad vid kort- och långvarigt biståndsbehov

Vid ett kortvarigt biståndsbehov bör socialnämnden i regel godta den faktiska boendekostnaden. Med kortvarigt avses en period om maximalt tre sammanhängande månader.

Om socialnämnden bedömer att behovet av ekonomiskt bistånd blir längre än tre sammanhängande månader, bör nämnden kunna pröva om den faktiska boendekostnaden är skälig. I prövningen bör, vid beaktande av en skälig levnadsnivå, hänsyn tas till att den enskilde kan byta till en billigare bostad eller på annat sätt kan sänka boendekostnaden. Nämnden bör dock undvika beslut som medför att den enskilde tvingas flytta från den tätort eller den del av kommunen där han eller hon bott under flera år. Nämnden bör även ta hänsyn till om det i individuella fall finns särskilda skäl mot byte av bostad eller bostadsområde som t.ex.

- om det finns risk för att ett byte medför negativa sociala konsekvenser,
- om en barnfamilj genom att flytta skulle tvingas bryta upp från barnomsorg, skola och socialt nätverk,
- om en ensamstående vuxen, t.ex. med funktionsnedsättning eller sociala problem och äldre med sviktande hälsa, har ett särskilt stort behov av kontinuitet i det sociala nätverket eller den fysiska miljö som hänger samman med det nuvarande boendet,
- om bostaden är anpassad till en boendes funktionsnedsättning eller
- om den enskilde har begränsad möjlighet att bli godkänd som hyresgäst, t.ex. vid arbetslöshet eller betalningsanmärkning.

Häktade och personer som avtjänar en faktisk strafftid på högst sex månader bör ges ekonomiskt bistånd till den faktiska boendekostnaden under hela häktningstiden respektive strafftiden, om de annars riskerar att bli bostadslösa. Socialnämnden bör rekommendera den enskilde som avtjänar ett straff att hyra ut sin bostad i andra hand, om hyresvärden ger sitt samtycke och det är lämpligt. Om hyresvärden inte ger något sådant samtycke, kan hyresgästen begära tillstånd till uthyrningen hos hyresnämnden. Socialnämnden bör i förekommande fall ge ekonomiskt bistånd till boendekostnaden i avvaktan på hyresnämndens beslut.

Skälig tid för bostadsbyte

Om socialnämnden bedömer att boendekostnaden inte är skälig, bör nämnden i regel ändå godkänna den under en övergångstid så att den enskilde ges skälig tid att förändra sin boendekostnad. Nämnden bör även godkänna den faktiska boendekostnaden så länge den enskilde aktivt medverkar till att finna ett billigare boende eller på annat sätt försöker sänka sina boendekostnader. Ovanstående bör inte tillämpas, om boendet är en särskilt dyrbar nödlösning, t.ex. boende på hotell, och nämnden kan erbjuda ett billigare alternativ med godtagbar standard i avvaktan på en permanent lösning.

Om den enskilde efter information från socialnämnden och efter skälig tid väljer att behålla ett boende med en kostnad som inte är skälig, bör ekonomiskt bistånd beräknas utifrån den boendekostnad som bedöms skälig för en låginkomsttagare på orten. (*HSLF-FS 2021:31*)

Byte till dyrare bostad

Om den som får ekonomiskt bistånd har ett önskemål om att flytta till ett dyrare boende, bör socialnämnden ge bistånd beräknat på den nya boendekostnaden under förutsättning att flyttningen är nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå. Det kan t.ex. gälla

- om det finns medicinska eller starka sociala skäl som styrker behovet av flyttning,
- om det finns svåra personliga motsättningar mellan hushållsmedlemmarna, t.ex. mellan förälder respektive styvförälder och ett vuxet barn eller mellan makar eller samboende,
- om bostadens standard inte är skälig vad avser fysisk miljö och utrustning,
- om ett vuxet barn genom att bo i föräldrahemmet förhindras att leva ett normalt vuxenliv och bli självständig,
- om den enskilde måste flytta till följd av att han eller hon är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller för något annat brott eller
- vid trångboddhet.

Vid bedömningen av vad som är skälig boendestandard vid byte till dyrare bostad bör utgångspunkten vara vad en låginkomsttagare på orten normalt har möjlighet att kosta på sig. (*HSLF-FS 2021:31*)

Hushållsel

Socialnämnden bör i regel godta den enskildes faktiska kostnader för hushållsel, om kostnaderna är skäliga.

Arbetsresor

Socialnämnden bör vid beräkningen av skäliga kostnader för arbetsresor i regel beakta månadskostnaden för lokala resor med allmänna kommunikationer. Om den enskilde behöver bil för arbetsresor, bör de faktiska kostnaderna för arbetsresorna kunna användas som underlag vid beräkningen av skäliga bilkostnader, t.ex. för

- bensin,
- skatt,
- försäkring och
- besiktning.

Behov av bil kan t.ex. finnas om

- allmänna kommunikationer saknas,
- turtätheten är starkt begränsad eller
- den enskilde lider av sjukdom eller har funktionsnedsättning.

Socialnämnden bör vid beräkningen av skäliga kostnader för resor med färdtjänst beakta färdtjänstavgiften.

Hemförsäkring

Socialnämnden bör i regel godta den enskildes faktiska kostnader för hemförsäkring, om kostnaderna är skäliga.

Medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa

Socialnämnden bör godta den enskildes faktiska kostnader för avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa.

Livsföring i övrigt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen

Om den enskilde inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt, kan den enskilde få ekonomiskt bistånd för sin livsföring i övrigt som kan avse bl.a. kostnader för

- hälso- och sjukvård,
- tandvård,
- glasögon,
- hemutrustning,
- flyttkostnader,
- spädbarnsutrustning,
- umgängesresor,
- avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter,
- rekreation,
- begravning och
- skulder.

Hälso- och sjukvård

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd för skäliga kostnader för hälso- och sjukvård som är medicinskt påkallad. Nämndens bedömning av vad den enskilde ska få ersättning för bör göras från den utgångspunkten att syftet med vården ska kunna uppnås.

Ekonomiskt bistånd bör omfatta kostnader för åtgärder som

- utgör sådan vård och behandling som avses i 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och som en region är skyldig att svara för enligt 8 kap. 1 § samma lag, även i de fall insatserna tillhandahålls av en privat yrkesutövare som är ansluten till Försäkringskassan,
- vidtas efter bedömning av hälso- och sjukvårdspersonal och
- görs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Ekonomiskt bistånd bör även omfatta skäliga kostnader för bl.a.

- hjälpmedel och förbrukningsmaterial som förskrivits av behörig hälso- och sjukvårdspersonal,
- läkemedel som omfattas av lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. och som förskrivits av behörig hälso- och sjukvårdspersonal,
- resor som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras eller
- resor som är nödvändiga för att hämta ut förskrivna läkemedel, hjälpmedel och förbrukningsmaterial. (HSLF-FS 2020:61)

Tandvård

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäligen kostnader för nödvändig tandvård. Hit räknas också förebyggande åtgärder mot karies och tandlossning. Nämnden bör i regel grunda sin bedömning på behandlande tandläkares val av åtgärd och vad denne anser vara nödvändig tandvård. Nämnden bör väga in om biståndsbehovet beräknas bli kort- eller långvarigt.

Förutom rent medicinska aspekter bör socialnämnden beakta de sociala konsekvenser som kan uppstå vid utebliven tandvård.

Socialnämnden bör kunna ställa krav på att en tandläkarkonsult anlitas, om behandlingskostnaderna är höga eller om det finns olika behandlingsalternativ.

Om behovet av tandvård är akut, bör socialnämnden inte ställa krav på att den enskilde ansöker om ekonomiskt bistånd före behandlingen.

Glasögon

Om den enskilde har behov av glasögon eller kontaktlinser och skäligen kostnader för dessa inte täcks av bidrag som lämnas enligt 8 kap. 7 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och lagen (2016:35) om bidrag för glasögon till vissa barn och unga, bör socialnämnden ge ekonomiskt bistånd till sådana kostnader för glasögon, eller om det är enda alternativet, för kontaktlinser. Behovet av glasögon eller linser bör vara styrkt av en legitimerad optiker eller en läkare. (HSLF-FS 2021:31)

Hemutrustning

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till den hemutrustning som krävs för att ett hem ska kunna fungera. Med hemutrustning avses t.ex. sådan utrustning som behövs för matlagning, umgänge, sömn, förvaring, rengöring och rekreation. Även den hemelektronik som är nödvändig för att den enskilde ska kunna kommunicera och ta del av information bör omfattas av begreppet hemutrustning. (HSLF-FS 2021:31)

Underhåll, reparation eller komplettering

Socialnämnden bör, om det krävs för att den enskilde ska kunna bibehålla en skälig levnadsnivå, ge ekonomiskt bistånd till

- inköp för att ersätta hemutrustning som behöver bytas ut,
- underhåll av hemutrustning,
- reparation av hemutrustning eller
- inköp av kompletterande hemutrustning. (HSLF-FS 2021:31)

Hemutrustning vid bosättning (har utgått HSLF-FS 2021:31)

Val av inköpsställe

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till hemutrustning utan villkor om att särskilda inköpsställen ska användas, om det inte finns särskilda skäl för det.

Flyttkostnader

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till flyttkostnader, om flyttningen är nödvändig för att den enskilde ska uppnå en skälig levnadsnivå.

Ekonomiskt bistånd till flyttkostnader bör i regel bl.a. omfatta

- hyra av bil, inklusive försäkring,
- bensin,
- hyra av flyttlådor och
- flytt av telefonabonnemang.

Om den enskilde på grund av sjukdom, ålder eller andra skäl inte klarar av att flytta på egen hand, bör biståndet omfatta skäliga kostnader för en flyttfirma.

(HSLF-FS 2021:31)

Spädbarnsutrustning

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäliga kostnader för nödvändig spädbarnsutrustning i samband med ett barns födelse, bl.a.

- säng med sängkläder och andra tillbehör,
- skötbädd med tillbehör,
- bäarsele,
- bilbarnstol,
- barnvagn med tillbehör och
- utrustning för bad. (HSLF-FS 2021:31)

Umgängesresor

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäliga kostnader för att ett barn ska kunna umgås med sin förälder som bor på annan ort. Med annan ort kan även avses en ort utanför Sverige. Avgörande för vad som bör vara skälig kostnad för resor och hur ofta bistånd bör ges till kostnader för umgänge bör anpassas till vad en familj i allmänhet har råd med. Vid denna bedömning bör nämnden även beakta vad som har reglerats genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal om umgänge.

Förutom reskostnader bör även andra kostnader som är nödvändiga för att umgänget ska kunna komma till stånd ingå i biståndet, t.ex. kostnader för logi.

Avgifter för kommunal service, ansöknings- och förmedlingsavgifter

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till kostnader för t.ex.

- barnomsorg i väntan på nedsättning av avgiften,
- omsorg om personer med funktionsnedsättning i väntan på nedsättning av avgiften,
- äldreomsorg i väntan på nedsättning av avgiften,
- rättshjälpsavgift,
- identitetshandling för den som saknar sådan och
- bostadsförmedling för den som saknar eller behöver byta bostad. (HSLF-FS 2021:31)

Rekreation

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäligen kostnader för rekreation, om det finns särskilda skäl. Det kan finnas särskilda behov av rekreation, t.ex. hos barnfamiljer som under lång tid på grund av ekonomiska problem inte har kunnat få någon form av semester och hos vuxna med långvariga medicinska eller sociala problem. Om det finns barn i hushållet, bör nämnden göra en särskild bedömning av barnets behov.

Ekonomiskt bistånd till rekreation bör räcka t.ex. till en tåg- eller bussresa och logi. När det gäller barn bör biståndet räcka till kostnaden för t.ex. en koloni- eller lägervistelse.

Begravning

Socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till sådana begravningskostnader som möjliggör en värdig begravning. Hänsyn bör tas till allmänt vedertagna begravningstraditioner och i förekommande fall olika religiösa och etniska gruppers speciella önskemål om hur en begravning ska ordnas. Då begravningen ska äga rum utomlands, bör nämnden ge ekonomiskt bistånd som motsvarar kostnaden för begravning i Sverige.

Ekonomiskt bistånd till begravningskostnader bör i regel inte vara högre än ett halvt basbelopp. (HSLF-FS 2021:31)

Skulder

Socialnämnden bör efter en individuell prövning ge ekonomiskt bistånd till skulder

- om det kan få allvarliga sociala konsekvenser för den enskilde när en skuld som gäller t.ex. boendekostnader eller hushållsel inte betalas, eller
- om det finns godtagbara skäl för att den enskilde inte har ansökt om bistånd till den kostnad som har gett upphov till skulden och nämnden bedömer att han eller hon hade beviljats biståndet om ansökan gjorts vid det tillfälle kostnaden uppstod. (HSLF-FS 2021:31)

Behovet kan tillgodoses på annat sätt enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen

Genom arbete (har utgått HSLF-FS 2021:31)

Genom egna tillgångar

Faktiska tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde kan tillgodose sitt behov genom egna tillgångar, bör nämnden endast beakta sådana tillgångar som den enskilde faktiskt kan förfoga över eller få tillgång till.

Tillgångar som inte bör påverka rätten till ekonomiskt bistånd är t.ex.

- pensionsförsäkringar som inte kan återköpas,
- bankmedel som inte går att ta ut på grund av villkor i ett gåvobrev eller testamente eller

- fast egendom som inte kan överlåtas på grund av en bestämmelse i ett gåvobrev eller testamente.

Lätt realiserbara tillgångar

När socialnämnden gör en bedömning av om den enskilde har rätt till ekonomiskt bistånd, bör nämnden beakta kontanter, bankkonton och andra tillgångar som denne förfogar över och som lätt kan realiseras, t.ex. aktier och obligationer. Detta bör inte gälla hushållsmedlemmars eventuella bosparande upp till den nivå som behövs för att behålla platsen i bosparkön.

Socialnämnden bör bedöma från fall till fall om även andra lätt realiserbara tillgångar, t.ex. bilar, ska påverka rätten till ekonomiskt bistånd. Innehav av bil bör inte vara ett hinder, om den enskilde måste ha bil

- i sitt arbete,
- för att kunna ta sig till och från sin dagliga sysselsättning, t.ex. därför att allmänna kommunikationsmedel inte har rimlig turtäthet eller finns inom rimligt avstånd från bostaden,
- för att skjutsa barnet eller barnen till förskoleverksamhet,
- av medicinska eller sociala skäl, t.ex. för att ett barn ska kunna umgås med sin förälder eller
- för att han eller hon riskerar att bli utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående.

Socialnämnden bör i vissa fall kunna aktualisera byte till en billigare bil, om bilens värde är högre än ett basbelopp. Om den enskilde på grund av funktionsnedsättning har en specialanpassad bil, bör denna, oavsett värde, inte räknas som en tillgång.

Andra realiserbara tillgångar

Om behovet av ekonomiskt bistånd bedöms överstiga tre sammanhängande månader eller om det finns andra särskilda skäl, bör även möjligheten att realisera andra tillgångar påverka socialnämndens bedömning av rätten till bistånd. En tillgång bör dock endast påverka rätten till bistånd, om den har ett betydande värde och om överskottet vid en försäljning motiverar åtgärden. Sådana kapitalvaror som vanligtvis finns i ett hem bör i regel inte påverka rätten till ekonomiskt bistånd, om varornas värde är skäligt.

Vid en försäljning bör den enskilde kunna använda intäkten till att betala eventuella lån som är knutna till det som sålts, utan att det påverkar rätten till ekonomiskt bistånd. (*HSLF-FS 2021:31*)

Bostad som har ett ekonomiskt värde

En villa eller en bostadsrätt bör endast betraktas som realiserbar tillgång, om en försäljning bedöms kunna ge ett intäktsöverskott som motiverar åtgärden och det finns möjlighet att ordna annat boende. Även om ett överskott talar för en försäljning kan en sådan vara olämplig av andra skäl, t.ex. vid ett kortvarigt biståndsbehov. Om en försäljning blir aktuell, bör den enskilde få skälig tid på sig att sälja villan eller bostadsrätten. (*HSLF-FS 2021:31*)

Genom nedsättning av kommunala avgifter, m.m.

Socialnämnden bör tillsammans med den enskilde försöka klarlägga om t.ex. förbehållsbeloppet vid utmätning eller avgifter för sociala tjänster, barnomsorg och liknande är korrekta i förhållande till den enskildes ekonomiska förhållanden. Nämnden bör hänvisa den enskilde till att begära höjning av förbehållsbeloppet eller sänkt avgift när så är möjligt. I avvaktan på en ändring bör nämnden ge ekonomiskt bistånd.

Genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar

Om den enskilde genom socialförsäkringsförmåner och andra ersättningar helt eller delvis kan tillgodose sitt behov, bör socialnämnden hänvisa honom eller henne till att ansöka om dessa. Sådana förmåner och ersättningar kan vara t.ex. bostadsbidrag, underhållsstöd, sjukpenning, föräldrapenning, äldre försörjningsstöd, aktivitetsstöd och sjuk- eller aktivitetsersättning. Ovanstående bör dock inte tillämpas undantagslöst. Exempelvis bör

- den enskilde inte vara tvungen att utnyttja ersättningsdagar med föräldrapenning före barnets födelse,
- den enskilde som har barn kunna spara upp till fyra veckors föräldrapenning per barn fram till det år då föräldrapenningen senast kan tas ut,
- båda föräldrarna, inte bara den som är arbetslös eller den som har lägre lön, kunna använda sig av sin möjlighet (halva tiden vardera med föräldrapenning) att vara hemma med barnet eller
- den som fyllt 61 år inte vara tvungen att utnyttja möjligheten att göra förtida uttag på sin ålderspension före 65 års ålder.

Genom andra personers inkomster och tillgångar

Makar, registrerade partner och sambor

Makars inkomster bör räknas som gemensamma vid prövningen av rätten till ekonomiskt bistånd. Detsamma bör gälla för registrerade partners inkomster. I regel bör detta även gälla för dem som lever i sådana samboförhållanden som avses i sambolagen (2003:376). För sambor bör socialnämnden räkna med båda parter sammanlagda inkomster och tillgångar från sammanflyttningsdagen.

Socialnämnden bör endast undantagsvis ge ekonomiskt bistånd enbart till den ena parten, om den som har inkomst inte bidrar till familjens försörjning. Nämnden bör kunna ge bistånd, t.ex. i avvaktan på att den andra parten bidrar med sin inkomst eller uppfyller de villkor som nämnden ställer på honom eller henne. Villkoren kan t.ex. gälla att stå till arbetsmarknadens förfogande och ta erbjudet lämpligt arbete eller delta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Andra situationer då nämnden bör kunna göra undantag från principen om gemensamma tillgångar är om den ena parten är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av den andra parten.

Om den ena parten studerar och studierna är en förutsättning för den framtida försörjningen, bör socialnämnden inte ställa som villkor för ekonomiskt bistånd att han eller hon avbryter studierna för att stå till arbetsmarknadens

förfogande. Om den studerande däremot har faktiska möjligheter att utan studierna få arbete som medför stadigvarande försörjning, kan det vara rimligt att han eller hon söker arbete för att kunna bidra till familjens försörjning. Den studerande bör dock få fullfölja påbörjad termin eller kurs.

Bistånd till barn och skolungdomar

Om föräldrarna till ett barn eller till en skolungdom, som har fyllt 18 men inte 21 år, inte fullgör sin underhållsskyldighet och om socialnämnden inte kan förmå dem till det, bör nämnden överväga att ge ekonomiskt bistånd direkt till barnet eller skolungdomen utifrån ålder och mognad.

Om ett barn eller en skolungdom, som har fyllt 18 men inte 21 år, på egen hand ansöker om ekonomiskt bistånd bör nämnden vid behovsbedömningen överväga att bortse från föräldrarnas underhållsskyldighet i de fall.

- barnet eller skolungdomen är utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående eller
- barnet eller skolungdomen har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Att utan medgivande från vårdnadshavaren bistå barnet ekonomiskt bör dock vara en åtgärd som endast bör användas i undantagsfall. (*HSLF-FS 2021:31*)

Barns och skolungdomars tillgångar och inkomster av kapital

Socialnämnden bör kunna räkna av ett barns eller en skolungdoms tillgångar eller inkomster av kapital mot barnets del i familjens kostnader inklusive boendekostnaden. Barn bör dock kunna ha sparade medel upp till 15 procent av basbeloppet utan att det vid ansökningstillfället påverkar föräldrarnas rätt till ekonomiskt bistånd för barnet.

Om ett barn har tillgångar som föräldrarna inte kan förfoga över, bör det inte påverka föräldrarnas rätt till ekonomiskt bistånd för barnet. Detta gäller t.ex. bankmedel som står under överförmyndarens kontroll, om överförmyndaren inte ger sitt samtycke till uttag. (*HSLF-FS 2021:31*)

Genom studiestödsformer

Vuxna studerande bör i regel ha sin försörjning genom studiestödsformerna. En vuxen studerande bör dock kunna ges ekonomiskt bistånd t.ex.

- om han eller hon aktivt har sökt feriearbete men inte fått något,
- om han eller hon har fått ett feriearbete men får vänta på första löneutbetalningen,
- i akuta nödsituationer även under pågående termin eller
- om han eller hon deltar i grundläggande svenskundervisning för invandrare och behovet inte kan tillgodoses genom deltidsarbete. I regel bör inte krav ställas på heltidsarbete samtidigt med studierna.

Socialnämnden bör inte ställa krav på att studiestödet ska räcka under en längre tidsperiod än den som angivits av den utbetalande myndigheten.

Socialnämnden bör inte kräva att den som står till arbetsmarknadens förfogande ska börja studera eller återuppta sina studier och ta lån för att själv klara sin försörjning eller livsföring i övrigt.

Hushållets inkomster enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen

Faktiska inkomster

Socialnämnden bör vid bedömningen av behovet av ekonomiskt bistånd räkna med hushållets samtliga faktiska inkomster. Inkomster som den enskilde inte kan förfoga över bör inte tas med. Sådana inkomster är t.ex.

- överskjutande skatt som tagits i anspråk av kronofogdemyndigheten,
- pension som skulle ha betalats ut om förtida uttag inte hade gjorts eller
- barns inkomster från tillgångar som står under överförmyndarens kontroll när överförmyndaren inte ger sitt samtycke till uttag.

Vissa faktiska inkomster bör socialnämnden dock i regel inte räkna med. Sådana inkomster är t.ex.

- ersättning för merkostnader till följd av funktionsnedsättning,
- ersättning för omkostnader i samband med ett åtagande, t.ex. familjehemsersättningens omkostnadsdel,
- försäkringsersättningar som den enskilde får för att kompensera ekonomiska förluster och som inte utgör ersättning för inkomstförlust,
- skadestånd som den enskilde får för att kompensera ekonomiska förluster och som inte utgör ersättning för inkomstförlust,
- stipendier och fondmedel som är avsedda för ett visst ändamål, t.ex. en resa eller
- extra tillägg till studiestöd.

Socialnämnden bör dock i regel räkna med försäkringsersättningar och skadestånd som kompenserar den enskilde för förlust av egendom som kunnat tillgodose hushållets behov genom att avyttras. Omständigheterna i det enskilda fallet bör bli avgörande på samma sätt som om den enskilde hade haft kvar egendomen. (HSLF-FS 2021:31)

Inkomst- och beräkningsperiod

Socialnämnden bör i regel beräkna ekonomiskt bistånd utifrån de inkomster hushållet hade kalendermånaden före den månad som beräkningen avser. Inkomster som hushållet har fått tidigare bör i regel inte påverka beräkningen, om de inte var mycket höga eller avsedda för en viss längre tidsperiod, t.ex. ett avgångsvederlag.

Nämnden bör kunna ställa större krav på ekonomisk planering av en person som har vetat om att den egna inkomsten kommer att upphöra och tidigare har mottagit ekonomiskt bistånd.

Barns och skolungdomars inkomster enligt 4 kap. 1 a § socialtjänstlagen

Om socialnämnden räknar av hemmavarande barns och skolungdomars inkomster av arbete över ett prisbasbelopp per kalenderår, bör avräkningen göras mot barnets eller skolungdomens del i familjens kostnader inklusive boendekostnaden. (HSLF-FS 2021:31)

Övrigt

Utbetalningsperiod och utbetalningssätt

Om ansökan om ekonomiskt bistånd avser en annan period än en kalendermånad, bör biståndet i regel beräknas från och med tidsbeställningsdagen. Om den enskilde har angivit ett senare datum i ansökan, bör detta gälla.

Ekonomiskt bistånd bör i regel betalas ut månadsvis och direkt till den enskilde via något av de vanliga betalningssätten. Socialnämnden bör dock kunna göra en utbetalning på annat sätt, om det är nödvändigt. Om utbetalningen av ekonomiskt bistånd görs på ett sådant sätt att det medför kostnader för den enskilde att hämta ut biståndet, bör nämnden ge bistånd till kostnaderna.

Extraordinära utbetalningssätt i form av rekvisitioner eller matkuponger bör endast användas i yttersta undantagsfall, om mycket speciella omständigheter föreligger. (*HSLF-FS 2021:31*)

Dagsbelopp

Om ekonomiskt bistånd ges för en kortare period än en månad, bör socialnämnden använda sig av ett dagsbelopp. Dagsbeloppet bör räknas fram genom att beloppen i riksnormen multipliceras med tolv och sedan divideras med 365. (*HSLF-FS 2021:31*)

Bedömnings- och beräkningsunderlag

Socialnämnden bör i regel kunna avslå en ansökan om ekonomiskt bistånd när en enskild trots en särskild begäran inte förser nämnden med det underlag som behövs eller motsätter sig att nödvändiga kontakter tas. (*HSLF-FS 2021:31*)

Bilaga 2 Rättsfall

Bilagan innehåller de rättsfall som texten i handboken hänvisar till. Rättsfallen är sorterade i kronologisk ordning.

RÅ/Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 83 2:59	RÅ 1995 ref 92
RÅ 83 2:79	RÅ 1996 ref 12
RÅ 84 2:27	RÅ 1996 ref 13
RÅ 84 2:76	RÅ 1996 ref 53
RÅ 85 2:1	RÅ 1997 ref 2
RÅ 85 2:13	RÅ 1997 ref 79 (I-III)
RÅ 1986 ref 9	RÅ 2000 ref 37
RÅ 1987 ref 103	RÅ 2001 ref 58
RÅ 1987 ref 109	RÅ 2004 ref 59
RÅ 1987 ref 167	RÅ 2004 ref 79
RÅ 1987 ref 174	RÅ 2004 ref 130
RÅ 1988 ref 67	RÅ 2007 ref 7
RÅ 1988 ref 120	RÅ 2007 ref 43
RÅ 1988 ref 137	RÅ 2007 ref.70
RÅ 1989 ref 64(I-II)	RÅ 2007 not 184
RÅ 1989 ref 90	RÅ 2008 ref 21
RÅ 1989 not 120	RÅ 2009 ref 4
RÅ 1989 not 348	RÅ 2009 ref 29
RÅ 1990 ref 7	RÅ 2009 ref 103
RÅ 1990 ref 119	RÅ 2010 ref 42
RÅ 1991 not 326	RÅ 2010 not 70
RÅ 1991 not 360	HFD 2011 ref 49
RÅ 1992 ref 16	HFD 2011 ref 56
RÅ 1992 ref 57	HFD 2013 ref 18
RÅ 1993 not 322	HFD 2014 ref 37
RÅ 1994 ref 50	HFD 2017 ref 23
RÅ 1994 ref 53	HFD 2017 ref 26
RÅ 1994 ref 61	HFD 2017 ref 33
RÅ 1994 ref 76	HFD 2017 ref 51
RÅ 1994 ref 81	HFD 2018 ref 39
RÅ 1994 not 574	HFD 2019 not 17
RÅ 1995 ref 48	HFD 2019 ref 61
RÅ 1995 ref 52	HFD 2020 ref 40
RÅ 1995 ref 56	HFD 2020 ref 46
RÅ 1995 ref 70	HFD 2020 ref 60
RÅ 1995 ref 79	
RÅ 1995 ref 80	
RÅ 1995 ref 85(II)	

Högsta domstolen

NJA 1990 s. 49

Kammarrätten

Kammarrätten i Sundsvalls dom 2002-01-08 i mål nr 2982-01
Kammarrätten i Stockholms dom 2004-06-15 i mål nr 1439-04
Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-07-14 i mål nr 2026-04
Kammarrätten i Stockholms dom 2004-08-30 i mål nr 1436-04
Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-11-15 i mål nr 1932-04
Kammarrätten i Stockholms dom 2005-04-19 i mål nr 6408-04
Kammarrätten i Göteborgs dom 2005-12-19 i mål nr 6310-04
Kammarrätten i Stockholms dom 2006-02-01 mål nr 7297-05
Kammarrätten i Stockholms dom 2006-02-28, mål nr 1412-05
Kammarrätten i Göteborgs dom 2006-11-06 i mål nr 7509-05
Kammarrätten i Stockholms dom 2008-12-19 i mål nr 3248-08
Kammarrätten i Stockholms dom 2009-06-11 mål nr 1284-07
Kammarrätten i Stockholms dom 2009-09-18 mål nr 3293-09
Kammarrätten i Göteborgs dom 2010-09-14 i mål nr 1662-09
Kammarrätten i Jönköpings dom 2010-09-29 mål nr. 1161-10
Kammarrätten i Göteborgs dom 2010-10-25 mål nr 5051-10
Kammarrätten i Jönköpings dom 2011-03-23 i mål nr 3033-10
Kammarrätten i Stockholms dom 2011-07-01 i mål nr 1833-11
Kammarrätten i Jönköpings dom 2011-09-26, mål nr 2550-11
Kammarrätten i Göteborgs dom 2011-11-29 i mål nr 3297-11
Kammarrätten i Göteborgs dom 2011-12-27 i mål nr 5555-11
Kammarrätten i Sundsvalls dom 2012-02-09 i mål nr 2209-11
Kammarrätten i Göteborgs dom 2012-05-29 i mål nr 814-12
Kammarrätten i Jönköpings dom 2013-04-24 i mål nr 31-13
Kammarrätten i Göteborgs dom 2013-08-09 i mål nr 3310-13
Kammarrätten i Stockholms dom 2013-10-29 i mål nr 5178-13
Kammarrätten i Göteborgs dom 2014-05-07 mål nr 2765-13
Kammarrätten i Stockholms dom 2014-09-19 i mål nr 7521-13
Kammarrätten i Göteborgs dom 2015-07-01 i mål nr 5878-14
Kammarrätten i Göteborgs dom 2015-08-26 mål nr 2440-15
Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-02-04 i mål nr 2448-18, 2449-18
Kammarrätten i Stockholms dom 2019-03-18 i mål nr 8387-18
Kammarrätten i Stockholms dom 2019-05-22 i mål nr 9693-18
Kammarrätten i Jönköpings dom 2019-10-29 i mål nr 2125-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-11-20 i mål nr 4685-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-12-11 i mål nr 3509-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2019-12-17 i mål nr 5827-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-03-23 mål nr 6142-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-05-13 i mål nr 5375-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-05-13 i mål nr 6194-19
Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-07-08 i mål nr 2387-20
Kammarrätten i Göteborgs dom 2020-09-21 i mål nr 5792-19
Kammarrätten i Stockholms dom 2020-10-02 i mål nr 848-20

Bilaga 3 JO- beslut

Bilagan innehåller de JO-beslut som texten i handboken hänvisar till. Rättsfallen är sorterade i kronologisk ordning.

JO:s ämbetsmannaberättelse

JO 1987/88 s.151 (dnr 1871-1986)
JO 1989/90 s.219 (dnr 1568-1987)
JO 1993/94 s.307 (dnr 2224-1992)
JO 2000/01 s.301 (dnr 3882-1999)
JO 2003/04 s.236 (dnr 2339-2002)
JO 2006/07 s.281 (dnr 2886-2005)
JO 2009/10 s.249 (dnr 2383-2007, 148-2008)
JO 2009/10 s.324 (dnr 2392-2007)
JO 2010/11 s.363 (dnr 3309-2008)
JO 2010/11 s.403 (dnr 2231-2008)
JO 2011/12 s.377 (dnr 6514-2009, 6515-2009, 6516-2009)
JO 2011/12 s.392 (dnr 2542-2009)
JO 2013/14 s.387 (dnr 2737-2011)
JO 2014/15 s.373 (dnr 6798-2012)
JO 2019/20 s.473 (dnr 3655-2016)

JO-beslut

JO beslut 1999-06-21 dnr 4905-1997
JO beslut 2000-08-23 dnr 1149-1999
JO beslut 2009-12-16 dnr 4248-2008
JO beslut 2010-03-22 dnr 3938-2009
JO beslut 2011-05-31 dnr 6300-2009
JO beslut 2011-12-12 dnr 5261-2011
JO beslut 2012-04-12 dnr 3994-2011
JO beslut 2013-01-03 dnr 5531-2011
JO beslut 2013-11-11 dnr 6644-2012
JO beslut 2014-04-07 dnr 1633-2012
JO beslut 2015-01-15 dnr 2611-2013
JO beslut 2015-10-05 dnr 1561-2014
JO beslut 2016-05-31 dnr 749-2015
JO beslut 2018-06-29 dnr 1126-2017
JO beslut 2018-10-31 dnr 1683-2017
JO beslut 2018-11-19 dnr 3655-2016
JO beslut 2019-01-09 dnr 4233-2017
JO beslut 2021-02-16 dnr 2321-2019